

Evaluering av norsk historiefaglig forskning

Bortenfor nasjonen i tid og rom: fortidens makt og fremtidens muligheter i norsk historieforskning

Evaluering
Divisjon for vitenskap

Evaluering av norsk historiefaglig forskning

**Bortenfor nasjonen i tid og rom: fortidens makt og
fremtidens muligheter i norsk historieforskning**

**Evaluering
Divisjon for Vitenskap**

© **Norges forskningsråd 2008**

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag: Design et cetera
Foto/ill. omslagsside: Shutterstock
Trykk: 07 Gruppen
Opplag: 400

Oslo, april 2008
ISBN 978-82-12-02532-5 (trykksak)
ISBN 978-82-12-02533-2 (pdf)

Bilde: "Clio" av Ib Monrad Hansen

Forord

Norges forskningsråd har i løpet av 2007 gjennomført en evaluering av forskningen i historiedisiplinen med vekt på utvalgte fagmiljøer og historikere i vitenskapelige stillinger på første- og toppstillingsnivå og dessuten postdoktorer. Til å gjennomføre evalueringen nedsatte Norges forskningsråd et utvalg. Det ligger i sakens natur at Forskningsrådet med sitt formål ønsket en vurdering fra et utenfra perspektiv. Rådet søkte etter historikere med kompetanse i å lese norsk, og det ble lett etter utvalgsmedlemmer i de nordiske grannelandene. Evalueringesutvalgets sammensetning skulle avspeile en kompetansespredning kronologisk så vel som tematisk i historieforskningen.

Evalueringen er skrevet på oppdrag fra Norges forskningsråd, men forhåpningen er at evalueringen skal kunne leses med utbytte av alle faghistorikere og annet godtfolk. Forsker 2 Vera Schwach, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning, Senter for innovasjonsforskning (NIFU STEP) har vært fagsekretær. Hun har også hatt et særskilt ansvar for utarbeidelsen av kapittel 3 der historieforskningens infrastruktur og forskerpersonale beskrives, og dessuten for kapittel 4 som er en kvantitativ publiseringsanalyse. Terje Bruen Olsen ved NIFU STEP har ytt teknisk og praktisk bistand til kapittel 4.

Evalueringesutvalget vil takke fagmiljøene i historie for deres velvillighet og arbeidsinnsats ved innleveringen av bakgrunnsmateriale og egenvurderinger. Vi takker også for dialogen med fagmiljøene, og for den grundige innsatsen som de la ned i arbeidet med å rette opp faktiske feil. Evalueringen er utarbeidet i fellesskap og er enstemmig.

Oslo, 7. april 2008

Bo Stråth (leder)

Thomas Lindkvist

Dorthe Gert Simonsen

Nils Erik Villstrand

Anette Warring

Innhold

Bortenfor nasjonen i tid og rom: fortidens makt og fremtidens muligheter i norsk historieforskning.....	1
English summary	5
1 Evalueringens mål, mandat og gjennomføring.....	7
1.1 Formål	7
1.2 Mandat og organisering.....	7
1.3 Utvelgelse av fagmiljøer	8
1.4 Utvalgets presiseringer og kommentarer til mandatet.....	10
1.5 Kildegrunnlag og arbeidets gang.....	12
2 Historieforskning i forandring: utvalgets idealtypiske metaramme	16
3 Historieforskningens historie og infrastruktur.....	27
3.1 Forskningens infrastruktur	27
3.2 Faghistorikere like etter 2000.....	32
3.3 Rekruttering og forskerutdanning	35
3.4 Institusjoner og forskere som inngår i denne evalueringen.....	38
3.4.1 De enkelte institusjonene	42
3.5 Finansielle rammer: kilder og størrelser.....	48
4 Forskningens publiserte resultater 1996–2005 med vekt på omfang	52
4.1 Innledning.....	52
4.2 Fremgangsmåte, kategorier og definisjoner	53
4.3 Publiseringsmønstre	57
4.4 Publiseringshyppighet over tid og per historiker	60
4.5 Publiseringsspråk.....	66
4.6 Oppsummering	68
5 Norsk historieforskning 2001–2005: utvalgets bedømmelse på grunnlag av innsendte publikasjoner	69
5.1 Innledning.....	69
5.2 Publisering, forskning og formidling	71
5.3 Antikken	73
5.4 Middelalder	74
5.5 Tidligmoderne tid, cirka 1500–1800.....	81
5.6 Tiden etter 1800 – Europa og verden	86
5.7 Tiden etter 1800 – norsk historie.....	91
5.7.1 Norsk identitet og nasjonalisme.....	92
5.7.2 Kvinne- og kjønns historie.....	94
5.7.3 Arbeidsliv, velferdsstat og øvrig sosialhistorie.....	98
5.7.4 Organisasjoner, profesjoner, og den moderne stats forvaltning	101

5.7.5 Økonomisk historie.....	103
5.7.6 Teknologi- og vitenskapshistorie.....	106
5.8 Periodeovergrepene temaer.....	110
5.8.1 Vitenskapsteori og historiografi	110
5.8.2 Didaktikk og lærebøker	113
5.8.3 Lokal- og regional historie	114
5.9 Synteser	121
5.9.1 Agrarhistorie	121
5.9.2 Innvandring og migrasjon.....	123
5.9.3 Forsvarshistorie	124
5.9.4 Polarhistorie.....	126
5.9.5 Idéhistorie	127
5.9.6 Sammenfattende om synteser	130
6 Norsk historieforskning: delene og helhetsprofilen	133
6.1 Forskningsprofiler og -strategi	133
6.1.1 Utvalgets profilkriterier	133
6.1.2 Utvalgets tegning av profilene	134
6.1.3 Sammenfatning og anbefalinger	147
6.2 Forskningens prioriteringer.....	148
6.3 Det lokale, regionale, nasjonale og globale oppdraget	152
6.4 Variasjonenes betydninger: universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter....	157
6.5 Stipendiater og postdoktorer som forskningsressurser	160
6.6 Forskningsfinansiering	163
7 Konkluderende sammenfatning og anbefalinger	170
Kilder og litteratur	180
Oversikt over tabeller og figurer i tekst og vedlegg	184
Tabeller i vedlegg	187
Andre vedlegg	209
Vedlegg 1: NFRs mandat for evaluering av historiefaglig forskning	209
Vedlegg 2: Evalueringsutvalgets medlemmer	213
Vedlegg 3: Bestillingsbrev fra NFR, underlagsmateriale for evalueringen	214
Vedlegg 4: Innsendte publikasjoner i sider, totalt og institusjonsvis.....	217
Vedlegg 5: Leseanvisning for vurdering av innsendte publikasjoner.....	218
Vedlegg 6: Bestillingsbrev fra NFR, egenvurdering og dokumentasjon av virksomhet	220
Vedlegg 7: NFRs invitasjonsbrev til fagmiljøene om dialog med vedlagt møteplan	224
Vedlegg 8: Deltakerliste for evalueringsutvalgets møte med fagmiljøene	227

English summary

Beyond the Nation in Time and Space: Power of the Past and Prospects of the Future in Norwegian Historical Research.

An Evaluation of Eleven Academic Institutions

The aim of the evaluation of historical research in Norway has been to develop the research of the discipline by identifying preconditions contributing to promote quality. The evaluation provides an estimation of strength and weaknesses as well as future trends and challenges. The evaluation is based on an analysis of eleven academic environments where historical research is being undertaken. The evaluation made at the request of the Norwegian Research Council has considered quality and relevance, organisation, training and cooperation patterns, capacity and financing, future developments and requirements.

As a gauge for the comparison the evaluation committee, consisting of five historians from Denmark, Finland and Sweden covering various chronological and thematic fields, has developed an ideal typical meta framework. The ideal type is a normative reflection on future development trends based on a long-term estimation of the development of professional academic historiography since the mid-19th century. The normative assumptions are explicit and can therefore serve as a point of departure for a critical debate on the present state of the art as well as on future challenges and opportunities. The ideal type serves as a road map for future orientation. With this method the evaluation committee has abstained from more conventional approaches, which would have implied attempts to compare Norwegian history research with the research in other nations without possibilities to analyse the international scene in the same depth as the Norwegian. The committee has abstained from a more conventional method, often quantitative, aiming at a kind of ranking among nations, and instead preferred to discuss the future in terms of potential and possibilities and thereby shifting the perspective more generally and to more principal questions about trends, challenges and prospects.

In general the committee finds that historical research has a strong position in the Norwegian public debate. History is an important point of reference in the debate, in particular local history. An indication of the high repute is the size of the externally financed research commissioned by local, regional and central government offices and authorities and by business companies and trade associations, trade unions and other voluntary associations. There is obviously a high demand for academic professional historical research. However, the bulk of the research is – as elsewhere – in the vein of methodological nationalism.

With reference to the ideal type the evaluation committee discusses the long-term sustainability of this well-reputed and high-profile position of professional historiography in Norway under connection to the question of future challenges. A

growing problem in society is simplified theories of time and space. Social sciences operate, since the 1990s, with models of teleological progress disengaged from the role and responsibility of shaping politics, and with imaginations of a simplistic transition of spatial conceptualisations from a focus on the nation to a global understanding with less distinct borders. These developments of interpretative frameworks erode political and social legitimacy. There is an urgent need for a more realistic non-teleological theoretical reflection on time and space. Historiography can make a major contribution in that respect through a focussed problematisation of temporal and spatial borders under reflection on the connections between continuities and discontinuities and on the complex connections between local, regional, national, international and global borders. Norwegian professional historical research has through its high standard and reputation the potential to contribute to such a development. However, a convincing contribution would require a more explicit discussion of strategies and priorities and stronger methodological and theoretical connections of the empirical research items. A stronger historical agenda setting, with problematisation of main stream political, social and economic theories, could lead to a realisation of an under-exploited potential in Norwegian professional historical research. More distinct strategic reflection and priority choices require, in turn, more transparent information about the financing.

1 Evalueringens mål, mandat og gjennomføring

1.1 Formål

Hovedmålet med evalueringen er å bidra til å utvikle historieforskningen i Norge. Evalueringen identifiserer forhold som bidrar til å fremme kvalitet, ved å gi innsikt i forskningens styrker, svakheter og utfordringer. Evalueringen skal, med utgangspunkt i utvalgte fagmiljøer, gi et bilde av kvaliteten på historiefaglig forskning. Kvaliteten skal ses i lys av tilgjengelige ressurser. Et delmål med evalueringen er å styrke Norges forskningsråds kunnskapsgrunnlag om disiplinen, et annet er å bidra til læring og egenutvikling i fagmiljøene.

1.2 Mandat og organisering

Norges forskningsråd ba evalueringsutvalget levere en samlet vurdering av kvaliteten på norsk historieforskning og de spesielt utpekte fagmiljøene. I mandatet foreslo Forskningsrådet at utvalget knyttet og konkretiserte sine problemstillinger til følgende forhold:

- kvalitet og relevans
- organisering, utdanning og samarbeid
- kapasitet og finansieringskilder
- framtidig utvikling og behov

Utvalget ble bedt om å vurdere om det er disipliner eller underdisipliner hvor den historiefaglige forskningen står sterkt internasjonalt sett, og om det finnes vesentlige deler av faget som er svakere dekket. Utvalgets konklusjoner skulle munne ut i anbefalinger til Norges forskningsråd om oppfølgingstiltak for fagmiljøene. Evalueringen skulle finne sted i dialog med fagmiljøene. Utkast til rapporten skulle forelegges fagmiljøene for opprettinger av faktiske feil og kommentarer før rapporten ble ferdigstilt og gjort offentlig tilgjengelig. Mandatet i sin helhet er vedlagt rapporten som vedlegg nummer 1.

Evalueringsutvalgets sammensetning

Til å gjennomføre evalueringen oppnevnte Norges forskningsråd ved vitenskapsdivisjonens styre 11. oktober 2006 et utvalg av fem historikere som alle kan lese og forstå norsk.

- Professor Bo Stråth, European University Institute, Firenze (fra 1. oktober 2007 Helsingfors universitet) (leder)
- Professor Thomas Lindkvist, Göteborgs Universitet

- Adjunkt (fra 1. januar 2007 lektor) Dorthe Gert Simonsen, Københavns Universitet
- Professor Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi
- Professor Anette Warring, Roskilde Universitetscenter.

Kortfattede CV-er for utvalgets medlemmer finnes i rapportens vedlegg nummer 2.

Organisering av arbeidet

Evalueringsutvalget var i funksjon fra januar 2007 til primo april 2008. Det har hatt fem møter. Komiteen har hatt administrativ støtte fra Norges forskningsråd ved avdelingsdirektør Torunn Haavardsholm, seniorrådgiver Åsa Sandnes (inntil medio februar 2008) og konsulent Hanne Husaas.

Før arbeidet med evalueringen tok til, forelå det en forstudie av historie.¹ I den var det redegjort for organisatoriske og finansielle rammebetingelser for historieforskningen. Målgruppen for forstudien var først og fremst evalueringsutvalget, men notatet var skrevet slik at det kunne leses av alle interesserte.

Norges forskningsråd utlyste en anbudskonkurranse om oppdraget som faglig sekretær for evalueringsutvalget og for utføringen av en kvantitativ publikasjonsanalyse som Forskningsrådet ønsket skulle inngå i evalueringen. Hensikten med en bibliometrisk analyse var å kartlegge omfanget og kvaliteten av forskningsdisiplinens resultater.² Konkurransen ble vunnet av Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. Senter for innovasjonsforskning (NIFU STEP). Forsker 2 Vera Schwach har vært fagsekretær for evalueringsutvalget. I tillegg har hun gjennomført den bestilte bibliometriske analysen av publiseringsmønstrene i historie. Gjennomføringen og resultatene presenteres i evalueringens kapittel 4.

1.3 Utvelgelse av fagmiljøer

Norges forskningsråd ønsket en evaluering av fagmiljøer i historie og ikke av den individuelle forsker. Evalueringen skulle tuftes på følgende, i alfabetisk rekkefølge, forskningsmiljøer:

- Handelshøyskolen BI, Institutt for innovasjon og økonomisk organisering
- Høgskolen i Agder, Avdeling for humanistiske fag, Institutt for historie
- Høgskolen i Volda, Institutt for historie

¹ Vera Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", *NIFU STEP Arbeidsnotat* 22/2006.

² "Det skal gjennomføres analyser av publikasjonsdata som skal inngå som grunnlagsmaterialet [sic] for de to evalueringsutvalgene [i historie og økonomi]. Formålet med disse analysene er å gi oversikt over omfang og kvalitet i publiseringer innenfor historie- og økonomifaget". NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe kontrakt, Norges forskningsråd, kontrakt om faglig bistand i forbindelse med fagevaluering av historie og økonomi, vedlegg til kontrakt for prosjektnummerr 180549, andre side.

- Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, (NTNU), Institutt for historie og klassiske fag
- NTNU, Institutt for tverrfaglige kulturstudier
- Riksarkivet
- Universitetet i Bergen, Historisk institutt
- Universitetet i Bergen, Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier – Rokkansenteret
- Universitetet i Oslo, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH), avdeling for historie
- Universitetet i Oslo, Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK)
- Universitetet i Stavanger, flere institutt-tilhørigheter
- Universitetet i Tromsø, Historisk institutt.

NTNU, Institutt for tverrfaglige kulturstudier trakk seg i januar 2007 fra deltagelse i evalueringen.³ Evalueringen omfatter etter det elleve fagmiljøer.

Opplysningene i NIFU STEP, Forskerpersonalregister, ajourført per 1. oktober 2005, som Forskningsrådet brukte for å velge ut institusjoner, tilsa at Høgskolen i Telemark ikke falt innenfor den definerte rammen for evalueringen: miljøer med minimum fem vitenskapelig ansatte med førstestillingskompetanse. Miljøet i Telemark har likevel vist seg å ha flere ansatte, men dette ble påpekt for sent til å få inkludert dem i evalueringsprosessen. Forskningsrådet har meddelt utvalget at Høgskolen i Telemark vil inngå i Rådets oppfølgingsarbeid etter evalueringen.

Tilleggsopplysninger om institusjoner og organisatoriske endringer i evalueringsperioden

- Høgskolen i Agder ble omdannet til Universitet fra 1. september 2007.
- Navnet på høyskolen i Volda følger nynorsk rettskriving slik det står skrevet på høyskolens hjemmeside: Høgskulen i Volda.⁴
- Norges forskningsråd benyttet termen Riksarkivet i sine dokumenter, mens Riksarkivaren selv foretrakk betegnelsen Arkivverket.⁵ Av den grunn har utvalget gjennomgående benyttet termen Arkivverket. Evalueringen omfatter arkivarer og andre faglige ansatte i stillinger med rett til å drive forskning ved Riksarkivet, de åtte statsarkivene og Samisk arkiv.

³ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe diverse, korrespondanse på epost mellom NTNU, TIK og NFR ved Åsa Sandnes 18.–29. januar 2007.

⁴ www.hivolda.no, lesedato 4.april 2008.

⁵ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenverdinger, Brev fra Riksarkivaren til Norges forskningsråd 28.3.2007.

- Universitetet i Oslo, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (forkortet til IAKH), avdeling for historie het inntil 1. januar 2005 Historisk institutt.
- Historisk institutt ved Universitetet i Bergen inngikk fra 1. august 2007 i et flerfaglig Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, forkortet til AHKR.
- Universitetet i Stavanger het inntil januar 2005 Høgskolen i Stavanger.

Utvalgskriterier

Det primære kriteriet for Norges forskningsråd når det skulle velge ut fagmiljøer for evaluering, var kravet om at fagmiljøet skulle bestå av minimum fem historikere med førstestillingskompetanse. Forskningsrådet regnet fem historikere som et minimum for å kunne vurdere det som et fagmiljø.

Med førstestillingskompetanse menes oppnådd doktorgrad eller tilsvarende realkompetanse. Her omfatter det historikere ved universiteter og høyskoler i henholdsvis første- og toppstillinger, samt postdoktorer. Ved Rokkansenteret, TIK og delvis BI brukes gjerne forsker som tittel. Her inngår historikere på forsker 2- og seniorforsknernivå, de på forsker 1-nivå, men ikke de på forsker 3-nivået. For en del enheter i instituttsektoren kan avgrensningen mellom forskere med og uten førstestillingskompetanse, være noe mer uklar. Det henger sammen med at forskerpersonalet i instituttsektoren i ulik grad underlegges formaliserte bedømmelser etter universitet og høyskolesystemets kriterier. I denne evalueringen adskiller stillingsbetegnelsene i Arkivverket seg ut fra de øvrige. For en fullstendig liste over stillingstitler som inngår, se tabell 3.6. Grunnlaget for kategorisering i stillingsnivåer, første- og toppstillinger, er gjort med utgangspunkt i CV-er. I et par tilfeller der stillingsnivå var uklart, ble skjønn og NIFU STEP, Forskerpersonalregister brukt.

Det akkumulerte tallet, 147 historikere med førstestillingskompetanse, er tuftet på innsendte CV-er og fullstendige publikasjonslister fra de elleve institusjonene som inngår i evalueringen. De ble sendt inn med frist 15. november 2006. I noen tilfeller stemmer det ikke helt overens med det samlede forskerpersonalet ved den enkelte institusjonen. Et fåtall forskere kan ha vegret seg mot å delta i evalueringen, andre kan muligens ha vært uteglemt.

Tidsramme

Forskningsrådet definerte tidsrammen for fagevaluering til å være fem år fra 1.1.2001–31.12.2005. Mens den kvantitative publiseringsanalysen som fremlegges i kapittel 4, skulle gjelde for ti år, fra 1.1.1996 til 31.12.2005.

1.4 Utvalgets presiseringer og kommentarer til mandatet

Evalueringens formål er å gi en samlet vurdering av kvaliteten på norsk historieforskning med utgangspunkt i de utpekte fagmiljøene og på det grunnlaget skape

et fundament for en utvikling av denne forskningen. Forskningsrådet har bestilt en evaluering som innebærer et sterkt element av forskning som er fullført og publisert, altså en post-vurdering. Evalueringsutvalget har ønsket å understreke betydningen av god ettervekst. Det har derfor lagt vekt på å inkludere vurderinger av potensialer for en faglig utvikling fremover. Av den grunn trekkes forskerrekutter noe sterkere inn i evalueringen enn det Forskningsrådet hadde bedt om i sitt mandat.

Utvalget har ansett det for mest fruktbart å se på forholdet mellom de enkelte fagmiljøene og helheten på følgende måte: De enkelte miljøene danner utgangspunkter for vurderinger av forskningsstrategier, -profiler og -prioriteringer, mens de publikasjoner og lister som hver enkelt forsker sendte inn, danner utgangspunktet for bedømmelse av forskningskvalitet. Det samlede grep innebærer at de evaluerte delene inngår i og blir *byggesteiner* for *sluttmålet*, som er en evaluering av *norsk historieforskning i sin helhet*. Det er ingen uvesentlig forskjell mellom denne metoden, og en der evaluatorene bedømmer del for del som ”god”, ”meget god”, ”eksellent” og så videre, for så til sist i sammenfatningen å ende opp med et slags gjennomsnitt. Risikoen ved å fokusere på delene hver for seg og en karakterrangering av hver enkelt av dem, er at alt tenderer til å ende opp som ”meget godt” eller ”eksellent” og dermed fremme inflasjon i karaktergivningen. Denne metoden gjør det også vanskelig å mene noe prinsipielt kritisk eller overordnet om helheten.

For å etablere et mer nyansert bilde og kunne si noe grunnleggende og essensielt om norsk historieforskning i sin helhet, har utvalget valgt å beskrive og analysere de utvalgte miljøene i form av profiler med styrker og svakheter. Profilene er kvalitativt snarere enn kvantitativt innrettet. Ved å la profiler danne utgangspunkter er det enklere å se mønstre av sterke og svake sider enn om grunnlaget hadde vært sammenfattende vurderinger med karakterrangering. Vår evalueringsmåte gjør det lettere å gi strategiske anbefalinger for en fremtidig utvikling. Spørsmålet handler blant annet om hvordan norsk historieforskning kan bidra til en sterkere historieforskning for fremtidens utfordringer generelt og globalt. Det er en utfordring som burde fremtvinge en overskridelse av den nasjonale rammen som til nå har styrt historieforskningen overalt.

Evalueringsutvalget har skrevet en idealtypisk metaramme (kapittel 2), i den redegjøres det for historieforskningens historiske og allmenne utvikling. Dessuten angir metarammen en normativ refleksjon om fremtidig utvikling, og den peker på problemer med de trender vi skjeller i en projisering bakover i tid. Metarammen som vi måler mot, kan forstås som en historisk idealtipe og som et veikart for fremtidige muligheter for historieforskningen, generelt sett. Den sammenfatter våre implisitte antagelser og gjør dem eksplisitte. Dermed er det mulig å forholde seg kritisk til dem. Utvalget har altså avstått fra en mer konvensjonell, ofte kvantifiserende metode, som har til hensikt å rangere mellom de ulike nasjoners historieforskninger. I stedet har vi valgt å diskutere fremtiden med termer som uttrykker potensial og muligheter for å bidra til å forskyve perspektiver mer generelt.

1.5 Kildegrunnlag og arbeidets gang

Kildene som evalueringen hovedsakelig bygger på, er innsamlet kvantitativt og kvalitativt materiale fra fagmiljøene, foruten dialogmøter. I tillegg ble opplysninger fra NIFU STEP, forskerpersonalregister og andre nasjonale databaser trukket inn og dessuten fra forstudien om historieforskningen.⁶ Kildene er ordnet artsvis.

Tre utvalgte publikasjoner

Hver historiker ble bedt om å velge ut tre utgivelser og begrunne utvelgelsen. Arbeidene skulle være publisert mellom 1.1.2001 og 31.12.2005. Dessuten ønsket utvalget å trekke inn en rekke synteseverker, også i de tilfeller der ikke samtlige bind ble innsendt, da slike verker representerer et karakteristisk trekk ved norsk historieforskning.

Fullstendige publikasjonslister og CV-er for tiåret 1996–2005

Det ble bedt om fullstendige publikasjonslister og CV-er for tiåret 1.1.1996–31.12.2005. Lister er innsendt fra 147 historikere ved de elleve enhetene som er omfattet av denne evalueringen. En kvantitativt rettet analyse er gjort på grunnlag av publikasjonslistene (se kap. 4).

Fagmiljøenes dokumentasjon av virksomhet

Denne dokumentasjonen omfattet en rekke saksforhold rundt fagmiljøenes virksomhet fra 2001 til og med 2005. Vedlegg nummer 6 viser bestillingsbrevet i sin helhet.

Listen var som følger:

- A. årsplaner og årsrapporter fra femårsperioden
- B. eventuelle strategiske planer/handlingsplaner for samme periode
- C. andre opplysninger, hvis dette ikke dekkes på en oversiktlig måte gjennom årsplanene og rapportene:
 - oversikt over enhetens eksterne og interne inntekter
 - oversikt over alle ansatte i vitenskapelige stillinger fordelt etter stillingskategori, alder, kjønn, fagfelt og ansettelsesperiode
 - oversikt over antall studenter ved enheten, fordelt etter studietrinn og kjønn
 - oversikt over nåværende antall doktorgradsstipendiater fordelt på kjønn og faglig temaområde
 - oversikt over fullførte og pågående doktorgradsavhandlinger de siste fem år, fordelt på faglig temaområde og med stipendiatenes kjønn (noen få stikkord pr uteksaminert kandidat)

⁶ Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006.

- for doktorgradsprosjekter som er under arbeid angis tidspunktet for når stipendiaten ble tatt opp på doktorgradsutdanningen, samt antatt tidspunkt for disputas
- oversikt over antall postdoktorstipendiater de siste fem år fordelt på faglig temaområde og kjønn
- faglig ansattes gjesteforskeropphold i utlandet
- faglig ansattes deltakelse i større prosjekter nasjonalt / internasjonalt
- faglig ansattes deltakelse på nasjonale og internasjonale konferanser

Fagmiljøene egenvurdering

Fagmiljøene ble bedt om å gi en kvalitativ vurdering av en rekke aspekter ved sin vitenskapelige virksomhet, se liste nedenfor. Vedlegg nummer 6 viser bestillingsbrevet i sin helhet.

1. forskningsaktivitet
2. kvalitet i forskningen
3. nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid
4. institusjonenes strategi for forskning
5. rekrutteringssituasjonen i faget i perioden fra 2001 fram til i dag (15. april 2007)
6. Hvordan vil dere karakterisere forholdet mellom undervisning/veiledning/administrasjon og den tiden som er satt av til forskning. Hvordan er graden av forskningsfrihet?
7. betydningen av ressurser fra Forskningsrådet og andre eksterne finansieringskilder
8. Er det andre forhold som fremmer eller hemmer forskningen ved enheten?

Utvalget ønsket å myke opp den stramme tidsrammen (1996–2005) satt av Norges forskningsråd. Under punkt 2 ba utvalget om å få innsendt en liste over utvalgte publikasjoner som ga et godt bilde av den faglige aktiviteten i miljøet og en kort begrunnelse for utvalget. Utvalget kunne gjøres blant arbeider som var publisert fra 2001 til og med 15. april 2007.⁷

Utvalgets dialog med institusjonene

Utvalget inviterte til møte, det gikk av stabelen 4. og 5. oktober 2007 på Gardermoen, Radisson SAS Airport Hotel. Det ble avholdt to typer fagdialoger. I den første traff evalueringsutvalget utsendinger for fast vitenskapelig/faglig personale og postdoktorer fra hvert av de elleve fagmiljøene. Hvert miljø ble invitert til å møte med tre historikere: én fra faglig ledelse, én forsker/vitenskapelig ansatt med lang fartstid og én juniorforsker/vitenskapelig ansatt som ble ansatt for ikke fullt så mange år siden.

⁷ Datofristen for å sende inn egenvurderingen og dokumentasjonen av fagmiljøenes virksomhet.

Utvalget ønsket om mulig en spredning på ulike perioder og temaer og dessuten en jevn fordeling mellom kvinner og menn. For den andre typen møte, traff utvalget utsendinger stipendiatene til et felles møte. Fra de tre miljøene: Universitetet i Bergen, Historisk institutt; Universitetet i Oslo, IAKH og NTNU, institutt for historie og klassiske fag, ble det invitert to stipendiater, fra de øvrige fagmiljøene ba utvalget om at en stipendiat møtte.

Alle utsendingene kom godt forberedt til de to timers lange samtalene. Deres faglige tyngdepunkter var rimelig godt fordelt mellom perioder og temaer. Balansen mellom antallet kvinner og menn og de ulike stillingsgruppene var bra. Rapportens vedlegg nummer 7 viser invitasjonsbrevet til fagmiljøer om dialogen samt møteplanen. Vedlegg nummer 8 viser deltakerlisten ordnet institusjonsvis.

Fremtidig oppbevaring av kildematerialet

Innsamlet, skriftlig materiale fra fagmiljøene vil etter at evalueringen er slutført bli deponert i offentlig tilgjengelige arkiver. Av personvern hensyn kan deler av materialet bli underlagt en tidsbegrenset klausulering. Dialogene med fagmiljøene ble tatt opp på bånd for arbeidet med rapporten. Alle opptak vil bli slettet når evalueringen er avlevert Norges forskningsråd.

Utvalgets arbeidspraksis: presiseringer og avgrensninger

Prinsipielle betraktninger om formålet med evalueringen og historieanalysens oppbygging er gitt i 1.4. Her gis en oversikt over arbeidets praktiske gang og evalueringens oppbygging. Evalueringsutvalget tok utgangspunkt i de tre innsendte publikasjonene. De ble fordelt mellom medlemmene etter kriteriene: tid, rom og tema. De syntetiske verkene ble delt etter samme prinsipper. Det ble utformet en leseanvisning for å sikre mest mulig enhetlig og gjennomgående kriterier for vurdering (se rapportens vedlegg nummer 5). Det ble skrevet utkast til bedømmelser av forskningskvalitet ordnet etter overnevnte kriterier, tid, rom og tema.

Utvalget var allerede kjent med forstudien til historieevalueringen, og gjorde seg våren 2007 kjent med CV-er og publikasjonslister 1996–2005, videre fagmiljøenes dokumentasjoner og egenvurderinger. Deretter ble det invitert til en fagdialog. Den fant, som nevnt, sted i oktober 2007. Lesning av innsendt materiale, annet grunnlagsmateriale og fagdialoger har dannet grunnlaget for beskrivelser og evalueringer av forskningskvalitet, videre forskningsstrategier, -profiler og -prioriteringer.

Underlagsmaterialet for å karakterisere og vurdere norsk historieforskning som en helhet har noen begrensninger. Det følger av den avgrensede tidsrammen og de utvalgte fagmiljøene, herunder også det forhold at personer som har bidratt med forskning nå er ansatt ved enheter som ikke inngår i evalueringen. Doktoravhandlinger er kun trukket inn i de tilfeller der forskeren er ansatt ved et av de evaluerte fagmiljøene. Men med

omkring 45000 sider innlevert tekst,⁸ fullstendige publikasjonslister for tiåret 1996–2005 samt tilleggsopplysninger om publiseringer helt fram til 15. april 2007, en kvantitativ publiseringsanalyse for decenniet 1996–2005 (se kap. 4) og dessuten et allment kjennskap til norsk historieforskning, mener utvalget det har tilstrekkelig grunnlag for sine vurderinger.

Formålet har *ikke* vært å kommentere hvert enkelt innsendt arbeid, men gjennom en oversiktslesning å danne seg et bilde av norsk historieforskning i det store og hele. Naturligvis ligger det et problem i det saksforholdet at en forsker som kun har publisert tre arbeider, deltar med hele sin produksjon som evalueringsgrunnlag, mens en historiker som har utgitt 30 arbeider, bidrar kun med ti prosent av sin produksjon. Selve utvelgelsesmetoden, enten den utgår fra ett, tre, fem eller ti arbeider skaper mørketall. Imidlertid relativiseres dette problemet av det faktum at evalueringen ikke dreier seg om individuelle bedømmelser.

Evalueringsutvalgets fokus på miljøene og helheten betyr selvsagt ikke at de individuelle forskningsprestasjonene utelates. Tvertimot er evalueringen tuftet på dem, for grunnlaget er det materialet som ble sendt inn i form av publikasjonslister fra 1996 til 2005 og utvalgte utgivelser. Men å ta utgangspunkt i individuelle prestasjoner betyr *ikke* å måtte beskrive, kommentere og sammenligne hvert enkelt bidrag i rapporten, selv om utvalget har gjennomgått hele materialet. Referansene til enkeltarbeider som vi gjør i kapittel 5, skal forstås som eksempler og illustrasjoner på en helhetsbedømmelse av norske fagmiljøer og i siste instans av norsk historieforskning i sin helhet. Spørsmålet om hvorfor noen utgivelser er nevnt og andre ikke, blir dermed mindre relevant så lenge de omtalte arbeidene bygger oppunder profiltegnene av miljøene og helheten, og så lenge de ikke-nevnte arbeidene i vesentlig grad har samme profil. Utvalget mener at så er tilfelle.

Kapitlene 1, 3, 4 og 5 ble sendt ut til de evaluerte fagmiljøene og til Norges forskningsråd for kontroll av faktafeil. Ved fristens utløp hadde Forskningsrådet og alle de elleve fagmiljøene sendt inn kommentarer til faktaopplysninger, påpekt skrivefeil og åpenbare misforståelser. Evalueringsutvalget gikk gjennom alle innsendte innspill, rettet opp feil og klargjorde mulige uklare punkter før evalueringen ble endelig ferdigstilt.

⁸ Se rapportens vedlegg nummer 4.

2 Historieforskning i forandring: utvalgets idealtypiske metaramme

Historie var lenge en moralsk disiplin som handlet om å trekke lærdommer av fortiden. I et tidsperspektiv som var syklisk, ble historieskrivingen forstått som ”Magistra Vitae”. Et nøkkelbegrep i analysen av fortiden var revolusjon. Gjennom dette begrepet ble det fokusert på hvordan man kunne rulle tilbake, ”revolvere”, utviklingen til en tenkt antikk idealtilstand, og gjennom å lære av fortidens mistak begynne på ny fra begynnelsen.

Opplysningsfilosofene gav tidsoppfatningen en annen tolkningsramme. Det sykliske ble erstattet med det progressive. Historien fikk en retning inn i fremtiden, og begrepet revolusjon endret mening. Fra å betegne en tilbakevending kom det til å bety et definitivt gjennombrudd for noe nytt ved å ta avstand til det forgangne. Prototypen var den franske revolusjonen, der det politiske språket formulerte en forestilling om et gammelt regime, det som var utgangspunktet for kritikk og dannet startpunktet for det nye. Historieskrivingen dreide seg ikke lenger om å lære av fortiden, men å skille mellom en fortid som var annerledes enn nåtiden, og gjennom denne sammenligningen skape et grunnlag for at menneskene kunne skape en fremtid som kunne bli bedre. Historieoppfatningen ble nært forbundet med en fremtids- og fremskrittstro.

Forestillingen om nasjonen og nasjonalstaten ble under 1800-tallet i økende grad bærer av fremskrittstanken. Nasjonalstaten og dens fremste politikere, vitenskapsmenn og ledende næringslivsmenn formet fremtiden. Historikerne ble sjefsideoologer når nasjoner ble støpt sammen og var på marsj som progressive handlingseenheter fundert på en dannelsesmyte. Midt på 1800-tallet, under utviklingen av en historiografisk disiplin kodeks basert på kritisk lesning av kildene, ble historikerlauget profesjonalisert. Etter hvert kan man begynne å tale om historieforskning istedenfor historieskriving. Forskyvningen av oppmerksomhet fra dynastisk historie som tidligere hadde stått i fokus, mot nasjonens historie, ble historikerens ”raison d’être”. Vitenskapelig historiografi legitimerte at nasjonalstaten var et skjebnefellesskap som hadde vokst fram gjennom historisk utvikling. Rundt historie som vitenskapsdisiplin ble det bygd ulike, men for en stor del nasjonalt avgrensede institusjoner: arkiver, tidsskrifter, (kilde)utgivelser, et fagfellesskap og konferanser. Disse definerer i høy grad fremdeles vilkårene for historieforskningen. De nevnte institusjonene forsterket disiplinens profesjonalisering og bidro til historikernes toneangivende stilling.

Historieforskningen var basert på metodologisk nasjonalisme og kildekritikk. Profesjonaliseringen hadde i økende grad grunnlag i et vitenskapsideal om objektivitet, det innebar at historikeren skulle avstå fra å bringe fram moralske standpunkter og anbefalinger. Man gikk ut fra at den vitenskapelige objektiviteten ville kappe forbindelsene til en metafysisk overtro. Kildekritikken skulle, ifølge kildekritikkens faderskikkelse, Leopold von Ranke og hans tilhengere, avsløre historiens iboende kraft og kaste lys over de store menn som bar utviklingen fremover. Kildekritikk ble antatt å muliggjøre en sammenhengende beretning om det fortidige, det vil si nasjonens fortid. Fremstillingen gjorde krav på objektivitet og hadde staten som garant for moralsk

orden. Moderne historiografisk forskning har vist hvor sterkt ideologisk influert historikernes profesjonelle virksomhet var. Kildekritikken og objektivitetskriteriet ble til ideologiske redskaper. Det store flertallet av ledende historikere var konservative, men ikke alle slik som eksemplet Ernst Sars viser. Men felles for dem var at de bekreftet nasjonen og dens fremskritt.

Dette metarisset av historiedisiplinens fremvekst bærer naturligvis preg av karikatur. Forløpet var ikke det samme overalt i Europa, og den ovenfor beskrevne idealtypen er først og fremst hentet fra den tyske historiografiske utviklingen på 1800-tallet, til gjengjeld utøvde den veldig innflytelse i Norden. I Tyskland ble "Geschichte" en "Wissenschaft" analogt med naturvitenskapene. I Storbritannia forble historieskrivingen en del av "The Faculty of Art", noe som også sier en del om substansielle forskjeller hva angår fagets innretning og metodelære. I Skandinavia kom historikerne for det meste til å følge den tyske modellen. Men felles for begge modeller var fokuset på konkret forskning, det var rettet mot nasjonale eliter som fattet beslutninger, gjerne enkeltstatsmenn og ledende industrialister, men fremfor alt regenter. Metodologisk nasjonalisme ble kombinert med metodologisk individualisme.

Historismen ble en ledende historiefilosofi, og den betonte det unike i hvert enkelt historisk fenomen, samtidig som den understreket historiens gang som en permanent utviklingsprosess. Historismen var påvirket av idestrømninger fra klassismen og romantikken. Spesielt romantikkens idé om nasjonen som en organisk enhet, utøvde innflytelse på historikerne. Nasjonene var som levende organismer og kunne analyseres som handlende aktører med motiv, handlinger, identitet, interesser, personlighet og livsforløp. Individene i den statsbærende eliten legemliggjorde nasjonen, og nasjonen var å forstå som et individ. Forbindelsen mellom metodologisk nasjonalisme og metodologisk individualisme ble forsterket. Det individuelle geniet og nasjonen var bærebjelker både i romantikken og historismen.

På begynnelsen av 1900-tallet begynte kritiske tanker om denne utviklingen å gjøre seg gjeldende. Det skjedde under inntrykk av en oppspalting i samfunnsvitenskapene. Historiske fenomener og hendelser ble i større grad satt inn i strukturelle sammenhenger og klassifisert og analysert som mønstre og typer. De individuelle motivene ble knyttet til kommersielle interesser og kunne analyseres som eksempelvis handelsstrømmer eller produksjonsbetingelser. Ideologisk var de kritiske historikerne radikale liberalere eller sosialister, og inspirasjon hentet de heller fra fransk rasjonalisme og positivisme enn fra Ranke. Denne retningen stod spesielt sterkt i Skandinavia med representanter som Edvard Bull d.e., brødrene Weibull og Erik Arup. Historien ble tolket med basis i teorier om rasjonelt handlende individer som var drevet av økonomiske og andre interesser og styrt av troen på nyttemaksimering. Foruten påvirkningen fra fransk rasjonalisme og positivisme, ble historiefaget influert av tysk sosiologi med navn som Karl Marx og Max Weber. Den tyske sosiologien pekte langt mer radikalt enn den franske rasjonalismen på strukturelle mønstre som, i større eller mindre grad, var lovbundne og utgjorde en del av Historiens iboende sammenhenger. Denne retningens innflytelse på nordisk historieforskning var fram til 1960-årene relativt begrenset. Unntaket er Norge som tidlig fikk fremtredende marxistiske og

historiematerialistiske historikere: Halvdan Koht som ble professor i 1910 og Edvard Bull d.e. i 1917 (dosent fra 1913). Tradisjonen ble fulgt opp på 1950- og 1960-tallet med Andreas Holmsen og Edvard Bull d.y., elev respektiv sønn av Bull d.e. Både Holmsen og Bull inntok en sentral posisjon i historikernes fagdebatter. Gjennom eksempelvis Holmsens syntetiserende perspektiver fikk en historiematerialistisk fortolkning av Norges eldre historie lenge en innflytelse som et standpunkt å forholde seg til – og i senere tid gjerne å opponere mot. Som en motsetning til den norske utviklingen kan det nevnes at i Sverige var det eksempelvis først på 1970-tallet at marxistisk orienterte historikere besatte lærestoler. Den norske historieforskningens radikaliserings fra begynnelsen av 1900-tallet i retning positivisme og materialisme innebar en tidlig oppmerksomhet på kildekritikk. Det ble lett til kildefetisjisme, men ble også utvidet til en generell kritisk metode som hadde et samfunnskritisk potensial.

Med denne radikaliserings knyttet historiedisiplinen seg til andre samfunnsvitenskaper, slik tilfellet også var med den franske Annales-skolen. Økonomi, demografi og antropologi ble vesentlige inspirasjonskilder, ofte med en statistisk innfallsvinkel. Men hvor nært historieforskningen skulle stå samfunnsvitenskapene var svært omdiskutert. Flertallet hevdet at historie var en idiografisk vitenskap fordi hvert punkt i fortiden i prinsippet var unikt. Dette standpunktet forhindret ikke at årsaker til hendelser og utviklingsforløp mer konsekvent ble søkt satt inn i en strukturell sammenheng. Til forskjell fra samfunnsvitenskapenes nomotetiske, positivistiske idealer dreide det empiristiske idealet hos kritiske historikere seg om muligheten til entydige tolkninger av kildene gjennom anvendelse av kritisk teknikk. Fra historikernes avvisning av Karl Lamprechts nomotetiske ambisjoner i den store tyske metodestriden omkring 1900 til ledende norske historikers meninger om modellenes tyranni på 1950- og 1960-tallet går det en rett linje på kildekritikkens idiografiske grunn.

I Skandinavia ble den faglige plattformen mer og mer positivistisk i en kildekritisk definert betydning. Samtidig innebar den kritiske metoden mer enn kildekritikk. Den handlet også om ideologisk kritikk, og om en kritikk av det dens talsmenn kalte konservative historiske myter. Den svenske historikeren Erik Lönnroth var en ledende representant for den radikale, kritiske retningen. I en selvransakende kommentar på den nordiske metodekonferansen i 1969 konstaterte imidlertid Lönnroth at konsekvensen av historikerstriden mellom konservative mytebyggere og radikale myterivere fra tidlig i tiåret 1910–1920 til 1950-tallet, da de radikale hadde vunnet, egentlig bare var at den konservative historien var blitt forvandlet til en historie med mange hull. Noe reelt alternativ hadde de radikale knapt frembrakt mens de drev og slo hull på de konservative mytene. Kritikken og fagdebatten mellom konservative og radikale historikere smeltet til sjuende og sist sammen nasjonen. Den metodologiske nasjonalismen var ikke bare bevart, men var blitt forsterket. Bakgrunnen for Lönnroths selvkritikk var hans tanker om å omforme historieforskningen og knytte den nærmere til samfunnsvitenskapene. Dessuten ville han rette historie mer mot analyser av fremtidsscenarioer.

Futurologien var i 1960-årene påtenkt som en ny samfunnsvitenskap. Marxistisk og webersk inspirerte ansatser begynte å gjøre seg stadig mer gjeldende i nordisk

historieforskning. Sosialhistorie og samfunnshistorie, "Gesellschaftgeschichte", ble strukturhistorie under søket etter underliggende drivkrefter i en historie som ble mer og mer fremskrittrettet. Sosialhistorien bekreftet de fremvoksende skjebnefellesskapene ved å markere kronologiske vannskiller mellom en fortid som var dårligere og en nåtid som var bedre og på marsj mot noe enda bedre. Vannskillenes presise beliggenhet varierte mellom 1930-tallet med den økonomiske verdensdepresjonen, 1870-tallet med industrikapitalismens gjennombrudd og en begynnende dannelse av en arbeiderklasse, eller ennå tidligere, i det agrare fattigsamfunnet. Historiske skiller og urettferdigheter ikke bare mellom sosiale klasser, men også mellom kjønn ble viet oppmerksomhet. En samfunnsvitenskapelig metaramme stilte moderniseringsteorien til rådighet for denne tankegangen. Moderniseringsteorien ble nærmest utformet av amerikansk sosiologi på 1950-tallet. Teorien beskrev normativt en vestlig standardutvikling på vei mot et allment bedre samfunn ved hjelp av økonomisk og sosial ingeniørkunst. Den delte verden inn i de utviklede og de tilbakeliggende, de tidlige og de sene. På denne grunn ble den tyske "Gesellschaftgeschichte", som hadde sitt sentrum i Bielefeld, basert. I nordvesteuropeisk historieforskning utøvde Bielefeld stor innflytelse ved sine tolkninger av historien som en progressiv utvikling. Komparasjon som metode ble en måte å relativisere den konvensjonelle metodologiske nasjonalismen. Det skjedde gjennom å sammenligne ulike nasjoner i termer som progressive og ettersleper. Men samtidig støpte sammenligningen fast den nasjonale rammen for historieforskningen, i det nasjonen og nasjonalstaten utgjorde den analytiske hovedkategorien.

En motstrøm mot betoningene på makrostrukturer kom til på 1970-tallet. Motstrømmen rettet blikket mot de menneskelige, hverdagslige erfaringene og mikroperspektiver. "History workshop-bevegelsen" for hverdagshistorie heller enn samfunnshistorie ble en sentral inspirasjonskilde for kjønns historie som fra starten og stort sett i hovedsak har vært kvinnehistorie. Internasjonalt sett har den stått spesielt sterkt i Skandinavia. I forlengelsen av motstrømmen kom også en økende interesse for lokalhistorie. Hverdagslivets sammenhenger og motsetninger ble betont sterkere enn overgripende makrostrukturer. En annen fortsettelse var en forskyvning fra sosialhistorie og politisk historie mot kulturhistorie. Tett kontekstualisering, ("thick description"), snarere enn teoretisk forenkling ble et nytt ideal, rett nok skal det tilføyes at gjennomslaget varierte sterkt i de ulike landene.

En vedvarende trend siden midt på 1800-tallet er profesjonelle historikers nye interessefokuseringer, med annerledes epistemologiske og metodologiske preferanser, de har alle vist seg å bære på kimer til institusjonalisering. Den opprinnelige udelte og politikkfikserte historieforskningen har blitt til en bindestrekshistorie slik som økonomisk historie, sosialhistorie, mentalitetshistorie eller kulturhistorie, og med ordninger som varierer fra en nasjon til en annen.

Kritikken mot den teoridrevne makro- eller strukturhistorien kom i løpet av 1980-tallet også ofte fra et annet hold, fra det som noen har kalt den postmoderne kritikken, og andre har beskrevet som den språklige vendingen, ("the linguistic turn"). Disse retningene betonte i likhet med mikrohistorien kontekst og ambivalens, og talspersonene opponerte mot en stor fortelling om fremskrittet. Til forskjell fra mikro-

eller hverdagshistoriens praksisorientering understreket denne kritikken språkets rolle. Tilhengerne mente det ledet feil å analysere utviklingen som forutbestemt av iboende drivkrefter, og videre at disse kreftene i prinsippet var fremskrittrettete ifølge en vestlig standard. Ideologier og interesser var ikke predestinerte ut fra historiske makrostrukturer, men oppstod gjennom språklige formuleringer med politisk ladete begrep. Slik ble åpenheten i historiske prosesser fremhevet, forløp som inntil da i påfallende grad var blitt sett på som gitte ut fra strukturelle forutsetninger. Analysen slo en bresje inn i de maktstrukturer som fulgte av rådende diskurser. En viktig oppgave ble å dekonstruere og destabilisere diskursiv makt.

1980-tallet innebar også et gjennombrudd for kulturhistorie som ikke hadde inntatt noen fremtredende plass etter 1930-årenes misbruk av kulturbegrepet. Koblingen til hverdagshistorie var som nevnt sterk. Interessen for sosialhistorien med sitt fokus på sosiale skiller minsket, og forskningens tematisering av klassebegrepet ble forskjøvet mot kulturhistoriske undersøkelser av både hegemoniske og avvikende identitetsposisjoner. Ved sin betoning på identiteter som en sosial konstruksjon skilte den nye kulturhistorien seg fra den gamle som hadde kulminert med andre verdenskrig. Den nye kulturhistorien problematiserte og dekonstruerte blant annet nasjonale identiteter. I det lå en klar landevinning sett i forhold til moderniseringsteoriens makrohistoriske og teleologiske synsvinkel. Forsøket på å dekonstruere identiteter og fremheve de kulturelle konstruksjonenes historiske omskiftelighet har imidlertid også møtt motstand. På 2000-tallet er kulturbegrepet nok en gang vendt på og nærmer seg det gamle, homogene kulturbegrepet. Nøkkelbegrepet i denne sammenheng er sivilisasjoners sammenstøt, "clash of civilisations". Etniske og religiøse identiteter veves sammen til ensartete enheter som støter sammen i et globalt perspektiv. På samme måte som med den ahistoriske globaliseringsberetningens seierstog på 1990-tallet, den som skjedde uten innblanding eller kritiske kommentarer fra historikere, så kan et kritisk spørsmål reises: utgjør dette gjennomplivede kultur- og sivilisasjonsbegrep et kollektivt problem som akademisk historieforskning bør tematisere og forholde seg kritisk til, eller ligger begrepet egentlig utenfor forskningens etablerte "problemsfærer". Kritiske historiske perspektiver som underminerte de ahistoriske makroberetningene om globalisering gjennom Markedets makt, kunne sammen med analyser av sammenstøt mellom sivilisasjoner og religioner berike og nyansere debatten og dessuten gi historikerne en ny rolle.

Med slutten av den kalde krigen forsvant en sentral tolkningsramme for de vesteuropeiske nasjonalstatene, deres historikere og samfunnsvitere. 1990-tallet ble historierevisjonens tiår. Bakgrunnen var det faktum at historikerne hadde sluppet ut av den kalde krigens tvangstrøye. De var ikke lenger tvunget til forsiktighet og avholdenhet i fortolkningene av fortiden. Men enda viktigere var det at den kalde krigens sammenstøtende tolkningsramme, i en ny politisk situasjon forutsatte nye tolkningsrammer, de la i sin tur press på nyfortolkninger og disse igjen utgikk fra historierevisjonen. Revisjonen omfattet de nasjonale mytene omkring andre verdenskrig og årene like etterpå. Fortellinger om heroisk motstand mot Nazi-Tyskland ble utfyllt med iakttagelser om kollaborasjon og medløperi i så vel hverdagsstrukturer som på

høyeste politiske nivå. Behovet for nye tolkningsrammer etter kommunismens fall bidro også til historierevisjonen. Moralske kategorier som ondt og godt, svart og hvitt, kunne ikke lenger defineres like entydig som man til da hadde trodd.

På begynnelsen av 1990-tallet florerte munnhullet om at historien hadde kommet til en slutt, rett nok mindre blant faghistorikere enn i allmenn samfunnsdebatt. Gjennom liberalismen sluttseier var sluttstadiet nådd på et tidligere trinn enn det Marx hadde forutsagt. Globalisering ble et nøkkelbegrep i en ny fremskrittorientert beretning med klare ideologiske dimensjoner. Globaliseringsberetningen kjennetegnes på samme måte som forgjengernes om modernisering av et forenklet nærmest hegeliansk tidsperspektiv. I moderniseringsteoriens beretning om fremskritt gjennom sosial, økonomisk og politisk ingeniørkunst fantes det fremdeles plass for det menneskelig handlende, men i globaliseringsteorien har dette aspektet nærmest forsvunnet. Den historiske dynamikken kommer fra det teorien nærmest beskriver som en slags naturkraft: markedet, en kraft ikke ulik Hegels historiske fornuft. Synsmåten blir ahistorisk ikke bare ved sitt sterkt forenklete syn på tid, men også apolitisk ved sin brist på oppmerksomhet om dem som utfører handlinger (agentialitet). Forskyvningen som har foregått siden tidlig på 1990-tallet mot dette sterkt forenklete og i grunnen uhistoriske synet på tid og endringer, har skjedd uten mange kommentarer fra historikerne. Et fundamentalt spørsmål som enhver historiker bør reflektere over, er hvordan han/hun kan bidra til mer realistiske og sammensatte perspektiver på tid og endringer. Hvis slike perspektiver ikke bringes inn, risikerer samfunnsdebatten, på lengere sikt, å stå overfor problemer med politisk legitimering.

Med "historiens slutt" ble det også sagt at nasjonalstatenes tid skulle være forbi. Forutsigelser om at denne utviklingen skulle berøre historikerne ble gjort. Spådommen har knapt gått i oppfyllelse, verken for nasjonalstaten eller historikerne. Rammen for og målet med historierevisjonene i 1990-årene var fremfor alt nasjonalstaten. Revisjonene kom til å bety at nasjonalstaten ble forsterket som en kamparena hvor historieforskerne deltok aktivt. I revisjonene ble kollektivt minne et sentralt analytisk begrep nært forbundet med identitetsbegrepet. I løpet av 2000-tallet kan man tale om en markert forskyvning *fra* historie *mot* minne som nøkkelord i analysen av det fortidige. Denne forskyvningen har funnet sted uten stor debatt eller kritiske spørsmål om bruk av minnebegrepet og dets rolle i historieforskningen. Muligens hadde en mer selvkritisk holdning vært på sin plass?

Skal utviklingen forstås som en forvitring av legitimitet for profesjonell historieskriving? Historien er blitt mer politisert og historikernes plass mindre eksklusiv. Men politisert betyr også mer omstridt og mindre entydig. Historien ses på som et ideologisk instrument gjennom begreper som for eksempel historiebruk. Historieskrivingen har naturligvis alltid hatt en ideologisk dimensjon, men til forskjell fra i dag var de ideologiske konsekvenser sjelden åpent bekreftet eller vedkjent. I begynnelsen handlet termen historiebruk om misbruk av historie i østblokklandenes regimer, men i løpet av de senere årene er betydningen noe forandret til å gjelde mer generelt for ulike måter å anvende historie på. Tolkningen av fortiden er ikke lenger så eksklusiv som den lenge, faktisk helt siden profesjonaliseringen på 1800-tallet, ble

antatt å være. Synspunktet omfatter både fortolkerne og substansen. Spørsmålet om legitimitetserosjon for profesjonell akademisk historieforskning skal suppleres med mer positive tolkninger av den økte interessefokuseringen på minne og (instrumentell) bruk av historie. De siste tiårenes utvikling har innebåret et rikere perspektiv på hva det forgangne er. Det berører ikke bare de profesjonelle historikerne, men er også en del av menneskers hverdag. En stor del av den minnerettede historiske forskningen vender fremdeles blikket mot politisk instrumentalisering av historien, men man kan notere en voksende, flerdisiplinær interesse for hverdagslivets minnebilder og historietolkninger. Det kan tales om en forskyvning på en skala der det ene ytterpunktet er det vitenskapelige sannhetskriteriet og det andre ytterpunktet er en eksistensiell dimensjon av menneskers hverdags erfaringer. Konsekvensene av at historieinteressen er forskjøvet mot sistnevnte dimensjon, kunne muligens formuleres som en svekket autoritet for historikerne. Men skulle vi kanskje heller snakke om autoritetstap enn legitimitetstap? I så fall ville følgene for historikerne være mindre alvorlige.

Den endrede rollen for historikere henger nært også sammen med at massemedier og politikere deltar sterkere i konstruksjonen av fortiden. Rekkevidden av denne forandringen er langt fra klar, men det synes åpenbart at den burde føre til en forsterket selvrefleksjon blant profesjonelle historikere.

Historieforskningen har gjennomgått en utvikling fra en, i kausal forstand, forklarende vitenskap mot en tolkende orienteringsvitenskap. Dermed er historien blitt mindre entydig og mulighetene til alternative tolkninger betones i økende grad. En del vil se dette som en utvikling i relativistisk retning, mens andre fremhever at flertydigheten er en styrke for en vital fagdebatt. Tolkningmuligheter leder til en dynamisk spenning mellom dekonstruksjon av etablerte sannheter og det å skape nye som det på sikt vil settes spørsmålsteget ved. Historien i dette fremvoksende synet på disiplinen har intet slutt punkt og ingen absolutt sannhetsideal, men det innebærer ikke at kildene kan tolkes etter forgodtbefinnende. Reglene for kritisk kildekritikk gjelder selvsagt fremdeles og utgjør selve grunnvullen for profesjonell historisk forskning. Men i analysen har det skjedd en forskyvning, fra kildekritikk i teknisk forstand til tolkninger. Denne endringen mot flere tolkningsmuligheter har muligens bidratt til å minske eksklusiviteten for profesjonelle historikere. Det provoserende og selvransakende spørsmålet om terminologisk forskyvning fra historie mot minne, vekker et oppfølgingsspørsmål: det om historikerne bare deltar i et ordskifte om fortiden – om erindringen – uten fasit som en gruppe blant andre. Selvoppfatningen til det store flertallet av historikere er sikkert en annen. Likevel finner vi grunn til å reflektere over om det har skjedd en forskyvning i den profesjonelle historieskrivningens posisjoner med hensyn til tolkningen av det forgangne. Minnediskursen tyder i hvert fall på at interessen for fortiden ikke har minsket, men har historikernes rolle blitt forandret? Vi har selvsagt ingen svar på disse spørsmålene, men vil likevel peke på dem for videre diskusjon.

Moderniseringsteoriene hadde i sine glansdager fast grunn under føttene med sin tro på de drivkrefter som styrte så vel fortid som fremtid. Denne faste grunnen har i begge hensender måttet vike og er blitt erstattet med løsere begreper som refleksjon,

orientering, tolkning, debatt og så videre. Denne utviklingen har uten tvil forandret forutsetningene for profesjonell historieforskning på viktige måter. I sentrum for debatten om fortiden står fremdeles legitimitetsspørsmålene og den ideologiske dimensjonen. Historieforskningen har som nevnt alltid hatt en ideologisk dimensjon, den har ikke blitt mindre gjennom det forløpet vi har skissert, og ved forskyvningen mot orientering og tolkende refleksjon. Det åpne spørsmålet i denne sammenhengen er hva som legitimeres. I stor utstrekning er det trolig fremdeles den nasjonale rammen. Spørsmålet er så hva denne fikseringen betyr i et tidsrom som kjennetegnes av at det globale rommet krympes stadig mer, i en motsetningsfull prosess med så vel ekspansjon som reduksjon i en akselererende fart. Denne utviklingen synes å stille stadig større krav til så vel nye transnasjonale, europeiske og globale, politiske og organisatoriske former, som til en lokal forankring i et nærmiljø. Det åpne spørsmålet er hvordan historieforskningen besvarer denne utfordringen. Tydelige tendenser er vanskelig å oppdage. Allment dominerer den metodologiske nasjonalismen selv om forekomsten av komparative forsøk øker, og disse søker å se egen nasjon i en internasjonal sammenheng.

Den nåværende institusjonelle strukturen er en følge av den byggingen som fant sted på 1800-tallet da disiplinen var ny. Den bidrar i dag aktivt til å bevare historie som en nasjonal vitenskap og historikerne som et nasjonalt organisert og innadventt laug. Da den store ahistoriske globaliseringsfortellingen vokste fram i 1990-årene, var historikeren svært passive. Her kunne man ha tenkt seg en mer fremtredende rolle for kritiske historikere. Spørsmålet må reises om ikke et mer komplekst tidssyn kreves i samfunnsanalysen og det spørsmålet appellerer i høy grad til historikerne. Et mer sammensatt tidssyn betoner åpenhet og sårbarhet i menneskelige og samfunnsmessige forbindelser. Likeså understreker et slikt syn det menneskelige ansvaret for handlinger. Historien skapes ikke av blinde krefter, og den drives ikke mot forutbestemte, teleologiske mål. Å belyse disse forholdene er en hovedoppgave for historikere som humanister. Historie er både en samfunns- og en humanvitenskap og denne dobbeltsidige bindingen bør stimuleres og oppmuntres.

Til tross for at fokus har forblitt den nasjonale rammen, så kan man notere at interessen for globalhistoriske spørsmålsstillinger vokser blant historikerne. I de siste decenniene har historikere engasjert seg for å utforske miljøhistorie, og det kan, tross de over stilte kritiske spørsmålene, tolkes som en vedvarende evne til å stille samtidsrelevante spørsmål om fortiden. Samfunnsvitenskapene har generelt utviklet mer av en europeisk synsvinkel som delvis har relativisert de nasjonale tolkningsrammene. Men "europeiseringen" har knapt ledet til noen bredere og overbevisende synteser. Derimot har det gamle nasjonalstatsperspektivet blitt modifisert. Det unike i hver nasjonal utvikling fremheves gjennom økt bruk av komparativ metode, men helst som variasjoner av et felles overgripende europeisk eller vestlig tema. Til denne trenden har formodentlig ressurser fra EUs rammeprogrammer bidratt. Disse går imidlertid oftere til samfunnsvitenskapelige kjernedisipliner enn til historikere.

Et kritisk spørsmål er hvor sterke og tette historikernes europeiske nettverk er i forhold til samfunnsviternes. Hvordan kan en mer grenseoverskridende

historieforskning utvikles? Dette spørsmålet må imidlertid utvides: Europa burde i større grad ses i en global sammenheng. En ny type verdenshistorie er sannsynligvis viktig for å kunne stille spørsmål og underminere forestillinger om sivilisasjoners sammenstøt ("clash of civilisations"). I denne sammenhengen synes det påkrevd å ikke nøye seg med å oppdatere en vestlig verdenshistorie, men å skape en verdenshistorie som tar utgangspunkt i historiske perspektiver i ulike kulturer og sivilisasjoner. Forutsetningen for en slik verdenshistorie er et globalt akademisk fellesskap som gjennom prosjekter og møter utvikler felles tolkningsflater, noe som naturligvis ikke innebærer felles tolkninger. Malen for et slikt globalt reflekterende fagfellesskap kunne være samfunnsviternes europeiske nettverk, som i løpet av noen tiårs virksomhet uten tvil har bygd opp felles akademiske tolkningsflater, hvor innsikter i nasjonale skillelinjer i akademiske synsmåter og kulturer bidrar til en grenseoverskridende, europeisk dimensjon.

Et globalt fellesskap er selvsagt i mange henseende en langsiktig utopi, men den faglige bevegelsen og retningen som bør stimuleres og danne utgangspunktet for det forskningsorganisatoriske og problemformulerende programmet, er klar. Det spørsmålet som historikere bør stille seg, er om de vil tilslutte seg en utvikling mot et globalt forskningsfellesskap eller ikke: Ene og alene å svare ja på spørsmålet er knapt nok – få ville antakelig svare nei. Men om svaret er ja, hvordan opptrer historikerne da i sin praktiske forskning og i sin forskningsorganisering for å iverksette dette programmet? Problemet handler i mindre grad om globalt akademisk samarbeid eller ikke, men mer om ulike romlige skalaer i historieforskningen. Hvordan kan lokal, regional, nasjonal, europeisk og global historie med komparativ eller en annen metode som intenderer å problematisere og overskride grenser, involvere ikke bare europeiske, men også globale forskere og forskningsmiljøer? Den nasjonale rammen forsvinner ikke, men relativiseres og problematiseres. Samme sak gjelder for Europa i forhold til verden. Istedenfor å erstatte det nasjonale med det globale, handler historikernes framtidsperspektiver om å problematisere de ulike romlige enheter i sine innfallsvinkler, forskningsorganiseringer og problemformuleringer. Om rommets historisk variable karakter og dets omstridte og utviskede avgrensninger trer fram, vil det være lettere å se de globale prosessene i det lokale, og omvendt: å forstå det lokale grunnlaget for det globale.

Historieforskningen har ikke bare en intellektuell, men også en finansiell side. Idealtypisk gjaldt det fram til 1980-tallet at staten finansierte den akademiske autonomien. Det handlet om en videreføring av den ordningen Wilhelm von Humboldt bygde opp for universitet i Berlin, det som ble etablert i 1810. Ordningen var fundert på en innsikt om at de svært ulikartede statene i overgangen fra fyrste- til nasjonalstater trengte nye verktøy for å skape samfunnsmessig samhörighet og fellesskap.

Universitetene stilte disse redskapene til rådighet gjennom å veve utdannelsen av kadre til de statlige apparatene sammen med innovativ utforskning av natur og samfunn. Humboldts orden understreket at forskning forutsatte en kritisk distanse mellom akademisk analyse og politikk. Statens bevilgninger fulgte samtidig prinsippet om en selvpålagt avstand til innholdet i det som ble finansiert. Forskning som ble formulert på måter som gjorde at forholdet mellom politikk og universitet ble alt for symbiotisk,

risikerte å bli delegitimerende for begge parter. Denne risikoen gjaldt særlig for samfunnsvitenskapene.

Det er blitt hevdet at Wilhelm von Humboldts kosmos lå langt unna realitetene i hans egen samtid, og at idealet hans først ble implementert tidlig på 1900-tallet, og da etter en samfunnskritikk og i en tid da den statlige tvangstrøyen ble opplevd langt sterkere enn hundre år tidligere. Dette kan være sant, men likevel gjenstår det faktum at Humboldts ideal gjennomsyret forståelsen på 1900-tallet, om enn med et sekels forsinkelse. Både den akademiske autonomien og statlig finansiering ble tatt for gitt. Denne rammen for virksomheten ble imidlertid grunnleggende forandret med de dramatisk endrede statsfinansielle forutsetningene i løpet av 1970-tallet. Margaret Thatcher ledet angrepene mot det som ble beskrevet som forsteinede og kostbare læresteder avskjermnet fra det øvrige samfunnet. Hun hadde i og for seg ikke noe i mot autonomi som sådan, men markerte at finansieringen måtte universitetene i fremtiden sørge for selv. Etter at Thatchers prinsipper var gjennomført i Storbritannia spredde de seg til det øvrige Europa. I løpet av et par tiår har det foregått en forskyvning mot nye idealer som i mindre grad betoner autonomi, men mer løfter fram betydningen av et bedriftsøkonomisk tankesett. Lærdom som merittering for akademisk lederskap erstattes med entreprenørkompetanse som er anvendelig for å selge akademisk kunnskap til et marked – i stand til og villig til å betale for den.

Ironien i denne utviklingen er at staten og politikken kom tilbake som finansieringskilde gjennom bakdøren, men nå ikke som garant for autonomi og kritisk tenkning, men som kjøper av svar på det statens representanter selv anså som sentrale forskningsspørsmål. Bestilt forskning eller oppdragsforskning har ekspandert, men uten at risikoen for at den akademiske forskningen kun leverer de svar som forventes, er blitt problematisert. Et ekstremt tilfelle av denne utviklingen er forskningen innenfor de rammeprogrammene som EU betaler. I stedet for at forskere har et selvdefinert problem for hvilket de søker midler, slik malen i høyere grad er for de nasjonale forskningsrådene, så tilbys forskerne i rammeprogrammene å legge inn anbud på nøye avgrensede forskningsområder av politisk relevans. For å vinne fram i den harde konkurransen kreves det detaljerte forskningsplaner med så spesifiserte angivelser av ”arbeidspakker” (“work packages”) og milepæler, at rom for intellektuelle overraskelser knapt finnes. EU-modellen minner mer om arkitektkonkurranser enn om modellen som brukes i de nasjonale forskningsrådene. Forskningen blir i hovedsak bekreftende. Historikerne har i lavere grad enn de samfunnsvitenskapelige kjernedisiplinene deltatt i dette løpet, delvis fordi historiske perspektiver har vært mindre etterspurt enn de mer tekniske og politikorienterte synsmåtene.

Som et spørsmål om forskningsfinansiering, berører utviklingen også historikerne, og hodebryet handler om hvordan man skal forholde seg til den. Dette spørsmålet bærer igjen på et mer langsiktig et: det om den akademiske historieforskningen og dens relevans og legitimitet i samfunnsdebatten. Spørsmålet om relevans og legitimitet hører i høy grad sammen med den forskyvningen som ble notert ovenfor, den som går fra kausalforklaringer og over mot tolkning, refleksjon og orientering som historiefagets substans. Det rekkes ikke lenger å gi klare og presise svar på spesifikke spørsmål. Disse

spørsmålene – og svarene på dem – må settes inn i en større sammenheng og innebære en teoretisk refleksjon.

* * *

Vi vil avslutningsvis presisere at i denne metarammen til historieevalueringen har vi tegnet en idealtypisk karikatur av utviklingen i historieforskningen og -skrivningen gjennom de siste 150 år. Konstanten utgjøres av nasjonen, og ut fra den følger vi det vi benevner som metodologisk nasjonalisme og som har vært et hovedtrekk ved historikernes virksomhet. Til den observasjonen som gjelder historieforskningens romlige dimensjon, skal det føyes til en betraktning om at den temporære dimensjonen i høy grad handler om en trendfremskrivning med ståsted fra en underliggende teleologi. Evalueringen vil stille spørsmål om *ikke* begge disse to dimensjonene forutsetter større kompleksitet for å kunne møte fremtidens utfordringer.

Til rammen føyer vi vår oppfatning om at det empiriske og pragmatiske trekket har stått sterkere i Norden enn mange andre steder, men sammenlignet med eksempelvis britisk historieskriving har de teoretiske tilknytningene vært tydeligere. Fruktbare innflytelser og brytninger mellom tyske, franske og britiske historiesyn har bidratt til den nordiske profilen som igjen oppviser ulike tyngdepunkter mellom de nordiske landene – selvfølgelig. Et sentralt spørsmål for evalueringen er hvordan norsk historieforskning forholder seg til metarammen. Spørsmålet for fremtiden er hvordan den norske profilen, slik som de øvrige nasjonale profiler, kan tilpasses et transnasjonalt og globalt perspektiv. Et annet fremtidsspørsmål gjelder akademisk autonomi og hvordan historikerne forholder seg til endrede betingelser og nye idealer for akademisk virksomhet. Sannsynligvis har dette spørsmålet også å gjøre med den fremtidige legitimiteten til profesjonell historieforskning.

Aller sist vil utvalget med en viss selvironi peke på det faktum at vi, tross det signal vi sender i metarammen om at en betydelig fremtidsoppgave for historikerne blir å søke alternativer til den dominerende metodologiske nasjonalismen, selv tar utgangspunkt i nasjonal enhet og helhet når oppgaven skal løses. Vi undersøker jo *norsk* historieforskning. Men ettersom historieforskningen institusjonelt, organisatorisk og finansielt i alt det vesentlige er nasjonalt strukturert, har vi knapt noe valg. Tenkelige komparative evalueringer ville også ha utgått fra og bekreftet en nasjonal ramme. Med denne metarammen vil vi likevel sette spørsmålstegn ved og problematisere det som ofte tas for gitt.

3 Historieforskningens historie og infrastruktur

Studier av historieforskning kan ha flere og ulike formål. Vitenskapshistorikernes skille mellom internalistiske og eksternalistiske tilnæringsmåter kan være hensiktsmessig for å ramme inn dette kapitlet. Med en internalistisk innfallsvinkel legger historikeren vekt på å undersøke vekselvirkninger mellom ulike sider av forskningsprosessen, herunder spesielt forbindelser mellom generelle teoretiske og metodiske forutsetninger på den ene siden og kildestudier, spesialstudier og mer syntetisk anlagt historieskriving på den andre siden. En eksternalistisk måte å nærme seg historiedisiplinen på, kan være å granske koblinger mellom på den ene siden forskningsdisiplinen, og på den andre siden sosiale, politiske, religiøse og kulturelle forhold i det samfunn og den tid historikeren lever i. En tredje krysningsvariant mellom det interne og det eksterne perspektivet, kan oppstå når disiplinens profesjonalisering og institusjonalisering belyses. På en måte representerer analyser av intellektuell og institusjonell disiplinbygging et fokus på interne prosesser i faget, men samtidig inngår bygging av disiplinære og organisatoriske rammeverk i bredere, eksterne prosesser.⁹ Prosesser som kan innvirke på historieforskningen, foregår både i forskningssystemet og på andre samfunnsområder.

Dette kapitlet innleder med et kortfattet overblikk over forskningsfaget med vekt på institusjonell bygging historisk sett. Det fortsetter med en oversikt over omfanget av faghistorikere samlet sett per 2005 og dessuten rekruttering og forskeropplæring. Så følger et oversyn over de elleve institusjonene og 147 forskerne som inngår i denne fagevalueringen.

3.1 Forskningens infrastruktur

Fra 1830-tallet formuleres et program for historieforskning i Norge, det omtales av historiografer som den ”norske historiske skole”.¹⁰ Vitenskapsdisiplinen vokste fram som en del av nasjonsbyggingen. Disiplinen begynte forenklet sett som politisk historie, der det å studere staten som et samlet uttrykk for nasjonen, var et sentralt emne.¹¹ Den tidlige metodiske og teoretiske utviklingen i Norge falt for en del inn i et bredere, tysk og nordisk mønster. I 1860-årene tok historikere initiativ til å organisere virksomheten mer effektivt. Profesjonsforeningen Den norske historiske forening ble dannet i 1869,¹²

⁹ Innfallsvinkelen er inspirert av Jan Eivind Myhre: ”I historiens hus er det mange rom”, *Historisk tidsskrift* nr 1/2 1996: 5.

¹⁰ Ottar Dahl: *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, (4. utgave) Oslo 1990; Knut Kjeldstadli: ”History as Science” i Hubbard, William H. et al. (red.): *Making a historical culture. Historiography in Norway*. Scandinavian University Press (Universitetsforlaget AS) Oslo 1995: 53. Se også Jan Eivind Myhre og Synne Corell: ”The institutions of Norwegian historiography” i Ilaria Porciani og Lutz Raphael (red.): *Atlas of the Institutions of European Historiographies 1800 to the Present*, New York USA, utkommer i løpet av 2008.

¹¹ Utsagnet bygger på lesning av Dahl, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, 1990 og Kjeldstadli: ”History as Science”, 1995: 53.

¹² I 1990 ble Den norske historiske forening slått sammen med Norsk historikerforening (HIFO) og Komité for historisk vitenskap som arbeidet for internasjonalt disiplinært samarbeid, til dagens Den norske historikerforening (HIFO), www.hifo.no, lesedato 2.6.2006.

og begynte å utgi *Historisk tidsskrift* fra 1870. Det eies fremdeles av foreningen, og er i dag fortsatt et sentralt tidsskrift for historisk forskning i Norge.

Kort oppsummert kan en si at neste periode fra 1870 til 1940 bestod av en rekke enkeltinitiativer. En institusjonell milepæl for vitenskapsdisiplinen var opprettelsen av en særskilt institusjon med ansvar for å samle og oppbevare arkivalier. I 1875 ble Riksarkivet utskilt fra Kirkedepartementet og etablert som en selvstendig forvaltningsinstitusjon utenfor departementet. Arbeidet med å tilrettelegge og utgi kildemateriale begynte også på annen måte, blant annet med selvstendige kildeskriftkommisjoner- og fond som ble fastere organisert i Norsk historisk kjeldeskriftinstitutt i 1934 (fra 1991 en del av Riksarkivet (Arkivverket)). Et annet eksempel på samordning og organisering er opprettelsen av Landslaget for lokalhistorie (NLI) i 1921. Også ved Institutt for sammenlignende kulturforskning, som var et rent forskningsinstitutt, ble det drevet historieforskning.¹³ Historiedisiplinen var etablert og profesjonalisert før andre verdenskrig, men forskerne var fåtallige. Fra mellomkrigstiden frem til mot slutten av femtitallet bestod forskerpersonalet av rundt ti personer. På universitetet og ved en høyskole var de seks. I tillegg kom riksarkivar og enkelte forskere i arbeid ved andre institusjoner.¹⁴

En vekst begynte på slutten av 1950-tallet og økningen tydeliggjøres ved at det i 1973 var det 77 historikere ved universiteter og høyskoler, i 1981 var de blitt 86 og i 2005 rundt 430 personer.¹⁵ Viktige elementer i det strukturelle rammeverket som omgir historieforskningen i 2008, hadde en start etter krigen og på 1950-tallet. Siden da har institusjonsbygging og -vekst skjedd ved institusjonelle nydannelser, volumøkning ved etablerte enheter og knoppskytinger fra disse.

Etablering og vekst ved universitetsinstitutter for historie og ved høyskolene

Fra 1950-tallet til rundt 1980 foregikk bygging og vekst i forskningsfaget for en stor del gjennom opprettelser av historiske institutter (avdelinger, seksjoner) ved universiteter og høyskoler. I 1953 ble Historieseksjonen ved Universitetet i Oslo etablert (i dag IAKH, avdeling for historie).¹⁶ Historisk institutt ved det nyetablerte Universitetet i Bergen fulgte få år senere, i 1957.¹⁷ Ved Norges Lærerhøgskole i Trondheim (i dag NTNU) var Historisk institutt et av de eldste instituttene. Opprettelsen av Universitetet i Tromsø kom i 1972. Helt fra begynnelsen var det etablert en egen enhet for historie. I motsetning til de tre overnevnte enhetene, som alle ble innordnet i fakulteter for

¹³ Dahl, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, 1990: 269

¹⁴ Dahl, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, 1990: 270.

¹⁵ Dahl, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, 1990: 291; tabell 3.1. Det gjøres oppmerksom på at tallgrunnlaget for 2005 muligens er noe utvidet i forhold til 1981 og 1973. Det kan skyldes at denne tellingen for 2005 er basert på utdanningskode og ikke bare "mestkriteriet" og den individuelle forskerens eventuelle fagkode. For 2003 angis det kun 171 historikere i Kristoffer Rørstad og Susanne Lehmann Sundnes: "FoU-ressurser innenfor humaniora. Utdrag fra FoU-statistikken med hovedvekt på 2003", *NIFU STEP arbeidsnotat*, 32/2005: 21; tabell 4.3. Men i oversikten til Rørstad og Sundnes oversikten utgjør andelen av det samlede fagpersonalet som ikke er sortert på disiplin 35 prosent (1009 personer av totalt 2829). Mange av dem kan være historikere.

¹⁶ Ottar Dahl: "Historisk institutt 25 år. 1953–1978", *Universitetet i Oslo. Årsberetning 1978*, 1978: 51.

historisk/filosofiske/humanistiske fag, så ble historie i Tromsø lagt til det samfunnsvitenskapelige fakultetet. Fagmiljøene ved alle de fire overnevnte universitetene har utgjort institusjonelle pilarer i historieforskningen, og alle er representerte i denne evalueringen.

Sent på 1960-tallet ga utbyggingen av høyere utdanning med opprettelsen av distriktshøgskoler (reorganisert på 1990-tallet og i 2007 benevnt statlige høgskoler) historiefaget flere institusjonelle forankringspunkter. Flere av distriktshøgskolene ble delvis utbygd rundt lærerhøgskoler som allerede var etablert, og ved lærerhøgskolene hadde ofte historieundervisningen hatt en hevdvunnen plass. Mange steder fantes altså allerede historie som undervisnings- og delvis som forskningsfag. En systematisk undervisning på lavere nivå ble bygd opp ved de nye høgskolene, mens forskningsaktiviteten gjerne var individuelt initiert og drevet. Av de til sammen rundt ti historiefaglige enhetene som er blitt etablert som del av dagens høyskolesystem, så inngår tre fagmiljøer i denne evalueringen: Det er Høgskulen i Volda,¹⁸ historiemiljøet ved Universitetet i Stavanger (inntil 2005 Høgskolen i Stavanger), og Høgskolen i Agder (fra høsten 2007 Universitetet i Agder).

Ved siden av historieforskningen ved de eldste universitetsinstitutter og ved de enhetene som i 2008 er statlige høgskoler/universiteter, så har det forekommet enkeltpersoner og små fagmiljøer for historie ved vitenskapelige høyskoler. Ved et par tre av dem er det blitt etablert spesielle grunnenheter og/eller organiserte fagmiljøer for historie. To eksempler på dette er henholdsvis Norges handelshøgskole (NHH) som ble etablert i 1936 og i evalueringsperioden har et lite fagmiljø for økonomisk historie. Ved Handelshøgskolen BI (tidligere Bedriftsøkonomisk institutt) som ble opprettet i 1941, finnes det siden 1980-tallet også et fagmiljø for økonomisk historie. Det nåværende Senter for næringslivshistorie ble formelt etablert i 1989 og inngår i denne evalueringen.

For forskningen og disiplinens generelle ekspansjon institusjonelt og volummessig har etterspørselen etter og tilbudet om undervisning på universitetsnivå spilt en sentral rolle. Fra 1957 ble det innført en studieordning med grunnfag, mellomfag og hovedfag. Denne ordningen besto med mindre endringer til innføringen av en helt ny studieordning med bachelor- og mastergrad i 2003. Ved høgskolene ble det bygd opp tilbud i grunnfag og noen steder mellomfagstillegg. Selv om tilbudene vektla ulike perioder og tematiske aspekter, så var nok det historiefaget studentene møtte, ganske ensartet i forhold til en grunnleggende fagforståelse, historisk metode og teori. Antallet studenter steg kraftig fra slutten av 1950-tallet til midt på 1970-tallet.¹⁹ For å dekke etterspørselen etter undervisning ble det opprettet nye stillinger som særlig var rettet mot å komme dette behovet i møte. Universitetslektorene økte i antall og bidro

¹⁷ Astri Andresen, Yngve Flo og Tore Grønlie: *Historie som historie 1957–2007*, (Historisk institutt, Universitetet i Bergen) Bergen 2007: 9.

¹⁸ Oddbjørn Melle: "Lokalhistorie på høgskulenivå. Historiefaget ved MRDH Volda 1972–1994", *Heimen*, nr. 1, bd. 32, 1995: 11–21 og samme: *Ein høgskule finn sitt distrikt. Nasjon – region – institusjon. Om bakgrunnen for høgskuleetablering i Møre og Romsdal: Volda og Molde*, Høgskulen i Volda 1999". Avhandling for dr.art. graden (Universitetet i Bergen) 1999.

¹⁹ Samlede talloppgaver for veksten i antallet historiestudenter nasjonalt finnes ikke. Dahl oppgir imidlertid tall for Oslo. Dahl, "Historisk institutt 25 år. 1953–1978", 1978: 52–53.

til en ekspansjon i mellomstillinger, disse stillingene ble utover på 1980-tallet omgjort til førstestillinger noe som også innebar større rett til forskningstid. Etter en periode med stillingsvekst inntrådte i siste halvdel av 1970-tallet en viss stagnasjon i veksten. Tallet på uteksaminerte hovedfagskandidater økte imidlertid, og nyutdannede faghistorikere med ambisjoner om å bli forskere i historie steg.²⁰ Dette er et bakteppe som kan bidra til å forklare det som fant sted i historieforskningen. På 1980-tallet fortsatte i noen grad volumveksten ved etablerte institusjoner. Samtidig skjedde det en knoppskyting med nye typer enheter i UoH-sektoren og en vekst i andre offentlige forskningsenheter (instituttsektoren) og dessuten trolig en mulighet for flere til å livnære seg som oppdragsforskere. I 1990-årene skjedde det også en økning i antallet vitenskapelige ansatte både ved universitetene og i høyskolesystemet, men kanskje konkurrerte generelt langt flere om flere av stillingene enn tidligere.

Vekst ved knoppskyting

På 1980-tallet oppstod en fremvekst av spesielle fagmiljøer og organisatoriske enheter i den såkalte "randsonen" av universitetene. De hadde det til felles at fagmiljøene snarere var knyttet til forskningsbehov og -ønsker enn etterspørsel om undervisning. Navnene på de nye enhetene varierte, men ikke sjelden inneholdt de ordet "senter". Dannelsene var delvis drevet av motiver om å fremme tverrfaglighet, altså ideer om at (nye) forskningstemaer og problemstillinger bedre kunne analyseres og forstås i krysningpunkter mellom flere fagdisipliner. Og dels kan det ha vært mulig å vinne gehør hos (eksterne) finansører, som for eksempel forskningsrådene, om nytten av nye typer organisatoriske enheter – at nye typer organisering var fruktbart for å fremme forskningen. Opprettelser der historikere enten virket som entreprenører og/eller var aktive deltakere gjaldt mellom andre sentre for geografiske og tematiske studier. Eksempler på slike er Senter for Midtøsten og islamske studier og særskilt enheter for kvinneforskning, videre humanistiske og samfunnsvitenskapelige innrettede sentra for å studere kultur og teknologi, slik som Senter for teknologi og menneskelige verdier (TMV) i Oslo (nåværende Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK)) og dagens Institutt for kulturstudier i Trondheim. Et annet eksempel var Norsk senter for forskning i ledelse, organisering og styring (LOS) i Bergen (som inngikk i nåværende Stein Rokkans senter for flerfaglige samfunnsstudier). Sentrene for middelalderstudier i Trondheim, Oslo og Bergen var også forsøk på tverrvitenskapelige fellesskap om forskning på en bestemt historisk periode. Sentrene ga fra 1980-tallet historikere en annen mulighet til å etablere seg som forskere og faghistorikere, og de kan i noen grad ha bidratt til fagets samlede ekspansjon. Blant de enhetene som ble etablert i "randsonen" er to representert her: TIK, som i 2007 ble en ordinær universitetsenhet under det samfunnsvitenskapelige fakultetet ved Universitetet i Oslo, og Rokkansenteret, som inngår i forskningsselskapet Universitetsforskning i Bergen AS (UNIFOB AS).²¹

²⁰ Myhre, "I historiens hus er det mange rom", 1996: 13.

²¹ Rokkansenteret er gruppert i instituttsektoren i den nasjonale forskningsstatistikken, men på grunn av senterets opphav og historie blir det her blitt beskrevet som en del av UoH-systemet.

Andre forskningsenheter, instituttsektoren

En utbygging av offentlig finansiert forskning i enheter utenfor UoH-sektoren, som forskningsinstitutter, Arkivverket og museene, har også bidratt til en økning av forskerpersonalet i historie. Ekspansjonen kan ha begynt på 1980-tallet og skutt fart utover i 1990-årene, men noen inngående analyser av dette finnes ikke. De fleste offentlige forskningsinstitutter mottar en grunnbevilgning fra et eller flere departementer, i mange tilfeller kanalisert via Norges forskningsråd. Variasjonene mellom forskningsinstituttene er store når det gjelder opphav, eierforhold og finansiering av virksomheten, likeledes andel arbeidstid brukt til forskning. Vi vet noe om omfang av historieforskning på en del av forskningsinstituttene, men svært lite om historisk forskning ved de mange museene med faglig/vitenskapelig ansatte historikere. Arkivverket er eneste enhet fra denne delsektoren som er representert i evalueringen.

Oppdragshistorie

En annen kilde til ekspansjon og profesjonsbygging spesielt fra 1980-tallet har vært oppdragshistorie.²² Denne er definert som historiefaglig forskning som er eksternt finansiert, det vil si betalt av andre kilder enn forskningsinstitusjonenes grunnbevilgninger, bevilgninger fra Norges forskningsråd eller midler fra andre innenlandske og utenlandske forskningsstiftelser. Oppdrag fra forlag kan også inngå, når lønn og honorar for oppgaven har en størrelse som gjør det rimelig å anta at den er en vesentlig kilde til livsopphold i minimum to til tre måneder.

Termen *oppdragshistorie* er kjent og innarbeidet blant historikere. Historikere engasjeres for å skrive historie på oppdrag for bedrifter, organisasjoner, kommuner eller fylker. Både enkelthistorikere og forskningsinstitusjoner har engasjert seg i historiske oppdrag for foretak, private og offentlige organisasjoner. Tallet på oppdragshistorikere er vanskelig å fastslå, men for 2005 ble det anslått til å kunne være minst 40 personer, flesteparten trolig menn.²³ Ingen individuelle oppdragsforskere inngår i evalueringen, men publiserte resultater av oppdrag utført av historikere som har vært ansatt ved fagmiljøer som er med i evalueringen, inngår.

²² Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 50–60; Dahl, *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, 1990: 291; Myhre mener at oppdragshistorie skjøt fart på 1980-tallet, men påpeker at historikergenerasjonen født mellom 1900 og 1930 også hadde tatt på seg oppdrag for kommuner og andre offentlige institusjoner, næringsliv og forlag. Myhre, "I historiens hus er det mange rom", 1996: 12–13.

²³ Stipuleringen bygger på data innsamlet av Norsk Lokalhistorisk institutt i 2002, og en spørreunde for året 2005 sendt elektronisk til medlemmer av Den norske historiske forening (HIFO). Knut Sprauten: "SpørreundersøkHIFO03", en sammenfatning og oppsummering av undersøkelsens resultater, upublisert manus, 4 sider, udatert 2003, oppgir antallet å være 72 faghistorikere som er oppdragsforskere i temaområdene by- og bygdehistorie, slekts- og gårdshistorie. Det tas forbehold om at opplysningene ikke er sikre. Se også samme: "Historie for 40–50 millioner årlig", *HIFO-nytt* nr. 6, 2003: 5–6. HIFO organiserer 800–1000 faghistorikere og hovedfags-/masterstudenter i historie. Cirka halvparten av HIFOs medlemmer var tilknyttet den elektroniske nettsiden, hifo-net@iakh.uio.no der forespørselen gikk ut. Det kom inn 37 relevante svar som omfattet 40 personer. Det ble gjort fratrukk for historikere som per 1.10. 2005 var registrert i NIFU STEP, Forskerpersonalregister. En opptelling per 31.1.2006 viste at 23 historikere som var forsker kvalifisert og forsket i historie, ikke var registrert i den nasjonale databasen over forskerpersonale. NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281341 2005–2006, Bakgrunnsmateriale evaluering historie og økonomi, mappe svar på spørreundersøkelse. Se også Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 12.

3.2 Faghistorikere like etter 2000

Anslagsvis 500 til 550 personer i Norge var kvalifisert for historieforskning og hadde en yrkesgjerning der de aktivt benytter sin forskerkompetanse. Veksten fra 1950 har som alt nevnt vært formidabel, fra rundt ti profesjonelle historikere til et halvt tusen. De fleste historikere som har levd, lever nå. Antallet 500 omfatter faghistorikere som bruker historiefagets analyseverktøy og realkunnskaper for å konstruere og tolke fenomener både i fortid og i nåtid. Beregningen omfatter tre typer historikere. For det første vitenskapelig personale i universitets- og høyskolesektoren, disse utgjør cirka 330 personer. For det andre gjelder det faghistorikere i faglige stillinger i instituttsektoren, om lag 175 personer. For det tredje er det oppdragshistorikere, som utgjør 40 personer eller kanskje flere. En fjerde gruppe finnes, men inngår *ikke* i denne opptellingen. De er de forskerkvalifiserte som driver historisk forskning, men da i disipliner utenfor historiefaget. Eksempler på dette kan være utdanningshistorie i pedagogikk, musikkhistorie i musikkvitenskapen, videre idé- og filosofihistorie eller for eksempel biologers arbeid med egen disiplins historie.

I det videre vil blikket hovedsakelig være rettet mot faghistorikere som er ansatt ved offentlige forskningsinstitusjoner, altså faghistorikere som enten arbeider i universitets- og høyskolesystemet eller i instituttsektoren.²⁴ Tabellene 3.1 og 3.2 viser historikere i 2005 i henholdsvis antall og prosentandeler.

Tabell 3.1 Faghistorikere i UoH- og instituttsektoren 2005. Antall

Institusjonstype	Antall med "norsk historieutdanning"	Andre historikere	Totalt Historikere
Universiteter	175	43	218
Vitenskapelige- og statlige høyskoler	111	1	112
Instituttsektoren	138	38	176
Totalt	424	82	506

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell 3.2 Faghistorikere i UoH- og instituttsektoren 2005. Prosent

Institusjonstype	Antall med "norsk historieutdanning"	Andre historikere	Totalt historikere
Universiteter	34,5	8,5	43,1
Vitenskapelige- og statlige høyskoler	21,9	0,1	22,1
Instituttsektoren	27,3	7,5	34,8
Totalt	83,8	16,2	100

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Fordelt på institusjonstype så arbeider 320 eller to tredjedeler av faghistorikerne i UoH-sektoren, mens 176 eller om lag en tredjedel har sin daglige dont ved enheter i

²⁴ For historikere fordelt på institusjonstype og institusjon, se tabellvedlegg, tabellene v 1 til v 4.

instituttsektoren. Over femti prosent av faghistorikerne arbeider altså utenfor UoH-systemet.

Historie er de noen store og mange spredte miljøers fag. Den ene halvparten av historikere arbeider ved rundt 15 grunnenheter med minst fem fagfeller i staben. De fagmiljøene som evalueres her hører alle til denne gruppen. Den andre halvdel av historikerne er fordelt på 120 andre enheter og vil typisk ha en eller to laugsfeller, eller også ingen. Spesielt historikere som arbeider i instituttsektoren er vidt spredd, på rundt 60 enheter.²⁵ Her finnes det kun et par tre institusjoner som har en faglig stab med minst fem historikere. En av dem, Arkivverket, inngår i evalueringen.

Kvinner og menn

Sju av ti historieforskere var menn i 2003. Prosentandelen kvinner varierer noe mellom de ulike institusjonstypene, andelen kvinner er høyest ved forskningsinstituttene, der altså omlag en av tre historikere arbeider, men andelen er nesten like høy ved universitetene, der vel fire av ti historikere utfører sin yrkesgjerning. Kvinneandelen er lavest for høyskolene, men her er totaltallene lave og en kvinne fra eller til gir store utslag.²⁶

Kvinneandelen blant historikere i UoH-sektoren ligger vesentlig lavere enn for andre humanistiske fag, det gjelder både for rekrutteringsstillinger, første- og toppstillinger. Imidlertid skal det tilføyes at humaniora med 42 prosent kvinner har generelt nest høyeste kvinneandel blant alle fagområdene. Kun fagområdet medisin har høyere andel kvinner, med 47 prosent.²⁷

Kvinner utgjør som nevnt kun en av tre forskere i historie, men denne tredjedelen fordeler seg rimelig jevnt i stillingshierarkiet. 20 prosent av kvinnene innehar en første- eller toppstilling, mens knappe 10 prosent arbeider i en undervisningsstilling (mellomstilling). Vel 20 prosent har en rekrutteringsstilling. Nærmere 50 prosent har en forskerstilling. Den relativt høye andelen av kvinnene som innehar en forskerstilling kan ha flere forklaringer, men en medvirkende grunn kan være selve klassifiseringen av vitenskapelig/faglig personale i instituttsektoren i forskningsstatistikken.²⁸

Er det endringer å spore? En viktig faktor for å vurdere utsiktene til en jevnere kjønnsfordeling er å finne i kvinnenes andel av rekrutteringsstillinger. I 2003 var det registrert 76 personer i slike stillinger. Av dem var 45 historikere eller 60 prosent menn og 31 eller 40 prosent kvinner.²⁹ Statistikken over kjønnsfordelingen blant dem som disputerte i historie 1990–2006, viser at kvinner har avlagt 31 prosent av alle doktorgrader. Det er ingen merkbar økning over 16-årsperioden, snarere heller en

²⁵ Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 15–19.

²⁶ Se tabellvedlegg, tabellene v 5 og v 6. Sprauten opplyser at blant oppdragsforskere i feltet lokalhistorie er kvinner i mindretall. Sprauten, "Historie for 40–50 millioner årlig", 2003: 5.

²⁷ Jorunn S. Borgen et al.: "Strukturelle betingelser for forskningen innenfor nordisk språk og litteratur", *NIFU STEP Arbeidsnotat* 29/2005: 26; For en allmenn diskusjon om kvinneandel med vekt på UoH-sektoren, se Norges forskningsråd: *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer 2005*: 74–78.

²⁸ For tallgrunnlag se tabellvedlegg, tabellene v 7 og v 8.

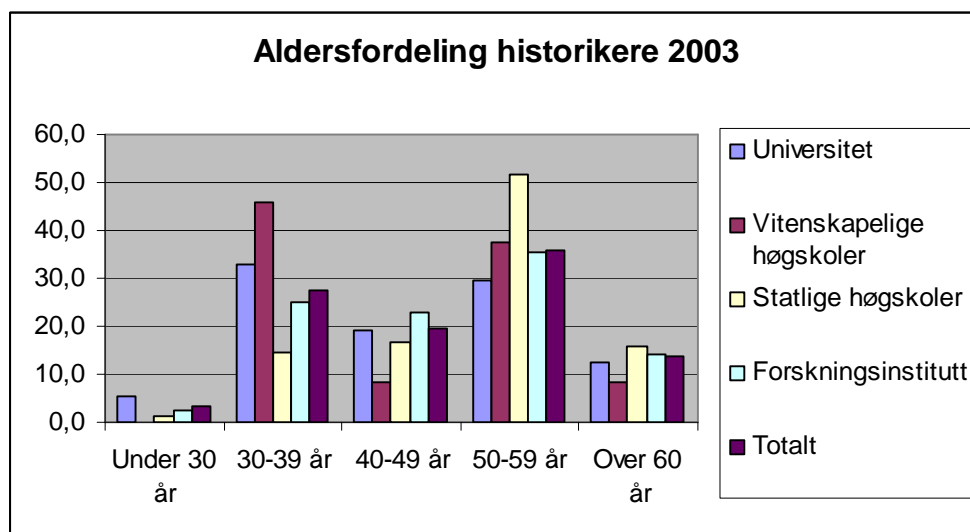
²⁹ Tabellvedlegg, tabell v 14.

stillstand (jf. tabell 3.5). Med den nåværende rekrutteringsprofilen synes det ikke umiddelbart å gå mot en utjevning mellom kjønnene.

Aldersstruktur

Høy gjennomsnittsalder kan indikere at behovet for ettervekst er stort, mens lav gjennomsnittsalder kan bety god ettervekst og sirkulasjon i forskersystemet. Figur 3.1 illustrerer aldersfordelingen samlet og for de ulike lærestedstyper og instituttsektoren.³⁰

Figur 3.1 Aldersfordeling historikere prosent

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Den gjennomsnittlige historikeren var 47,2 år i 2003. Gjennomsnittsalderen for historikere i UoH-sektoren er ikke spesielt høy eller spesielt lav om en sammenligner med gjennomsnittet i fagområdet humaniora. I dette området samlet sett var gjennomsnittsalderen 48,3 år.³¹ Gjennomsnittsalderen i historie er, med unntak for statlige høyskoler, om lag den samme uavhengig av institusjonstype. En relativt lav gjennomsnittsalder kan indikere jevn ettervekst og sirkulasjon av forskerpersonalet. Men det kan også bety at forholdsvis unge rekrutter trekker gjennomsnittsalderen ned. En mulig tolkning av den grafiske fremstillingen og tallgrunnlaget som ligger til grunn for den, er at forholdsvis mange yngre, trolig stipendiater, i alderskohorten 30–39 år bidrar til en lav gjennomsnittsalder i historie. Det relativt lave antallet forskere i aldersgruppen 40–49 år kan tyde på at det kan være en flaskehals i overgang mellom rekrutt og tilsetning i en stilling på førstestillingsnivå.

³⁰ Se tabellvedlegg, tabellene v 9 og v 10. Personalet i statlige høyskoler er imidlertid fåtallig.

³¹ Imidlertid har det vitenskapelige personalet i humaniora høyest gjennomsalder av alle i UoH-sektoren, fulgt av samfunnsvitere, mens fagområdene teknologi og matematikk-naturvitenskap hadde laveste gjennomsnittsalder med henholdsvis 42,3 og 42,4 år. Tallgrunnlaget for disse opplysningene følger imidlertid prinsippet om "mestkriteriet" og kan derfor avvike noe fra det som er regnet ut ovenfor. Ifølge Borgen "Strukturelle betingelser for forskningen innenfor nordisk språk og litteratur" 2005: 22 var gjennomsnittsalderen for en historiker 45,5 år. (Om "mestkriteriet" og annet utregningsgrunnlag, se Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 9).

3.3 Rekruttering og forskerutdanning

Med opprettelsen av Norges almenntvitenskapelige forskningsråd i 1949 (i 1993 slått sammen med tre andre til Norges forskningsråd) kom det etter hvert bedre muligheter til (rekrutterings)stipend, noe som igjen bedret mulighetene til å rekruttere kvalifiserte hovedfagskandidater til forskning. Forskningsrådstipendiene kom i tillegg til den rekrutteringen som skjedde via universitetsstipendier, tilsetninger som ble gjort primært for å dekke undervisningsbehov og/eller behovet for vitenskapelig assistanse.³²

Siden 1880 er det avlagt 286 doktorgrader i historie i Norge.³³ Tre av fire doktorgrader er forsvart etter 1975 og halvparten av alle er fullført mellom 1995 og 2006. Likevel hadde under en tredjedel av alle vitenskapelig/faglig ansatte avlagt en doktorgrad i 2003.³⁴ Individuell vurdering av realkompetanse, gjerne i forbindelse med stillingsansettelser, var lenge en gjengs måte for å sikre høy historiekompetanse. Først på 1990-tallet kom en systematisk og formalisert forskerutdanning i gang. Inntil da var skriving av hovedoppgave i praksis en ikke uvesentlig prøve for den som ville vise seg kvalifisert som historieforsker. Et tydeligere krav om formalkompetanse i form av avlagt doktorgrad slo gjennom for fullt i disiplinen på 2000-tallet, og andelen av forskerpersonale med avlagt doktorgrad vil trolig øke de neste tiårene. Tabell 3.3 viser antallet avlagte doktorgrader fra 1990 til 2006.

Tabell 3.3 Doktorgrader i historie 1990–2006 etter kjønn

År	Kvinner	Menn	Totalt	Kvinneandel i %
1990			0	..
1991		8	8	0,0
1992	2	3	5	40,0
1993	1	6	7	14,3
1994		9	9	0,0
1995	3	5	8	37,5
1996	5	7	12	41,7
1997	5	8	13	38,5
1998	9	8	17	52,9
1999	2	4	6	33,3
2000	3	6	9	33,3
2001	2	4	6	33,3
2002	6	8	14	42,9
2003	3	9	12	25,0
2004	5	15	20	25,0
2005	4	11	15	26,7
2006	5	12	17	29,4
Totalt	55	123	178	30,9

Kilde: NIFU STEP, Doktorgradsregisteret

³² Sivert Langholm: "The Infrastructure of History", i W. Hubbard et al. (red.): *Making a Historical culture. Historiography in Norway*, Scandinavian University Press, Oslo 1995: 87–89.

³³ Tabellvedlegg, tabell v 11 oppgir antallet avlagte doktorgrader 1880–2006, samlet og institusjonsvis.

³⁴ Andelene varierer fra 10 prosent i instituttsektoren til 25 for høyskolene og 42 prosent for universitetene. Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 27–28.

Det ble avlagt til sammen 178 grader. For femårsperioden 2001–2005 var antallet 67 uteksaminerte doktorer innenlands. I tillegg ble én grad avlagt utenlands. Hvert år i evalueringperioden har altså om lag 13– 14 kandidater blitt tildelt en doktorgrad. Antallet har svingt fra ett år til et annet, men noen markert endring fra utgangår til sluttår har ikke funnet sted. Kvinneandelen blant doktorandene har i gjennomsnitt vært 31 prosent for årene 2001 til 2005.

Hvor mange er underveis?

Tabell 3.4 er basert på opplysninger innsendt av institusjonene om avhandlinger under arbeid.

Tabell 3.4 Fagmiljøenes opplysninger om antall doktorgradstudenter per 31.12. 2005.

Institusjon	Antall dr. gradsstudenter (dr. art og ph.d)
BI, Senter for næringslivshistorie	3
HIA	0
HVO	4
NTNU, IHK	27
Arkivverket	0
UiB, Historisk institutt	17
UiB, Rokkansenteret	2
UIO, IAKH	55
UIO, TIK	0
UiS	1
UiT, Historisk institutt	22
Sum	136

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Anslagsvis skrev 150 historikere på en doktorgrad i 2005. Denne beregningen er basert på opplysninger fra fagmiljøene til evalueringen, påplussset mulige kandidater ved enheter som ikke inngår i evalueringen samt de som ikke formelt har registrert seg ved en institusjon.³⁵

Hvor lang tid bruker de og hvor gamle er doktorandene ved disputas?

Fremdriften hos doktorandene varierer. De som er stipendiater, har fullfinansiering og er tilknyttet et doktorgradsløp, vil generelt bli raskere ferdig enn dem som ikke har full finansiering og/eller annet arbeid ved siden av. Det foreligger ikke detaljert informasjon om historie spesielt, så refleksjoner om tidsbruk må i stor grad baseres på studier om

³⁵ Dobbelregistreringer kan også forekomme. En stipendiat som formelt er registrert ved Universitetet i Oslo, kan for eksempel ha sin arbeidsplass ved BI, og begge miljøer gir opplysninger om samme forskerkrutt.

norsk forskerutdanning i sin helhet. Det forutsettes da at historikere ikke skiller seg nevneverdig ut fra andre forskerrekrutter i humaniora. Doktorgradsløpet er en lang strekning å tilbakelegge, i snitt tok det 12,5 år fra avlagt hovedfagseksamen til disputas.³⁶ Den gjennomsnittlige doktorartstudenten (i 2008 ph.d) i humaniora hadde i 2002 brukt 4,7 år fra opptak til disputas.³⁷ Ved historie i Oslo skal 5,8 år fra opptak til disputas være gjennomsnittlig medgått tid. Universitetet i Tromsø oppgir 5,6 år. Oversiktene fra Bergen og Trondheim kan tyde på at en gjennomføringstid på 5–6 år stemmer bra for disse miljøene også.³⁸

Doktorandene var nesten 42,5 år da de disputerte. Dette aritmetiske aldersgjennomsnittet gjelder for doktorer i humaniora mellom 2000 og 2006. Målt slik har det vært en svak nedgang å spore i forhold til tiåret 1990–2000 og det før der igjen.³⁹ Imidlertid kan aritmetiske gjennomsnittstall dekke over store aldersprang og det faktum at noen eldre doktorander kan heve aldersgjennomsnittet betraktelig. En medianalder i humaniora på 39,7 år i 2006 kan tyde på at antagelsen ovenfor har noe for seg. Målt i medianalder har alderen ved disputas sunket signifikant fra midt på 1990-tallet.⁴⁰ Det kan altså være at flere doktorkandidater er yngre enn tidligere, men det finnes antagelig også flere over førti som disputerer.

Postdoktorer

Intensjonene med postdoktorordningen da den ble innført på 1990-tallet var flere. Den skulle ivareta kandidatens behov for videre, formalisert kvalifisering etter doktorgrad og også være en ventestilling i påvente av ledige, faste første- og toppstillinger. Postdoktorstillingene skulle brukes strategisk for å kvalifisere flere kvinner til faste vitenskapelige stillinger, og derigjennom øke kvinneandelen i universitets- og høyskolesektoren. Dessuten ble ordningen lansert som et av flere tiltak for å bedre den geografiske mobiliteten blant forskere. Et annet motiv var generell styrking av kvaliteten ved landets forskning, for kvalitetshevingen var utenlandsopphold i postdoktorperioden et virkemiddel.⁴¹ Ordningen har et forholdsvis lite omfang i historie. I underkant av ti prosent av dem som hadde disputert mellom 1995 og 2004 hadde en postdoktorstilling i 2005.

³⁶ Tabellvedlegg, tabell v 12.

³⁷ *Evaluering av norsk forskerutdanning*, Norges forskningsråd, Oslo 2002: 90.

³⁸ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie; undermappe egenvurderinger er, UiO, IAKH; NTNU; UiB, Historisk institutt og UiT.

³⁹ Tabellvedlegg, tabell v 13.

⁴⁰ For 2006 se www.norbal.no; Hebe Gunnes, Terje Næss, Aris Kaloudis et al.: "Forskerrekruttering i Norge – status og komparative perspektiver", *NIFU STEP rapport 2/2007*: 15.

⁴¹ Svein Kyvik; Terje Bruen Olsen og Agnete Vabø: "Postdoktorordningen", *NIFU Skriftserie 37/ 2003*.

3.4 Institusjoner og forskere som inngår i denne evalueringen

I de foregående avsnitt ble det gitt en generell oversikt over forskning i historie, i dette innsnevres fokus til å gjelde de fagmiljøene og forskere med minimum førstestillingskompetanse som inngår i denne fagevalueringen.

Organisatorisk tilhørighet og forskningstid

Fagmiljøene som inngår kan grupperes etter organisatorisk tilhørighet. Forskningens andel av total arbeidstid og finansieringsgrunnlag følger langt på vei av organisasjonsform. Ti av de elleve fagmiljøene som legges under lupen, er institusjoner knyttet til universiteter eller høyskoler, mens én, Arkivverket har en annen tilknytning og andre oppgaver.⁴² Alle de andre enhetene har forskning og/eller undervisning som sitt hovedmål, mens Arkivverket er en kombinert forsknings- og forvaltningsinstitusjon.

Forskerpersonalet ved universiteter og høyskolene både underviser og forsker. Begge typer institusjoner er regulert av samme lov, men har ulike rettigheter når det gjelder muligheter til å organisere utdanningsløp og grader, herunder spesielt doktorgrader. Historikere ved institutter (avdelinger, seksjoner) for historie ved universiteter og høyskoler deler sin arbeidstid mellom flere gjøremål: undervisning, veiledning, administrasjon og forskning. For første- og toppstillinger ved universitetene beregnes det at cirka 40 til 45 prosent av arbeidstiden benyttes til forskning, denne beregningen inkluderer administrasjon av forskning og den andelen av veiledning som kan karakteriseres som forskning. For stipendiater, postdoktorer og forskere ligger forskningens andel av arbeidstiden mellom 70 og 100 prosent. Ordninger med friår for å drive forskning på heltid varierer fra sted til sted, men kan være ett år hvert femte eller sjuende år. Et anslag for universitetene er at 120 årsverk brukes til historieforskning.⁴³ Ved høyskolene varierer FoU-andeler i stillingene mellom lærested, stillingskategori og fagområde. Imidlertid er Senter for næringslivshistorie ved Handelshøyskolen BI et forskningsmiljø. Her vil forskningens andel av samlet arbeidstid muligens ligge et sted mellom 70 og 90 prosent.

To andre av de fagmiljøene som evalueres, ble også etablert som forskningsmiljøer. Det er Rokkansenteret ved Universitetet i Bergen og TIK ved Universitetet i Oslo. Her vil forskningens andel av samlet arbeidstid formodentlig ligge mellom 70 og 90 prosent.

Arkivverket er som nevnt en institusjon som først og fremst skal forvalte, men også i noen utstrekning forske. Forskningstidens andel av samlet arbeidstid er nedfelt i bestemmelser og utgjør cirka 13 prosent eller 1/7 av arbeidstiden.

⁴² Rokkansenteret er her nevnt i sammenheng med enheter i UoH-systemet, selv om det formelt sett er klassifisert som en offentlig forskningsenhet i instituttsektoren på samme måte som Arkivverket.

⁴³ Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 12–13.

147 historikere med førstestillingskompetanse

Antallet i førstestillinger som inngår i denne evalueringen er 147 personer. Det omfatter dem som innfridde formalkriteriene høsten 2006. Da fikk og besvarte fagmiljøene henvendelsen fra Norges forskningsråd (se rapportens vedlegg nummer 3) om grunnlagsmateriale for fagevalueringen. Enkelte forskere kan ha reservert seg mot deltagelse, eller av andre grunner ikke kommet med. Tallet 147 er summen av dem som sendte inn sin CV, en fullstendig publikasjonsliste for 1996–2005 og tre utvalgte utgivelser. Antallet historikere fra hver institusjon kan avvike noe fra forskningsstatistikkens opplysninger som er ajourført per 1. oktober 2005 og listet opp tabellene v 1, v 2, v 3 og v 4. Forskningsstatistikken er basert på innrapportering fra institusjonene. Tabell 3.5 gir en oversikt over institusjoner og antallet vitenskapelig/faglig ansatte som inngår

Tabell 3.5 Historikere som inngår i evalueringen etter institusjonstilhørighet og stillingsgruppe, 2006. Antall

Institusjon	Stillingsgruppe			Totalt
	Topstilling	Første- og mellomstilling	Postdoktor	
Univ. i Oslo	19	9	3	31
IAKH	19	3	3	25
TIK		6		6
Univ. i Bergen	11	19	1	31
Historisk institutt	11	12		23
Rokkansenteret		7	1	8
NTNU	12	3	3	18
Univ. i Tromsø	7	3	1	11
Univ. i Stavanger	2	4	2	8
Høgskolen i Agder		5		5
Høgskulen i Volda	2	5		7
BI	4	3		7
Arkivverket	6	23	0	29
Alle	63	74	10	147

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell 3.5 viser et stort spenn i størrelse. De største vitenskapelige miljøene i evalueringen er kanskje ikke overraskende de fire "tradisjonelle" universitetsinstituttene for historie. Målt i antall stillinger som krever førstestillingskompetanse er Oslo og Bergen jevnstore med vel 30 ansatte, så følger Trondheim og Tromsø, begge med mellom 10 og 20 forskere. De øvrige sju i UoH-sektoren har et ensifret antall historikere som deltar. De minste fagmiljøene med 5–6 vitenskapelig ansatte oppfylte akkurat Forskningsrådets minstekrav for deltagelse i evalueringen. Det fantes flere andre miljøer

som tallmessig lå akkurat under sperregrensen.⁴⁴ Arkivverket deltar med knapt 30 faglig ansatte, men her har ansatte som nevnt ovenfor, svært begrenset forskningstid.

Forskerne som skulle inngå i fagevalueringen, måtte altså ha minst førstestillingskompetanse, det vil si en doktorgrad (i historie) eller tilsvarende realkompetanse. De stillingsbetegnelsene som inngår er listet opp og inndelt i de tre kategoriene: toppstillinger, første- (og mellom)stillinger og postdoktorer. Ved universiteter og høyskoler er stillingssystem og -titler stort sett enhetlig, med delvis unntak for TIK, BI og Røkkansenteret. Ved de tre sistnevnte brukes også forskertittelen, eventuelt gradert som forsker 1 (toppstillingsnivå), forsker 2 (førstestillingsnivå).⁴⁵ I instituttsektoren generelt brukes ulike stillingsbetegnelser, og i Arkivverket brukes både administrative og faglige titler. Tabell 3.6 viser inndelingen mellom stillingskategorier og fordelt på menn og kvinner. Nivåinndelingen er gjort etter skjønn.

Tabell 3.6 Historikere som inngår i evalueringen etter stillingsgruppe og kjønn, 2006. Antall

Stillingsgruppe	Menn	Kvinner	Totalt
Toppstilling	50	13	63
<i>Avd. leder</i>	2	3	5
<i>Forsker 1</i>	2		2
<i>Professor</i>	45	10	55
<i>Ass. Direktør</i>	1		1
Første- og mellomstilling	55	19	74
<i>Arkivar</i>	2	3	5
<i>Forsker</i>	4	1	5
<i>Forsker 2</i>	7	1	8
<i>Førstearkivar</i>	7	2	9
<i>Førstelektor</i>	1		1
<i>Rådgiver</i>	1		1
<i>Seniorrådgiver</i>	1	1	2
<i>Statsarkivar</i>	2	1	3
<i>Førstemanuensis</i>	29	8	37
<i>Opplæringsleder</i>		1	1
<i>Underdirektør</i>	1	1	2
Postdoktor	5	5	10
Alle	110	37	147

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

⁴⁴ Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 19–20. Se også 1.3 og kommentar om fagmiljøet ved Høgskolen i Telemark.

⁴⁵ Forsker 3 tilsvarer stipendiat (rekrutterings)- nivået.

Kvinner og menn

Blant de 147 historikerne som inngår i evalueringen, er 110 menn og 38 kvinner, eller med andre ord 75 prosent menn og 25 prosent kvinner. Kvinnene innehar en femtedel av toppstillingene og en fjerdedel av første- og mellomstillingene.

Kjønns sammensetningen i de fagmiljøene som inngår i evalueringen er enda skjevere enn den er for historiefaget samlet sett.⁴⁶ Med sine 25 prosent i dette utvalget utgjør kvinnene et klart mindretall av historikere. Tabell 3.7 viser den prosentvise fordelingen mellom stillingsnivåer for henholdsvis menn og kvinner. Hensikten er å undersøke om kvinnene i dette utvalget fordeler seg jevnt på stillingstypene, eller om relativt færre kvinner enn menn innehar en toppstilling.

Tabell 3.7 Historikere som inngår i evalueringen etter stillingsgruppe og kjønn, 2006. Prosentfordelt etter kjønn

Stillingsgruppe	Menn	Kvinner	Totalt
Toppstilling	45	35	43
Første- og mellomstilling	50	51	50
Postdoktor	5	14	7
Alle	100	100	100

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabellen viser at kvinner er godt representert på alle stillingsnivåer. Fordelingen mellom kvinner på ulike trinn er om lag den samme som for menn, men med et viktig unntak. Det er relativt sett færre kvinner på toppstillingsnivå, 35 prosent av alle kvinner har en toppstilling, mens tilsvarende for menn er 45 prosent.

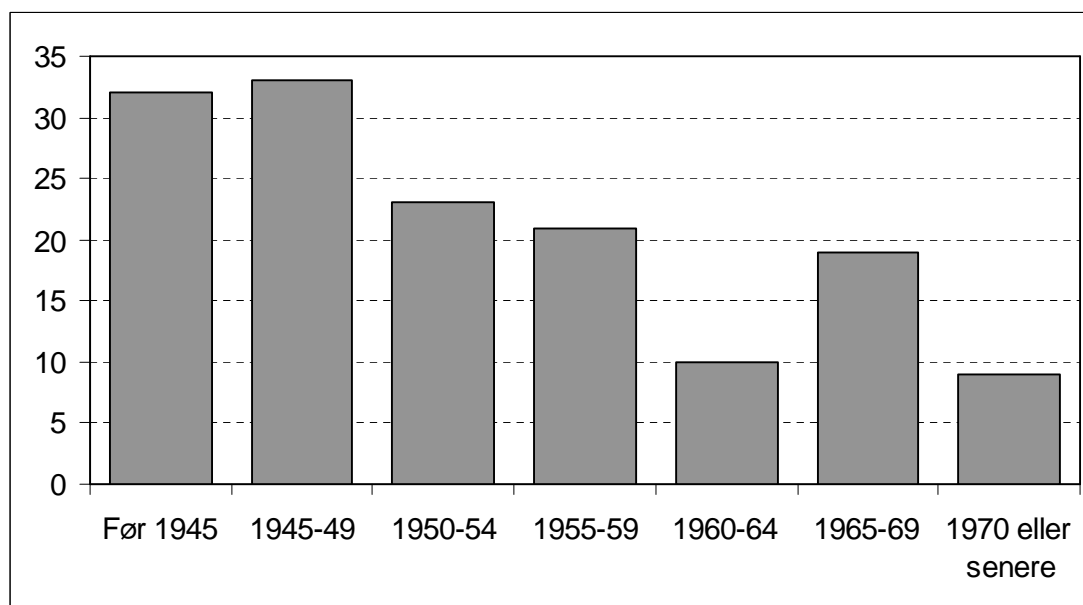
Aldersfordeling

Samlet sett er aldersspredningen rimelig god. Aldersfordelingen ved de ulike institusjonstypene varierer noe, men det synes ikke som om én institusjonstype, for eksempel universitetsinstituttene gjennomgående har flere i en eldre aldersklasse enn høyskolene og forskningssentrene. Figur 3.2 gir en grafisk fremstilling.⁴⁷

⁴⁶ At andelen kvinner er lavere i evalueringen enn generelt, kan henge sammen med at andelen kvinner i rekrutteringsstillinger og vitenskapelig/faglig ansatte i instituttsektoren, er høyere enn andelen kvinner i første- og toppstillinger i UoH-sektoren.

⁴⁷ Tabellvedlegg, tabellene v 15 og v 16 angir tallgrunlaget. Tallene er brutt ned på årstallsintervaller og kjønn. En spesifisering på de to foran nevnte kategoriene pluss institusjonsangivelse, ville gjøre det mulig å identifisere opplysninger om enkelthistorikere. Av personvern hensyn er tallene ikke nyansert mer.

Figur 3.2 Historikere i evalueringen. Fødselsår

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Kun et fåtall har ikke fylt 30 år, mens 27,5 prosent er mellom 30 og 39 år, nesten 20 prosent er fra 40 til 49 år, 35,5 prosent mellom 50–59 år og 13,5 prosent har rundet de 60. Kombinasjonen av institusjonelt ulike typer fagmiljøer kan medvirke til en forholdsvis jevn alderspredning. Om kun universitetsinstituttene var inkludert, ville muligens alderstygndepunktet vært forskjøvet mot årsklasser eldre enn 1960–1964.

3.4.1 De enkelte institusjonene

De ulike institusjonene og fagmiljøene ved dem er presentert slik at de eldste universitetsinstituttene kommer først, deretter følger fagmiljøer ved nyere universiteter og en statlig høyskole, så følger en vitenskapelig høyskole. Så kommer historievitenskapelig fagmiljøer i andre organisasjonstyper. Til sist finnes Arkivverket som er en offentlig forskningsenhet helt utenfor universiteter og høyskoler.

Universitetet i Oslo, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH), avdeling for historie

Avdelingen er en del av et universitetsinstitutt og har ansvar for undervisning og forskning i historie.⁴⁸ Fra 1953 til 2005 var det med unntak for et par år et rent fagdisiplinært institutt, men etter siste reorganisering er det en avdeling av et flerfaglig institutt. Avdelingen har rundt 30 ansatte i stillinger som krever førstestillingskompetanse. Sammen med Historisk institutt ved Universitetet i Bergen er det landets største forskningsmiljø for historie. Avdelingen har ambisjon om å dekke alle perioder fra antikken til moderne- og samtidshistorie både i undervisning og i sin

⁴⁸ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger er, "UiO, IAKH".

forskning. De siste årene har det spesielt vært høy aktivitet innen moderne historie og samtidshistorie. Det skyldes delvis god ressurstilgang på disse feltene i form av prosjekter og stipendiater. Ressurstilgangen og personalsituasjonen er noe vanskeligere for eldre historie.

Instituttet er preget av en bred tilnærming til disiplinen, tematisk og periodisk bredde. Det har vist seg fruktbart i store samarbeidsprosjekter. Blant igangsatte og fremtidige større prosjekter er eksempelvis et 1814-prosjekt i forbindelse med 200-års jubileet for grunnloven. Videre er det under arbeid et stort verk om Universitetet i Oslo historie til 200-års feiringen i 2011. Det drives et samtidshistorisk prosjekt med dybdeintervjuer av sentrale politikere i etterkrigstiden. Internasjonal historie er styrket med en nyansettelse innenfor Midt-Østen og utbygging av et tverrfaglig nettverk knyttet til studier av Asia. Instituttet melder om en betydelig interesse for kulturhistoriske problemstillinger, en dreining av politisk historie mot interessen for politisk kultur og en fornyet interesse for metodiske og teoretiske spørsmål i historie.

Universitetet i Bergen, Historisk institutt/AHKR

Historisk institutt er et universitetsinstitutt for undervisning og forskning i historie.⁴⁹ Det var inntil en reorganisering trådte i kraft på sensommeren 2007, et rent fagdisiplinært institutt. Fra høsten 2007 inngår det som en avdeling av et flerfaglig, humanistisk institutt, "Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap" (AHKR). Instituttet/avdelingen er representert med rundt 30 ansatte i stillinger som krever førstestillingskompetanse og det er som nevnt over, et av landets største forskningsmiljøer for historie. Instituttet har som ambisjon å dekke alle historiske perioder fra antikken til moderne- og samtidshistorie både i undervisning og i sin forskning. Dannelsen av Senter for middelalderstudier (CMS), har ført til at middelalderforskningen har hatt noe mindre omfang enn tidligere.

Selv om bredde er viktig, har instituttet valgt noen tematiske områder som det vil videreutvikle fremover: "Styring, rett og demokrati", "Kjønn og familie", Helse- og medisinhistorie", "Urbanisering og regionalisering" og "På tvers av grenser: internasjonaliserings- og globaliseringsprosesser, Midtøsten, det østlige Middelhavet og det islamske Afrikas historie (fra bronsealderen til i dag)". Noen av prosjektene er tematisk avgrensede forskningsprogrammer, mens andre er paraplyer som favner forskere med beslektede forskningsfelter. Innenfor metode har instituttet over lang tid hatt et tyngdepunkt innenfor historisk informatikk. De siste årene har det særlig vært arbeidet med systemutvikling innenfor to felter: internettbaserte læringssystemer og analysesystemer for historiske kilder.

⁴⁹ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, "UiB, Historisk institutt".

NTNU, Institutt for historie og klassiske fag (IHK)

IHK er også et universitetsinstitutt for undervisning og forskning i historie.⁵⁰ Instituttet er fagdisiplinært og inndelt i to seksjoner, én for historie og én for klassiske fag. Fra NTNU inngår 18 ansatte med førstestillingskompetanse i evalueringen. IHK står sammen med instituttet i Tromsø i en mellomstørrelse mellom de to største fagmiljøene og de mindre som en finner ved høyskoler/nye universiteter og de mer spesialiserte forskningsmiljøene. Instituttet ønsker å være heldekkende når det gjelder undervisning.

Instituttet har bevisst ingen forskningsprofil med definerte satsingsområder. Det ønsker å legge til rette for individuelle og kollektive initiativer ”nedenfra” via rammevilkår og det begrensede rammebudsjettet som står til disposisjon (eksempelvis 47 prosent arbeidstid til forskning/formidling), men ikke ved å prioritere forskningsområder og bestemte forskningsprosjekter. Instituttet ønsker å stimulere til forskning på doktorgradsnivå og prosjekter som inkluderer slik forskning, men legger ingen føringer på valg av tema og paradigmer i søknader. Instituttet har som mål å øke forskningen på doktorgradsnivå og den eksternt finansierte forskningen.

Universitetet i Tromsø, Historisk institutt

I likhet med de tre foregående er Historisk institutt et universitetsinstitutt for undervisning og forskning i historie.⁵¹ Det er med sine elleve deltagende historikere, i likhet med det forrige instituttet, i en mellomstørrelse mellom de største og de mindre fagmiljøene. Historisk institutt i Tromsø er et fagdisiplinært institutt underlagt det samfunnsvitenskapelige fakultetet. Instituttet i Tromsø har en spesialisering i det nordlige rommet både i undervisning og forskning, men det ønsker samtidig å ha en bredde utover det. Gjeldende strategiplan blinker ut tre forskningsfelter for instituttet: nordområdehistorie, urfolks- og minoritetshistorie og ”Creating the New North. Manifestations of Central Power in the North AD 1000–1600”. Alle de tre hovedsatsingsområdene har en indre sammenheng gjennom nordområdefokusset, og alle tre er dekket av mer enn én ansatt. Ytterligere ett felt er nylig kommet på listen blant de prioriterte: vitenskapshistorie. Ved siden av de overnevnte hovedsatsingene omtaler Tromsø en del andre forskningstemaer som har stått og står sentralt på instituttet: byhistorie, afrikansk historie og utviklingsstudier, kultur- og intellektuell historie, migrasjon og demografiske studier og dessuten nordnorsk religionshistorie.

Universitetet i Stavanger, flere enheter

Universitetet var en statlig høyskole som fikk universitetsstatus i januar 2005.⁵² CV-ene til de åtte historikerne som inngår, angir ulike institutt-tilhørigheter. En vesentlig del av

⁵⁰ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, ”NTNU”.

⁵¹ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, ”UiT”.

⁵² NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, ”UiS”.

forskningen foregår på moderne historie, både norsk og internasjonal historie. Det er personalmessig noe svakt på tidlig middelalder og tidligmoderne tid. Tematisk og metodisk er forskerne spredt orientert. Det forskes blant annet i lokalhistorie, tidlig middelalder, polarhistorie/nordområder, misjonshistorie, migrasjonshistorie, teknologi- og miljøhistorie, historieteori og historiografi og dessuten i historiedidaktikk. Flere av temaene er dekket av én historiker. Problemstillinger knyttet til historiedidaktisk forskning og internasjonal historie kan ifølge egevalueringen ”synes noe bredere teoretisk fundert enn den øvrige forskningen, som i større grad er empirisk orientert”.

Høgskolen i Agder, Avdeling for humanistiske fag, Institutt for historie

Institusjonen var en statlig høgskole inntil september 2007, da fikk den universitetsstatus.⁵³ Denne evalueringen omfatter sju historikere.

Høgskolen/Universitetet gir undervisning på lavere nivå. Forskningen har et tyngdepunkt innenfor moderne historie, mest norsk historie. Det legges vekt på lokal- og regionalhistoriske problemstillinger. Miljøet har også et fokus på fagdidaktikk. I egenreviseringen spesifiseres følgende temaer: bykultur, skipsfart og kystkultur, folkelige bevegelser, ideologi og politikk – spesifisert som politiske organisasjoner og prosesser, videre kunnskapshistorie og medisinhistorie, historiedidaktikk og metode. Individuelle prosjekter har vært tradisjonen. Agder ser et potensial i å samkjøre forskningsaktiviteten for ytterligere å styrke den faglige kvaliteten og øke mulighetene for ekstern finansiering. Begrensninger som ligger i en liten stab, søker instituttet (særlig på det regionalhistoriske området) å kompensere gjennom samarbeid med landsdelens museer og arkiver.

Høgskolen i Volda, Institutt for historie

Høgskolen i Volda er en statlig høgskole og sju historikere i første- og toppstillinger inngår i evalueringen.⁵⁴ De er alle menn. Miljøet har hatt sitt periodiske feste i tidsspennet fra tidligmoderne historie til moderne historie, men det ansatte i 2005 en middelalderhistoriker som den første i eldre historie på et tiår. Forskningen har tradisjonelt hatt et tyngdepunkt på norsk, spesielt regional og lokal historie, men historikerne har de siste årene forsøkt å overskride så vel gamle kronologiske som topografiske grenser. Historikerne har rettet en del forskningsinnsats mot næringslivshistorie lokalt og regionalt. Volda mener at det har skjedd en forskyvning fra den rent individuelle forskningsinnsatsen mot flere felles satsingsområder. Om sin vitenskapsteoretiske orientering skriver høgskolen i egenreviseringen: ”tidlegare har ei empirisk orientering gjeve et tydeleg preg til forskningsprofilen ved instituttet. I seinare år har teoretiske tilnærmingar modifisert dette preget – ved påverknader særlig frå historisk sosiologi og ny kulturhistorie”.

⁵³ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenreviseringer, ”HiA”.

⁵⁴ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenreviseringer, ”HVO”.

Handelshøyskolen BI, Senter for næringslivshistorie (SNH)

BI er en vitenskapelig høgskole, og SNH er et forskningscenter organisatorisk innordnet Institutt for innovasjon og økonomisk organisering.⁵⁵ Senteret er altså konsentrert om forskning, og i evalueringen deltar sju personer med førstestillingskompetanse. De er alle menn. Senteret har ingen grunnbevilgning å tære på. Oppdragsforskning utgjør en svært stor del av virksomheten ved SNH, noe som fører til at arbeidspresset er hardt. Historikerne har knappe resurser til å følge opp spennende problemstillinger, og de har få timer å avse til tidkrevende søknadsprosesser til Norges forskningsråd. Med de sparsomme midlene til fordeling, er slik søknadsskriving etter SNHs eget utsagn ”en risikosport”. Kronologisk er tyngden perioden fra midten av 1800-tallet og fram til i dag, mest norsk historie, men med sammenligninger og internasjonale utblikk. Tematisk foregår forskningen innenfor næringslivshistorie (”business history”) og dessuten allmenn økonomisk historie. En del av forskningen har karakter av bedrifts- og bransjestudier, mens offentlig politikktutforming av relevans for økonomi og næringsliv også har vært tematisert. Det teoretiske utgangspunktet er oftest den historiefaglige tradisjonen, men det trekkes veksler både på ”økonomisk og annen samfunnsvitenskapelig teori”, ifølge BI-miljøet selv.

Universitetet i Oslo, Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK)

TIK er et tverrfaglig forskningssenter ved universitetet som institusjonelt er underlagt Det samfunnsvitenskapelige fakultetet.⁵⁶ Det er et flerdisiplinært miljø og seks historikere deltar i evalueringen.⁵⁷ TIK mener selv at den faglige profilen har vært humaniorarettet, og da spesielt mot historie. Det trekkes imidlertid veksler på andre disipliner slik som sosialantropologi, litteraturvitenskap og kunsthistorie. Tema og overordnet synsvinkel for TIK og dens forgjenger TMV (Senter for teknologi og menneskelige verdier, opprettet i 1988), har vært studier av økonomi og teknologi som kultur og som politikk. Den økonomiske historien analyseres i et grenseoverskridende perspektiv der kulturelle og politiske forhold står i gjensidig meningsutvekslende forbindelser med økonomi og teknologi. På tre tematiske felter har historikerne spesielt arbeidet de siste årene: økonomisk historie og teknologihistorie, vitenskapsteori og -historie, forskningspolitikk og studier av ekspertise samt institusjonshistorie. Eksternt finansierte og oppdragsbaserte institusjonshistorier har de senere årene utgjort en økonomisk bærebjelke for TIKs historikere. Mangelen på tilstrekkelig finansiering av historie blir av TIK-historikerne ansett for å legge et press på og vanskeliggjøre videre forskning.

⁵⁵ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, ”BI”.

⁵⁶ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 – evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, ”UiO, TIK”

⁵⁷ Idéhistorikere som TIK selv mener hører med og er integrert i forskningen, faller utenfor de formelle kriteriene satt av Norges forskningsråd før evalueringsutvalget begynte sitt arbeid.

*Universitetet i Bergen, Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier
(Rokkansenteret)*

Senteret⁵⁸ er en del av forskningsselskapet UNIFOB AS (Universitetsforskning i Bergen AS).⁵⁹ Rokkansenteret ble etablert 1. januar 2002 på grunnlag av Senter for Samfunnsforskning (SEFOS) og Norsk senter for forskning i ledelse, organisasjon og styring (LOS-senteret). Det er et flerfaglig institutt og åtte historikere med førstestillingskompetanse inngår i evalueringen. Rokkansenteret har tett faglig samarbeid med Historisk institutt og samfunnsfaglige institutter ved Universitetet i Bergen. Samarbeidet er delvis formalisert gjennom avtaler. Rokkansenteret mangler grunnbevilgning, noe som skaper utfordringer for kompetansebygging og vanskelige konkurransevilkår. Fokus i historieforskningen er moderne historie etter 1800. I tradisjonen fra SEFOS stod arbeidslivsforskning og historisk velferdsstatsforskning i fokus. Fra LOS kom forvaltningshistorie. I 2007 hadde Rokkansenteret fire flerfaglige forskergrupper: sosial og helsepolitikk, kultur og teknologi, arbeid og demokrati samt makt og forvaltning. Historikere inngikk i tre av dem, i alle grupper er flere enn én historiker representert og i gruppene drives det forskning med en vesentlig faghistorisk komponent. I tillegg arbeider tre–fire historikere med lokal- og regionalhistorie.

Arkivverket

Arkivverket er en statlig etat i krysningpunktet mellom forvaltning og forskning.⁶⁰ Mesteparten av ressursene og tiden går med til forvaltningsmessige oppgaver. Fra verket deltar 30 faglig ansatte i denne evalueringen. De 30 er blant dem som har rett på forskningstid.⁶¹ De kan bruke inntil seks ukeverk årlig, eller 13 prosent av arbeidstiden til forskning. Totalt brukes rundt to årsverk til selvvalgt forskning. Etaten setter også i gang enkelte forskningsprosjekter der medarbeiderne pålegges å delta. Omfanget av disse prosjektene tilsvarer enkelte år cirka ett årsverk. Arkivverket driver arkivforskning og historie. I denne evalueringen konsentreres oppmerksomheten om historie. Rammen for ordningen med selvvalgt forskning er bred, men forskningen skal i vid forstand ha arkivrelevans. Ikke uventet er mye av forskningen knyttet til det arkivmaterialet som etaten forvalter. Det finnes mange administrasjonshistoriske arbeider blant de utgitte forskningsarbeidene.

⁵⁸ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 – evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, "UiB, Rokkan", se spesielt Knut Grove, "Historia i randsona. Historieforskninga ved Rokkansenteret, LOS og SEFOS", *Rokkansenteret, rapport* nr. 3 2007.

⁵⁹ UNIFOB AS er UiBs foretrukne samarbeidspartner for universitetets eksternt finansierte forskningsvirksomhet. Virksomheten ved UNIFOBs ti sentra og avdelinger skjer vanligvis i nær kontakt med universitetets egne fagmiljøer.

⁶⁰ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, "RA".

⁶¹ Se også 6.1.2, avsnitt "Arkivverket" for utfyllende opplysninger om antall ansatte som driver forskning.

3.5 Finansielle rammer: kilder og størrelser

Offentlige midler – en oversikt

Hvor mye brukes på historieforskning årlig, og hvor kommer midlene fra? Presise talloppgaver er vanskelig å gi, en må nøye seg med anslag. Grunner til det er at allmenne bevilgninger til forskningsinstitusjonene vanligvis ikke øremerkes til bestemte formål. Og midler brukt til FoU beregnes i nasjonal forskningsstatistikk som andeler av totalt tidsbruk og anvendte midler. Driftsutgiftene til FoU for historie i UoH-sektoren var for 2003⁶² stipulert til vel 49 millioner kroner.⁶³ Dette estimatet inkluderer imidlertid kun ti institusjoner og 175 personer.⁶⁴ Et forsiktig overslag som inkluderer alle historieforskere i UoH-sektoren i 2003 er at 80–85 millioner stod til rådighet. Rapporteringen over midler brukt til historieforskning i instituttsektoren er beheftet med enda større usikkerhet.⁶⁵ Med forbehold om at kildegrunnlaget er svakt, lyder overslaget på rundt 35–40 millioner.⁶⁶ I størrelsesorden 115–125 millioner kroner gikk altså til drift av FoU i historie i offentlige forskningsenheter.

Er omfanget av midler til norsk historieforskning stort, middels eller lite? Det er vanskelig å vite, for sammenligningsgrunnlaget er dårlig både nasjonalt og internasjonalt. Men om en legger nasjonal FoU-statistikk til grunn, synes historie å være en disiplin med et moderat budsjett. I forhold til sitt forskerpersonale har det til rådighet verken særskilt store eller spesielt få midler sammenlignet med andre disipliner i fagområdene humaniora og samfunnsvitenskap.⁶⁷ Det finnes ikke presis dokumentasjon på midler brukt på historieforskning for andre nordiske land.

Humanistisk, herunder historisk, forskning finansieres hovedsakelig via grunnbevilgninger til universiteter og høyskoler som overføres fra Kunnskapsdepartementet. Ved siden av kommer midler fra Norges forskningsråd og eventuelle andre kilder. For historie er fordelingen slik at trefjerdedeler av historieforskningen i UoH-sektoren er finansiert over de overnevnte grunnbevilgningene, mens en fjerdedel kommer fra andre kilder. De daværende fire universitetene utgjorde i 2003, ifølge FoU-statistikken, økonomiske tyngdepunkter for historieforskningen, i den forstand at det var stort sett herfra det ble rapportert om midler brukt til FoU. Utgifter til FoU i historie ved høyskolene ble stipulert til å utgjøre

⁶² Resonnementet er bygd på historiske data fra 1990-tallet og data om forskning samlet inn per 1.10.2003. Trolig er ikke situasjonen grunnleggende endret fra høsten 2003 til årsskiftet 2007/08.

⁶³ Tabellvedlegg, tabell v 17. Totale inntekter til samme enheter var beregnet til ca. 136 mill. kr i 2003.

⁶⁴ Beløpet gjelder en andel på cirka 40 prosent av total bevilgning, den delen som går til drift av FoU. (Bygninger og anskaffelse av vitenskapelig utstyr er holdt utenfor). Personalet inkluderer forskere og dem som administrerer forskning.

⁶⁵ Forsiktige overslag over omfanget for fagområdet humaniora i 2001 er å lese i Kaja Wendt: "Ressursinnsatsen innenfor humanistisk forskning. Utdrag fra FoU-statistikken med hovedvekt på 2001", *NIFU skriftserie* nr 7/2003: 15–23. Se også Kristoffer Rørstad og Susanne Lehmann Sundnes: "FoU-ressurser innenfor humaniora. Utdrag fra FoU-statistikken med hovedvekt på 2003", *NIFU STEP arbeidsnotat*, 32/2005: 8–9.

⁶⁶ Dette estimatet tar sitt utgangspunkt i at rundt 12 mill. kr gikk til FoU for tre enheter klassifisert som historie etter "mestkriteriet" i NIFU STEP, FoU-statistikkbanken: Riksarkivet, Norsk lokalhistorisk institutt og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Ved disse tre enhetene arbeidet det 43 historikere i faglige stillinger.

kun fem til ti prosent av det totalt budsjettet.⁶⁸ Universitetene har ekstern finansiering av betydning, mens høyskolene skal ifølge statistikken stort sett bare ha grunnbevilgningene å trekke på.⁶⁹ Finansieringsmønstrer for universitetene skal ha ligget stabilt gjennom 1990- og 2000-tallet. Av den oppgitte eksterne finansieringen på 25 prosent ved universitetene, har Norges forskningsråd utgjort brorparten med 17–18 prosent og øvrige kilder inkludert utenlandske 7–8 prosent.⁷⁰

Norges forskningsråd – bevilgninger til historikere og historiedisiplinen

I 2007 finansierte Forskningsrådet historiefaglige prosjekter for ca 30 mill kroner, hvorav cirka 13 mill kroner innenfor den frie prosjektstøtten.

Forskningsrådsfinansieringen inngår som en del av den tidligere omtalte samlede finansieringen av historieforskningen i Norge som for 2003 er anslått til cirka 115–125 mill kroner.⁷¹ Forskningsrådet mottar hvert år øremerkede faglige bevilgninger fra Kunnskapsdepartementet til utvikling av grunnforskningen innenfor alle fagområder, og Forskningsrådet finansierer humanistisk forskning primært gjennom denne øremerkede bevilgningen. For 2007 var den øremerkede bevilgningen til humanistisk forskning på 116 mill kroner. Historiemiljøene har primært søkt og mottatt midler fra virkemidlene som er rettet mot de humanistiske forskningsmiljøene; det vil si den frie prosjektstøtten, grunnforskningsprogrammene og publiseringsstøtten. I tillegg har et historieprosjekt, Senter for middelalderstudier (CMS), vunnet status som Senter for fremragende forskning for en periode på ti år, og flere historieprosjekter har de siste årene vunnet fram under de åpne virkemidlene Yngre fremragende forskere (YFF) og Storforsk. I 2007 utgjorde bevilgningene til disse historieprosjektene cirka 12 mill kroner.

Fri prosjektstøtte er Forskningsrådets viktigste virkemiddel for å ivareta den frie forskerinitierte forskningen, og 54 prosent av humaniorabudsjettet gikk i 2007 til dette. Forskningsrådets finansiering innenfor den frie prosjektstøtten har de senere årene endret seg, fra mindre prosjekter og en stor grad av doktorgradsfinansiering, til større forskerprosjekter med rekruttering inkludert, og en særlig prioritering av individuelle postdoktorstipendier. Forskerprosjektene har en ramme på én til tre millioner kroner per år over tre til fire år. Fra og med utlysningen for 2006 ble muligheten til å søke om individuelle doktorgradsstipendier fjernet.⁷² Prosjektene som Rådet støtter, har en ramme på en til to millioner kroner per år og en anbefalt lengde på tre til fire år. Ved

⁶⁷ For oversikt over midler og finansieringskilder for faggrupper i humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag for 2003 og andre utvalgte år, se tabellvedlegg, tabellene v 18; v 19; v 20; v 21 og v 22.

⁶⁸ Tabellvedlegg, tabell v 22. Det gjøres forbehold for at resultatene kan skyldes innrapporteringen fra lærestedene og/eller er en utilsiktet følge av det såkalte "mestkriteriet". (Om sist nevnte, se Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 9)

⁶⁹ Tabellvedlegg, tabellene v 23 og v 24.

⁷⁰ Tabellvedlegg, tabellene v 25 og v 26.

⁷¹ Den humanistiske forskningen i Norge finansieres hovedsakelig over Kunnskapsdepartementets grunnbevilgning til institusjonene (ca 80 prosent). Forskningsrådet er den viktigste eksterne finansieringskanalen, selv om denne finansieringen bare utgjør ca elleve prosent av den samlede finansieringen av humaniora.

⁷² Med unntak for personlige, (individuelle) doktorgradsstipendier for dem som planlegger å ta en doktorgrad i utlandet

utdelingen legges noen strategiske overveielser til grunn. Likestillingsaspektet er ivaretatt ved at Forskningsrådet legger vekt på at begge kjønn er godt representert i de forskergruppene som inngår i søknader om midler til prosjekter. Samarbeid mellom senior- og juniorforskere blir det oppmuntret til, og prosjektet får gjerne innbefatte rekrutter.⁷³ Målet med postdoktorstipendiene er å ”viderekvalifisere framragende yngre forskere med tanke på vitenskapelige toppstillinger, med en særlig prioritering av kvinner.”⁷⁴ Så langt har det også vært mulig å søke om midler til å arrangere nasjonale fagkonferanser. Forskningsrådet synes å ha få systematiske insentivordninger for humaniora, herunder historie, som eventuelt kunne ha bidratt til sterkere strategiske satsinger ved de ulike institusjonene.

Oppdragshistorie, en finansieringskilde av betydning?

Informasjon fra den nasjonale forskningsstatistikken om at offentlige midler fra Kunnskapsdepartementets grunnbevilgning og midler fra Forskningsrådet utgjør det altoverveiende finansieringsgrunnlaget, stemmer ikke fullt overens med det inntrykket som en forstudie av historie ga,⁷⁵ eller med utvalgets erfaring etter gjennomgang av publikasjoner og fagdialoger. Oppdragshistorie synes å ha betydning for forskningen ved (og høyst trolig utenfor) universiteter og høyskoler, men midlene gjenfinnes ikke i statistikker over finansieringskilder. Det har ikke lyktes utvalget å finne ut størrelsen på oppdragsmidler som kanaliseres til universiteter og høyskoler og som inngår i deres samlede disponible midler. Størrelsen på midler til oppdragshistorie, som *ikke* er blitt kanalisert til disse institusjonene, er kvalifisert gjetting. Et forsiktig anslag kan lyde på 20–25 millioner.⁷⁶

Med utgangspunktet i de 147 historikerne som er omfattet av denne evalueringen, er det likevel gjort to anslag for å indikere omfanget og den indirekte innflytelsen av oppdragshistorie i historieforskningen. Disse estimatene er imidlertid basert på kilder som ikke er uavhengige av hverandre. Rundt 15 prosent av alle publikasjoner på listene

⁷³ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe NFR-finansiering, ”Oppsummering av søknadsbehandlingen for 2007 – frittstående prosjekter”, side 1–2.

⁷⁴ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe NFR-finansiering, ”Oppsummering av søknadsbehandlingen for 2007 – frittstående prosjekter”, side 2.

⁷⁵ Den antyder at ekstern finansiering utenom midler fra Norges forskningsråd har et visst omfang. NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281341 2005–2006, ”Bakgrunnsmateriale evaluering historie og økonomi”, svar på spørreundersøkelse. Sprauten antyder rundt 43 mill kroner brukt for 2002. Mellom halvparten og to tredjeparter av forfatterne til fylkes, bygde- og byhistorie hadde embetseksamen av høyere grad, hovedtyngden hadde hovedfag i historie. Sprauten, ”Historie for 40–50 millioner årlig”, 2003: 5–6.

⁷⁶ Det tas utgangspunkt i 40 oppdragshistorikere. Total årsverkspris settes til 650 000 kroner (bruttolønn, driftsutgifter, arbeidsgiveravgift og sosiale utgifter inkludert, administrative og tekniske kostnader ”overhead”, ekskludert) og forskningsandel til 100 prosent av arbeidstid. Stipuleringen bygger på data innsamlet av Norsk Lokalhistorisk institutt i 2002, og dessuten en spørreundersøkelse for året 2005 sendt elektronisk til medlemmer av HIFO. Knut Sprauten: ”Spørreundersøkelse HIFO03”, en sammenfatning og oppsummering av undersøkelsens resultater, upublisert manus, 4 sider, udatert 2003, oppgir antallet å være 72 faghistorikere som er oppdragsforskere i temaområdene by- og bygdehistorie, slekts- og gårdshistorie. Det tas forbehold om at opplysningene ikke er sikre. Se også samme: ”Historie for 40–50 millioner årlig”, *HIFO-nytt* nr. 6, 2003: 5–6. En spørreundersøkelsen ga som resultat at 23 historikere som var forskerkvalifisert og forsket i historie, ikke var registrert i den nasjonale databasen over forskerpersonale. NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281341 2005–2006, Bakgrunnsmateriale evaluering historie og økonomi, mappe svar på spørreundersøkelse.

1996–2005 (kontrollert for samforfatterskap og vektet) var resultat av oppdrag.⁷⁷ Spesielt to sjangre hadde innslag av oppdragsforskning: boken og rapportene. Boken utgjorde det største innslaget med 13 prosent, mens rapporten stod for cirka 2 prosent av oppdragsforskningen. Periodemessig handler bøkene mest om æraen etter 1800, artsmessig dreier det seg langt på vei om lokallhistoriske utgivelser, bøker utgitt ved bedriftshistoriske og andre jubileer foruten lærebøker i historie. Noen av rapportene som er blitt gruppert som oppdragshistorie/oppdragsforskning er kanskje ikke faghistorisk forskning, men (samfunnsvitenskapelig) utredningsarbeid utført av historikere.

En annen indikator for å vurdere oppdragshistoriens plass var en optelling blant de tre publiserte arbeidene som de 147 forskerne hadde valgt ut og begrunnet utvelgelsen av. De utvalgte arbeidene må vi anta har stått sentralt og vært viktige i historikernes vitenskapelige forfatterskap. Omkring 15 prosent (enhetene ble ikke vektet eller kontrollert for samforfatterskap) var resultat av det som faller inn under definisjonen på oppdragshistorie. Artsmessig var de overveiende monografier, og de utgjør derfor en betydelig forskningsinnsats.⁷⁸ Til de overnevnte 15 prosent kommer vitenskapelig litteratur skrevet etter henvendelser fra forlag. Det gjelder spesielt lærebøker og andre typer historiebøker som både er beregnet på fagoffentlighet og/eller en bredere allmenn offentlighet. Anslagsvis utgjør denne typen litteratur rundt 4–5 prosent av innsendte arbeider. I tillegg finnes det enkelte publikasjoner som synes å være skrevet om spesifikke og avgrensede emner på oppdrag av offentlige myndigheter. De utgjør kanskje én til to prosent. Til sammen kan rundt 20 prosent av de utvalgte arbeidene være resultater av oppdragshistorie. Se også innledende avsnitt til 5.8.3 om oppdragsmidler i norsk lokallhistorisk forskning spesielt.

⁷⁷ Se tabellvedlegg, tabellene v 27 og v 28. Kategoriseringen er gjort etter skjønn og kan være beheftet med usikkerhet. Det ble lagt vekt på publikasjonens tittel og trykkested. Dessuten fagsekretærens allmenne kunnskap om utlysninger av oppdrag i og utenfor HIFOs regi, spesielt for årene 2000–2005. Anslaget er heller konservativt enn dristig.

⁷⁸ Rundt 60 av cirka 400 innsendte publikasjoner. NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer, innsendte publikasjoner sammenstilling januar 2007.

4 Forskningens publiserte resultater 1996–2005 med vekt på omfang

4.1 Innledning

Publiserte arbeider utgjør viktige resultater av forskning. Systematiske, kvantitative undersøkelser av vitenskapelig publikasjoner har derfor regelmessig inngått i fagevalueringer utført på oppdrag fra Norges forskningsråd. Denne publikasjonsanalysen av norsk historieforskning fra 1996 til 2005 faller slik sett inn i et større mønster. Før selve analysen tar til, gis det en kort introduksjon til feltet kvantitative publikasjonsanalyser eller bibliometri.

Bibliometriske studier kan brukes som (indirekte) indikatorer for å finne kunnskap om de vitenskapelige resultatene, ”forskningens output”. Bibliometri blir benyttet til tre formål som kan henge sammen: for å få kunnskap om omfanget av forskning, når hensikten er å få kjennskap til forbindelser mellom forskere og forskergrupper og dessuten for å få vite noe om forskningens kvalitet – hvordan forskningens resultater vurderes i fagsamfunnet av fagfeller.

Et sentralt element i bibliometrien er undersøkelser av kommunikasjon i ulike fagsamfunn av forskere. Et mye brukt verktøy for å studere innbyrdes relasjoner mellom forskere og/eller mellom forskningsfelter, er de såkalte ”siteringsanalyser”, eller språklig sett mer korrekt, ”referanseanalyser”.⁷⁹ En hensikt med disse studiene er å etterspore hvilken viktighet forskergrupper og/eller individuelle forskere utøver på sine respektive forskningsfelter. Det gjøres via kvantitative målinger, for eksempel tellinger over bestemte perioder av hvor mange ganger andre forskere (enn den som skrev artikkelen) refererer til resultater fra ulike vitenskapelige artikler i forskjellige tidsskrifter (siterings-/referanseanalyse). Disse registreringenes kvantitative resultater kan brukes til å rangere individuelle forskere anseelse, fagmiljøer/institusjoners renommé og publiseringskanalers prestisje. Det finnes mål for anseelse – såkalt ”betydningsfaktor” (”impactfactor”).

Spesielt siden 1980- og 1990-årene har bibliometri vært mye brukt for å beskrive og analysere forskningens utputt. På 2000-tallet ble bibliometri også et virkemiddel for politiske myndigheter til å utvikle styringsredskaper. Det hang sammen med et politisk ønske om å premiere produksjon og publisering av vitenskapelige resultater. Vitenskapelige utgivelser ble definert i form av spesifikke formalkrav og bestemte publiseringskanaler.⁸⁰ Den fagfelleverderte, vitenskapelige artikkelen er gjerne malen for bibliometriske studier. Andre typer utgivelser blir relatert til denne.

⁷⁹ ”Citation” på engelsk dekker både sitering, altså å gjengi ordrett, og referanse, å henvise til. For en utdypning, se Dag W. Aksnes: ”Citations and their use as indicators in science policy. Studies of validity and applicability issues with a particular focus on highly cited papers”, Dissertation, Twente 2005: 8–9.

⁸⁰ Incentivbasert finansiering ble innført i 2002. Tildelingen av budsjetter til universiteter og høyskoler avhenger etter det delvis av resultater for utdanning og forskning. Modellen har tre komponenter: basisfinansiering (60 prosent) utputt av utdanning (25 prosent) og utputt av forskning som utgjør 15 prosent. Lærestedets

Oppdraget fra Norges forskningsråd var at publikasjonsanalysen for historie skal bidra til å gi et omfang av forskningsdisiplinens resultater og dessuten gi en oversikt over publiseringens kvalitet.⁸¹ Målet er altså tosidig: kvantitet og kvalitet på en gang. I dette kapitlet er oppmerksomheten konsentrert om omfanget, mens kvalitetsvurderingene blir gjort i kapittel 5. Her gjennomgås først metode og termer, så blir det redegjort for ulike publiseringssjangre. Deretter drøftes publiseringsspråk, utgivelsehyppighet over tid og per historiker og dessuten oppspores eventuelle kjønnsforskjeller.

4.2 Fremgangsmåte, kategorier og definisjoner

Publiseringens kilde er publikasjonslister og dessuten CV-er for tiåret 1996–2005 (jf. 1.5). Listene ble innsendt fra 147 historikere ved de elleve enhetene som er omfattet av Forskningsrådets evaluering. De ble bedt om å sende inn fullstendige lister over utgivelser mellom 1.1.1996 og 31.12.2005. Hele brevet ligger som vedlegg 3 til denne rapporten.

Det ble forutsatt at hver enkelt forsker selv sørget for fullstendige lister, og det er *ikke* kontrollert for eventuelt uteglemte publikasjoner. Primærkildene er i et fåtall tilfeller supplert med informasjon fra www.bibsys.no, videre med opplysninger fra verdensveven om forlag og tidsskrifter. Dessuten er egenvurderinger til evalueringen brukt. Det er også trukket veksler på forarbeidet til fagevalueringen, spesielt data om tidsskriftspublisering.⁸²

Innordningen følger stort sett de kategoriene Norges forskningsråd oppførte i sin bestilling. Forskningsrådet bruker en gjengs inndeling av publikasjoner.⁸³

Publiseringssjangre og -kanaler

Historieforskningen har en bred flate mot en offentlighet utenfor fagoffentligheten. De to målgruppene blir ofte oppfattet som sammenfallende, av den grunn kan det falle vanskelige å trekke entydige grenseoppganger mellom henholdsvis vitenskapelig publisering og såkalte ”populærvitenskapelige artikler” og andre ”populærvitenskapelige” arbeider. Mot denne bakgrunnen er de publiserte arbeidene delt inn i to hovedgrupper, vitenskapelig og annen faglig publisering. Men alle publikasjonene som er inkludert her, kan defineres å ha en slik faglig kvalitet at

forskningsbudsjett øker bare hvis forskningsproduksjonen øker mer enn ved andre steder. I tillegg til den sentrale modellen kan de enkelte lærestedene, fakultetene og/eller instituttene ha egne budsjettmodeller som fordeler annerledes enn den nasjonale. For en oversikt over tellende ”vitenskapelige publiseringsskanaler” ifølge Universitets- og høyskolerådet, www.dbh.nsd.uib.no/kanaler/lesedato 22.8.2007.

⁸¹ ”Det skal gjennomføres analyser av publikasjonsdata, som skal inngå som grunnlagsmaterialet [sic] for de to evalueringsutvalgene [i historie og økonomi]. Formålet med disse analysene er å gi oversikt over omfang og kvalitet i publiseringer innenfor historie- og økonomifaget”, NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjektnummer 1281436, Norges forskningsråd, kontrakt om faglig bistand i forbindelse med fagevaluering av historie og økonomi, vedlegg til kontrakt for prosjektnr. 180549, s.2.

⁸² Schwach, ”Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid”, 2006: 37–40.

⁸³ En kategori, den merket f: ”redigerte bøker”, skapte noe hodebry. I bestillingsbrevet ble det nemlig ikke uttrykkelig spurt om forskeren selv hadde bidratt skriftlig til publikasjonen. Der det fremgikk at forskeren hadde skrevet en innledning og/eller et kapittel, ble oppføringen beholdt, hvis ikke er den utelatt.

fagfeller vil mene de er å karakterisere som originalresultater av forskning. Til den første gruppen, vitenskapelig publisering, hører de fire sjangrene: bøker (monografier) utgitt på forlag, artikler i vitenskapelige tidsskrifter og antologier (artikler og bokkapitler) og dessuten doktoravhandlinger. Til gruppen faglig publisering hører en rekke publiseringsformer: vurderings- og oversiktsartikler ("review-artikler"), anmeldelser i vitenskapelige tidsskrifter, rapporter (herunder notatserier, skriftserie etc) og øvrige arbeider (stort sett artikler) beregnet på en bredere historieinteressert allmennhet.⁸⁴

Nedenfor følger noen spesifiserte kommentarer til de enkelte publikasjonsformene.

Bøker (monografier) utgitt på forlag:⁸⁵ Lærebøker skrevet for grunnkurs ved universiteter og høyskoler og for historieundervisning er talt med i kategorien vitenskapelige publisering, dette i motsetning til Universitets- og høgskolerådet som ikke anser lærebøker for vitenskapelige utgivelser, men for formidling. Bok er det samme som monografi om ikke annet er spesifisert. Alle forlag unntatt egne forlag er talt med. Det er ikke tatt hensyn til lister over "vitenskapelige forlag" utarbeidet av Universitets- og høgskolerådet (UHR).

Artikler i vitenskapelige tidsskrifter (og serier): Vitenskapelige tidsskrifter med formalisert fagfellevurdering; disiplinære, "tverrdisiplinære" og tidsskrifter med utspring i andre disipliner er behandlet ens. Redaksjonelt stoff, debattinnlegg, brev til redaksjonen og kortere notiser er holdt utenfor

Artikler og bokkapitler i antologier og lignende utgitt på forlag: Alle forlag unntatt egne forlag er talt med. Det er ikke tatt hensyn til lister over "vitenskapelige forlag" slik de utarbeides av UHR. En bok med selvstendige kapitler/artikler kalles gjennomgående en antologi.

Doktoravhandlinger: Vitenskapelige artikler og bokkapitler som er oppgitt å ha inngått eller skal inngå i en doktoravhandling, er talt som selvstendige artikler. Antallet doktoravhandlinger slik de fremkommer i publiseringsdataene er kun 40 for tiåret 1996–2005. Fra fagmiljøene oppgis det at 74 doktoravhandlinger er innlevert og forsvart 2001–2005. For analyser av doktoravhandlinger hadde de innsendte publikasjonslistene begrenset verdi.

"Review-artikler" og anmeldelser i vitenskapelige tidsskrifter: Denne gruppen inneholder stort sett bokanmeldelser, mens oversiktsartikler over forskningsfelter ("review-artikler") i den grad de forekommer, har et stort omfang og er blitt plassert i kategorien sammen med ordinære vitenskapelige artikler.

Skrifter/rapporter/arbeidspapirer utgitt av egen eller andre institusjoner:

Publisering i denne gruppen er stort sett negativt definert, i det kategorien omfatter

⁸⁴ Kronikker og bokanmeldelser i dagspresse er utelatt.

⁸⁵ Publisering på alle forlag med unntak for eget forlag, er talt med. Det er ikke tatt hensyn til om publiseringen faller innenfor såkalte akkrediterte publiseringskanaler slik de fremkommer i lister over "vitenskapelige forlag" kompilert av UHR eller ikke. Om UHRs krav til publiseringskanaler var blitt lagt til grunn, ville trolig sjangeren bøker (monografier) utgitt på forlag vært redusert med cirka 25 prosent og andelen rapporter økt tilsvarende.

vitenskapelige/faglige publikasjoner som ikke oppfyller kravene for de tre første sjangrene. Kategorien er mangeartet med hensyn til typer arbeider og omfanget av de enkelte utgivelsene. Den omfatter resultater som i arbeidsinnsats trolig er å betrakte som bøker (monografier), så vel som nasjonale og internasjonale rapporter av ymse slag, notater og interne serier som er blitt trykt på hustrykkerier og lokalt.

Andre arbeider er en undergruppe av foregående og omfatter stort sett publikasjoner i artikkelsformat som er vurdert å være utgivelser av egen originalforskning. Sjangeren er mangeartet, men består for en del av leksikonartikler og årbøker for museer, foruten en del artikler publisert i fagblader i akademia, i profesjonen og/eller i Arkivverket.

Opptelling

Samtlige publikasjoner trykt tidligere enn 1.1.1996 og senere enn 31.12.2005 ble strøket. Heller ikke publikasjoner som stod oppført som ”innsendt”, ”akseptert for publisering”, ”under trykking”, eller lignende ble talt med. Videre ble innlegg holdt på konferanser, men ikke publisert strøket. Publikasjoner som var utgitt i flere utgaver i tiåret og/eller oversatt til andre språk er talt én gang. I et fåtall tilfeller der en publikasjon er oppgitt utgitt før denne tiårsperioden og så kommer på et annet språk og/eller i en (bearbeidet) utgave innenfor denne tiårsperioden, er den talt med. Det har ikke vært mulig innenfor tids- og ressursrammen å gjøre enkeltvurderinger. Likevel turde omfanget av publikasjoner være omtrent riktig, selv om unøyaktigheter kan ha sneket seg inn. En mulig dobbelregistrering kan forekomme ved at arbeider som først er publisert for eksempel i en intern rapport, senere utgis i mer eller mindre bearbeidet form på samme eller et annet sted og/eller i en annen publikasjonsform. Men på den andre siden kan det også godt forekomme underrapporteringer. Noen historikere angir kun antallet bokanmeldelser og leksikonartikler på sine innleverte CV-er. Da ingen tittel er blitt oppgitt, er de heller ikke talt.

Opptellingen konkluderte med 2691 innrapporterte titler. Antallet titler ble kontrollert slik at ikke samme tittel forekom flere ganger og sånn sett inflaterte antallet publikasjoner.⁸⁶ Kontrollert for dette ble antallet titler 2655.

Språk

Norsk og andre skandinaviske språk er registrert i samme kategori. Et inntrykk er at innslaget av dansk og svensk er beskjedent. Derfor og for enkelthets skyld, kalles det ”norsk”. Fremmedspråk er innordnet i to grupper: engelsk og andre fremmedspråk. For kategorien ”andre fremmedspråk” er de enkelte språkene registrert.

⁸⁶ For eksempel var Knut Kjeldstadli (red.) *Norsk innvandringshistorie*, (Pax forlag) Oslo 2003 som utkom i tre bind med flere forfattere, innrapportert til sammen ni ganger, men det dreier seg likefullt om tre (og ikke ni) titler.

Korreksjon for samforfatterskap

Historikere forfatter arbeider alene, men også sammen med andre. Publikasjonene er korrigerert for samforfatterskap, slik at én publikasjon (en artikkelkvivalent) med én forfatter teller som 1. Publikasjoner med for eksempel to forfattere teller som 0,5 publikasjon på hver, mens tre forfatter på en publikasjon blir 0,33 på hver og slik bortetter.

Vekting

Vekting er en måte å vurdere arbeidsinnsatsen ved de ulike publikasjonstypene. Skrivningen av en bok (monografi) blir her vurdert til å tilsvare samme arbeidsinnsats som seks vitenskapelige artikler. Den vitenskapelige artikkelen er altså målestokken for vektingen.⁸⁷ Samme arbeidsinnsats som for bok gjelder for en doktoravhandling. For de øvrige sjangrene i analysen, vitenskapelig bokanmeldelse, rapporter og andre faglige arbeider, er innsatsen for enkelthetsskyld satt til én, vel vitende om et stort spenn i faktisk medgått tid og faglig energi. En korrekt vekting ville ha krevd en detaljert og kvalifisert gjennomsyn av hver enkelt publikasjon.

Artikkelkvivalenter

De tallene som fremkommer i analysen når det korrigeres for samforfatterskap og vektet for publikasjonstype, kalles *artikkelkvivalenter*.

Referanseanalyser til liten nytte

Bibliometri blir som tidligere nevnt både benyttet både for å få kunnskap om omfanget av forskning, men også om kvalitet slik forskningens resultater vurderes av fagfeller. Et verktøy for å studere innbyrdes relasjoner mellom forskere og/eller mellom forskningsfelter er siteringsanalyser/referanseanalyser. Hensikten med dem er å etterspore hvilken innflytelse forskergrupper og/eller individuelle forskere utøver på sine kunnskapsfelter. Det gjøres via tellinger av antall ganger det er henvist til publiserte resultater fra andres vitenskapelige artikler over bestemte perioder. Ut fra disse tellingene gis det muligheter til rangering og kvantitative mål av forskningens betydning.

Bibliometriske analyser er som nevnt flere ganger basert på tidsskriftet som forskningens publiseringssjanger. Imidlertid oppviser historikere et annet mønster for siteringer/referanser enn de medisinske og naturvitenskapelige fagfeltene, som står modell for denne typen bibliometriske analyser. Historikerne utgir oftere bøker (monografier), men også antologier. Tidsskriftene har ingen dominerende plass som publiseringsskanal og andelen publiseringer i vitenskapelige tidsskrifter er relativt lav. Historikere bygger på og henviser til dokumentasjon og informasjon, siterer og drøfter

⁸⁷ I evalueringer der NIFU/NIFU STEP har utført bibliometriske analyser har forholdstallet gjerne vært satt til seks til en for bøker (monografier) og avhandlinger. I Universitets- og høyskolerådets retningslinjer er imidlertid arbeidsinnsatsen ved å utgi en bok satt til fem vitenskapelige artikler.

et bredt spekter av vitenskapelig og annen (fag)litteratur i sin forskning. Referanseanalysenes kartlegginger og vurderinger av kunnskapsproduksjon begrenset til det som offentliggjøres i tidsskrifter, ville i beste fall gitt et svært skjevt utgangspunkt for å forstå faglig kommunikasjon mellom historikere, og for å identifisere og rangere fagmiljøer i forhold til hverandre. Denne turnøvelsen er utelatt.⁸⁸

4.3 Publiseringsmønstre

Sjangre

Tabell 4.1 viser samlet publisering og fordelt på publikasjonsformer. I midtre kolonne vises antallet publikasjoner, mens tall i høyre kolonne er korrigert for samforfatterskap.

Tabell 4.1 Antall publikasjoner, totalt og korrigert for samforfatterskap, uvektet

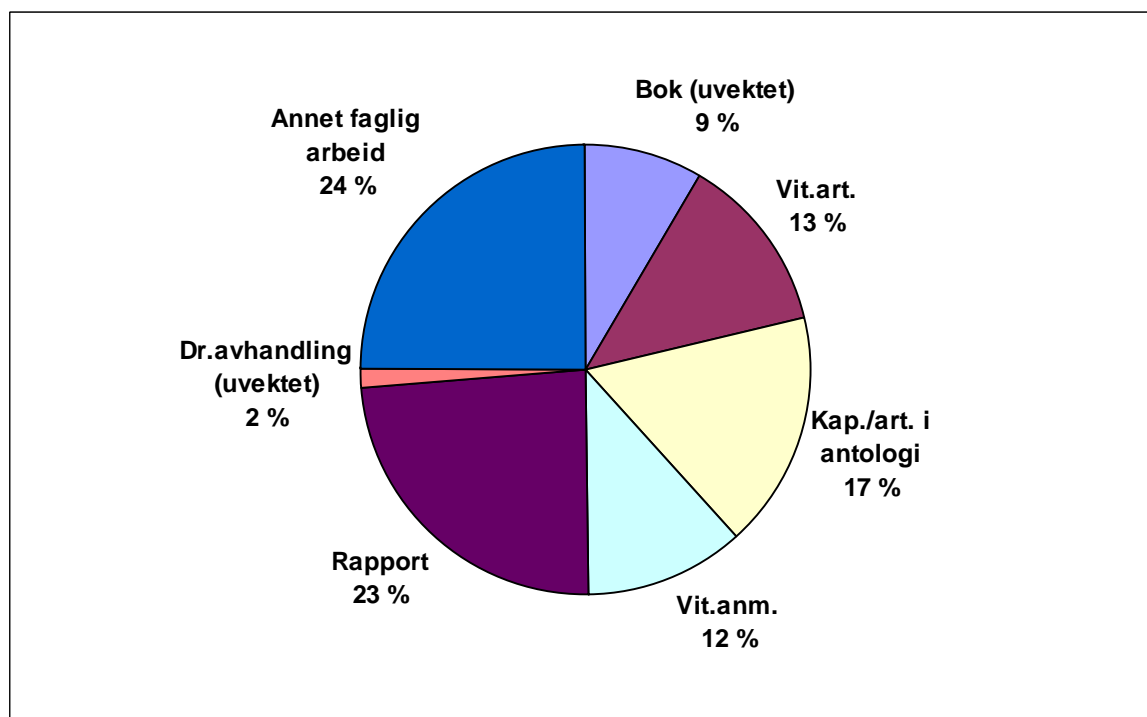
Publiseringssjanger	Antall publikasjoner	Publikasjoner, korrigert for samforfatterskap
1 Bok (uvektet)	227	193
2 Vit. Art.	339	330
3 Kap./art. i antologi	450	435
4 Vit. Anm.	307	307
5 Rapport	631	606
6 Dr. avhandling (uvektet)	40	40
7 Annet faglig arbeid	661	652
Totalt (uvektet)	2655	2563

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 – evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer.

Figur 4.1 illustrerer den prosentvise fordelingen mellom de ulike publiseringssjangre.

⁸⁸ For en utdypning, Schwach, "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", 2006: 37–41.

Figur 4.1 Publikasjonstitler fordelt på sjangre, uvektet, prosentfordelt

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 – evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

De 147 historikerne som er omfattet av denne studien, publiserte sine forskningsresultater spredt. Målt i antall titler utgjør samlekategorien rapporter og de kortere arbeidene for en allmennhet i og utenfor faget en stor andel, faktisk innpå halvparten av alle utgivelsene. De tre publikasjonsformene: boken, den vitenskapelige artikkelen og antologien, utgjorde om lag 40 prosent av titlene som ble utgitt.

Tabell 4.2 viser også totalt antall publikasjoner fordelt på sjangre, men her er to publikasjonsformer, boken og doktoravhandlingen, vektet slik at utgivelsene for hver av kategoriene tilsvarer seks vitenskapelige artikler (artikkelekvivalenter). I høyre kolonne er det korrigert for samforfatterskap.

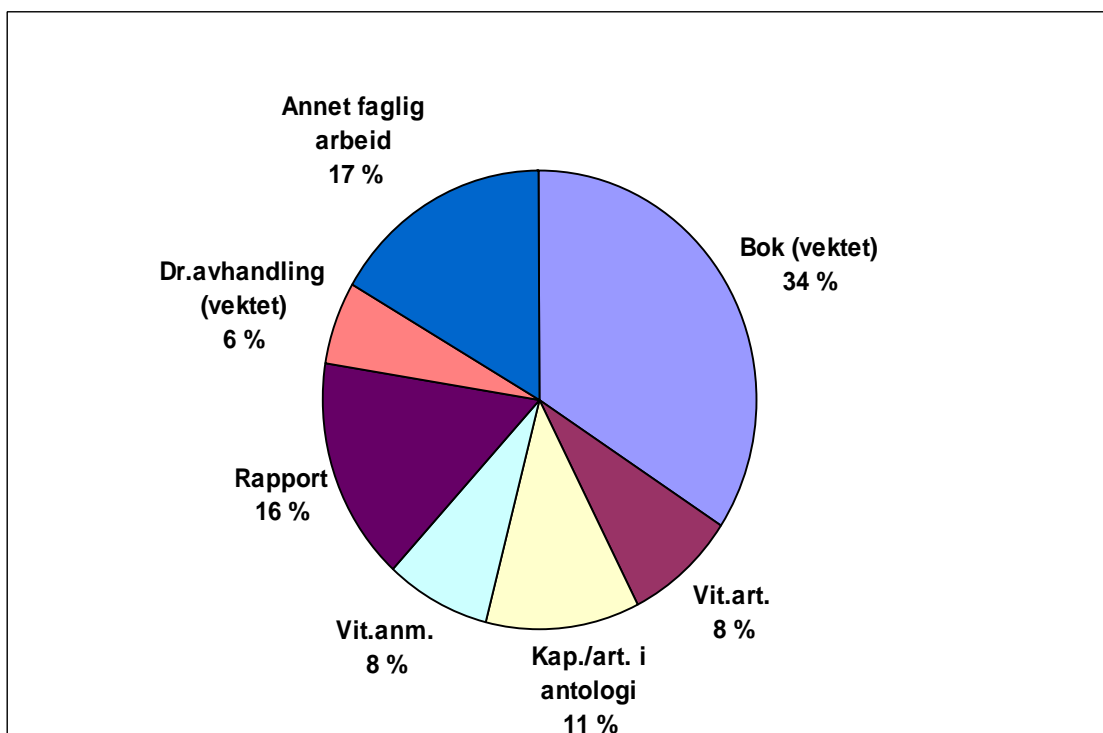
Tabell 4.2 Antall publikasjoner, totalt og korrigert for samforfatterskap, vektet

Publiseringssjanger	Antall publikasjoner	Publikasjoner, korrigert for samforfatterskap
1 Bok (vektet)	1362	1159
2 Vit.art.	339	330
3 Kap./art. i antologi	450	435
4 Vit.anm.	307	307
5 Rapport	631	606
6 Dr. avhandling (vektet)	240	240
7 Annet faglig arbeid	661	652
Totalt (vektet)	3990	3729

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Figur 4.2 er en illustrasjon av tabellen og grunnlaget er tallene i høyre kolonne av tabell 4.2.

Figur 4.2 Publisering fordelt på sjangre, vektet, prosentfordelt

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

De tre publikasjonsformene: boken, den vitenskapelige artikkelen og antologien, utgjorde over halvparten av forskningsinnsatsen. Størst andel har boken som alene utgjør omlag en tredjedel. Mellom 1996 og 2005 var altså en betydelig del av historikernes faglige innsats kanalisert til bokskrivning. Det relativt store omfang av bokskrivning kan bidra til å forklare hvorfor andelen vitenskapelige anmeldelser er relativt høy. For fagdisipliner som historie, der boken er et viktig element i vitenskapelig publisering, har presentasjoner og kritiske refleksjoner av bøker stor betydning for fagsamfunnets ordsrifter.

Omfanget av utgivelser i antologier og de vitenskapelige artiklene viser at disse formene spilte en relativt sett mindre rolle. Rundt ti prosent av forskningens resultater ble utgitt i hver av de to sjangrene. Relativt sett har altså den vitenskapelige artikkelen som på 2000-tallet ble malen for vitenskapelig publisering i Norge, spilt en avgrenset rolle i historieforskningen. Arbeidsinnsatsen knyttet til rapportskrivning og utgivelse av andre faglige arbeider utgjorde cirka en tredjepart av arbeidsinnsatsen totalt sett.

Publisering i tidsskrifter

Historikere i Norge offentliggjør oftest i vitenskapelige tidsskrifter av generell karakter, i den forstand at tidsskriftene trykker artikler om historisk metode og teorier og omhandler flere historiske perioder og disiplinære retninger. *Historisk tidsskrift* er det

overlegent mest brukte periodika. Tidsskriftets sentrale posisjon for tidsskriftspubliserings gjelder uavhengig av ved hvilken institusjon historikerne arbeider.⁸⁹ Temavalget for *Historisk Tidsskrift* omfatter pågående forskning om norske forhold, emner med nær tilknytning til Norge og forskning utført av norske historikere. *Scandinavian Journal of History* publiserer resultater fra nordisk historieforskning og spesielt om Norden på engelsk. Først på tredje plass i rangeringen av de mest brukte tidsskriftene kommer de mer spesialiserte. Det er *Heimen* som er et tidsskrift for lokal og regional historie og deretter *Scandinavian Economic History Review* som er et felles nordisk tidsskrift for økonomisk historie i bred forstand.

Samforfatterskap

I rundt ti prosent av publikasjonene finner vi samforfatterskap. Dette tallet kan leses ut av foregående tabeller, numrene 4.1 og 4.2. Spesielt sjangren bøker og delvis rapporter, mest trolig de sidetallstunge rapporter, har hyppigst samforfatterskap. I bibliometriske studier er samforfatterskap en foretrukket fremgangsmåte for å studere samarbeidsmønstre. En vanlig form for samforfatterskap i historie er å skrive en bok sammen, men da slik at ansvaret for de ulike delene/kapitlene fordeles mellom forfatterne. På lignende måte samarbeider historikere i prosjekter, skrivingen deles opp og hver historiker forfatter sin artikkel, eller et eller flere kapitler i en antologi. Historikere samarbeider altså på andre måter enn dem som er gjengse blant for eksempel medisinerer og grupper av naturvitere. Terskelen for å bli oppført som medforfatter i en vitenskapelig artikkel, selv om du har bidratt både med dokumentasjon og fagkunnskap, er nok langt høyere blant historikere enn i mange felter innenfor naturvitenskapene eller medisin.

4.4 Publiseringshyppighet over tid og per historiker

I tabell 4.3 er antall vektete publikasjoner per år, totalt og fordelt på sjanger listet opp. Totaltallet er dividert på det antallet forfattere av de 147 som hvert år utga minst en publikasjon. Slik er det aritmetiske gjennomsnittstallet for antallet publikasjoner per historiker per år blitt utregnet. I høyre kolonne, ”alle år”, er antallet publikasjoner delt på de 146 historikere som utga minst ett arbeid i løpet av tiårsperioden 1996—2005.

⁸⁹ Schwach, ”Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid”, 2006: 37–41.

Tabell 4.3 Antall publikasjoner (vektet) etter år og publikasjonstype

Publiserings						
Sjanger	1996	1997	1998	1999	2000	
1 Bok	102	156	162	162	96	
2 Vit.art.	31	36	30	31	36	
3 Kap./art.						
i antologi	33	44	47	49	38	
4 Vit.anm.	24	29	43	38	41	
5 Rapport	62	74	58	55	80	
6 Dr.avh.	12	30	18	6	24	
7 Annet faglig arbeid	26	36	36	44	64	
Totalt	290	405	394	385	379	
Antall forfattere	85	96	101	106	105	
Gjennomsn. antall publikasjoner per historiker						
	3,4	4,2	3,9	3,6	3,6	

Publiserings						200	Alle
Sjanger	2001	2002	2003	2004	5	år	
1 Bok	114	96	150	180	144	1362	
2 Vit.art.	39	34	30	44	28	339	
3 Kap./art.							
i antologi	28	41	49	51	70	450	
4 Vit.anm.	29	28	26	25	24	307	
5 Rapport	62	63	53	60	64	631	
6 Dr.avh.	18	48	12	66	6	240	
7 Annet faglig arbeid	75,5	141,5	93	68	77	661	
Totalt	365,5	451,5	413	494	413	3990	
Antall forfattere	99	109	107	116	106	146	
Gjennomsn. antall publikasjoner per historiker							
	3,7	4,1	3,9	4,3	3,9	27,3	

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436 evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

27,3 arbeider over ti år eller 2,7 per år var gjennomsnittet for hver historiker. Men en utregning av de historikerne som publiserte hvert av årene, gir et vesentlig høyere gjennomsnitt, 3,8 utgivelser. Altså finnes det enkeltforskere eller grupper av forskere som utga færre arbeider og/eller sjeldnere. Det er her ikke tatt spesielle hensyn til fravær som kan gå ut over muligheter til å publisere, slike som barsel- og omsorgspermisjoner og/eller langvarige sykefravær. Slike fravær regnes å utgjøre en normal del av alle akademiske arbeidsstokker. Det skal gjøres oppmerksom på at en historikerpopulasjon med mange nytilsatte, yngre forskere som har publisert over færre år, kan føre til at det totale antallet publikasjoner kan bli lavere enn om historikerpopulasjonen utelukkende

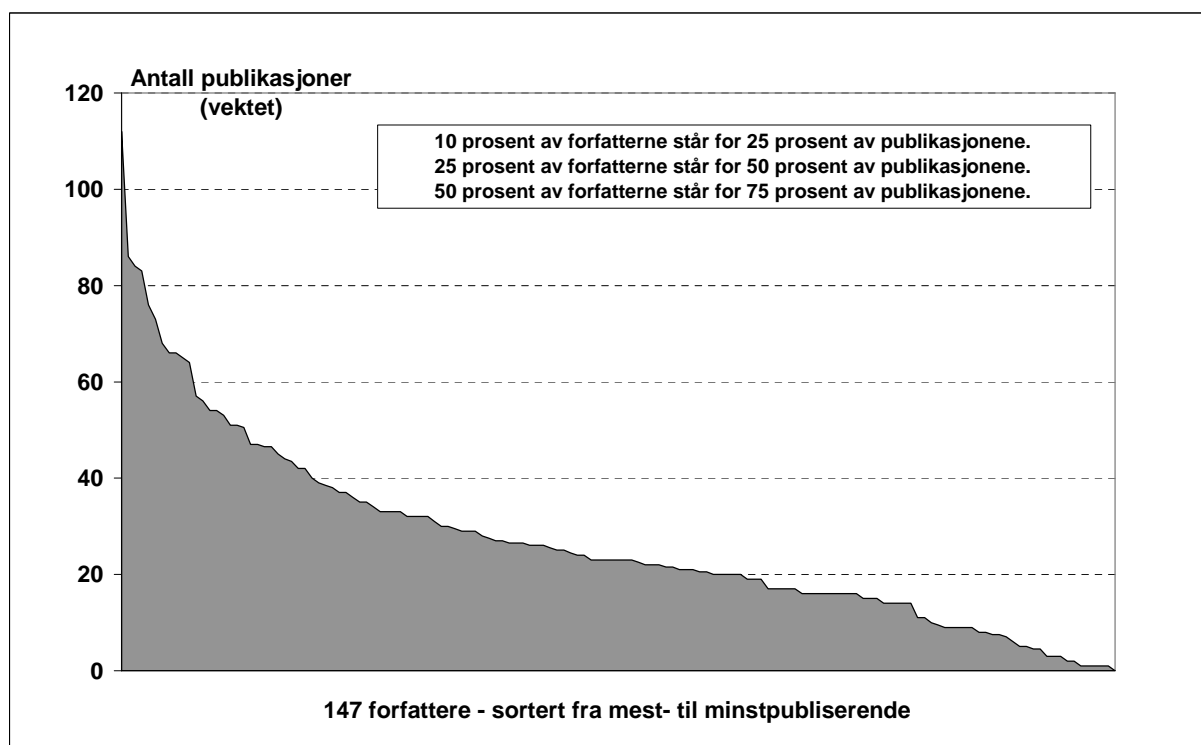
besto av publiseringserfarne historikere i femti- og seksti-årene med lang ansettelses- og publiseringstid. En annen forklaring til gapet mellom gjennomsnittet totalt, 2,7 publikasjoner per år, og det på 3,8 utgivelser for dem som faktisk publiserer hvert år, kan være de faglig ansatte i Arkivverket. De er tallmessig mange, men har langt mindre forskningstid enn forskerpersonalet ved de andre evaluerte institusjonene.

Publiseringen veksler fra et år til et annet, men mellom 1996 og 2005 sett under ett er det knapt større endringer med verken oppganger eller nedganger å spore. Svein Kyvik, som i en årrekke har studert publiseringsaktivitet blant akademikere i UoH-sektoren i Norge, mener at det allmenne omfanget av publisering vokste med 30 prosent per fast vitenskapelig ansatt mellom 1981 og 2000.⁹⁰ Noen slik økning kan imidlertid ikke gjenfinnes i foreliggende data fra historikerlauget. Om en slik vekst fant sted i historiedisiplinen, kunne den eventuelt ha skjedd før på midten av 1990-tallet.

Publiseringshyppighet per historiker

Figur 4.3 viser antallet artikkelkvivalenter på de enkelte historikerne, ordnet på en skala fra de mest- til de minstpubliserende. Den omfatter alle publikasjonssjangre.

Figur 4.3 Antall vektete publikasjoner (artikkelkvivalenter) per historiker

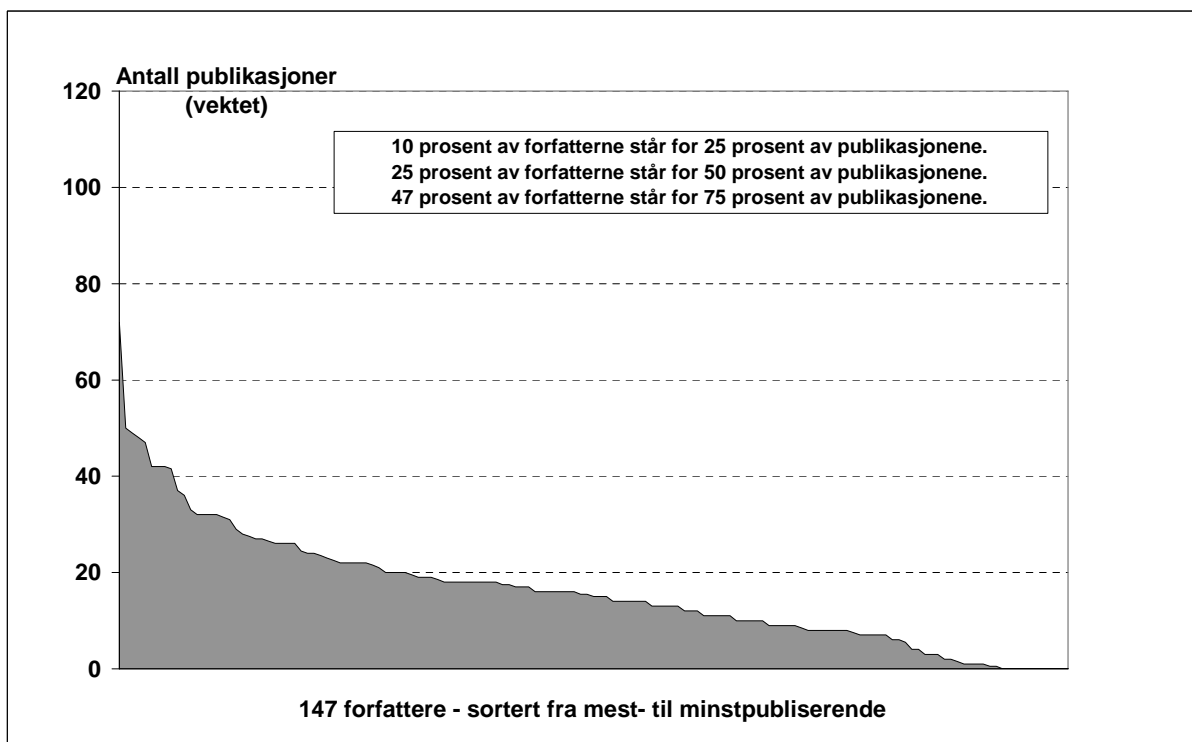
Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

Halvparten av historikerne skriver tre fjerdedeler av alt som publiseres. Noen historikere publiserer altså hyppig, mange utgir en god del, mens en del sender få arbeider til trykking. Denne skjevfordelingen er kjent fra en rekke tidlige

bibliometriske studier.⁹¹ Kyvik som har studert slike skjevfordelinger, hevder at omlag 20 prosent av det faste vitenskapelige personalet står for halvparten av all publisering. Det skal gjelde uavhengig av tid og disiplin.⁹² Denne allmenne konklusjonen passer ikke på historikerne i fagevalueringen. De oppviser et mindre skjevfordelt mønster, og det til tross for at personalet i Arkivverket har markert mindre forskningstid enn det øvrige personalet i evalueringen..

Figur 4.4 omfatter kun fire former som regnes som ”vitenskapelig” publisering.

Figur 4.4 Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per enkelt historiker. Bok, vitenskapelig artikkel, antologi og doktoravhandlinger

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

Resultatet ved uttrekk av disse fire publiseringsformene blir ganske likt som for publisering generelt sett. Kurven oppviser samme form som foregående. 25 prosent av fagfellene står for halvparten av alle publiseringer. Innpå halvparten av historikerne har skrevet tre fjerdedeler av det som publiseres. En siste halvpart utgir kun en fjerdedel. Ut fra disse talloppgavene kan vi ikke si noe om historikere spesialiserer seg på den brede formidlingen og/eller om de satser på publiseringer i ”vitenskapelige sjangre”.

⁹⁰ Kyvik: ”Publiseringsvirksomheten ved universiteter og vitenskapelige høyskoler”, *NIFU skriftserie* nr. 15/2001, 2001: 8.

⁹¹ Kyvik: ”Publiseringsvirksomheten”, 2001: 24–26.

⁹² Kyvik: ”Publiseringsvirksomheten”, 2001: 25.

Imidlertid tyder ikke grunnlagsmateriale på noe slikt skille. Historikere som utga mange arbeider, gjorde det i alle sjangre.⁹³

Publiseringsforskjeller mellom kvinner og menn?

Tabell 4.4 viser publikasjonsformer totalt og delt på kjønn, tabell 4.5 angir det samme i prosentandeler.

Tabell 4.4 Antall publikasjoner, vektet og korrigert for samforfatterskap, etter kjønn. Antall

Publiseringssjanger	Kvinner	Menn	Totalt
1 Bok (vektet)	162	997	1159
2 Vit.art.	79	251	330
3 Kap./art. i antologi	94	341	435
4 Vit.anm.	55	252	307
5 Rapport	150	456	606
6 Dr. avhandling (vektet)	90	150	240
7 Annet faglig arbeid	128	523	652
Totalt (vektet)	758	2971	3729

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

Tabell 4.5 Antall publikasjoner, vektet og korrigert for samforfatterskap, etter kjønn. Prosent

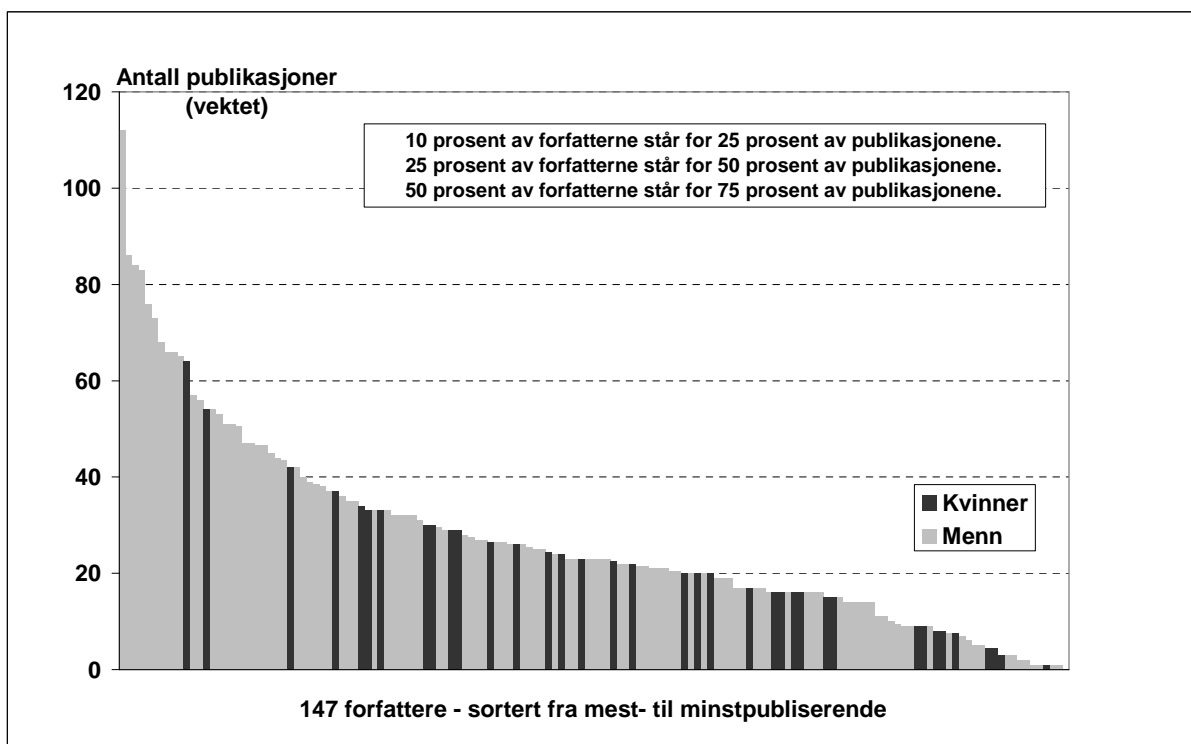
Publiseringssjanger	Kvinner	Menn	Totalt
1 Bok (vektet)	21	34	31
2 Vit.art.	10	8	9
3 Kap./art. i antologi	12	11	12
4 Vit.anm.	7	8	8
5 Rapport	20	15	16
6 Dr. avhandling (vektet)	12	5	6
7 Annet faglig arbeid	17	18	17
Totalt (vektet)	100	100	100
(N)	(758)	(2971)	(3729)

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

Menn og kvinner hadde omtrent samme publiseringsmønster, med ett signifikant unntak: kvinner utga færre bøker, men hadde noen flere arbeider i kategorien rapporter.

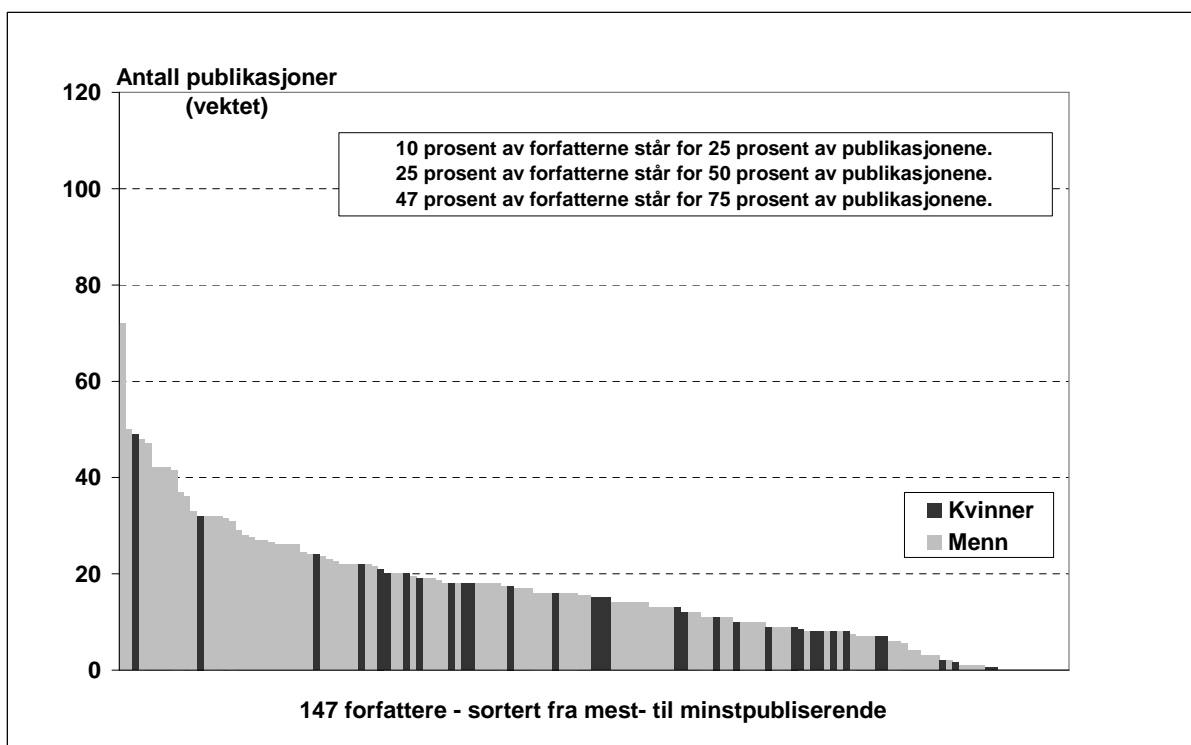
⁹³ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer. Svein Kyvik slutter det samme ut fra sine studier om publisering ved universitets og høyskoler; Kyvik, "Publiseringsvirksomheten", 2001: 31.

Figur 4.5 Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per historiker. Kvinner og menn.

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

Figur 4.6 Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per enkelt historiker. Bok, vitenskapelig artikkel, antologi og doktoravhandling

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe CV-er fra fagmiljøer

Det var få kvinner i utvalget, og en skal være varsom med å trekke vidtgående konklusjoner, men noen trekk kan antydes. Kvinnelige historikere publiserte noe mindre enn sine mannlige kollegaer, men forskjellene er ikke store. De 25 prosentene kvinner utga 20 prosent av faglitteraturen, mens 75 prosent menn publiserte 80 prosent. De ”mest-publiserende” historikerne er alle menn. Imidlertid synes spredningen mellom menns publiseringshyppighet å være større enn kvinnelige historikers. Denne summeringen gjelder for alle typer publisering og for publisering i de fire såkalte ”vitenskapelige kanaler”.

4.5 Publiseringsspråk

På hvilke språk publiserer historikere? Hvordan fordeler språkbruken seg på de ulike sjangrene? Tabell 4.6 viser fordelingen mellom norsk, engelsk og andre språk fordelt på publiseringssjanger. Tabellen 4.7 presenterer den prosentvis fordelingen på sjanger.⁹⁴

Tabell 4.6 *Antall publikasjoner (vektet) etter sjanger og språk. Antall*

Publiseringssjanger	Norsk	Engelsk	Andre språk	Totalt
1 Bok	1212	120	30	1362
2 Vit. Art.	198	110	31	339
3 Kap./art. i antologi	252	146	52	450
4 Vit. Anm.	178	94	35	307
5 Rapport	467	150	14	631
6 Dr. avhandling	210	30		240
7 Annet faglig arbeid	577	43	41	661
Totalt	3094	693	203	3990

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer.

Tabell 4.7 *Antall publikasjoner (vektet) etter sjanger og språk. Prosent*

Publiseringssjanger	Norsk	Engelsk	Andre språk	Totalt
1 Bok	89	9	2	100
2 Vit.art.	58	32	9	100
3 Kap./art. i antologi	56	32	12	100
4 Vit. Anm.	58	31	11	100
5 Rapport	74	24	2	100
6 Dr. avhandling	88	13	0	100
7 Annet faglig arbeid	87	7	6	100
Totalt	78	17	5	100

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer.

⁹⁴ I tabell 4.7 er sjangrene prosentuert til 100. Tabellvedlegg, tabell v 29 angir prosentandel publikasjoner (vektet) etter både sjanger og språk. I tabell v 29 er språkene prosentuert til 100.

Historikere skrev helst på norsk. Sju til åtte av ti trykte arbeider var forfattet på det samfunnsbærende språket i Norge. Engelsk dominerte blant fremmedspråk, men det fantes noen innslag av kontinentaleuropeiske språk. 78 prosent av publikasjonene (artikkelekvivalenter) forelå altså på norsk og 22 på et fremmed språk. Bokens relative tyngde i historieforskningen bidrar til det sterke preget av norsk som forskningsspråk. Om en teller antall titler og *ikke* vektet arbeidsinnsatsen med å skrive en bok, så forblir norsk det rådende språket, men ikke fullt så markert. Da ble 72 prosent av resultatene utgitt på norsk og 28 på et fremmed språk.⁹⁵

Engelsk dominerer som fremmedspråk med 17 prosent (vektet) eller 21 prosent (uvektet), mens fem prosent (vektet) eller sju prosent (uvektet) har vært utgitt på andre fremmedspråk, mest tysk, fransk og russisk. Den videre drøftingen av språk tar utgangspunkt i vektete tall. Boken foreligger på norsk – nesten bestandig. Det samme gjelder for faglige utgivelser, de som er skrevet med det mål for øyet å ha et bredt nedslagsfelt – fagfeller og en bredere offentlighet på en gang. Øvrige publikasjonsformer har et større innslag av fremmede språk og da først og fremst engelsk.

Fremmede språk brukes mest i sjangrene: den vitenskapelige artikkelen, kapitler og artikkelbidrag til antologier og i bokanmeldelser. Rundt seks av ti arbeider i disse sjangrene utgis på norsk og fire av ti på fremmede språk. Engelsk dominerer, men det finnes et innslag av andre språk, spesielt tysk.⁹⁶ Selv om andelen andre fremmedspråk er relativt beskjeden synes den for disse kategoriene ikke å ligge markant lavere enn for for eksempel statsvitenskap og pedagogikk.⁹⁷

Rapporter, som i realiteten er en sekkekategori for allehånde publikasjoner utgitt andre steder enn på etablerte forlag utomhus, har et innslag av engelsk på 25 prosent. Tre av fire arbeider utgis altså på norsk og ett av fire på engelsk. En skjønnsmessig vurdering er at forskningsrapporter fra prosjekter med deltakelse fra land utenfor Skandinavia skrives på engelsk.

40 doktoravhandlinger er innrapportert til denne publikasjonsanalysen.⁹⁸ Av dem var 88 prosent skrevet på norsk og resten på engelsk. En opptelling av samtlige doktorarbeider innlevert i perioden 2001 til 2005 ga resultatet 68 (67 + 1 fra utlandet) avhandlinger. Av de 68 hadde 45 norsk tittel og 23 engelsk, og altså ingen på andre

⁹⁵ Tabellvedlegg, tabell v 30, v 31 og v 32.

⁹⁶ Andelen utenlandske forskere, spesielt tyskspråklige historikere ansatt i Norge kan ha økt, og de utgir arbeider på sitt morsmål ved siden av norsk og/eller engelsk

⁹⁷ Grunnlaget for utsagnet er data innsamlet til nasjonale evalueringer av statsvitenskap og pedagogikk. Vera Schwach: "Norsk vitenskap – på språklig bortebane?", *NIFU Skriftserie 9/2004*: 38–42 og vedleggene 4 og 5. Andelen fremmedspråklig publisering, utenom engelsk blant UoH-ansatte er ikke kjent siden 1982. I den første universitetsundersøkelsen ble det vist at andre fremmedspråk enn engelsk utgjorde sju prosent av publiseringen, men antagelig utgjorde publisering i fremmedspråkdisiplinene en stor andel av dette. Svein Kyvik: *Productivity in Academia. Scientific Publishing at Norwegian Universities*, Oslo 1991:51; Kyvik: "Publiseringsvirksomheten", Oslo 2001: 14.

⁹⁸ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer.

fremmede språk. Det gir en fordeling med 66 prosent på norsk og 34 prosent på engelsk, eller med andre ord: to av tre ble skrevet på nasjonalspråket og en av tre på engelsk.⁹⁹

4.6 Oppsummering

Målt i antall titler utgjør boken, den vitenskapelige artikkelen og antologibidragene om lag 40 prosent, mens anmeldelser står for 10 prosent av utgivelsene. Rapporter og andre faglige arbeider var innpå 50 prosent. Vektet for arbeidsinnsats veier boken tyngst.

Anslagsvis en tredjedel av forskningstiden ble kanalisert til bokskrivning.

Bokskrivningens omfang og dermed betydning kan også bidra til å forklare hvorfor andelen vitenskapelige anmeldelser tallmessig er forholdsvis høy. Presentasjoner og kritiske refleksjoner om bøker er en viktig del av det faglige ordskiftet i fagsamfunnet av historikere.

Hver historiker publiserte i gjennomsnitt i underkant av tre arbeider per år. Men for dem som faktisk utga en publikasjon hvert av de aktuelle årene, lå gjennomsnittet på nesten fire arbeider. Mellom 1996 og 2005 var det variasjoner, men knapt større endringer å spore i publiseringshyppigheten. Om historikerne har økt sin publiseringsfrekvens, må det ha skjedd i tiåret(ene) før.

Halvparten av fagfellene skriver tre fjerdedeler av det som publiseres, mens den andre halvparten utgir en fjerdedel. Denne skjevfordelingen er kjent fra andre studier, men i historie synes skjevheten å være mindre skjev enn for andre disipliner. Spesialiserte noen historikere seg på å skrive for fagfeller og den bredere allmennhet på samme tid, mens andre satset utelukkende på publisering i såkalte ”vitenskapelige sjangre”? Grunnlagsmateriale gir ikke grunnlag for å trekke opp noe skarpt skille. Slutningen er at historikere som publiserte, gjorde det i alle sjangre.¹⁰⁰ Kvinnelige historikere hadde omtrent samme publiseringsmønster som sine mannlige kollegaer, men med ett signifikant unntak: de utga færre bøker. Spredningen i publisering var større innbyrdes mellom menn enn mellom kvinnene.

Historikerne skrev helst på norsk. Sju til åtte av ti utgivelser var forfattet på nasjonalspråket. Engelsk dominerte blant andre språk, men det fantes også mindre innslag av kontinentaleuropeiske språk. Boken er norsk, mens sjangrene artikkelen, antologien og bokanmeldelsen har ikke ubetydelige innslag av fremmedspråk. I de fire over nevnte sjangrene forelå om lag seks av ti arbeider på norsk og fire av ti på andre språk. Av doktoravhandlingen ble to av tre skrevet på norsk og en av tre på engelsk.

⁹⁹ NIFU STEP, Doktorgradsregister, se tabell 3.6; NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer.

¹⁰⁰ Se også Kyvik: ”Publiseringsvirksomheten”, 2001: 31.

5 Norsk historieforskning 2001–2005: utvalgets bedømmelse på grunnlag av innsendte publikasjoner

5.1 Innledning

I dette kapitlet presenterer utvalget sin bedømmelse av norsk historieforskning på bakgrunn av de innsendte publikasjonene. Hver enkelt historiker ved de evaluerte miljøene, ble bedt om å sende inn tre arbeider utgitt i årene 2001–2005 sammen med en begrunnelse for utvalget og en fullstendig publikasjonsliste for perioden 1996–2005. Dessuten åpnet egenvurderingen for muligheten til å presentere utvalgt litteratur utkommet mellom 2001 og 15. april 2007 (se 1.5). Som tidligere nevnt har en utvelgelse og begrensning vært praktisk nødvendig, og man kan selvsagt diskutere om og i hvilken grad det innsendte materialet er et representativt utvalg av norsk historieforskning. Med knappe 45 000 innleverte sider mener imidlertid utvalget at grunnlaget er fyllestgjørende for å sette seg inn i den aktuelle situasjonen for forskningen. I vår vurdering, der vi også søker ettervekst og spirer til (nye) tendenser og dessuten fremtidige utfordringer for norsk historieforskning, er doktorandenes avhandlinger en vesentlig indikator. Vi har kun hatt for hånden avhandlinger fra stipendiater og andre doktorander som senere er blitt ansatt ved et av de fagmiljøene som evalueres. Men i helhetsvurderingen av historieforskningens ulike perioder og tematiske områder har utvalget lagt vekt på å inkludere miljøenes lister over avhandlinger under arbeid og dem som nylig er avsluttet. Vi valgte å trekke inn en rekke større synteseverker som er blitt utgitt i tidsrommet, selv om ikke alle bindene i de ulike verkene var innsendt til evalueringen. Synteseverkene er et spesielt, karakteristisk trekk ved norsk historieforskning, og utvalget har ønsket å undersøke på hvilken måte denne sjangren brukes for å utvikle historisk forskning.

Utvalget evaluerer norsk historieforskning som en helhet, og det er dette komplekset som står i fokus, når vi vurderer styrker, svakheter, potensialer og utfordringer. På samme måte som det ikke har vært utvalgets oppgave å bedømme de enkelte forskerne, har vi heller ikke ment det formålstjenlig å vurdere nivåene i de enkelte miljøene i seg selv, men forstå dem som en del av helheten. For det første har forskningsmiljøene forskjellige oppgaver, forpliktelser og betingelser for å produsere historie, noe som til en viss grad gir seg utslag i uensartede forskningsområder og sjangre. Bedriftshistorie, middelalderhistorie eller didaktikk kan ikke uten videre oversettes til samme skala. Dette forholdet gjør seg gjeldende ikke bare som en differensiering mellom miljøene, men også *innenfor* større historiske miljøer hvor ulikartede forskningsområder er representert. For det andre er det problematisk å knytte de innsendte publikasjonene for tett til ett miljø. Prosjektansatte eller nyansatte på et sted har gjerne skrevet de innsendte arbeidene annetsteds, mens utgivelser som faktisk er produsert i miljøet, kan ha flyttet med en forsker som har skiftet arbeidsplass.

Selvfølgelig er det stor forskjell på hvor kraftig forskermobiliteten er i de enkelte miljøene. Likevel synes det av overnevnte grunner meningsløst å evaluere de enkelte fagmiljøenes forskningskvalitet som sådan uten å se dem som del av en større helhet.

Som alt redegjort for i utvalgets presiseringer og kommentarer til mandatet gitt av Norges forskningsråd samt redegjørelsen for kildeutvalget (1.4, 1.5), finnes det i tillegg mer prinsipielle grunner til at vi har valgt å evaluere de innsendte bidragene fra norsk historieforskning innenfor rammene av en nasjonal helhet. Denne rammen gir dels anledninger til refleksjoner av mer prinsipiell art, dels gir den et langt større grunnlag for å vurdere hvilke trekk som karakteriserer de forskjellige sjangermessige, tematiske og periodiske områdene av historiefaget i Norge. Hvilke områder står sterkt og hvilke er på tilbaketog? Hvor finnes det mangler eller sårbarhet, og hvor bør strategiske satsinger særlig settes inn? Slike spørsmål vil vi fokusere på, og det forutsetter en undersøkelse av historieforskningen i et helhetsperspektiv. Evalueringens anbefalinger legger følgelig opp til å betrakte de enkelte forskeres og miljøers innsatser i sammenheng, noe som kanskje spesielt historikere har en tradisjon for å vegre seg mot. Vårt analysegrep ansporer til en viss koordinering, strategisk tenkning og samarbeid mellom miljøene, snarere enn å legge til grunn en oppfatning om at forskningen utelukkende genereres via individuelle initiativ.

Vurderingen er strukturert etter fire prinsipper: tid, rom, tema og sjanger. Evalueringen av publikasjoner innenfor antikken, middelalder og tidligmoderne historie er foretatt i forhold til den respektive periodiske tilknytningen, med noen sideblikk til institusjonell organisering og tema. Derimot er forskningen i moderne historie, det vil si tidsrommet etter 1800, først oppdelt i forhold til rom: europeisk historie, verdenshistorie og norsk historie. Så er arbeidene i sistnevnte kategori, moderne norsk historie, der brorparten av de innsendte publikasjonene hører hjemme, gruppert og vurdert etter tema. Ved siden av finnes det utgivelser som faller innenfor periodeovergrepene kategorier, de er dels sjangermessige kategorier som lokal- og regionalhistorie og synteseverker, dels er de teoretiske og didaktiske arbeider.

Inndelingen i kategorier har vært et nødvendig grep for å gjennomføre evalueringen. Naturligvis finnes det en del overlapping mellom dem og følgelig også mange krysshenvisninger i dette kapitlet. Kategoriseringen er i første omgang gjort med utgangspunkt i listene over de innsendte arbeider som utvalget hadde til rådighet da evalueringen tok til, den er blitt supplert etter lesninger av publikasjonene. Men opplagt er det likevel et visst deduktivt element i denne oppdelingen som har gjort utvalget i stand til å fokusere og diskutere visse problemstillinger på bekostning av andre.

Utvalgets evaluering har hatt et utenfra perspektiv. Innfallsvinkelen har vært bestemt av medlemmenes bakgrunner, men slik vi ser det har denne innfallsporten utgjort en styrke. En viktig del av utvalgets oppgave har vært å betrakte norsk historieforskning i en bredere sammenheng, slik er forskningen i noen grad blitt relatert til internasjonale trender via den idealtypiske metarammen som er skissert i kapittel 2. Også det kan ses som et, om enn sekundært, grunnlag for de valgte kategoriene.

Bevisst har vi valgt å begrense bruken av forbehold og har i stedet rendyrket en tydelighet i beskrivelser og vurderinger, noe som kanskje overrasker. Valget er gjort i

den forhåpningen om at dette er den beste måten for evalueringsutvalget å bidra til refleksjon i de ulike miljøene og i hele det norske historikerlauget. Imidlertid er det ikke slik at behovet for selvrefleksjon er spesielt for Norge. Det kan hevdes være like nødvendig alle steder der man streber etter kvalitetssikring og fornyelse.

5.2 Publisering, forskning og formidling

I det følgende vil en del resultater fra den bibliometriske analysen i kapittel 4 kommenteres. Det uttrykker en overgang fra en kvantitativ til en kvalitativ analyse av de forskningsbidragene som ble innsendt til bedømmelse.

Det overordnede inntrykket er at norske historikere er svært produktive. Det finnes ikke noen som helst grunn til å stille krav om større produksjon av vitenskapelige tekster. Avhengig av ulike arbeidsvilkår er produksjonen ujevnt fordelt. Halvparten av de historikere som inngår i evalueringen, har skrevet trefjerdedeler av publikasjonene men det er, som det alt har fremgått (se 4.4), en forholdsvis beskjeden skjevfordeling. Det overordnede og entydige inntrykket evalueringsutvalget har fått og nå vil utdype er at norske historikere er flittige forskere. De skriver ikke på noen måte for skrivebordskuffen.

Fordelingen mellom typer publikasjoner oppviser et mønster som knapt inneholder noen egentlige overraskelser, men innbyr likevel til kommentarer. De to residualkategoriene, ”rapport” og ”annet faglig arbeid”, er for det første svært store, til sammen utgjør de nesten halvdelen av utgivelsene. Men som det fremgår av den bibliometriske analysen, blir bildet et annet om de ulike publikasjonene vektet i den hensikt å synliggjøre arbeidsinnsatsen som ligger bak de ulike typene utgivelser. Slik betraktet utgjør nemlig ikke de to overnevnte kategoriene mer enn en tredjedel av artikkelkvivalentene, mens monografiene (boken) inklusive doktoravhandlingen står for ikke mindre enn 40 prosent av samlet produksjon.

Restgruppen inneholder publikasjoner av svært ulike slag, slik som rapporter i institusjonenes egne publikasjonsserier, årbøker for museer eller lokalhistoriske foreninger, foruten en rekke leksikonartikler. En betydelig del av dem befinner seg nok i grenselandet for formidling, og det inngår i en problematikk som drøftes lenger fram i teksten.

De vitenskapelige tidsskriftsartiklene spiller en relativt sett mindre betydelig rolle i norske historikers publisering. Når de publiserer i denne kanalen, prioriteres veletablerte norske eller nordiske tidsskrifter. Situasjonen med relativt begrenset tidsskriftpublisering som ikke er noe norsk særdrag, gjenspeiler historieforskningens egenart og gir ingen grunn til å reise krav om større innsats for å skrive flere artikler. Monografien står sentralt for historikeren som en mulighet til å fremlegge mer omfattende empiri og utvikle mer utfyllende resonnementer som svar på vitenskapelig tunge problemstillinger. Derimot kunne en spørre seg om ikke en større andel av de tidsskriftartiklene som faktisk skrives, kunne publiseres i utenomnordiske kanaler.

Det er verd å merke seg at norske historikere fremdeles gjerne skriver vitenskapelige anmeldelser. De inngår som en vesentlig del av den laugsinterne

kvalitetskontrollen i en publiseringskultur der monografier spiller en stor rolle. Utvalget håper at antallet og andelen vitenskapelige bokmeldinger fortsetter å holde seg høy, spesielt fordi det i ulike land finnes tegn til at unge forskere av karrieregrunner avstår fra anmelderi ettersom meritteringsverdien anses for å være for lav.

Forskning utført ved universiteter, høyskoler og andre forskningsinstitusjoner dokumenteres i to databaser, i henholdsvis FRIDA og ForskDok.¹⁰¹ Fra 2005 er dokumentasjon blitt koblet til at en andel av forskningen skal resultatfinansieres. Noen nevneverdige effekter av omleggingen fremgår som ventet ikke av den bibliometriske analysen, i det den jo gjelder faglitteratur til og med 2005. Man kan forvente seg at omleggingen i framtiden kommer til å styre publiseringen mot sjangre og kanaler som gir publiseringspoeng, og slik bort fra de to over nevnte residualkategoriene. Dette kan muligens ses på som ønskelig, men en sann dreining inneholder også en implisitt oppfordring til historikere om å revidere sitt syn på samfunnsoppdraget deres. I historikeroppdraget slik det defineres i lauset, uttrykkes en annen oppfatning klart og sterkt, historikeren skal formidle vitenskapelig kunnskap til en interessert allmennhet. Viljen til å nå ut er bemerkelsesverdig sterk blant historikere i Norge.

Formidlingsvirksomhet har imidlertid ikke tilsvarende betydning for allokering av ressurser som forskningspublisering har. De publikasjonene som er av formidlende karakter, nedprioriteres i det nasjonale systemet for registrering og rangering av forskning. Andelen utgivelser av formidlende karakter kan utgjøre en meget stor del av publikasjonene i et miljø. Det vises av den statistikk som NTNU la ved sin egnevaluering. Det totale antallet publikasjoner 2001–2005 utgjorde 748 titler, men de titler som er ”strengt vitenskapelige” og derfor utløser publikasjonspoeng, er færre enn halvparten, nærmere bestemt 329. Blant de øvrige i alt 419 titlene, inngår artikler i årbøker og bygdebøker, og de er slik sett vitenskapelig litteratur av formidlende karakter. I nåværende situasjon finnes det et sterkt trykk mot å nedtone historie som formidling i de fagmiljøene som forsker i historie. Her vil utvalget peke på et åpenbart behov for en bred diskusjon om selvbilde og historiedisiplinens samfunnsmessige rolle. Om det i et slikt ordskifte konkluderes med at formidling fortsatt skal oppfattes som en viktig del av den forskende historikerens oppgaver, må det rådende synet på formidlende publikasjoners verdi for vitenskapen, for merittering og ressursallokering, endres og oppskrives. Man kan kanskje også tenke seg nye fora og medier for formidling slik som elektronisk publisering.

Ifølge egenvurderingene fra flere miljøer opplever forskerne at de arbeider under et økende krysspress. Med den såkalte kvalitetsreformen stilles de overfor krav om en effektivisert undervisning og veiledning, samtidig som mengden produserte vitenskapelige resultater nå bestemmer en del av tilgangen på midler. Til dette tosidige presset kommer et tredje; historikerne må i voksende grad ta på seg oppdrag som sakkyndige, det gjøres innenfor en hevdvunnen praksis av uformell akademisk bytteøkonomi, men også som del av en ekspanderende evalueringsindustri. I praksis

¹⁰¹ FRIDA for UiB, UiT, NTNU og UiO og et par andre institusjoner, ForskDok for de andre forskningsenheter, www.frida.usit.uio.no og www.bibsys.no.

betyr det at den delen av arbeidstiden som kan tilegnes forskning, blir kortere enn den normerte og at den disponible forskningstiden fragmenteres. Undervisningen får selvfølgelig ikke forsømmes og de daglige administrative rutineene krever uvegerlig sin tid. Den økende kampen om forskningsmidler binder forskerne mer og mer til å utarbeide forskningsplaner. Derfor ser forskerne seg tvunget til å ofre en del av sin fritid for å gjennomføre sine forsknings- og skriveprosjekt.

Utvalget slutter fra den bibliometriske analysen at produksjonstakten lå stabil i det tiåret som studien omfattet. Antallet publikasjoner per historiker har verken steget eller sunket. Utvalget ønsker likevel å peke på sin uro over de forverrede mulighetene til forskning i løpet av arbeidstiden som miljøene enstemmig ga uttrykk for. Om betingelsene for forskning forringes samtidig som mengden forskningsresultater påvirker tilgangen på midler, kan det bli et insitamant til å senke kvalitetskravene, men bibeholde mengden produsert forskning, og/eller med visse variasjoner gjenta rapporteringen av utført forskning. Den teoretiske refleksjonen og det kreative søkende blir et unntak, den trygge normalvitenskapen prioriteres.

5.3 Antikken

Antikkens historie er forholdsvis sparsomt representert som forskningsområde. Likevel har noen avhandlinger med emner fra antikken blitt innlevert og forsvart både i Bergen og Oslo. Disse omfatter så vel studier av det klassiske, antikke Hellas som republikkens Roma. Ved Universitetet i Oslo er det per september 2007 utlyst og under tilsetting en førsteamanuensisstilling i antikkens historie. I Bergen finnes et miljø i antikkhistorie. Det opprettholdes av en professor og en førsteamanuensis. Miljøet har livskraft og forskningstemaene er varierte og spenner bredt. Av de innsendte publikasjonene kan det leses at forskningen har et visst tyngdepunkt på kjønnsperspektivet, det stilles spørsmål ved etablerte oppfatninger av kvinners underordnede stilling i de klassiske antikke kulturene. Den kritiske holdningen er basert på empiriske iakttagelser av 400-tallets Athen og republikkens Roma.

Jørgen Christian Meyer er fra 1985 professor i antikkens historie i Bergen. Han har deltatt i større, internasjonale prosjekter om handel, migrasjon og kulturelle forandringer rundt Det indiske hav, og et om såkalte "tributary empires" i det østlige Middelhavsområdet. Ved siden av disse prosjektene som altså behandler store samfunnssystemer og har betydelig relevans for forståelsen av materielle kulturer, finnes det forskning for å forstå kulturelle, religiøse og materielle forhold samt kjønnsrelasjoner. Ingvar Brandvik Mæhle som disputerte i 2004, og innehar en førsteamanuensisstilling, er medforfatter til en lærebok i antikkens historie og har dessuten redigert en større antologi om kvinne- og religionshistorie. I den bidrar Brandvik Mæhle med et kapittel, "Female cult in the struggle of the orders". I den romerske republikken var utelukkelsen av kvinner fra det politiske livet effektiv, men de spilte en viktig rolle i det religiøse livet. Her var den kvinnelige sfæren sideordnet og delvis innkapslet i den mannlige.

5.4 Middelalder

Fagmiljøer som forsker i middelalderhistorie finnes ved universitetene i Bergen, Oslo, Trondheim og Tromsø og dessuten ved Høgskulen i Volda. Ved alle de overnevnte universitetene arbeider stipendiater med emner fra middelalderen. Alle fagmiljøene er produktive, det utføres mye god forskning. Både middelalderen og antikken har det til felles at forholdsvis få historikere spesialiserer seg i disse periodene. Fagmiljøene er små, og rekrutteringen av stipendiater er sårbar ikke minst med tanke på at det ofte kreves særskilte språkkunnskaper slik som latin, gresk eller norrønt, for å kunne forske i feltene. Det er viktig at det finnes muligheter ved universitetene til å innhente slike forkunnskaper. Antikk- og middelalderhistorie blir gjerne stimulert ved tverr- og/eller flervitenskapelig samarbeid med andre disipliner. Foruten språkdisipliner kan, ikke minst arkeologi, religionsvitenskap og kunsthistorie gagne historisk forskning. Ikke sjelden tar det lang tid å tilegne seg tilstrekkelige forkunnskaper til å kunne skrive en doktoravhandling i emner fra antikken og middelalderen. Dette utgjør et hinder for mange, og de velger bort emner fra disse periodene; hinderet blir enda høyere når kravene om å gjennomføre en forskerutdanning i løpet av foreskrevet tid blir sterke og mer merkbare. Den velmente målsettingen om å effektivisere forskerutdannelsen fører til et økt tidspress på stipendiatene, og dette presset igjen kan motvirke til at rekrutterer spesialiserer seg i antikken og middelalderens historie. Men samtidig er det viktig på sikt å opprettholde kompetansen i disse to periodene. Imidlertid finnes det ingen grunn til for øyeblikket å uttrykke engstelse på middelalderforskningens vegne.

I Bergen finnes det en svært god og rikholdig tradisjon i middelalderforskning, og den er svært tverrvitenskapelig innrettet. I den har historikere og Historisk institutt alltid spilt en sentral rolle. Nå finnes det et Senter for middelalderstudier (Centre for Medieval Studies, CMS) i Bergen, det er et senter for fremragende forskning under Norges forskningsråd og lagt til Universitetet i Bergen. Her utføres det omfattende tverrvitenskapelig forskning, der ikke minst disiplinen historie gjør seg gjeldende. Senteret er ikke inkludert i denne evalueringen av to grunner. Det har for det første færre enn fem ansatte historikere med minimum førstestillingskompetanse, og for det andre har CMS nylig blitt evaluert sammen med øvrige sentre for fremragende forskning.¹⁰² Sentret ledes av Sverre Bagge som har permisjon fra sin ordinære stilling som professor i middelalderhistorie ved Historisk institutt/AHKR. Bagge er en internasjonalt ledende middelalderhistoriker. Ved CMS forefinnes en overordentlig sterk vitenskapelig kompetanse, og det er et forskningssenter av høyeste internasjonale standard. Noe tilsvarende finnes ikke i Norden. Sentret er imidlertid en separat enhet og står helt fritt i forhold til Historisk institutt og til andre institutter ved Universitetet i Bergen. En følge av separasjonen er at omfanget av forskning i middelalderhistorie ved Historisk institutt har minsket noe. Senterdannelser av dette slaget kan skape organisatoriske problemer hva angår tilknytninger til fakulteter og institusjoner ved

¹⁰² Norges forskningsråd: Midway Evaluation of the Norwegian Centres of Excellence”, *Evaluation*, Oslo 2007: 23–26.

universitetet. Det er av stor viktighet at CMS integreres godt når det gjelder undervisning og veiledning (se nedenfor 6.1).

Senterdannelser i tilknytning til middelalderforskning har også forekommet i Oslo og Trondheim. De er nå nedlagt og/eller har inngått i større institutter. I hovedstaden fantes et tverrvitenskapelig senter for studier av vikingtid og middelalder, men det har nå gått inn i det store IAKH, mens Senter for middelalderstudier i Trondheim er blitt integrert i virksomheten ved Institutt for historie og klassiske fag. Konsekvensene av omorganiseringer med nedleggelse av sentra i Oslo og Trondheim er vanskelig å overskue. På de historiske instituttene (eller tilsvarende enheter) er det på hvert sted i Bergen, Oslo, Tromsø og Trondheim ansatt flere enn én vitenskapelig ansatt med kompetanse i middelalderen. Det finnes eksempler på samarbeid mellom forskere fra ulike steder. I det store verket om Nidaros som kirkeprovins i middelalderen har historikere fra Trondheim, Bergen, Oslo og Tromsø medvirket og dessuten kollegaer fra utlandet. Mangfoldet i temavalg er påfallende, men har en konsentrasjon om norsk middelalder. Likevel forekommer det unntak, men de beror på at utenlandske forskere er blitt ansatt i Norge. Slik driver Richard Holt i Tromsø en metodologisk innovativ forskning om engelske byer i middelalderen. Ved historie i Oslo foregår det forskning på islandsk middelalder, godt representert gjennom Jón Viðar Sigurðsson (la det så stå usagt om islandsk middelalder skal betraktes som ”utenlandsk” i Norge.). For feltets utvikling har rekrutteringen av forskere fra andre land betydd at bredden i temavalg er blitt større i de norske middelaldermiljøene. I noen doktoravhandlinger, ikke minst i Bergen, har betydelige bidrag blitt skrevet om europeisk middelalder.

En godt etablert tradisjon i norsk middelalderforskning, agrarhistorie, altså studiene av utviklingen i bosetning og følgene av den store krisen midt på 1300-tallet, er påfallende sparsomt representert. En tradisjonsbærer er Audun Dybdahl i Trondheim. Dessuten yter Tore Iversen gjennom sin forskning om trelldom også betydelige bidrag til bosetningshistorie. Lars Ivar Hansen har utgitt en lokalhistorie om en bygd, den inkluderer også viktige bidrag hva gjelder bosetningsutviklingen i Nord-Norge. I noen relativt nye doktoravhandlinger i Bergen, Oslo og Trondheim, drøftes inngående aspekter av bosetningshistorie og jordeierforhold. Jordeiendom, arveforhold og bruksrett er emner der det foregår vesentlig forskning, delvis skjer dette i et komparativt perspektiv – Hansen i Tromsø og Iversen i Trondheim. Etablerte forestillinger om krisen i senmiddelalderen er det blitt stilt spørsmål ved.

Kirkehistorie i vid forstand er et annet stort emnefelt. Blant de innsendte publikasjonene til denne evalueringen finnes en større publikasjon om Nidaros som kirkeprovins. Den har flere forfattere og er redigert av Steinar Imsen i Trondheim. Det finnes også et større arbeid om Utstein kloster publisert av Eldbjørg Haug ved Historisk institutt/AHKR i Bergen. Byhistorie er representert som forskningstema, ikke minst de spørsmålene som gjelder topografien til de middelalderske byene. Her har Geir Atle Ersland ved historie i Bergen, Holt i Tromsø og Sigurðsson i Oslo ytt bidrag. Tverrvitenskapelige prosjekter/programmer har vært ledet av Hansen i Tromsø og Sigurðsson i Oslo. Likeledes har blant andre Iversen i Trondheim og Hansen i Tromsø vært involvert i internasjonalt samarbeid.

Derimot kan det noteres at kjønnsperspektivet for tiden synes fraværende i norsk middelalderforskning, men det kan eventuelt forklares med at kun et utvalg arbeider ligger til grunn for foreliggende vurdering. Imidlertid er noen betydelige doktoravhandlinger skrevet innenfor dette temaområdet. Hovedsakelig norske forhold og islandske drøftes. Når det gjelder middelalderen, bør Island betraktes som en integrert del av det norske riket. Kildematerialet gjør også at forholdene på Island ofte blir viet oppmerksomhet. De øvrige nordiske landene behandles i mindre grad.

Internasjonalt sett er moderne middelalderforskning influert av antropologisk forskning og teoridannelse. Denne antropologiske vendingen har hatt nedslag i Norge. Ikke minst har middelalderens sagalitteratur blitt brukt i to avhandlinger for å belyse politisk kultur. Hans Jacob Orning analyserer kongenes opptredener i middelalderen, han ser på hvordan makt ble konkret uttrykt dels gjennom fysisk nærvær og til dels gjennom uforutsigbarheten i kongens opptreden overfor stormenn og allmuen. Studien bygger på to kongesagaer, dem om Sverre og Håkon Håkonsson. Betraktet i en internasjonal sammenheng tilfører Ornings studie nye perspektiver til den politiske strukturen i middelalderens Norge. Orning hevder synspunktet at middelalderens kongedømme i mindre grad bygde på faste institusjoner enn på konkret og fysisk maktutøvelse. Orning disputerte ved Universitetet i Oslo, men er nå førsteamanuensis ved Høgskulen i Volda, der det altså er etablert et middelaldermiljø. Orning har også skrevet en artikkel om det materielle grunnlaget for kongedømmet i middelalderen – et arbeid som har startet en debatt. Hanne Monclair i Oslo innehar for tiden en postdoktorstilling. Hun har i sin avhandling behandlet gavegivning, holde gjestebud og lignende som uttrykk for politisk lederskap på 1200-tallets Island. Monclair har også skrevet artikler om kongelige maktsymboler og guddommer i norsk sagamateriale. Begge de overnevnte eksemplene viser hvordan den middelalderske historieskrivingen og sagalitteraturen både kan danne grunnlag for nye teoretiske ansatser og gi andre perspektiver.

En stor del av middelalderforskningen publiseres på norsk for en innenlandsk og nordisk fagoffentlighet i historie. Formidlingsvirksomheten er betydelig. Mange av fremstillingene vender seg til en bredere lesekrets, populariseringer og oversiktsverker utgjør viktige innslag i produksjonen.

Ved Historisk institutt/AHKR, Universitetet i Bergen, er Geir Atle Ersland ansatt som førsteamanuensis med ansvar for undervisning i middelalderhistorie. Ersland har blant annet skrevet den delen av norsk forsvarshistorie som omhandler middelalderen (se 5.9.3). En utløper av dette arbeidet finnes i en artikkel der Ersland drøfter den norske leidangflåtens tallmessige styrke. Det er en kritisk gransking av talloppgaver i det middelalderske kildematerialet. Likevel ligger hans tematiske tyngdepunkt på byhistorie. Erslands avhandling tar opp bygrunner og topografi i middelalderens Bergen. Dette emneområdet finnes også representert gjennom senere studier av Bergens topografi i middelalder og i tidlig moderne tid, her kombineres arkeologisk og skriftlig kildemateriale. En annen studie tar opp hanseatene og dermed den tyske befolkningen til ny behandling.

Eldbjørg Haug har siden 2001 vært førsteamanuensis ved Historisk institutt/AHKR, en periode var hun også aktiv ved Senter for middelalderstudier (CMS), Universitetet i Bergen. Hennes forskning ligger innenfor kirkehistorie i bred forstand. Ikke minst fokuserer Haug på kirkens politiske betydning og lignende institusjoners forhold til den verdslige makten, det belyser hun blant annet i sin doktoravhandling fra 1996. Dette emnet har Haug vendt tilbake til flere ganger. Hun har også skrevet en biografi om dronning Margrete, den er på samme tid en vitenskapelig publikasjon og henvender seg til en større allmennhet. Haug har de seneste årene bidratt med et større arbeid om Nidaroskirkens stilling i forhold til kongemakten. Analysen av forholdet skjer gjennom en inngående diskusjon omkring sættargjerder (overenskomst(er) spesielt mellom stat og kirke) og konkordater, og dessuten ved en veloverveid refleksjon over tidligere forskning på feltet. Haug har vært redaktør for et større prosjekt om Utstein kloster. Hun har skrevet storparten av bindet som omhandler utviklingen fra stedet ble en kongsgård etter slaget i Hafrsfjord og fram til klosteret opphørte under reformasjonen. Haug er en empirisk innstilt forsker, noe som fremgår av hennes studier av Stavangerprivilegiet.

IAKH, avdeling for historie i Oslo har en betydelig og imponerende produksjon av doktoravhandlinger med emner fra middelalderen. I Oslo arbeider en professor i middelalderhistorie, men hans cv og utgivelser finnes ikke blant materialet innlevert fra IAKH.

Jón Viðar Sigurðsson har sin utdanning fra Háskóli Íslands og Universitetet i Bergen, siden 1995 har han vært førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo. Sigurðsson var leder for Senter for studier i vikingtid og nordisk middelalder fram til 2004. Han har også vært interimleder ved IAKH (våren 2005) og videre leder for prosjektet "Transformasjoner i vikingtid og norrøn middelalder". I hovedsak drøfter han Islands og Norges tidlige middelalder. Blant andre utgivelser er en om kristningen av Norge, den formidler på en utmerket måte forskningssituasjonen.

På dette feltet er det blitt skrevet en rekke forskjellige syntetiserende og problemgenererende oversikter. Men likevel er denne lille boken faktisk den første som velger å behandle kristningen i et samlet nordisk perspektiv. Sigurðsson har også skrevet om Viken som region og dessuten en mindre studie av byene i området. Han har også levert et betydelig bidrag til Imsens antologi om erkebispesetet i Nidaros, det omhandler de islandske biskopssetenes forhold til erkebiskopen. De siste årene har han drøftet kirken og den litterære produksjonen på Island: storkirkene (kirkene med flere prester) som sentra for skriftlig og litterær produksjon. I sitt historiske forfatterskap problematiserer Sigurðsson de norsk-islandske forholdene i middelalderen og gjør det med et komparativt blikk. I Oslo innehar Hanne Monclair en postdoktorstilling, se ovenfor.

I Tromsø finnes det et godt middelaldermiljø og et av forskningsprogrammene er "Creating the new North. Manifestations of central power in the North AD 1000–1600". Lars Ivar Hansen har arbeidet ved Universitetet i Tromsø siden 1976, fra 1993 som professor i eldre historie, det vil si middelalder og fram til og med 1600-tallet. Han har skrevet en betydelig bygdehistorie på to bind over Astafjordområdet i Nord-Norge. Ikke

minst er denne bygdehistorien interessant gjennom måten den behandler de etniske forholdene mellom samer og nordmenn, og ved sin fremstilling av hvordan representanter for en sentralmakt, kongemakten og kirken etablerte seg i Nord-Norge. Dette arbeidet yter et verdifullt bidrag til historien om bosetningens utvikling. Forskningen her er tematisk variert og ofte et resultat av internasjonalt og interdisiplinært samarbeid. Et eksempel på samarbeid er prosjektet om stat, religion og etnisitet 700–1990 som involverte arkeologi, etnologi og historie, samt et samarbeid med universitetene i Arkhangelsk, Uleåborg og Umeå. I sin forskning har Hansen berørt spørsmålene om utnyttelsen av utmarker og oppkomsten av allmenninger i løpet av tidlig middelalder. Et annet område gjelder slektskap og nettverk samt arvestrategier i middelalderen. Nok et vesentlig felt er etableringen av statsgrenser i den nordre delen av Skandinavia.

Richard Holt har sin utdanning fra Storbritannia og var i en årrekke ansatt ved universitetet i Birmingham som "Lecturer in Medieval History". I 1999 kom Holt som førsteamanuensis til Tromsø, i 2001 ble han professor. Hans forskning dreier seg hovedsakelig om engelsk middelalder, ikke minst har han gjort en anselig innsats innenfor feltet "byer". Holt har på en systematisk måte arbeidet tverrvitenskapelig. Betydningen av det arkeologiske materialet for den historiske forskningen har han tillagt stor vekt, delvis har Holt gjort dette gjennom et samarbeid med arkeologer og (kultur)geografer som åpenbart har vært fruktbart. Sammen med arkeologen Nigel Baker har Holt publisert en stor og grunnleggende studie av Gloucester og Worcester. Ikke minst er det metodologisk interessant å se hvordan studier av byer som utvikles i løpet av middelalderen, bygges opp. Her er det gjort ved å kombinere ulike typer kilder. En anvendelse av Holts metode finnes i hans arbeid om prostitusjon i engelske middelalderbyer. Ut fra byens topografi og lokaliseringen av visse gate- og smugnavn, for eksempel "Gropelane" kan det påvises i hvilke kvartaler prostitusjon foregikk. Det er her viktig å påpeke at studier av middelalderbyenes topografi ofte har tatt utgangspunkt i aktiviteter som håndverk, derimot har mer lyssky og nattlige aktiviteter blitt forbigått av forskningen.

Tatjana Dzjakson er en russisk forsker, hun er en skandinavist som har en professor II stilling ved Historisk institutt i Tromsø. Dzjakson har blant annet utgitt arbeider om norsk-russiske forbindelser i middelalderen og dessuten om bildet av Rus i den norrøne litteraturen. En del av publikasjonene er av formidlende karakter.

Ved Institutt for historie og klassiske fag (IHK) i Trondheim finnes det flere forskere med stor kompetanse i middelalderforskning. Miljøet beskrives likevel i instituttets egen vurdering som sårbart. Det består av få personer og alderssammensetningen betyr aldersavganger i løpet av få år. En professor i middelalderhistorie sluttet i 2006. Senteret for middelalderstudier har som alt nevnt opphørt som egen enhet, og IHK har siden sist på 1990-tallet vært inne i en nedbemanningsprosess. På den andre siden har det de siste årene vært ferdigstilt flere doktoravhandlinger med emner fra middelalderen.

Steinar Imsen er professor i historie ved NTNU. I sitt emnevalg har han beveget seg mellom senmiddelalderen og tidligmoderne tid. Imsen har skrevet en kort, men

utmerket sammenfatning om spørsmål knyttet til Norges nedgang. Selv karakteriserer han den som et historiografisk essay. Det handler altså om hvordan Norge mistet sin selvstendighet i senmiddelalderen. På en grundig måte skiller Imsen mellom de ulike elementene og analyserer de ulike elementer som inngikk i det komplekset som til sammen utgjorde Norges nedgang. Begrepet rike, unionen og kongefellesskapene drøftes. Særlig redegjøres det for forskjellene i relasjonene til Danmark og Sverige. Staten og lokalsamfunnet tar Imsen opp, det griper tilbake til hans egen forskning på bondekommunalisme. Imsen hevder at det snarest skjedde en statsdannelsesprosess i løpet av senmiddelalderen. En sterkere dynastistat ble utviklet og den konglomeratstat som Harald Gustafsson skisserte, hadde sine røtter i tiden etter 1460. Imsen vil altså nyansere og modifisere bildet av ”Norges nedgang”, og fremfor alt se den som del av et europeisk hendelsesforløp. Imsens diskusjon dreier seg først og fremst om det politiske nivået. Det dreier seg om en diskusjon om den sterke fyrstestaten som vokste fram. Det var ikke en norsk stats undergang, men fremveksten av fyrstestaten og konglomeratstaten. Imsen har vært redaktør av de omfangsrrike bindet om Nidaroskirken fra opprettelsen av et erkesete i 1153 og fram til reformasjonen i 1537. I det har en rekke høyt kvalifisert forskere fra Norge og andre land medvirket. Et vesentlig poeng er at dette verket bevisst bryter mot et nasjonalstatsperspektiv på middelalderen og den tidligmoderne historien, slik det ble etablert i løpet av 1800-tallet. I bindet er også Island med og skatteland som Orknøyene, Shetland og Sørøyene (Hebridene). Imsen gir innledningsvis en historiografisk betraktning. Den er et vel begrunnet forsøk på å tilbakevise tolkningsrammer oppstilt av tidligere forskning. Imsen har også redigert og skrevet innledningen til *Grenser og grannelag*. I den viser han sin forskningsinteresse for kommunale former for politikk likesom for de norske skattelandene i middelalderen, blant dem ikke minst Jämtland. *Grenser og grannelag* er resultat av en nordisk konferanse og et nordisk samarbeid der forskningsmessige spørsmål stilles med utgangspunkt i geografiske områder som fikk sin statstilhørighet endret. I antologien utprøves nye innfallsvinkler og sammenlignende perspektiver formuleres på nordisk historie fra middelalderen og frem til 1900-tallet.

Siden 1995 er Tore Iversen førsteamanuensis ved NTNU. Avhandlingen hans (innlevert ved Universitetet i Bergen) er en grunnleggende studie av trelldommen i Norge. Den er fra 1994 og inngår derfor ikke i evalueringen. Men det skal nevnes at den nylig er blitt utgitt på tysk, i en vel ansett rettshistorisk serie ved universitetet i München. I flere arbeider har Iversen vendt tilbake til spørsmålet om slaveri og slaveriets betydning. Han har lansert en modell som skal forklare ulike typer av avhengighet, og har påvist at forut for og som bakgrunn til det høymiddelalderlige leilendingsvesenet skjedde det en gradvis overgang fra trelldom.

Iversens synspunkter har inspirert og ført til en livlig ordveksling i norsk historisk forskning, ikke minst en diskusjon mellom Iversen og Knut Dørum. Iversens avhandlingsarbeid bygde til en stor del på rettsmateriale, noe som har ledet ham inn på spørsmålet om mottagelsen av kanonisk rett i Norge/Norden. Resultater av denne forskningen finnes dokumentert i hans bidrag i antologien, *How Nordic are the Nordic Medieval Laws?*, og i en del andre arbeider. Et vesentlig punkt er at Iversen kan påvise

en utvikling av de ulike formene for jordleie i de ulike norske lovene: leilendingene fikk økt bruksrett over jorden i løpet av 1200-tallet. Iversen leder et internasjonalt prosjekt om ulike former og forhold for jordleie sammen med John Ragnar Myking. Prosjektet er ambisiøst og komparativt: Norden sammenlignes med Bayern, Sveits og Østerrike (jf. 5.5).

Birgit Sawyer er en svensk forsker som fra 1996 til 2006 hadde sitt virke som professor i historie med ansvar for middelalderhistorie ved NTNU. Sawyer har skrevet en inventerende og grunnleggende studie om et bestemt kildemateriale, runeinnskrifter, og betrakter dem som minneinnskrifter. Sawyer har et synspunkt som hun følger med stor konsekvens, nemlig det at innskriftene gjenspeiler arveforhold. I denne metodologisk anlagte studien føres det en interessant diskusjon om runeinnskriftene og overgangen til kristendommen. Hun har også sammen med Peter Sawyer nylig publisert et større oversiktsverk på tysk om de nordiske landene under vikingtiden: *Die Welt der Wikinger* (München, Siedler). Verket inngår i en serie om Tyskland og dets naboer i ulike verdenshjørner i middelalderen. Selv om de kanskje i seg selv interessante tysk-nordiske forbindelsene på ingen måte står i sentrum, er boken et betydningsfullt eksempel på sammenstilling og formidling av forskning, egen og andres.

Audun Dybdahl ledet Senter for middelalderstudier, NTNU, fra 1995. Hans stilling er siden 2002 knyttet til IHK. Dybdahls forskning har sitt tyngdepunkt på senmiddelalder og tidligmoderne historie, den ligger i forlengelsen av en gammel, klassisk norsk agrarhistorisk tradisjon. Han har gjort en stor forskningsinnsats med utgivelse av kilder ikke minst regnskaper. Dybdahl har utført et vesentlig arbeid om Nidarosbiskopens totale inntekter. Det finnes ingen tilsvarende studier i Norden med en slik grundig analyse av de ulikartede inntektskildene (tiende, gods, handel, bøter etc.) for et biskopssete. Han viser at tienden var den viktigste kilden og det mest stabile økonomiske grunnlaget for erkebiskopsetets virksomhet. Dybdahl har også medvirket i verket *Trøndelags historie*, en betydelig regionalhistorie.

I Arkivverket, spesielt ved Riksarkivet finnes det en meget god forskningskompetanse på middelalderen og om middelalderens kildemateriale. Også her foregår det formidling gjennom medvirkning i skriving av lærebøker (Gunnar I. Pettersen), et kvalifisert redigeringsarbeid faglig sett i form av *Regesta Norvegica* (Anne Marie Hamre), foruten tilretteleggelse av kilder for utgivelse, katalogisering, samt forskjellige diskusjoner om ulike typer kildemateriale. Her kan også fremheves Pettersens instruktive artikkel om de norske membranfragmentene.

Sammenfatning

Middelalderforskningen står sterkt i de norske historikermiljøene ved universitetene, og middelalderstudier er en gammel og ærverdig tradisjon. I den nasjonale historieforskning og -skriving som ble utviklet på 1800-tallet, ble høymiddelalderen og det selvstendige kongedømmet et sentralt forskningsområde. Imidlertid er middelalderforskerne få og middelaldermiljøene er derfor sårbare ved dårlig rekruttering, for eksempel ved aldersavgang.

Det er skrevet et imponerende stort antall nye doktoravhandlinger av god kvalitet med emner fra middelalderen, og dette betyr at gjenveksten av kompetente forskere må betraktes som god. Rekrutteringen av stipendiater er likevel avhengig av at det finnes muligheter ved læresetene til å tilegne seg nødvendige språkferdigheter. En forsterkning av middelalderforskningen har funnet sted ved at et frittstående, fremragende senter, "Centre for Medieval Studies", har kommet til i Bergen. CMS inngår imidlertid ikke i evalueringen. Styrking av middelalderen og tidligmoderne historie er også målet med en spesiell og nyorienterende satsing i et av Tromsøs forskningsprogrammer.

Det nasjonale perspektivet står sterkt i den forstand at det hovedsakelig er norsk middelalder som studeres. Islandsk middelalder betraktes som en del av den norske. En påfallende stor andel av forskningen publiseres på norsk. Teoretisk og metodologisk bygger norsk middelalderforskning på en massiv innenlandsk tradisjon. Nyorienteringer finnes imidlertid, ikke minst gjennom tilknytninger til antropologisk teoridannelse gjerne anvendt for å belyse og forklare den politiske kulturen. Kontakter og tilknytninger til internasjonal forskning beriker studiet av det norske middelaldersamfunnet.

Kanskje er det først og fremst gjennom CMS' virksomhet i Bergen at norske og nordiske forhold blir belyst i relasjoner til en allmenneuropeisk utvikling. Generelt oppviser forskningen en stor tematisk variasjon og spredning. Eldre paradegrener, særskilt agrar- og bosetningshistorie, spiller ikke lenger samme fremtredende rolle. Men innenfor disse feltene finnes det viktige nyorienteringer, ikke minst gjelder det spørsmålet om bruksretten til jord. Å stille kritiske spørsmål til eldre, ofte nasjonalt pregede oppfatninger er et påfallende trekk i norsk historisk forskning om middelalder. Gjennom denne kritiske innstillingen kan den hjemlige utviklingen til en viss grad sammenlignes med en europeisk. Kirken og kirkelige institusjoner blir viet stor oppmerksomhet. Samtidig kan det konstateres at visse temaområder som for eksempel kjønns historie ikke er spesielt fremtredende.

5.5 Tidligmoderne tid, cirka 1500–1800

Den tidligmoderne perioden oppfattes i Norge som en tid preget av nedgang for landet, en epoke da nordmannen ikke var herre i eget hus. Dette synet har hatt stor betydning for forståelsen av tidsrommet som helhet. Historikernes relative desinteresse for den politiske historien under den lange perioden Norge var et "lydrike" gjenspeiler denne allmenne reserverte holdningen. Det betyr likevel ikke at det ikke finnes sterke tradisjoner, tydelige skoler og klare faglige synspunkter og brytninger i historiografien. Internasjonalt har imidlertid perioden en sterkere stilling, og der fortsetter historikere å rette blikket mot prosesser som statsdannelser, den omfattende krigføringen og dens sosiale konsekvenser, økonomiens globalisering, Europas konfesjonalisering og dessuten folkelig sivilisering eller sosialdisiplinering. Den nye kulturhistorien og mikrohistorien har ført til nye problemstillinger knyttet til blant annet verdens- og selvbilder, kulturmøter og politisk kultur.

Den tidlig moderne historien inngår i forskningsprofilen, spesielt ved Universitetet i Oslo, men også ved NTNU. Øystein Rian er professor i Oslo og har helt klart sitt tyngdepunkt innenfor tidligmoderne norsk historie og med en interesse for politisk historie, sosial- og regionshistorie. Han har skrevet en imponerende rekke av oversikter og synteser om norsk historie. Rian deltok i den norske makt- og demokratiutredningen 1998–2003 med en syntese om maktforholdene 1500–1814. I den fokuserte han på makt i forhold til staten. Rian vier stor oppmerksomhet til samfunnseliten, dens rolle i maktutøvelse og de endringer som eliten undergår. Videre ser han på de mulighetene undersåttene hadde til å gjøre seg gjeldende i et samfunn der maktens sentrum var fjernt unna. Tematisk nær ligger en annen monografi av Rian, som behandler embetseliten i Norge under dansketiden. Embetsmannen var en nøkkelfaktor i styringen av Norge, noe som helt berettiget foranlediger Rian til å skrive en syntese om relasjonene mellom de styrende og de styrte. Rian har deltatt i to store nordiske forskningsprosjekter og har en omfattende egenproduksjon å trekke veksler på. Det gjør at han som få har overblikk over brede sosialhistoriske og politikkhistoriske forskningsfelter, og det igjen gjør ham i stand til å synliggjøre koblinger mellom økonomi, sosiale strukturer og politikk. Hans tolkninger er overbevisende blant annet når han viser at den norske overklassen var langt sterkere enn det som tidligere er blitt hevdet. *Embetsstanden i dansketida* er skrevet med historiestudenter som primære målgruppe og i den hensikt å synliggjøre forskningsfronten. Målet nås ikke minst takket være en inngående historiografisk analyse.

I begge bøkene er problematiseringen forankret i nasjonal historiografi. Oppmerksomheten rettes imidlertid mot fenomener som er blitt viet stor internasjonal interesse i moderne forskning, slik som den tidligmoderne maktstaten, maktnettverk, kommunalisme og sosial disiplinering. I samsvar med en sterk trend i historieforskningen tillegger Rian nasjonal identifisering en forklaringsverdi. Rians tekster preges sånn sett av en bevissthet om mer generelle forskningsdiskusjoner og teoretiske perspektiver, men dette synliggjøres på en ganske tilbakeholden måte. Ikke sjelden sammenlignes forholdene i Norge med andre land, men likevel står forståelsen av Norges særpregede historie i fokus, og ikke hvilke teoretiske perspektiver som kan legges til grunn, eller hvordan generelle problemstillinger eventuelt kunne belyses med norsk empiri. Rian har nyttiggjort seg lokal- og regionalhistorisk forskning, og av referanselistene i begge bøkene fremgår også den ikke ubetydelige rollen som hovedoppgaver har for kunnskapsdannelse i norsk historieforskning. I to artikler om Norges siste erkebiskop, Olav Engelbrektsson, trekker Rian konsekvensene av sitt syn på den senmiddelalderlige samfunnseliten som sterkere enn tidligere presentert, og han gir et nytt prov på sin interesse for norsk historiografi.

Ved Universitetet i Oslo har det foregått et større prosjekt med å registrere innholdet i rettsprotokoller, ”Tingbokprosjektet”. Hilde Sandviks doktoravhandling fra 2002, *Kvinnens rettslige handleevne på 1600- og 1700-tallet, med linjer fram til gifte kvinnens myndighet i 1888*, kan forstås som et viktig delresultat av dette prosjektet. Sandvik som er førsteamanuensis i Oslo, legger en dobbel innfallsvinkel til grunn: dels et kjønnsperspektiv og dels et husholdsperspektiv. I avhandlingen utvikles også med

stor grad av konsekvens et aktørperspektiv. Den er skrevet inn i en internasjonal forskningskontekst i hvilken Sandvik fremfor alt er i dialog med nordisk kvinneforskning. Problemstillingen holder fast ved en lokal omforhandling av kjønnskontrakten i spenningsfeltet mellom normativ underordning (loven) og funksjonell sideordning basert i husholdsøkonomien (praksis). Takket være det lange tidsspennet som avhandlingen dekker, kan hun synliggjøre både kontinuitet og forandring. Som arbeidsprestasjon er avhandlingen imponerende. Sandviks vitenskapelige profil er preget av at hun har deltatt i tre internasjonale prosjekter, to av dem nordiske. I en antologi, *The Martial Economy in Scandinavia and Britain 1400–1900*, utgitt av Ashgate i 2005, bidrar hun med en artikkel om husholdsøkonomi, eiendomsforvaltning og kjønnsrett 1500–1800. Norske særdrag og likhetspunkter i forhold til andre europeiske land synliggjøres og avslutningsvis diskuterer Sandvik en del nye forskningsspørsmål. I likhet med mange andre norske historikere har Sandvik en sterk ambisjon om å formidle forskningsresultater som for hennes del betyr å forfatte faglitteratur først og fremst til bruk i undervisningen ved universitetet. I 2003 medvirket hun med et kapittel om husholdsøkonomi i den første samlede fremstillingen av norsk familiehistorie. Sandviks tekst har et utgangspunkt i feministisk kritikk av økonomisk forskning, og hun analyserer forholdene i Norge under et langt tidsløp og det i en uttalt internasjonal, spesiell nordisk kontekst.

Det andre fagmiljøet med en synlig profil i tidligmoderne historie er Institutt for historie og klassiske fag ved NTNU. Sammen med John Ragnar Myking¹⁰³ ledet førsteamanuensis Tore Iversen fra Trondheim i årene 2004–2007 et prosjekt benevnt ”Peasant’s control of land and resources from the High Middle Ages to the end of the early modern period – Norway, Scandinavia and the East-Alpine region”. Prosjektet som har samlet historikere fra ulike land, er komparativt i sin karakter i det hensikten er å synliggjøre likheter og særtrekk mellom ulike regioner med forskjelligartede geografiske forutsetninger for jordeiendom og agrare næringer. Deltagerne fokuserer på begrepsdannelser innenfor ulike tradisjoner i historieforskningen og drøfter metodologiske problemer. Tidsspennet som er relevant for prosjektet er langt, og det er valgt slik at man stiller spørsmål ved den tradisjonelle epokegrensen som gjerne blir satt ved inngangen til 1500-tallet. Deltagerne har vært samlet til tre konferanser og resultatet av den første konferansens arbeider foreligger trykt på tysk og engelsk. Prosjektlederne har vært redaktører. Dette prosjektet er et utmerket eksempel på nettverksbygging og internasjonalisering.

I en artikkel i det velrenommerte tidsskriftet *Continuity and Change* gir professor Ida Bull ved NTNU eksempel på en ideell form for internasjonal lansering av sentrale forskningsresultater. Artikkelen bygger på hennes doktoravhandling, og den redegjør for de ledende kjøpmannshusene i Trondheim under det ”lange” 1700-tallet (1660–1830), med hensyn til husholdsmakt og internasjonale nettverk. Den har sitt utspring i et skriftlig innlegg (”paper”) på en internasjonal konferanse. Arbeidet er skrevet i god dialog med en internasjonal forskningsfront, og det ligger i skjæringspunkter mellom

¹⁰³ J. R. Myking har bistilling ved Historisk institutt/AHKR og hovedstilling ved Høgskolen i Bergen.

økonomisk-, sosial- og kjønns historie og inneholder dessuten metodiske refleksjoner. I en annen engelskspråklig artikkel behandler Bull embetsenkers forsørgelse i en brytning mellom husholdsøkonomiens krav og en økende profesjonalisering. Også i denne publikasjonen setter hun norske forskningsresultater i relasjon til en internasjonal forskningsdiskusjon. Artikkelen kan forstås som et bidrag til så vel forvaltningshistorie som til både sosialhistorie og kjønns historie.

Professor Steinar Supphellen er et av de internasjonalt kjente navnene i norsk tidligmoderne historie. Han har en interesse for problemstillinger i politisk historie og spesielt for politisk kultur. Supphellen har ledet et tverrvitenskapelig prosjekt, "Forum for kunnskapshistorie" ved NTNU i årene 2003 til 2006. I hans produksjon fra de seneste årene inngår to lærdomshistoriske (kunnskapshistoriske) artikler, en om Knud Leem (1696–1775) og hans professorat i språk, en annen om katedralskolen i Trondheim og det norske vitenskapsselskapet. En tredje artikkel, i et festskrift, behandler den norske bakgrunnen til og innholdet i konventikkelpakaten fra 1741. Det sistnevnte arbeidet, som kan innordnes til kulturhistorie, er et uttrykk for Supphellens langvarige interesse for eneveldets måte å forholde seg til religiøse ytringer på. Han gir dermed (i likhet med Øystein Rian) et belegg for å kunne si at norske historikere er blitt befridd fra den religionsblindhet som historikere generelt er blitt påstått å ha lidd under.

Ved Universitetet i Bergen virker den historiske demografen Ståle Dyrvik. Han er professor og har sitt forskningstygdepunkt i tidligmoderne norsk historie. De senere årene har han profilert seg som en flittig forfatter av lærebøker for den videregående skolen og universitetet (se 5.7.1 og 5.8.2).

I Arkivverket arbeider to personer som har tidligmoderne historie som sin spesialitet. Førstearkivar Tor Weidling disputerte i 1997 på en avhandling om adelsøkonomi i Norge fra reformasjonen til eneveldets innføring. I en artikkel publisert i 2001 redegjør han for adelsbegrepet og vurderer ulike operasjonaliseringer som forskere har foretatt. Den tradisjonelle sammenligningen med Danmark som norske historikere har gjort, har til nå ført til at den norske adelen er blitt profilert som annerledes, liten og fattig. Ved hjelp av sammenligninger gjort ved bruk av internasjonal forskningslitteratur, kan Weidling vise at den norske adelen på 1500-tallet lignet adelen i mange andre europeiske land. Studien er i sin metode komparativ, noe som etter alt å dømme forekommer sjelden i norsk historieforskning om tidligmoderne tid. I en metodologisk studie eksaminerer Weidling den retrospektive metodens holdbarhet for studier av jordeiendomsforhold i eldre tid. Tatt i betraktning de retrospektive metodenes sterke stilling i norsk historieforskning, gir denne artikkelen med sine to casestudier der alt tilgjengelig kildemateriale inndras i vurderingen, et verdifullt korrektiv.

I en bok om Utstein kloster (se 5.4) bidrar Weidling med to kapitler fra reformasjonen til 1700-tallets begynnelse. Sammenhengen kapitlet er skrevet i, har ikke gjort det mulig for ham å gi noen utførlig innledende problematisering eller avsluttende oppsummering. Men likevel med en nasjonal kontekstualisering og et skarpt blikk for det generelle, behandler Weidlings kapittel klassiske spørsmål omkring godsmasse, nemlig om eierforhold, forvaltning, avkastninger, avgifter og dagsverk. Det dreier seg om økonomisk og sosial historie skrevet med grunnlag i inngående studier av arkivalie.

Margit Løyland er førstearkivar og har interessert seg for folkelig religiøsitet og de kulturelle kontaktene mellom Holland og Agder. I en artikkel redegjør hun for ulike kilder til kirkelig liv og religiøse bevegelser på lokalplanet. Hennes artikkel er et godt eksempel på en forskningsaktivitet som er i god samklang med Arkivverkets oppgave om å tilrettelegge materiale for historisk forskning.

For de øvrige miljøene finner utvalget enkeltforskere som er opptatt av problemer som tidsmessig kan tilordnes den tidligmoderne epoken. Ved Universitetet i Stavanger arbeider førsteamanuensis Arnvid Lillehammer og har ansvaret for undervisningen i eldre historie. Han er en aktiv lokalhistoriker, i 2002 ferdigstilte han en stor monografi og står også blant annet bak et par artikler om bebyggelse og internasjonal handel i norske regioner. I sin seneste forskning har han skiftet interessefelt og fokuserer nå på romanifolket og omverdenens syn på dem i tiden før midten av 1800-tallet. I en artikkel som har karakter av en forstudie til et planlagt, større prosjekt, lykkes Lillehammer på en overbevisende måte å synliggjøre hvordan man har projisert 1900-tallets bilde av det reisende romanifolket bakover i tid, slik at deres historie er blitt en lang en om forfølgelse og utrydding. På grunnlag av blant annet reisepass kan Lillehammer vise at dette bildet må nyanseres. Den moderne rasetenkningen skapte et tidsskille. Rasetanken brøt i stykker en gammel symbiose mellom bofaste og vandrende yrkesutøvere, blant dem også romanifolket. Etnisitet viser seg knapt å ha noen forklaringsverdi i den perioden Lillehammer retter sin oppmerksomhet mot. Med elegante punkterer artikkelen en myte, og den viser historieforskningens potensial fordi Lillehammer synliggjør innstillinger som var, i forhold til våre holdninger, helt avvikende oppfatninger. Perspektivet er imidlertid strikt nasjonalt, og Lillehammer tar ikke som en kanskje kunne forvente, utgangspunkt i postkoloniale teorier.

Gustav Sætra er førsteamanuensis ved Høgskolen i Agder/Universitetet i Agder og hans tidligere forskning var viet norsk politisk kultur på 1700-tallet samt sjøfartshistorie. Innenfor temaet sjøfartshistorie har hans interesse dreid seg mot moderne historie, mens han har blitt værende i 1700-tallet i en artikkel om (utdannelses)politikk. I den viser han det urealistiske i et forslag fra 1771 om å plassere et universitet i Kristiansand. Dette forslaget skal selvsagt forstås i konteksten av helstatspolitikken. Forslagsstillerne hadde en skjult agenda, som var å etablere et universitet i Trondheim. Artikkelen er stringent i sin problematisering og disposisjon. Konklusjonene er godt begrunnede.

I løpet av nær fremtid kommer de fleste av de fremste forskerne som er spesialisert på den tidligmoderne perioden, til å gå av med pensjon. Ved Universitetet i Oslo, IAKH, finnes det rekruttering innenfor perioden, og fagmiljøet oppfører den tidligmoderne historien som et av sine tyngdepunkter. I løpet av årene fra 2001 til 2005 ble det innlevert tre doktoravhandlinger som omhandlet dette tidsrommet (en var ikke-norsk historie). På det meste arbeidet i evalueringsperioden en håndfull, seks-åtte rekrutter, med temaer som kan klassifiseres tilhørende tidligmoderne historie. Flertallet av dem forsket i norsk historie. Ved NTNU er gjenveksten svakere. Av avhandlingene innlevert fra 2001 til 2006 hadde ingen valgt temaer fra tidligmoderne historie, og blant de pågående prosjektene tar kun tre opp tidligmoderne norsk eller europeisk historie.

Historikerne ved NTNU gir i sin egen vurdering uttrykk for å ville styrke forskningen i den tidligmoderne historien. Ved Universitetet i Bergen disputerte en historiker på et emne innenfor perioden mellom 2001 og 2006, og ingen av stipendiatene har valgt dette tidsrommet som emne for sin avhandling. Blant de slutførte avhandlingene og dem under utarbeidelse ved Universitetet i Tromsø, behandler eller tangerer seks stykker tidligmoderne historie (ett prosjekt er ikke-norsk historie).

Sammenfatning

Interessen for den tidligmoderne periodens historie er relativt svak blant historikere i Norge. De fellesskap som opprettholdes med utgangspunkt i en faglig interesse for den tidligmoderne historien, er ikke mange og med unntak av Universitetet i Oslo temmelig små. Det nasjonale paradigmet står sterkt i den tidligmoderne forskningen, det gjelder både for de nye problematiseringer som gjøres og for de eldre som opprettholdes. ”Danmark” er det tilbakevendende referansepunktet. Forholdene i et postulert homogent Norge kontrasteres mot forholdene i et like enhetlig Danmark med den risiko det medfører for at mangfoldet skrives ut av historien. Bevisste om den historiske forskningens verdi og betydning, synliggjør gjerne de etablerte forskerne frontlinjene i forskningen. Men de avholder seg, og vi tillater oss en annen martialsk metafor her, fra å peke på hvor neste angrep med fordel kunne settes inn eller om det eventuelt hadde vært grunn til å åpne en ny front. Utforskningen av tidligmoderne norsk historie bør ifølge utvalget vies større oppmerksomhet og vil tjene på vitalisering.

Den politiske historien er forholdsvis godt representert. Eksemplene på utmerket sosialhistorie er flere, mens den økonomiske historien er mer sparsomt til stede. Den nye kulturhistorien og kjønnsperspektivet har hatt et visst gjennomslag i norsk tidligmoderne historieforskning, selv om publikasjoner som tok opp slike temaer ikke var så godt representert blant de utgivelsene som ble underlagt en inngående kvalitativ bedømmelse.

Imidlertid savnes det i utvalgets grunnlagsmateriale eksempler på mikrohistoriske artikler og også begrephistorisk orienterte undersøkelser. Flere av de relativt få historikerne som konsentrerer seg om tidligmoderne historie, kommuniserer aktivt med kollegaer fra andre land. Det savnes verken komparative artikler, kontekstualisering som går utover den nasjonale rammen, eller forbilledelige eksempler på internasjonalisering blant de innsendte utgivelsene. Dette er trender som utvalget ønsker å se forsterket.

5.6 Tiden etter 1800 – Europa og verden

I prinsippet har Europa og verden som tematiske områder vært behandlet som to separate områder i norsk historievitenskap, snarere enn å ha blitt betraktet som områder i dynamisk vekselvirkning med hverandre. Men eksempler på analytiske ambisjoner om å forene de ulike geografiske sfærene finnes. Ved Universitetet i Oslo har professor Helge Pharo med utgangspunkt i sin stilling og ansvarsområde utviklet en forskning som har et tyngdepunkt på den kalde krigens historie og internasjonale relasjoner i tiden

etter 1945. I denne forbindelse skal også arbeider om bistandspolitikk nevnes. Gjennom Pharos forskning på europeisk integrasjon forenes i miljøet rundt ham forskning med europeiske og globale perspektiver. Omtales skal også en artikkel i *Contemporary European History* om Norges utenriksøkonomiske bistandspolitikk 1958–1971. I den argumenterer Pharo meget overbevisende for sitt synspunkt om at altruistiske, sikkerhetspolitiske og oljeøkonomiske motiver var sammenvevd og lå bak politiske avgjørelser og handlinger. Forskningsmiljøet rundt Pharo er åpenbart et av de ledende i Norge innenfor internasjonal historie. Miljøet er vel forankret i det internasjonale akademiske forskningsfellesskapet. Dynamikken mellom norsk- europeisk- og globalpolitikk løper som en tematisk rød tråd gjennom miljøet betraktet under ett. I samme miljø rettes også oppmerksomhet mot det politisk handlende, et utgangspunkt som virker overbevisende i en tid der globaliseringspråket tenderer til å degradere politikk til å være underordnet økonomien.

Et annet eksempel på hvordan europeiske og globale perspektiver kan forenes finnes ved NTNU. Per Hærnes har utviklet en forskningsprofil for Afrika. Gjennom å formulere problemstillinger om slaveri og kolonial arv og dessuten om brytninger mellom tradisjonelle verdier og det moderne, betoner han vekselvirkninger mellom Vest-Afrika og Europa, istedenfor å fokusere på et utenomeuropeisk område som sådan. Forholdet mellom afrikansk maktkamp og europeisk ekspansjon tematiseres. Den tredje verden trekkes inn i den europeiske historien på en fruktbar måte. Det diakrone perspektivet er langt og omfatter eksempelvis slavehandel i middelalderen.

Afrika, nærmere bestemt Sudan, og de koloniale avhengighetsforholdene på 1800-tallet er et forskningstema ved Universitetet i Bergen. Det ble bygd opp av Sean O'Fahey og videreført ved Anders Bjørkelos innsats. I en artikkel i *Babylon. Tidsskrift om Midt-Østen og Nord-Afrika* drøfter han på en interessevekkende måte hvordan konflikter mellom nord og sør og striden om nasjonal identitet i Sudan, kan være en arv fra kolonitiden. Tanken om en monokulturell identitet er, ifølge Bjørkelo, ikke spesielt realistisk sett mot en bakgrunn av et halvt sekel med borgerkriger mellom befolkningene i nord og sør. Spørsmålet er heller om denne konflikten kan overvinnes på andre måter enn gjennom identitetspolitikk. Bjørkelo analyserer statsbygging og nasjonsbygging, og ser det på bakgrunn av den historiske arven fra britisk og egyptisk styre. Han forstår problemfeltet i relasjon til erfaringene med borgerkriger, nasjonal identitetspolitikk og arabisk hegemoni. Bjørkelos artikkel er tuftet på omfattende studier av blant annet forutsetningene for og prinsippene bak den innenlandske administrasjonen i det anglo-egyptiske Sudan mellom Fashoda-konflikten i 1898 og Suez-krisen i 1956. Det gjøres rede for forskningsresultatene i en antologi på engelsk, der Bjørkelo er medforfatter. Boken er utgitt i fellesskap av Senter for Midtøsten og islamske studier i Bergen og Abdel Karim Mirghani Cultural Centre i Omdurman.

Europeiske og utenomeuropeiske perspektiver forenes også i Ketil Fred Hansens kritiske debattartikkel i *Arr – Idéhistorisk Tidsskrift* fra 2003. I den drøfter han ulike syn på korrupsjon i Afrika og Europa, og historien trekkes inn i samtiden. De afrikanske statene er resultater av europeernes inndelinger av territorier, en oppdeling som ikke tok hensyn til etniske bånd hos befolkningen. Videre er disse statene følger av

administrative systemer som europeerne innplantet, og de oppfattes som maktutøvelse fra fremmed hold. Selv etter avkolonialiseringen fortsatte statsapparatene som en organisasjon på siden av vanlige folks hverdagsliv. Effektene ble påtagelige da Verdensbanken og andre givere på 1980-tallet krevde en liberalisering av økonomien og en økt statlig effektivitet. At statsansatte i Afrika privatiserte staten, var en ikkeintendert effekt av kravene om markedstilpassing og effektivisering. Rasjonalitet og korrupsjon blir to ulike uttrykk for samme fenomen. Artikkelen er minimal i sitt omfang, men maksimal i sin analytiske skarphet.

Et annet ”smalt” eksempel på hvordan ulike geografiske sfærer kan forenes, finnes i Arnljot Løseths lille artikkel, ”Det globale og det lokale”. Den retter blikket mot lokalsamfunnet, lokalhistorien og identitet i globaliseringens tidsalder. Det skal likevel anføres at Løseths fremste interesse gjelder lokalhistorie snarere enn verden utenfor. Artikkelen problemstilling er hvordan lokalhistorien påvirkes av det fremvoksende globaliseringsperspektivet.

Når det gjelder verdenshistorie utenom Europa, dreier det seg i stor utstrekning om individuelle spesialiseringer på bestemte områder. Forskningen er uten synlig store ambisjoner om å føye spesialkunnskapen sammen i mer sammenhengende perspektiver, gjennom for eksempel sammenligninger eller ha en i ordets egentlig forstand, verdenshistorisk hensikt. I Volda har Morten Løtveit med basis i sin doktoravhandling utviklet en forskningsprofil med fokus på Mexicos historie i årene rundt første verdenskrig. Hans tekstproduksjon begrenser seg enn så lenge til et par mindre artikler foruten over nevnte avhandling. Blant avhandlinger som skrives i Volda, kan også Harald Tafjords trekkes fram. Han analyser kulturelle møter i iberisk historiografi. Perioden er en annen enn Løtveits, og Tafjords interesse retter seg mot Europa heller enn verden utenfor, men begge arbeider bidrar til å gi Volda en viss internasjonal profil på den spanskspråklige verdens historie.

Ved NTNU finnes det, foruten Hærnes’ forskning som alt er omtalt, et par andre som bidrar til å gi Trondheim en internasjonal profil. Tore Tingvold Petersens fokus ligger på den kalde krigens historie, spesielt internasjonale forbindelser og amerikansk utenrikspolitikk. Noteres skal også en artikkel i *International History Review*, den omhandler den arabisk-israelske konflikten.

Gjennom Knut Vikør ved Universitetet i Bergen finnes det en god kompetanse i islamsk historie. Ikke minst har han skrevet vesentlige bidrag til historien og utviklingen av den islamske retten. En artikkel drøfter ulike oppfatninger i vestlig islamologi om den eldste islamske retten. Den har primært karakter av en historiografisk studie. Vikør har forfattet et større oversiktsverk på engelsk over den islamske rettens historie. Det er en meget avansert prestasjon, i den redegjøres det blant annet for Koranen som rettskilde, de ulike rettstradisjonene i islam, tradisjonen i forskjellige rettsskoler og utenfor dem. I arbeidet finnes tydelige og verdifulle begrepsutredninger. Loven, sharia, som en faktor for å binde islam sammen, påvises. Dermed vises det også hvordan retten omvandles under skiftende politiske forhold, samtidig som den har en betydelig permanens. Boken inneholder også særskilte analyser av mellom annet familierett og økonomisk rett. Vikørs bok har stor verdi for å forstå både disse spesielle delene av

rettssystemet og det islamske rettssystemet samlet sett, men samtidig viser Vikør retten og lovgivningens plass i et førmoderne samfunn.

I Tromsø har Randi Rønning Balsvik utviklet forskning om Afrika, spesielt Etiopia. I et elegant og velargumentert oversiktsarbeid på norsk om Afrika fra en historiografisk synsvinkel, legger hun fram forsøk på å skrive en alternativ historie som tar utgangspunkt i muntlige tradisjoner og andre kilder om tiden før kolonitiden. Balsvik viser hvordan optimismen i den tidlige avkoloniseringsperioden var påtagelig når det gjaldt mulighetene til å realisere en slik historieskriving. Men at pessimismen etter hvert tok over, og historieskrivingen begynte å betone den negative arven fra kolonitiden. Arbeidet er pedagogisk sett et eksempel til etterfølgelse. I et større arbeid på engelsk er forskningsinnsatsen mer punktuell og dypere. Det er utgitt på Addis Abeba University Press og analyserer den intellektuelle og sosiale bakgrunnen til revolusjonen mot Haile Sellassies, en revolusjon som ble innledet i 1952 og endte i 1974 med at det militære overtok makten og avsatte keiseren. Balsvik demonstrerer i begge sine arbeider evnen til både bred oversikt og detaljerte analyser av sammenhenger mellom sosiale forhold og politisk makt.

Ved Universitet i Oslo har Pamela Price opparbeidet institusjonens kompetanse i indisk historie. I sine arbeider har hun også belyst det politiske språkets rolle, en innfallsvinkel som har metodologisk interesse utover indisk historie. Med sitt perspektiv og kritiske blikk har Price på 1990-tallet gått inn i et ordsifte med indiske historikere. Sistnevnte har betont kulturelle kløfter mellom stat og samfunnsliv, mellom eliter og masser og dessuten mellom de moderniseringsbejende og tradisjonsbevarerne. Price relativiserer disse skillene og løfter fram det politiske språkets verdi og dets bånd til felles normer og verdier som rom der eliter kan resonere med "vanlige folk". Hun knytter med dette an til ny indisk forskning som viser at eksempelvis heder og ære var sentrale verdier, verdier som overskred sosiale og kulturelle skiller i den politiske kulturen i det sørlige India.

Det verdifulle og meritterende i Prices forskning, slik som også i blant annet Balsviks og Bjørkelos, er at den har en ambisjonen som strekker seg lenger enn til å introdusere utenomeuropeiske kulturers historie for et norsk publikum. Disse historikerne deltar aktivt i utviklingen av sine respektive lands forskningshistorie og for Prices del, i en metodologisk debatt.

Et sentralt spørsmål i internasjonal historie dreier seg om USA og amerikanisering. Mens Pharo og andre i Oslo på samme måte som Tingvold Petersen i Trondheim drøfter problemstillingen hovedsakelig ut fra et sikkerhetspolitisk synspunkt, diskuterer Harm Schröter spørsmålet med et økonomisk-historisk fokus. I sin overbevisende bok *Americanization of the European Economy* knytter han an til de seneste trendene i økonomisk historie og innlemmer kulturelle spørsmål, tolkningsrammer og verdimønstre i sin analyse. "Culture matters" fremholder Schröter. I et langt historisk synsfelt som dekker hele 1900-tallet, skiller Schröter mellom tre bølger av spesielt viktig amerikansk innflytelse: for det første rasjonaliseringsdriven, taylorismen og fordismen fram til 1945 (med start allerede på 1870-tallet), for det andre det gjensidig forsterkende mønstret av massekonsum og masseproduksjon for tiden fra

1945 til midt på 1970-tallet, for det tredje det nyliberale markedsspråket som samlet tolkningsramme fra 1980-tallet av.

Schröter diskuterer også fagbevegelsens motstand som en europeisk barriere mot amerikanisering. Hans bok er nok et eksempel på, ikke bare aktiv norsk deltagelse i internasjonale akademiske debatter, men også på at ordskifter faktisk gestaltes i Norge og ikke kun importeres hit. Likevel skal ikke skillelinjene mellom disse to ambisjonene overbetones. Flertallet av utgivelsene rommer begge dimensjoner. På samme tid står det klart at ikke alle historikere deltar like aktivt i utviklingen av den internasjonale forskningsfronten. Når det gjelder europeisk historie, er allerede Helge Pharos interesse for den europeiske integrasjonen etter 1945 omtalt. Denne interessen deler han med Hans Otto Frøland i Trondheim. Frøland har blant annet studert de nordiske planene for markedsintegrering på 1950-tallet og sett dem i forhold til den europeiske frihandelsutviklingen i samme tidsrom. I en annen artikkel tar han opp den politiske økonomien i den norske definisjonen av europapolitikk. I denne forbindelse skal vi også trekke fram Lise Rye, også hun fra NTNU, og hennes forskning om blant annet Walter Hallstein, tiltagende og avtagende fransk interesse for en europeisk sosial harmonisering foruten norske holdninger til EU-medlemskap.

Integrasjonsforskningen har et tydelig politisk fokus. Hovedinteressene i studiene er rettet mot de politiske beslutningene selv om det også tas hensyn til mer strukturelle økonomiske rammefaktorer. Denne klare fokuseringen er i og for seg en styrke, men vi kunne ønsket oss en mer aktiv tilknytning til kulturelle forhold og til spørsmål om verdimønstre og verdikonflikter, videre til tolkningsrammer og betydningen av det politiske språket, analogt med Schröters utvikling av den økonomisk-historiske metodologien. Slik kunne norske historikere tydeligere knytte seg til en europeisk forskningsfokusering som er i ferd med å ta avstand fra de diplomatiske forhandlingene som en grunnstein for analyser av markedsintegrasjonen og europeiseringen, til fordel for innfallsvinkler som betoner kultur, verdier og tolkningsrammer.

I Trondheim finnes det foruten kompetanse på den vesteuropeiske integrasjonshistorie gjennom György Péteri, også en sterk kunnskap om sør- og sentraleuropeisk historie. Péteri forsker med ståsted i en kulturhistorisk, praksisorientert så vel som et økonomihistorisk institusjonsperspektiv. Han har Ungarn som spesialområde. Metodologisk har han dermed klare berøringspunkter med Schröter. Péteri har formulert sitt perspektiv i innledningen til et temanummer av tidsskriftet *Contemporary European History* som han var gjesteredaktør for. I innledningen drøfter han sosial beskyttelse og fortrolighetsskapende avgjørelser i personfokuserede nettverk i de kommunistiske partistatene i Sovjetunionen og i Øst- og Mellom-Europa. Péteris synsvinkel er her kulturell praksis i hverdagslivet.

Til pågående øst- og mellemeuropeisk forskning hører også doktoravhandlinger ved NTNU. Peter Haga skriver om sovjeternes mentale kartlegging av Tsjekkoslovakia og Ungarn mellom 1945 og 1960, mens Alexandra Haugstad forsker på samfunnsvitenskaper og statsapparat i Polen fra 1945 til 1965. Hun fokuserer på økonomisk vitenskap.

Ved Universitetet i Bergen, Historisk institutt/AHKR har Christhard Hoffmann i flere utgivelser, fremfor alt på tysk og engelsk, behandlet de europeiske jødene og antisemittismen. Perspektivet er både bredt og dypt, og Hoffmann har i ti år deltatt i en pågående europeisk debatt på feltet.

I Tromsø finnes et eget professorat i nordområdestudier. Jens Petter Nielsen har gitt sin forskning en transnasjonal dimensjon, men med et særskilt fokus på russisk/sovjetisk historie og norsk-russiske (sovjetiske) relasjoner.

Sammenfatning

Oppsummert noterer utvalget med tilfredshet at for den historiske forskningen om Europa og verden utenfor skrives flertallet av arbeidene på engelsk, men at også andre verdensspråk som spansk og tysk er representert. Dog er relativt lite av forskningsresultatene publisert på de aller mest renommerte forlagene eller i ditto tidsskrifter. Når det er sagt, skal det også fremheves at utvalget ser tydelig at historikerne er godt innlemmet i et internasjonalt akademisk fellesskap innenfor sine respektive områder. Tyngdepunkter i forskningen finnes ved universitetene i Oslo, Bergen, Tromsø og Trondheim samt ved Høgskulen i Volda. I alle disse fagmiljøene arbeider det forskere som er internasjonalt innrettet og fokusert. Med tilfredsstillende stadfester utvalget at det internasjonale perspektivet strekker seg utover Europa.

5.7 Tiden etter 1800 – norsk historie

Norges moderne historie utgjør uten sammenligning det største forskningsfeltet på de institusjonene som er evaluert. Av de 120 forskere som inngår i denne evalueringen, (Arkivverket er unntatt her) beskjeftiger omkring 90 historikere seg hovedsakelig med moderne tid. Av dem arbeider cirka 75 med Norges historie, 15 av disse likevel med et sammenlignende, primært nordisk, perspektiv. Materialet viser god kjennskap til og bruk av internasjonal forskning. En fortsatt sparsom, men økende publisering på engelsk tyder på at utvekslingen med det internasjonale forskersamfunnet er i vekst. Tematisk konstaterer utvalget en viss dreining fra så vel politisk begivenhetshistorie som den klassiske sosialhistoriens prioritering av klassenes organisering og de store sosiale bevegelsenes historie, over mot kulturhistorie. Dette resulterer i mindre interesse for sosiale strukturer og sosial ulikhet, og et økt fokus på identitet og etnisitet, primært den norske. Som analytisk tilgang står likevel moderniseringsperspektivet sterkt. Dreiningen mot kulturhistorie har hovedsakelig skjedd gjennom å integrere et kulturhistorisk, diskursivt perspektiv med et sosialhistorisk, aktørorientert perspektiv innenfor kvinne- og kjønns historie og ved en perspektivrik overskridelse av fagets tradisjonelle skoler, særlig i teknologihistorie og i økonomihistorie. En tilsvarende teoretisk eller empirisk integrasjon forekommer derimot bare sjelden blant de innleverte arbeidene om arbeidsliv, velferdsstat, profesjoner og organisasjoner. Forskning på enkeltstående organisasjoner, institusjoner og virksomheter inntar en relativt stor plass og er i stor utstrekning gjennomført som oppdragsforskning. Tverrfaglig tilgang og samarbeid er et forholdsvis fremherskende trekk ved moderne norsk historieforskning; samvirket skjer i

hovedsak med statsvitenskap og sosiologi, og, men i betydelig mindre grad, med antropologi samt med, litteratur og andre estetiske fag. Eksempler på å nyttiggjøre seg kunnskaper fra litteratur og estetiske disipliner, finner vi primært blant studier i økonomisk historie og i teknologihistorie.

Siden Norges moderne historie som vist ovenfor fremtrer som det mest dominerende forskningsfeltet i publikasjonene, har det vært nødvendig å foreta en tematisk inndeling, selv om denne ikke i alle tilfelle forekommer like opplagt.

5.7.1 Norsk identitet og nasjonalisme

På 1990-tallet fulgte norsk historieforskning den internasjonale interessen for nasjonalisme, nasjonal og etnisk identitet. Forskning i norsk nasjonal identitet inntok en sterk stilling blant annet i kraft av det tverrfaglige forskningsprosjektet "Utviklingen av en norsk nasjonal identitet på 1800-tallet", som pågikk i årene 1993–1999. Feltet ble delvis videreført i forbindelse med forskningssatsingen i anledningen av 100-års feiringen for oppløsningen av den svensk-norske union. Denne satsingen siktet mot å belyse svensk-norske relasjoner gjennom 200 år.

Universitetet i Oslo har med Øystein Sørensen som ledende kraft i begge forskningsprosjektene, spilt en fremtredende rolle innenfor forskningsfeltet. Sørensen har i en årrekke levert vesentlige bidrag til forskning om nasjonalisme og nasjonal identitetsdannelse i mindre europeiske land og i særdeleshet i Norge. Hans verk *Kampen om Norges sjel* fra 2001 utgjør tredje bind av *Norsk idéhistorie* som Sørensen også er hovedredaktør for sammen med Trond Berg Eriksen. Den omhandler utviklingen av nasjonale ideer i Norge i perioden 1770–1905, av forfatteren kalt "det lange 1800-tall" (verket omtales nærmere i 5.9.5). Der Sørensens verk er en bred, fremstillende syntese, er problemstillingene mer avgrenset og analysene derfor også mer dyptgående i Odd Arvid Storsveens *En Bedre vår. Henrik Wergeland og norsk nasjonalitet* og i Helge Danielsens *Fedrelandsind og Fosterländskhet*.

Nasjonsoppfatninger i de norske og svenske høyrebevegelsene 1885–1905. De er begge publiserte doktoravhandlinger. Med avhandlingen om Wergelands ideer om og virke for norsk nasjonalisme har Storsveen tatt for seg et nasjonalt ikon, skjønt Wergelands nasjonale ideer møtte liten motstand og svært lite gehør i sin samtid. Avhandlingen tar utgangspunkt i sammenhenger mellom modernisering og nasjonalitetsdannelse. Med historiske og tekstkritiske teorier analyseres Wergelands tekster som kommentarer til moderniseringsprosessens utfordringer. Storsveen påviser det religiøses betydning for Wergelands tenkning og finner at nøkkelen til å forstå Wergelands streben etter å kombinere et religiøst og moralsk prosjekt i et samlet nasjonalt og estetisk prosjekt, er å se i hans oppfatning av nasjonens tradisjoner og historiske bånd. I motsetning til Sørensen og Storsveen er Danielsens analyse komparativ og inspirert av blant andre Gramscis hegemonibegrep og Kosellecks begrephistorie. Danielsen kombinerer en ideologi- eller idéhistorisk analyse med studier av politisk praksis. Han undersøker forskjeller og likheter mellom norske og svenske høyrebevegelsers nasjonsoppfatninger i de siste tiårene før unionsoppløsningen i 1905. Danielsen identifiserer tre typer nasjonsoppfatninger som er knyttet til tre forskjellige politiske grupperinger. Det er

fruktbart at Danielsen undersøker de forskjellige konservative nasjonsoppfatningers politiske og begrepsmessige gjennomslag på grunnlag av deres holdning til, strategi for og innflytelse i unionsstriden.

En punktbelysning gjør Ståle Dyrvik (jf. 5.5) i sin bok, *Året 1814*, beregnet på studenter ved universitetet. Han griper fatt i "annus mirabilis" i norsk historie, det året da konstitusjonen ble skrevet og nasjonsbegrepet fikk en mening. Dyrvik vier stor oppmerksomhet til historiografien, og i fremstillingen synliggjør han hvordan historikerne i nyere forskning har rettet blikket mot interne norske motsetninger og partidannelser i 1814. Perspektivet er nasjonalt og med fokus på den egne statsdannelsens unike historie. Dyrvik knytter seg eksplisitt til mentalitetshistorisk forskning og til moderne forskning om nasjonalisme, men generelt unnviker han generaliseringer.

Norsk-svensk komparasjon er utgangspunktet for Svein Ivar Angells (Rokkansenteret) publiserte doktoravhandling, *Den svenske modellen og det norske systemet. Tilhøvet mellom modernisering og identitetsdanning i Sverige og Noreg ved overgangen til det 20. hundreåret*. Norsk og svensk nasjonal identitetsdanning plasseres i en bred moderniserings- og samfunnsteoretisk sammenheng, og det undersøkes hvilke av moderniseringsprosessens områder som hadde størst betydning for identitetsdannelsen i de to landene ved overgangen til det tjuende århundret. Det nasjonal-kulturelle, det politisk-demokratiserende og det teknisk-økonomiske tas i betraktning. Teoretisk inspirert av særlig Webers og Habermas' forståelse av modernitetens rasjonalitetsformer, viser Angell at den svenske moderniseringsprosessen i høy grad ble formet av endringsprosesser innenfor det teknisk-økonomiske feltet, mens den norske mer var formet av den dynamikken som fulgte av endringsprosessene innenfor det nasjonal-kulturelle og det politisk-demokratiserende feltet. Så vel Angell som Storsveen har dessuten publisert mindre artikler om delaspekter fra avhandlingen. Angell skriver for eksempel om språkspørsmålet som del av den norske moderniseringsprosessen. I denne artikkelen motbevises tesen om nynorsk som uttrykk for motstand mot modernisering. Storsveen analyserer forskjeller, likheter og relasjoner mellom dansk og norsk nasjonaldanning og nasjonale identitetsdannelser i et langt tidsperspektiv. Følgelig nedtones det at nasjonsoppfatninger også utgjorde nasjonale kamparenaer.

Norsk-svenske sammenligninger og relasjoner inntar en vesentlig plass i norsk historieforskning. I denne sammenhengen må Roald Bergs (Universitetet i Stavanger) bidrag til antologien *Norsk-svenske relasjoner i 200 år* om betydningen av den norsk-svenske grenselinjen i perioden 1814–1914 nevnes. I artikkelen blir det utbredte inntrykket av "fredelighetens naturlighet" nyansert. Hallvard Tjelmelands (Tromsø) enkeltstudie av avisenes rolle i utviklingen av den norsk-norske patriotismen og regionsoppbygging må også omtales. Den belyser spenningene som kan oppstå mellom dannelsen av forskjellige typer fellesskap.

Sammenfatning

Etter 1990-tallets store forskningsinnsats på norsk nasjonsbygging og nasjonsoppfatninger, var dette temaet i evalueringsperioden relativt lavt prioritert, men påkaller fortsatt interesse. Med enkelte unntak er forskningen konsentrert om 1800-tallet. Den utbredte tendensen til å fremheve det særegne ved den norske utviklingen og Norge som foregangsland relativiseres i analyser med komparativt utgangspunkt. Her tydeliggjøres ikke bare forskjellene i vilkårene for dannelse av og innholdet i oppfatninger av det nasjonale, det demonstreres dessuten at jakten på nasjonale særtrekk var et utbredt felleseuropeisk fenomen. Mange av ideene var ikke originale for nasjonen, men sterkt inspirerte av eller løp parallele med internasjonale idestrømninger. Mens forskningen viser god innsikt i og knytter an til internasjonale nasjonalismeteorier og -forskning, er det sparsomt med komparative analyser som omfatter land utenfor Norden. En plassering av Norge/Norden i et bredere europeisk mønster hadde vært interessant, men spørsmålet er om ikke europeiseringen av forskningsnettverk bør skje på andre områder hvis den metodologiske nasjonalisme for alvor skal utfordres.

Studier av elitenes nasjonaloppfatninger er nærmest enerådende, også i de tilfellene der de knyttes til politisk praksis. Forskning i utviklingen av massenasjonalisme og ikke minst av samspill- og konfliktforhold til andre sosiale identitetsfellesskap er stort sett fraværende. Det er bemerkelsesverdig at kjønnsperspektivet i den nasjonalismeforskningen som inngår i denne evalueringen, totalt mangler. Idéhistorisk forskning står sterkt, og det må fremheves som fruktbart i de tilfellene der nasjonal identitetsbygging forstås i et bredt moderniseringsperspektiv.

Forholdet mellom nasjonalisme og demokrati tas mer eller mindre for gitt, og nasjonalismens forhold til populisme og anti-demokratiske tendenser blir ikke tematisert. I deler av forskningen benyttes "folkebegrepet" og "vi-formen", slik at historikeren, leserne og den fortalte fortid skrives inn i det samme identitetsfellesskapet. Det blir desto mer påfallende i og med at det ikke reflekteres eksplisitt over forskningens erindrings- og identitetspolitiske posisjon og siktemål. Den internasjonalt sterkt ekspanderende forskningen om erindring og bruk av historien ser ikke ut til å ha hatt innflytelse på norsk nasjonalismeforskning.

5.7.2 Kvinne- og kjønns historie

Norsk kvinne- og kjønns historie er en veletablert forskningsgren, den har blant annet gjennom en rekke tildelinger fra Forskningsrådet, opparbeidet stor forskerkompetanse både i bredden og dybden. På samme måte som i internasjonal forskning på området, har perspektivet gjennomgått en forskyvning de siste tiårene. Fra en sosialhistorisk, materialistisk eller "særarts" basert kvinnehistorie i 1970-årene beveget forskningen seg fra 1980-årene og fremover i retning kulturhistorie med fokus på sosialt eller diskursivt kjønn i såkalt *kjønnssystem* eller *kjønnsorden*. Utgangspunktet var ofte den angloamerikanske distinksjonen mellom "sex" og "gender" som blant annet hadde til formål å dekonstruere eller historisere naturaliserte normer for det mannlige og kvinnelige.

I de senere årene har kjønnsforskningen internasjonalt beveget seg i retning av et oppgjør med ”sex/gender” distinksjonen, og kroppens historie er i materiell-semiotisk eller fenomenologisk forstand blitt et vesentlig forskningsfelt. I tillegg er kjønnsperspektivet blitt langt mer integrert i både humanistiske og samfunnsvitenskapelige fagområder, noe som har gitt seg utslag i et mangfold av forskningstemaer hvor kjønn står sentralt, men ikke er eksklusivt for eksempel innen etikk, teknologi, medborgerskap, visualitet, virtualitet, tid og rom etc. Videre har queerforskning og mannsforskning (maskulinitetsstudier) blitt vesentlige elementer innenfor kjønnsforskningen. Internasjonalt kan man dermed se en utvikling mot integrering og spredning av det kjønnshistoriske feltet, selv om det finnes nasjonale variasjoner.

I norsk historieforskning synes en generell integrasjon av kjønnsperspektivet å være mindre utpreget. Her er det snarere snakk om sterke forskerprofiler og et godt nettverk innenfor en for øvrig veletablert kvinnehistorisk forskningstradisjon. Som i utlandet var den språklige vendingen noe norske kvinnehistorikere diskuterte relativt tidlig i forhold til historiefagets øvrige representanter og en betydelig teoriutvikling fant sted på slutten av 1980- og i begynnelsen av 1990-årene. Dels ved en generell problematisering av historiefagets empiristiske og realistiske idealer dels ved utvikling av forskningsgrep som kunne omsette sosiale og kulturelle konstruksjonsteorier til historisk forskningspraksis. I denne sammenhengen har professor Gro Hagemann ved Universitetet i Oslo vært et av feltets kraftsentra i Norge. I boken *Feminisme og historieskriving* samler Hagemann sine vesentligste teoribidrag i en nyredigert versjon. Mest framtreddende står artiklene fra 1990 tallet, der Hagemann diskuterer Joan Scotts poststrukturalistiske teorier om kjønn som en grunnleggende og relasjonell kategori som strukturerer maktforholdene. Hagemann anerkjenner poststrukturalismens kritikk av sosialhistoriens essensialiserende deskriptive og kausale grunnpremisser, men vil samtidig holde fast visse virkelighetsreferanser så vel som et fokus på kvinnelige aktører i fortiden.

Samleverket *Med kjønnsperspektiv på norsk historie* (1999, revidert 2005) viser at dette standpunktet har vunnet innpass. Verket dekker kvinners historie fra vikingtid til nåtid, og viser i siste del forskningsmessig styrke innenfor områdene familie, arbeid, utdanning, velferd, politiske bevegelser og rettigheter. Hagemanns bidrag om det 19. århundret inneholder mange referanser til den internasjonale kvinneforskningens teorier og resultater, og fremstiller demografiske og økonomiske betingelser for framveksten av det borgerlige kvinnelighetsidealet i Norge. Hun redegjør også for det kjønnsdelte arbeidsmarkedet og ulikhetens premisser hva angår arbeiderkvinner, ugifte kvinner og tjenestejenter. Hagemann undersøker den ideologiske bakgrunnen for kvinnelighetsidealene og avfeier politiske, emansipatoriske tiltak mot innskrenkninger av det kvinnelige handlingsrommet i et tiltakende modernisert samfunn. Dette peker også fram mot Hagemanns nåværende forskningsprosjekt om det 20. århundrets husmødre og husarbeidets ideologi og praksis som foreløpig er introdusert i en engelskspråklig antologi.

Ved Universitetet i Bergen har professor Inger Elisabeth Haavet arbeidet med kvinner og profesjonalisering i norsk musikkliv. Hun har skrevet en avhandling om Nina Grieg, etterfulgt av en artikkel om ideal og praksis for hustruer i borgerlige ekteskap i Norge på 1800-tallet. Haavet framholder hvordan skillet mellom privat og offentlig og samtidens romantiske kvinneideal om kjærlighet og oppofrelse begrenset kvinner med kunstnerisk skapertrang. Hun diskuterer hvordan kvinner kunne forhandle med denne kjønnsordenen i handlingsrommet mellom ”beskjedenhetsretorikk” og trangen til selvhevdelse. Haavet har også arbeidet med norsk familiepolitikk i et komparativt nordisk perspektiv og har bidratt til forskning om kvinners historiske adgang til akademia i Norge. Eksemplene er kampen for anerkjennelse hos de første norske kvinnelige professorene og det etablerte professorveldets misogyni. Haavet viser hvordan de faglig-sosiale kvinnenettverkene var et vesentlig redskap for likestilling i akademia.

Et beslektet bidrag kommer fra Anne Kristine Børresen, førsteamanuensis ved NTNU. Hun har sammen med A. Lykknes og L. Kvittingen skrevet om det norske kjemikeren Ellen Gleditsch og hennes vei til utnevning som Norges andre kvinnelige professor i 1929. Artikkelen er utgitt i tidsskriftet *ISIS*, og også denne framstillingen vekter internasjonalt kvinnenettverk som Gleditsch’ mottrekk til maskuliniserte vitenskapsidealer i det daværende universitetsmiljøet.

Kjønnsorden i utdanningsinstitusjoner er også tema for Eirinn Larsens forskning, forsker 2 ved Rokkansenteret. Ved Det europeiske universitetsinstituttet i Firenze har hun skrevet en avhandling om maskulinitet som en integrert del av profesjonaliseringsprosesser og elitekonstruksjoner. I den har hun undersøkt norsk og fransk handelsutdanning i et komparativt historisk perspektiv. Mannlighet var en vesentlig komponent i handelsstandens etablering av sosial prestisje og identitet fra omkring 1870 til 1970 og blir dermed et grunnlag for de eksplisitte og implisitte strategiene som ekskluderer kvinner fra handelsutdanningene.

Førsteamanuensis Astri Andresen i Bergen arbeider med barnehistorie og med et kjønnsperspektiv på bortadopsjon og barnehjem i Norge. Hun har publisert en engelskspråklig antologiartikkel om de jentene som var anbrakt på skolehjem og siden ble løslatt i mellomkrigstidens Bergen. I artikkelen undersøker hun jentenes ”normalisering” eller ”opprør” i forhold til samtidens idealer om kvinnelig adferd, myndighetenes ideologiserende forsøk på å minske prostitusjon og antallet illegitime barn, samt barnevernets konkrete disiplinære tiltak. Fokuset rettes også mot samarbeidet jentenes familier hadde med myndighetene i disse sakene.

Ved Høgskolen i Agder har førsteamanuensis Bjørg Seland i forlengelse av sitt forskningsprosjekt om folkelig pietisme, undersøkt religiøst betingede kjønnsfigurasjoner på Sørlandet. Religionens forskrifter om underordning har ikke hindret kvinner i å innta mer uformelle eliteposisjoner, som både kunne legitimeres religiøst gjennom kallslæren og praktisk gjennom å innta sentrale sosiale funksjoner i lokalsamfunnet. Professor Anne-Hilde Nagel ved Universitetet i Bergen har undersøkt menns vilkår i en artikkel om fedres rettigheter, publisert som del av den norske makt-

og demokratiutredningen. Her finner hun en omvendt kjønnsdiskriminering i forbindelse med lovgivingen om småbarnfedres permisjonsrettigheter på 1990-tallet.

Sammenfatning

Norsk kvinne- og kjønns historie framstår som en solid tradisjon, kjennetegnet ved tverrinstitusjonelt samarbeid og god integrasjon av forskningsresultater kvinne- og kjønnsforskere imellom. Kvinnehistorie er forholdsvis velrepresentert i det evaluerte materialet, men synes å stå noe isolert innenfor moderne historie i forhold til resten av historiefaget i Norge. Emnemessig er forskningen for en stor del rettet mot nasjonal historie.

Mange studier viser en vellykket integrering av et kulturelt fokus på normative kjønnskonstruksjoner og et mer sosialhistorisk eller aktørbasert perspektiv på kvinners liv. Det må imidlertid bemerkes at et kjønns perspektiv på norsk historie i stor utstrekning er synonymt med et kvinne perspektiv. Det er ganske evident i oversiktsverket *Med kjønns perspektiv på norsk historie* som på tross av tittelen stort sett kun handler om kvinner. Men dette er også karakteristisk for annen historisk kjønnsforskning. Det kan synes særlig bemerkelsesverdig ettersom mannsforskningen (maskulinitetsforskningen) står ganske sterkt innenfor samfunnsfagene i Norge. Det finnes likevel enkelte historiske studier av maskulinitet i det evaluerte materialet og også i doktoravhandlinger.

Det er påfallende at de evaluerte arbeidene har en forholdsvis ensartet struktur både i forhold til teoretisk utgangspunkt, temavinkling og som politisk emansipatoriske prosjekter. De kvinnehistoriske studiene tar ofte utgangspunkt i dokumentasjon av historisk spesifikke og kvinneundertrykkende kjønnsnormer, for deretter å legge vekt på kvinnelige aktørers forhandling med eller overskridelse av disse normene. Selv om et slikt perspektiv er legitimt og relevant tenderer det mot å overbetone klassiske femininiske verdier så de framstår som universelle, kvinnelige eksistensialer. Det skilles riktignok mellom kvinners ulike klassetilhørighet og sosiale grupperinger, men studiene inkluderer for eksempel ikke nyere begreper om hybriditet og desentraliserte identiteter. I det hele tatt kan den temamessige og teoretisk-metodiske spredningen som kan ses i internasjonal sammenheng, knapt spores i norsk kvinnehistorie.

Det oppfordres her selvsagt ikke til å gi slipp på den omfattende og verdifulle kunnskapen som er opparbeidet innenfor norsk kvinnehistorisk forskning. Men evalueringsutvalget ønsker å reise spørsmålet: Hvordan vil kvinnehistorikere fremme den nødvendige nytolkningen av forskningsresultatene og videreutvikle kjønns perspektivet? Å åpne feltet mot en ny generasjon og mot andre tolkningsrammer synes tiltrengt. Utvikling i retning av mer differensierte temaer, metoder og teorier kunne kanskje også være en strategi for større integrering av kjønns aspektet i annen historieforskning, selv om utvalget naturligvis vil understreke at en slik integrering må være en toveis prosess.

5.7.3 Arbeidsliv, velferdsstat og øvrig sosialhistorie

Arbeidsliv og velferdsstatsforskning var for noen årtier siden et tungt felt i den skandinaviske historiografien. Fra et tyngdepunkt på sosialhistorie har utviklingen i Norge i mindre grad enn på mange andre områder fulgt en internasjonal trend mot kulturhistorie, med avtagende interesse for spørsmål om arbeid og velferd. Tematisk har forskyvningen skjedd i retning av identitet, men knapt teoretisk. Norge følger en internasjonal trend der fokus dreies bort fra sosiale strukturer og over mot identitetsforskning. Når dette er sagt, skal det legges til at et betydelig utvalg sosialhistoriske arbeider er sendt inn som grunnlagsmateriale til denne evalueringen. I en del av historieskrivingen om arbeid og velferd som er vel representert, er for eksempel forskningen med kjønnsperspektiv svært godt representert. Den er det gjort rede for i foregående 5.7.2. Mye av publiseringen foregår nasjonalt. En ambisjon kan være å utgi resultatene hyppigere internasjonalt.

Forskning om arbeidsliv og velferd i et mer sosialhistorisk perspektiv er konsentrert til universitetene i Oslo, Trondheim og Bergen. Spesielt de to førstnevnte institusjonene har lenge hatt navn innenfor den internasjonale forskningen på området.

Ved Universitetet i Oslo, IAKH har flere historikere vært ledende innenfor innvandringsforskningen (se under). Det gjelder Knut Kjeldstadli som også har levert viktige bidrag til det metodologiske spørsmålet om de utfordringer som sosialhistorien har møtt som følger av kulturhistoriens fremmarsj. Kjeldstadli har blant annet presentert sine tanker i ledende internasjonale kanaler og har også på andre måter deltatt i den internasjonale debatten om revitaliseringen av sosialhistorien og dens fremtid (se 5.8.1. om vitenskapsteori). Jan Eivind Myhre har vært aktivt involvert i innvandringsforskningen som forfatter for perioden 1860–1901. Men han har levert sosialhistoriske bidrag langt utover innvandringsfeltet. Myhre har dokumentert spesialkompetanse på forskning om middelklassens og håndverkernes sosiale historie. Dette arbeidet har foregått innenfor et skandinavisk prosjekt og er blant annet publisert i *The Scandinavian Middle Classes 1840–1940*. I det skriver Myhre også interessant om middelklasse og forstadsdannelse (jf. 5.8.1). Innenfor den etablerte tradisjonelle sosialhistorien har vi merket oss Jorunn Bjørgums forskning om den politiske arbeiderhistorien som for eksempel Arbeiderpartiets splittelse 1921–1923 og radikaliseringsprosessen av partiet i sammenheng med unionsoppløsningen i 1905.

Forskning om sosialdemokratiets rolle og den norske velferdsstaten har også sin plass ved Universitetet i Bergen. Øyvind Bjørnson belyser i artikkelen ”The Social Democrats and the Norwegian Welfare State: Some Perspectives”, den rollen som Arbeiderpartiet og LO spilte i utformningen av det norske velferdssystemet over en hundreårsperiode. Bjørnson tar utgangspunkt i en analyse av prinsipper for forsørgelse i forsikringssystemer, familiepolitikk og kommunal velferdspolitik. Det norske trykkesystemet står også sentralt i hans bidrag om framveksten av et organisert arbeidsliv innenfor privat og offentlig sektor. Den tverrvitenskapelige boken *Arbeidsliv, Historie, Samfunn* som han har utgitt sammen med Olav Korsnes, Knut Vennesslan og Jan Heiret, belyser norske arbeidslivsrelasjoner i et historisk, sosiologisk og arbeidsrettslig perspektiv. Bjørnson påviser hvordan det paternalistiske

forsørgeransvaret overfor ansatte i staten og i de store industrivirksomheter utfordres og endres som følge av fremveksten av et organisert arbeidsliv i skjæringspunkter mellom staten og arbeidsmarkedets parter. På bakgrunn av en skandinavisk sammenligning tegnes særtrekk ved det norske systemet.

Jan Heirets bidrag bygger på hans doktoravhandling om medbestemmelse, styringsrett og myndighetsutøvelse i norsk arbeidsliv fra 1945 til 2001. Avhandlingen består av tidligere publikasjoner som er tilført en teoretisk-metodisk diskusjon av forklaringsmodeller. Heirets arbeid konsentrerer seg om årsaker til og konsekvenser av endringer i arbeidslivsrelasjoner som utformes i feltet mellom arbeidstagerens krav om medbestemmelse, arbeidsgivernes krav på styringsrett og statlige reguleringer av partsforhold og arbeidsliv. Innretningen er sosiologisk, og avhandlingen bidrar særlig med kunnskap om fagorganisering i den industrielle periferien og medbestemmelse i konserner. Knut Grove ved Rokkansenteret har sammen med en kollega med statsvitenskapelig bakgrunn skrevet *Lærerforbundets historie, 1892–2002*. Dette tverrfaglige samarbeidet har vist seg fruktbart. Forståelsesrammen er utvidet fra det internt organisasjonsmessige og skolepolitiske i det synsvinkler og innsikter fra utdannelse-, profesjons- og arbeidslivshistorisk forskning er inkludert. Fremstillingen demonstrerer at ikke alene utdanningspolitikk og forhandlingssystemer, men også identiteter og ideologier satte rammene for profesjons- og organisasjonsstrategien.

Klassiske sosialhistoriske temaer som familieformer og demografi er fortsatt representert i Bergen. I Samlagets bokserie som gir korte introduksjoner til historiske emner, har Ståle Dyrvik (jf. 5.5 og 5.7.1) presentert og formidlet hvordan såkalte demografiske overganger kan forklares. Boken er skrevet på bakgrunn av egen mangeårig forskning, foruten annen norsk og internasjonal demografisk forskning. Dyrvik legger vekt på samspill mellom faktorer som ekteskapsmønster, barnebegrensning, kosthold, medisinsk utvikling, mentalitet og kultur, og han vekter faktorene i forhold til hverandre. Arne Solli har i sin doktoravhandling behandlet en klassisk problemstilling: sammenhenger mellom samfunnsendringer og familiestruktur i 1800-tallets Norge. Det er en strukturhistorisk analyse som tar utgangspunkt i livsløp og husholdstudier. Analysen baseres på et stort statistisk bearbeidet datamateriale som karakteriserer endringene i tre faser. Solli prioriterer hovedlinjer og generelle mønstre. Avveiningen mellom økonomiske, demografiske, statspolitiske og kulturelle årsaker undersøkes. På bakgrunn av den valgte metoden, er det ikke overraskende at avhandlingen konkluderer med at årsakene til endringene i familiestrukturen hovedsakelig var av økonomisk art; det vil si at de skyldtes endringer i produksjonsmåten.

Ved Universitetet i Trondheim er Håkon With Andersens mangeårige forskning om arbeidsliv og teknologi internasjonalt etablert og velrenommert. Andersen er en av de få som empirisk så vel som teoretisk knytter sammen sosialhistoriske og kulturhistoriske perspektiver. Disse kobler han dessuten til teknologihistoriske aspekter (jf. teknologihistorie 5.7.6). Den nyskapende boken *Fabrikken* skal trekkes frem i denne sammenheng. I boken ses fabrikken som en kulturinstitusjon, og det anlegges også idéhistoriske perspektiver.

En sosiologisk innfallsvinkel og høye ambisjoner om syntetisering karakteriserer Bjørg Selands (Agder) doktoravhandling *Religion på det frie marked*. Den beskriver folkelig pietisme og bedehuskultur og er empirisk avgrenset til Agderfylkene i perioden 1900–1940. Den folkelige pietismens tankeverden belyses. Avhandlingen analyserer de organisasjonsmessige forholdene, herunder emissærenes og kvinnenens rolle og bedehuskulturens vekslende gjennomslag i Agderfylkene. Studien er først og fremst rettet mot å besvare spørsmålet om materielle endringsprosesser skapte behov som de religiøse organisasjonene forsøkte å imøtekomme. Sosiologisk teori og problemstillinger knyttet til betydningen av et fritt ideologisk marked står dermed sentralt i avhandlingen. I et antologibidrag gir Seland, på bakgrunn av et avgrenset utvalg av eksisterende forskningslitteratur, en komparativ oversikt over religiøse bevegelser i Norden fra 1850 til 1950. Likhetene gjelder for vekstperioder og sosial rekruttering, mens forskjellene trer særlig fram i ideologiske profiler og institusjonelle rammer.

Nevnes her skal også Atle Døsslands artikkel, ”Bønder, bøker og politikk”. Med utgangspunkt i bøker som er registrert ved arveskifter etter bønder og kartlegging av valgdeltagelse, undersøker Døssland sammenhengen mellom bøndenes skriftkulturelle erfaring og politisk mobilisering på 1800-tallet. Det stadfestes mellom annet på bakgrunn av regionale forskjeller, en viss, men ikke entydig sammenheng mellom skriftkultur og politisk mobilisering. Forfatteren peker også på betydningen av protesterfaringer.

Et annet sosialhistorisk arbeid står Einar Niemi (Tromsø) for. I en artikkel tar han opp temaet første generasjon av nordnorske immigranter i USA. Tidsrommet er de første årtiene av det 20. århundret og problemstillingen er immigrantenes identitetsdilemmaer i krysningpunkter mellom amerikansk, norsk og nordnorsk. Niemi belyser problemet både på individuelt nivå og på organisasjonsnivå. Det gjør han med bruk av blant annet skjønnlitteratur, poesi og kildemateriale fra immigrantforeninger. Niemis forskning har også relevans for innvandrerhistorie (se avsnitt 5.9.2).

Sammenfatning

Til tross for at utvalget konstaterer en synkende interesse for sosialhistorie, utgjør moderne norsk sosialhistorie en relativt stor andel av de innleverte publikasjonene, også når kvinne- og kjønnshistoriske arbeider fraregnes. Emnene er klassiske selv om de spenner vidt, fra demografi og familieformer, sosiale klasser og religiøse bevegelser til arbeidslivets relasjoner og velferdssystemer. Utvalget noterer seg at det er få bidrag som teoretisk og empirisk integrerer sosial- og kulturhistoriske perspektiver. Men de publikasjonene som gjør det, peker etter utvalgets vurdering i en innovativ og fruktbar retning. En høyere grad av internasjonal publisering vil kunne bidra til at norsk sosialhistorisk forskning fortsatt kan fastholde sitt gode renommé.

5.7.4 Organisasjoner, profesjoner, og den moderne stats forvaltning

Organiseringen av profesjonene utgjør et viktig element i profesjonenes utvikling, fordi det omfatter kjernesporsmål om avgrensning, kontroll og vilkår for profesjonsutviklingen. Anvendelsen av profesjonsbegrepet som analytisk begrep for blant annet å forstå den historiske fremveksten av forholdet mellom ulike yrker, mellom yrke og stat, og dessuten yrkenes handlingsmønstre, slo gjennom i norsk forvaltnings- og fagorganisasjonshistorie i 1990-årene. Jan Heiret i Bergen har i en artikkel i *Historisk tidsskrift* gitt en nyttig historiografisk oversikt og diskusjon av begrepets anvendelse i norsk historieforskning. Heirets teoretiske refleksjon representerer et unntak på feltet. Forskning på fagorganisasjoner gjennomføres ofte som oppdragshistorie i forbindelse med jubileer. Disse fremstillingene inneholder som oftest ingen teoretiske og begrepsmessige bearbeidinger av det oppdraget som er gitt. Det er også karakteristisk for de publikasjonene som inngår i denne evalueringen. Derimot varierer det blant de innsendte arbeidene hvor snevert de griper organisasjonshistorien an.

Yngve Nilsen og Trond Bergh ved Handelshøyskolen BI forsøker å svare på hvorfor Akademikernes Fellesorganisasjon (AF) mislyktes med å organisere det sterkt voksende antallet av akademisk utdannede. Et sentralt tema er forholdet mellom snever profesjonsorganisering og fremstøt for å utvikle mer profesjons- og sektorovergripende enheter og identiteter. AF ses innefra, og vi taler om en kildenær fremstilling. Nilsen har i tillegg skrevet historien til en annen akademisk fagorganisasjon, Norsk Forskerforbund, denne historien har større analytiske ambisjoner. Med sitt selvkonstruerte begrep ”forskerstigen” beskriver Nielsen en nær forbindelse mellom Forskerforbundets vekst og fremveksten av en standardisert karrierevei basert på individuell forskning. Fremstillingen kretser rundt det interne spillet mellom foreningene, fokuset er på lønns- og stillingskategorier, men forbundets rolle i utformingen av det norske forskningssystemet og de gruppene som det organiserte, belyses også. Bård Berg i Tromsø kan også nevnes i denne sammenhengen. På oppdrag har han skrevet om Tromsøs avdeling av Den norske advokatforening. Slik bidrar også Berge til lokalhistorie.

Politiske partiorganisasjoners historie skrives ofte som oppdragsforskning. Det gjelder også Senterpartiets historie i perioden fra 1920 til 1959, den har May-Brith Ohman Nielsen (Agder) forfattet med bakgrunn i sin doktorgradsavhandling. Med utgangspunkt i en klasseanalyse av de norske bøndenes interesser ved inngangen til det 20. århundret, da landbruksproduktene skulle selges på et kapitalistisk marked, undersøker Ohman Nielsen hvordan Bondepartiet formulerte politiske krav som kunne mobilisere bøndene, og hvordan de utviklet en handlekraftig organisasjon samt formet og utviklet en ideologi, som igjen innvirket på bøndenes forståelse av seg selv som politisk klasse. Vekten ligger på mellomkrigsperioden mens krigsårene og etterkrigsårene, med unntak for rettsoppgjøret, er betydelig lavere prioritert.

Framveksten av profesjoner med spesifiserte krav til yrkeskompetanse er en viktig del av den moderne statens historie. Roald Berg i Stavanger har gitt viktige bidrag til denne historien gjennom sin forskning på det norske forsvarets organisering og

profesjonalisering (se 5.9.3). Han har koblet militærhistoriske spørsmål til teoretiske problemstillinger i organisasjons- og statsteori. Berg ser imidlertid ikke profesjonaliseringen av de norske yrkesmilitære bare som et spørsmål om statsbygging, men også som nasjonsbygging og identitetspolitikk. Han har et klart organisasjonsteoretisk perspektiv.

Ved Universitetet og Rokkansenteret i Bergen pågår det viktig forskning på den moderne staten, hovedsakelig i et forvaltnings- og styringsmessig perspektiv. Ved universitetet er det ledende navnet Tore Grønlie. Forskningen rundt ham har også et teoretisk perspektiv. Grønlies forskning om spenninger i styrings- og forvaltningspolitikken er blitt publisert som en del av maktutredningen. Her påviser han med utgangspunkt i tre store reformperioder siden andre verdenskrig, at den aktuelle moderniseringsprosessen ikke er ny, og at reform og fornyelse nærmest rutinemessig pågår i offentlig forvaltning. Grønlie har også publisert om EUs innflytelse på skandinavisk politikk innenfor det administrative området. Forskningsaktiviteten inkluderer i tillegg helse- og medisinhistorie, herunder en sammenlignende studie av sykehusstruktur og organisering i Storbritannia og Norge i et tohundreårs perspektiv. Deler av forskningsresultatene er utgitt internasjonalt. Grønlie har publisert en artikkel om skandinavisk politisk og forvaltning med fokus på ministerstyre sammen med Øyvind Norbrønd Grøndahl. Yngve Flo har i en doktoravhandling og i mindre publikasjoner på en interessant måte sammenført perspektiver fra forvaltnings- og kommuneforskningen og fra den historiske og statsvitenskapelige forskningen i en analyse av ideologisk og politisk strid, og det lokale og regionale styringsverkets roller, funksjoner og utformning i Norge i det 20. århundret. Det tesestyrt arbeidet fokuserer på sentrale politiske og administrative aktører. Flo betrakter det kommunale selvstyret som et relasjonelt begrep, som symbol og verdikompleks, og ser på dets institusjonelle basis. Ved Rokkansenteret gjennomføres dessuten forskjellig utredningsarbeid og oppdragsforskning. Øyvind Norbrønd Grøndahl har skrevet *Det norske tollvesens historie. Tiden etter 1940*. Her ser han på etatens historie i lys av relevante politikkfelter og samfunnsutviklinger, men retter i høy grad blikket mot å beskrive endringer i tollvesenets arbeidsoppgaver og -måter i lys av et permanent spenningsforhold mellom kontroll og effektivitet. Som eksempel på utredningsarbeid kan det trekkes frem et arbeid om bygdeutvikling og nettverksøkonomi av Martin Byrkjeland og Knut Grove. Sistnevnte har også forsket på fremveksten av kommunal forretningsvirksomhet på 1800-tallet og fram til andre verdenskrig, et felt som ikke har vært særlig belyst tidligere.

Sammenfatning

Sammenfattende kan det konstateres at profesjons- og organisasjonsforskning bidrar relativt mye til forskningen i moderne norsk historie. Den gjennomføres hovedsakelig som oppdragsforskning og er derfor i utstrakt grad styrt av jubileenes årstallslogikk og publiseres ofte som monografier. Den proklamerte forskningsfriheten fra oppdragsgivernes side virker å være realitet i praksis, men det synes å være karakteristisk at sjangeren ofte har til konsekvens at denne forskningen generelt, men

med noen tydelige unntak, fremstår med en relativt lav grad av teori- og metoderefleksjon. Den organisasjonshistoriske forskningen er best når organisasjonenes historie ses i samspill med samfunnsmessige vilkår, og når innsikt fra profesjonsforskningen inkluderes. Den må omvendt betegnes som minst perspektivrik der hvor arbeidene begrenser seg til organisasjonenes egen horisont. Den forvaltningshistoriske forskningen er konsentrert om den norske staten, og der den inneholder en komparativ dimensjon dreier det seg stort sett om Norden. En del av forskningen drar nytte av statsvitenskap.

5.7.5 Økonomisk historie

Den økonomisk-historiske forskningen har historisk sett hatt en sterk stilling i Norge. Francis Sejersted innsatser for posisjonen til dette forskningsfeltet kan knapt overvurderes. Han utviklet en økonomisk historie som var sammenføydd med sosial-, politisk-, teknologi- og kulturhistoriske synsvinkler. Sejersteds fruktbare perspektiv på økonomisk historie ble svekket med reorganiseringen av TMV (Senter for teknologi og menneskelige verdier) til TIK. Rent kvantitativt har antallet historikere med doktorgrad økt, og gjennom Norsk økonomisk historisk forening har det skjedd en utvikling i retning av et mer integrert nasjonalt miljø. Lokaliseringen av redaksjonen til *Scandinavian Economic History Review* til både Bergen og Oslo (BI) har også bidratt til integrasjonen. Det samme har Bergen og BIs felles, aktive arbeid i European Business History Association, som har ført til at Norge blir det første landet som arrangerer foreningens konferanser to ganger.

Nå, uten et slikt samlende disiplinoverskridende sentrum som med utgangspunkt i økonomisk historie hadde til formål å drive tverrvitenskapelig teori- og metodeutvikling, finnes det i evalueringsperioden tyngdepunkter i økonomisk historie ved universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim. Bedriftshistorie er konsentrert til BI. Historikerne i faste første- og toppstillinger har hver og en bygd opp sine forskningsprofiler og er vel innlemmet i internasjonale nettverk. Oppmerksomheten har både vært rettet mot økonomisk historie i konvensjonell forstand, preget av et makroperspektiv, og mot problemstillinger knyttet til økonomisk vekst over tid. Dessuten omfatter økonomisk historie bedriftshistorie, hvor både studier av enkeltbedrifter og bransjer inngår. Makrohistorien slik den er blitt praktisert de siste årene av historikere i fagmiljøer spesielt i Bergen og Trondheim, har åpnet seg og innbefatter kulturhistoriske perspektiver. En viktig del av den økonomisk-historiske forskningen har rettet blikket mot historien til de enkelte bedriftene. Det handler oftest om oppdragsforskning i forbindelse med for eksempel et jubileum. Den empiriske kartleggingen er et fellestrekk og bøkene er gjerne rikt illustrerte, mens interessen for å koble empiri til mer prinsipielle og teoretiske spørsmål veksler og har avtatt etter reorganiseringen av TMV. Norge oppviser her samme mønster og praksis som er kjent internasjonalt fra mange andre land. TMV var snarere unntaket.

Et ledende senter for økonomisk-historisk forskning er Universitetet i Oslo. Økonomisk historie som makrohistorie med kobling til politiske prosesser og teorier om modernisering fikk en sterk stilling gjennom Sejersteds mangeårige virke. I sin

forskning bandt han også sammen økonomisk-historiske synsvinkler med bedrifts- og bransjehistoriske perspektiver. Gjennom dannelsen av TMV ble makroperspektivet også knyttet til spørsmål om teknologisk utvikling og verdimønstre i moderne kapitalistiske samfunn. Even Lange er en ledende autoritet på langsiktige økonomiske prosesser og analyser av lengre serier og sekvenser av nasjonalregnskapene. Han har også skrevet om skogsindustriens historie. En historiker som også deltar i den internasjonale debatten, er Kristine Bruland. Hun har forskning som fokuserer på industrialisering, teknologi og vekst, som er publisert på de aller fremste engelske universitetsforlagene. Bruland konsentrerer seg spesielt om Storbritannia i det 18. og det 19. århundret. Hun tilbakeviser en tendens til teknologisk determinisme som man gjerne ser i gjengs historieskriving om den industrielle revolusjonen, og om dampmaskinens og tekstilindustriens avgjørende rolle for denne revolusjonen. Teknologien er ikke selvforklarende. Bruland peker blant annet på et langt bredere spekter av produksjonsområder som gjennomgikk kraftig økonomisk utvikling samtidig med at det foregikk en inkrementell og prosessorientert teknologiutvikling. Dette har utgjort vesentlige faktorer i industrialisering og strekker seg videre enn den egentlige produktinnovasjonen. Til de foregående momenter kommer kunnskapsforvaltning, arbeidsorganisering og ledelsespraksis som nyskapende og vekstskapende praksiser. Med utgangspunkt i granskinger av henholdsvis patenter og utdannelsesnivåets innflytelse på økonomisk vekst, argumenterer Bruland også for at det kunnskapsbaserte samfunnet utgjør en fundamental del av kapitalismen, og at det har eksistert i flere hundre år. Både i oversiktsarbeider og i sine punktstudier berører Bruland sentrale internasjonale forskningsproblemstillinger.

Bruland har i sin forskningsprofil berøringspunkter med Harm Schröter hvis forskningsprofil det er redegjort for i avsnittet ovenfor (5.6). Ikke minst har nettverkens betydning fått oppmerksomhet, og synspunkter er koblet til kritisk teori og internasjonal forskning. Et tydelig teoretisk perspektiv er også representert ved Sissel Myklebust, Universitetet i Oslo, TIK. I sin forskning om industriell organisering og forvaltning kobler hun til diakron sosiologisk teori og spesielt Torstein Veblen. Blant forskning som innbefatter mer prinsipielle spørsmål kan også Olav Wickens arbeider om innovasjonspolitik og spørsmål om stivhengighet trekkes fram.

Ved Universitetet i Bergen, Historisk institutt/AHKR, har Camilla Brautaset undersøkt fraktinntekter i norsk sjøfart som et empirisk utgangspunkt for spørsmålet om kontinuitet og diskontinuitet i økonomisk historie. Vi ønsker også å nevne hennes doktoravhandling om norsk eksport 1830–1865 slik eksporten avspeiles i nasjonalregnskapene.

Ved Handelshøyskolen BI i Oslo er det, ikke uventet, et miljø som driver bedriftshistorisk forskning. I rent kvantitative termer ligger BIs vitenskapelige produksjon på høyde med de over nevnte universitetsinstitusjonene. Den bedriftshistoriske teoritilknytningen og perspektiviseringen utgår fra institusjonell teori, innovasjonsteori og vitenskapssosiologi, men det skjer ofte implisitt. Imidlertid har Sverre Knutsen eksplisitt diskutert teoritilknytningen i en artikkel i *Scandinavian Economic History Review* fra 2005. Telekommunikasjonenes, oljeindustriens og

vannkraftverkene historie er alle eksempler på horisontale undersøkelser av bransjer mer enn enkelte bedrifter. Men Knut Sogners monografier om Elkem og Orkla samt om industridynastier som Kiærfamilien og Solbergfamilien viser at siste type finnes representert. Monografien om Orkla er forfattet av Sogner sammen med Trond Bergh og Harald Espeli. Harald Rinde og Harald Espeli har ført i pennen hvert sitt bind av historien om norsk telekommunikasjon. Lars Thue har særlig skrevet om vannkraftens moderne historie – vannkraft som industri. Bergh har analysert de norske jernbanenes historie fra 1845 og har på en givende og fruktbar måte satt jernbanen både inn i en større europeisk kontekst og inn i et samfunnsmessig perspektiv.

Til horisontale studier med mer prinsipielle spørsmålsstillinger hører også Sverre Knutsens forskning om strategier for ekspansjoner og bankerotter, og dessuten også hans forskning om bankenes rolle i den økonomiske forandringen mellom 1870 og 1914. Bidraget om de norske bankene før første verdenskrig har han utgitt i en antologi om opphavene til nasjonale finansielle system som er kommet ut på et ledende engelsk forlag. Knut Boges doktoravhandling om veipolitikken i Norge, Danmark og Sverige skrevet som en skandinavisk sammenligning, er et annet eksempel på horisontale ansatser. Også et svært aktuelt samtidshistorisk problem er blitt behandlet, nemlig oljeindustrien og klimadebatten. Det er gjort i en avhandling av Yngve Nilsen.

Blant forskning av mer monografisk karakter i Oslo kan Einar Lie ved Universitetet i Oslo, TIK nevnes. Han har skrevet om Norsk Hydro 1977–2005, Finn Erhard Johannessen har ansvaret for Norsk Hydro 1945–1977 og Alf Johansson har tatt for seg svensk fargeindustri historie.

I Trondheim har Håkon With Andersens forskning om reder- og verftsindustrien i Norge siden 1850-tallet fått internasjonal oppmerksomhet. Andersen belyser sine problemstillinger om verftsindustriens utvikling med prinsipielle resonneringer om teknologi, økonomi og kultur. Dette emnet er også tatt opp av Hans Kristian Mjelve ved Rokkansenteret i Bergen. I sin doktoravhandling med sammenligning av tre norske verft, anlegger han et perspektiv som supplerer Andersens (se også 5.7.3).

Anne Kristine Børresens fra Trondheim og hennes forskning er blitt kommentert i 5.7.2 og 5.8.1. Pål Thonstad Sandvik, også han Trondheim, har skrevet om Falconbridge Nikkelverk og Norsk Hydro. Omtales skal også Yngve Skjævelands og Bård Toldnes' pågående avhandlinger om henholdsvis den norske jernbanen og bilismens utvikling på landsbygda, begges arbeider retter seg mot bransjer eller bredere fenomener enn enkeltbedrifter.

Sammenfatning

Sammenfatningsvis kan det sies at de økonomisk-historiske perspektivene fortsatt inntar en sterk stilling i norsk historieforskning. Innfallsvinklene er en blanding av mer tradisjonelle spørsmål for denne spesialdisiplinen, hvor historikerne utgår fra kvantitative kildeserier eller bedriftsarkiv og knytter an til nyere problemstillinger i et internasjonalt ordskifte, der økonomi ikke ses som separert fra andre samfunnsdimensjoner, men som sammenflettet med politiske og kulturelle faktorer. En forskyvning har skjedd fra det tverrvitenskapelige perspektivet som ble utviklet ved

TMV, mot forskning som er ”endisiplinær” og gjøres rundt professorene i økonomisk historie ved universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim. En annen vending er den fra grunnforskning med et makroperspektiv til oppdragsforskning hvis perspektiv og fokus er enkeltbedrifter og bransjer. Ved BI i Oslo foregår det snarere en tydelig konsentrasjon på bedriftshistorie enn på økonomisk historie i mer generell forstand.

Utvalget savner den tversgående debattposisjonen som økonomisk historie hadde gjennom både sine teoretiske og sine metodologiske ambisjoner med Francis Sejersted som leder og TMV som primus motor. Bedriftshistorien veksler mellom empirisk innrettet og mer prinsipielle og teoretiske problemstillinger. Utvalget skulle gjerne sett den siste dimensjonen forsterket.

5.7.6 Teknologi- og vitenskapshistorie

Både teknologi- og vitenskapshistorie har de siste årtiene opplevd en stor internasjonal vekst, ikke minst inspirert av de tverrfaglige forskningsfeltene ”Science and Technology Studies” (STS) og den postkonstruktivistiske ”Actor Network Theory” (ANT). STS er en videreutvikling av 1980-tallet sosiologiske og historiske studier av forbindelser mellom teknologi og samfunn. Innflytelsen fra STS er tydelige på de to institusjonene der den teknologihistoriske forskningen er mest markant i Norge: Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK) ved Universitetet i Oslo og Institut for historie og klassiske fag ved NTNU. TIK har plassert seg sentralt i dette feltet og har nære forbindelser til internasjonalt ledende forskere. Kristin Asdal, TIK, diskuterer i en artikkel i *History and Theory* naturbegrepet i miljøhistorien. Hun argumenterer for at D. Haraways og B. Latours begreper om ikke-humane aktører kan historisere den essensialiserte idé om natur og økologi som ofte kjennetegner miljøhistorien. Begreper hentet fra STS kan i det hele være til hjelp og nytte for å overskride dikotomier mellom natur og kultur, det faktuelle og det ideologiske, biosfære og humanitet. De teoretiske refleksjonene er sprunget ut fra Asdals doktoravhandling, *Politikkens teknologier. Produksjoner av regjerlig natur*. I avhandlingen undersøker Asdal ”norsk etterkrigsnatur” som et særlig ”praksisfelt” dannet i relasjoner mellom vitenskap, teknologi og politikk. Med nedslag i paradigmatisk miljøhistoriske saker i Norge fra 1950-tallet og fremover, ikke minst Årdal aluminiumsverk og ”røykskadesaken”, gransker Asdal de vitenskapelige og forvaltningsmessige praksisformenes performativitet. Hun kobler Foucaults begrep om ”governmentality” med Haraway og Latours teorier i STS og viser hvordan natur med omskiftende formasjoner blir objekt for handling og intervensjon fra forskjelligartede aktører. Disse punktene og poengene finnes også i hennes seneste bok, *Grensetrafikk. Nedslag i matpolitikken og veterinærvesenets historie*. I den studerer hun veterinærkontroll og et politisert matbegrep i samspillet mellom norsk landbruk og forbrukerkultur.

Med det tverrfaglige, forskningsrådsfinansierte prosjektet ”Produktivitet 2005”, ledet av professor Håkon With Andersen, har NTNU også markert seg som sentral på det teknologihistoriske feltet. Et resultatet av prosjektet er samleverket *Fabrikken*, (jf. 5.7.3) der så vel materielle som idé- og begrephistoriske aspekter undersøkes og formidles til allment interesserte lesere. Med klart konstruktivistiske tilsnitt er boken

skåret til som en collage. Fabrikken lar seg ikke bare forklare i teknologiske, økonomiske og sosiologiske termer, den er også knyttet til en industrikultur som leverer bilder, ideer og verdier. Disse presenteres i et historisk perspektiv fra Fords enhetsfabrikk til senkapitalismens nettverksfabrikker, fra Charles Sheeler til Andy Warhols representasjoner, fra klasse- og kjønnsaspekter til konsum og merkevareledelse ("brand management") for bare å ha nevnt noen trekk. I bokens forfatterkollektiv har også professor Ola Svein Stugu og stipendiat Thomas Brandt, begge NTNU, bidratt med kapitler. Teksten streber ikke mot en lineær fortelling, noe som innebærer at det forekommer en del gjentakelser. Boken må likevel betegnes som et mangefasettert og vellykket tverrvitenskapelig verk.

Et annet formidlingsprosjekt avledet av "Produktivitet 2005" er utstillingen TECHNE ved NTNU. I utstillingskatalogen reflekterer Andersen over teknologi og formidling, videre over forsøket på å overkomme så vel teknologisk som kulturell og/eller sosial determinisme i teknologihistorie. I dette henter Andersen inspirasjon fra Latour og forsøker å begrepsliggjøre teknologien gjennom en rekke tematiske områder. Dette ses også av tekst, bilder og video på hjemmesiden til utstillingen på verdensveven.

Enda et resultat fra prosjektet finnes hos førsteamanuensis Anne Kristine Børresen, NTNU. Hun skisserer nettverksrelasjoner og samarbeidsstrukturer i norsk teleindustri i 1990-årene. Børresen retter blikket mot teleindustriens tiltagende fleksible produksjonssystemer og de mange komponenter av samvirke i en slik virksomhet. Komponentene innveves i samarbeidsvilje og konflikter på et mikroplan som konstant er i bevegelse under påtrykk av større strukturelle endringer. Børresen arbeider også med vitenskapshistorie i relasjon til forskerbiografien som sjanger. Hennes arbeid om Ellen Gleditsch har et klart kjønnsperspektiv innbefattet (se 5.7.2). Ved NTNU arbeider også Rune Hovd og Thomas Brandt med teknologihistoriske doktoravhandlinger. De tar opp henholdsvis sivilflygningens historie i Norge og kulturell produksjon og -bruk av Vespa-scooter.

I krysningspunktet mellom teknologi- og vitenskapshistorie arbeider en postdoktor ved NTNU, Per-Olof Grönberg. Hans doktoravhandling handlet om svenske ingeniørers migrasjoner og hjemkomster fra USA, 1880–1940. Avhandlingen som Grönberg skrev og forsvarte ved Umeå universitet, bidrar til forståelsen av spredningen av teknologi og teknisk viten ("knowhow") via migrasjoner. Utover ingeniørenes faktiske mobilitet undersøker Grönberg med inspirasjon fra Bourdieu de hjemvendte ingeniørenes symbolske kapital og deres karriereveier.

Fra Stavanger deltar forsker/postdoktor Eva Jakobsson i den internasjonale miljøhistoriske forskningen, i det hun videreutvikler perspektiver fra sin svenske doktoravhandling om industrialisering av elver og vannfall. Med referanse til Thomas Hughes' teorier om teknologisystem forsker Jakobsson på vannkraft- og miljøhistorie både ut fra aktør- og strukturnivå. Hun trekker inn både sosiokulturelle komponenter og konflikter i sitt forskningsperspektiv. Jakobsson har også arbeidet med mer grunnleggende problemstillinger som naturfenomener og historisitet, og hun har dessuten studert innføringen av vannklosetter i Stockholm i et teknologihistorisk perspektiv. Også Martin Byrkjeland, forsker 2 ved Rokkansenteret, har publisert en

rekke miljøhistoriske arbeider. Byrkjeland har blant annet sammen med Morten Hammerborg skrevet Bergens vann- og avløpshistorie i et langt historisk perspektiv.

Ved Høgskolen i Agder har førsteamanuensis Berit Eide Johnsen forsket på rederstrategier i Norge og i Storbritannia 1875–1925 i sammenheng med overganger fra seil til damp og til motor og fra tre til jern og stål. Teknologihistorie synes å være svakt representert ved IAKH i Oslo, men to personer har teknologi- og vitenskapshistoriske prosjekter som temaer for sine doktoravhandlinger: Liv Ramskjær undersøker plast i det moderne Norge, og Siri Aanstad skriver om kunnskap og innovasjon i norske bryggerier omkring 1900. Nevnes skal også at mange av de bedriftshistoriske monografiene fra BI tar opp teknologihistoriske aspekter. De er imidlertid drøftet under avsnittet om økonomisk historie (jf. ovenfor 5.7.5).

Ut fra et vitenskapshistorisk perspektiv har professor Einar Lie (tidligere forsker ved TIK), sammen med historiker Hege Roll-Hansen publisert en bok om statistikkens historie i Norge, *Faktisk Talt*. I den analyseres tallenes normdannende makt og etableringen av fakta. Gjennom statistikkens vitenskapelige oppkomst i Norge og dens bruk som politisk styringsredskap, fokuserer forfatterne på historiske konstruksjoner av de kategoriene og klassifikasjonene som tallene har bygd på. Nasjonalregnskaper og sosio-demografiske statistikker granskes og ses i forhold til samtidige politiske og vitenskapelige forståelseshorisonter, og dessuten den ”distanserte intervensjon” som tallene påkalte.

Til vitenskapshistoriske arbeider skal også regnes forsker Ketil Gjølme Andersens doktoravhandling ved Universitetet i Oslo (TIK), om den tyske nasjonaløkonomiens utvikling mellom 1909 og 1939. Avhandlingen har en klar interesse for en internasjonal, spesielt en tysk fagoffentlighet. Derfor er det synd at Andersen ikke har skrevet på engelsk eller tysk. Det rike perspektivet omfatter forskyvningen tidlig i 1900-tallets samfunnsforskning fra ”Staatswissenschaft” til ”Nationalökonomie”. Det skjedde innenfor rammen av fremveksten av en mer organisert form for kapitalisme, der moderne teknologi og rasjonalisering systematisk ble tatt i bruk (Hilferding). Den såkalte tyske historiske skolen i nasjonaløkonomi ble utviklet alt fra 1870-tallet av. Den avgrenset seg mot de klassiske økonomene og deres vektlegging av lovmessige sammenhenger. Nasjonaløkonomene stod overfor store metodologiske utfordringer da de utviklet teorier om brytninger mellom tyske og amerikanske produksjonsidealer og relasjoner på arbeidsmarkedet. Verket oppviser stor fortrolighet med den internasjonale diskusjonen på feltet.

Historikerne i Tromsø har til hensikt å utvikle vitenskapshistorie som et særskilt felt. Et ledende navn i utviklingen er Narve Fulsås (jf. 5.8.1 og 5.8.3). Det er flere stipendiater som arbeider på feltet. Et eksempel på tematiske områder er polarområdenes vitenskapelige utforskning og meteorologien som vitenskapsfelt.

Hva gjelder utviklingen av naturvitenskaper og medisin kan et par medisinhistoriske arbeider nevnes særskilt. Ved Rokkansenteret har forsker 2 Svein Atle Skålevåg forsket på oppfatninger av sinnssyke 1870–1925. Han er tydelig inspirert av Michel Foucault. Den psykiatriske arkitekturen har han også undersøkt. I samarbeid med Rokkansenteret har Historisk institutt/AHKR ved Universitetet i Bergen profilert

seg ved å satse på medisin- og helsehistorie. På dette feltet har så vel Tore Grønlie som Astri Andresen publisert flere bidrag og har redigert rapporter fra de årlige, internasjonale konferansene som avholdes i Bergen. Arbeidene har et klart internasjonalt og komparativt perspektiv. Det er også knyttet to stipendiater fra Historisk institutt/AHKR til prosjektet. Også Teemu Ryymin ved Rokkansenteret har utgitt et arbeid om helseopplysning i Finmark.

Ved Universitetet i Oslo pågår det et omfattende vitenskapshistorisk forskningsprosjekt i anledning av Universitetets jubileum i 2011. Prosjektet har foreløpig satt få spor i form av innleverte publikasjoner, men synes med en rekke pågående doktorgradsprosjekter å ha et potensial. Professor Edgeir Benum i Oslo har skrevet et par generelle artikler om forskningspolitikk og om utfordringen ved å skrive universitetshistorie.

Blant nylig utgitte arbeider med tema universitet og samfunnet skal Oddbjørn Melles lille skrift om høyere utdanning som en del av nasjonsbyggingen omtales. Utgivelsen er en bearbeidelse og videreutvikling av en problemstilling behandlet i doktoravhandlingen fra 1999 om etableringen av en høyskole i Volda og Molde. Nasjonsbyggingen i Norge var i høy grad et spørsmål om distrikts- og regionspolitikk. Melle drøfter hvordan disse prosessene i sin tur ble koblet til universiteter og høyskoler som mobiliserende faktorer. Ved NTNU ledet professor Steinar Supphellen mellom 2003 og 2006 det tverrfaglige prosjektet "Forum for kunnskapshistorie". Han har skrevet en artikkel om professor i samisk språk, Knut Leem (jf. 5.5.) i Trondheim. I den analyserer Supphellen 1700-tallets idé om språkvitenskap og stiller spørsmålet om hva professortittelen innebar. I tillegg har Supphellen forfattet en artikkel om Trondheim Katedralskole og Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab.

Sammenfatning

Norsk teknologi- og vitenskapshistorie må fremheves som perspektivrike felter. Især teknologihistorien har markert seg med stor innovativ evne, og den har satt tverrfaglighet, nytenkning og begrepsutvikling på dagsorden ikke minst når teknologi undersøkes i miljøhistorisk sammenheng. Forskingen er teoretisk velorientert og står sterkt ved at den trekker inn og bruker internasjonal kompetanse og begreper, om enn forskningssubstansen er overveiende nasjonalt avgrenset. Med en forskning som holder så høy standard og er orientert mot vesentlige problemstillinger internasjonalt sett, så savner utvalget en mer utadvendt publiseringsprofil. Foreløpig finnes det få teknologihistoriske utgivelser i internasjonale tidsskrifter og forlag. Dette endrer likevel ikke det faktum at norsk teknologihistorie er et felt der integrasjon og overskridelser av historiefagets tradisjonelle sjangere, politisk, økonomisk, sosial og kulturhistorie, skjer uten de store sverdslagene og har ført til nye og fruktbare resultater. Metodisk og teoretisk er det mye inspirasjon å hente i norsk teknologihistorie også for andre områder av historieforskningen.

Vitenskapshistorien synes å være i vekst som satsingsområde og som et felt med potensial. Den foreløpige vurderingen er gjort i forhold til medisinhistorie og de samfunnsvitenskaps- og naturvitenskapshistoriske studiene. Ennå er det for tidlig å

bedømme satsingen i Oslo på Universitetets historie, men utvalget mener det er opplagt å peke på de mulighetene som ligger i et samarbeid mellom de nyere perspektivene på teknologi-, miljø- og medisinvitenskapens historie og de påbegynte analysene av den institusjonaliserte universitetsvitenskapens historie.

5.8 Periodeovergripende temaer

5.8.1 Vitenskapsteori og historiografi

I det omfang historiefaget har beveget seg fra å være en beskrivende og kausalt forklarende vitenskap til å bli en mer tolkende orienteringsvitenskap, er de teoretiske perspektivene og innfallsvinklene som historikerne tar i bruk, blitt desto mer sentrale. Differensiering og spesialiseringer i historiedisiplinen koblet med en økt tverrvitenskapelig forskning, har imidlertid betydd at mange teoretiske perspektiver og debatter snarere utvikles innenfor de spesialiserte forskningsfeltene enn å utmyntes til overgripende historieteoretiske posisjoner. Når vitenskapsteori utvikles i tett forbindelse med empiriske forskningsresultater, er den umiddelbart mer anvendelig, men på den andre siden oppstår det en tendens til at de samme spørsmålene drøftes på hvert sitt lille seminarrom bortetter gangen. Dette delkapitlet bærer allerede preg av denne problematikken, ettersom noen av feltenes teoretiske posisjoneringer er behandlet under deres tematiske tilknytninger slik som for kvinnehistorie og teknologihistorie. Her vurderes kun vitenskapsteoretiske arbeider som er av mer overgripende karakter.

Historisk vitenskapsteori herunder erkjennelsesteoretiske, metodiske og historiografiske studier er svakt representert i Norge, og synes generelt ujevnt representert i de historiske miljøene. I Norge som i internasjonal debatt stod ordvekslingen om den ”språklige vendingen” (”The Linguistic Turn”), og hvordan den nye kulturhistorien utfordret den realistiske historieskrivingen sentralt i 1990-tallets vitenskapsteoretiske diskusjon. Etterhånden er denne utfordringen blitt tonet ned, og kulturhistoriske innsikter har i en viss grad blitt en del av historiefagets selvforståelse. Dermed kommer det meldinger om nye spenningsfelt i historieteorien, blant dem oppmerksomheten om kausale og strukturelle forklaringer.

Ved Universitetet i Oslo har professor Knut Kjeldstadli gjennom en årrekke markert seg innenfor historieteori både i Norge og internasjonalt. Han har inntatt en kritisk holdning til postmoderne historieteori, og det ut fra et etisk og politisk begrep om ontologisk realisme. Kjeldstadli arbeider blant annet med en ny begrepliggjøring av det samfunnsmessige. Heller enn å forstå samfunn som et funksjonelt hele basert på territoriale premisser, søker Kjeldstadli inspirasjon fra Bourdieu og Elias i sin bestrebelse på å utvikle et relasjonelt begrep om samfunn. Kjeldstadlis arbeid med å revitalisere sosialhistorisk forskning i internasjonal sammenheng finnes i hans drøfting av C. Tilly og andres begrep om ”contentious politics” (motstandens politikk). I en artikkel diskuteres muligheten for å avdekke regelmessige og tilbakevendende mekanismer eller ”robuste prosesser” i vidt forskjellige historiske forekomster av politiske motstandsbevegelser. Både identifikasjons- og avgrensingsproblemer og dessuten årsaksforklaringer er blitt gransket.

Spørsmål om årsaksforklaringer er også et emne som professor Tor Egil Førland i Oslo har undersøkt. Det gjør han i en artikkel i tidsskriftet *History and Theory*. Med utgangspunkt i en avhandling av Peter Railton og hans begrep om ”den ideale forklarende teksten” fra 1980, søker Førland å utvikle en inkluderende forklaringsmodell som kan forene så vel kausale som strukturelle og funksjonelle forklaringsmodeller i historievitenskapen. Til tross for inspirasjon fra Hempels positivistiske ”Covering Law” modell, argumenterer Førland for at Railtons forklaringsbegrep også kan romme for eksempel Hans-Georg Gadammers og Donald Davidsons teorier om fortolkningsbegrep som grunnlag for historisk erkjennelse.

Også professor Jan Eivind Myhre i Oslo arbeider med nytolkninger av sosialhistorien, og han har i det hele tatt en langvaring forskningsinteresse og mange publikasjoner innenfor norsk historiografi og historieteori bak seg. Myhre har foreslått en fortidsforståelse som inneholder et mer eksistensielt perspektiv, i det han plederer for å trekke inn følelser i forskningen innenfor sosialhistorie. Etter en lengre begrephistorisk og historiografisk gjennomgang foreslår Myhre å undersøke følelser i kontekstuelle sammenhenger som sosial fenomener.

Øystein Sørensen, professor i Oslo, har diskutert årsaksforklaringer i et avslutningskapittel i sin bok om kontrafaktisk historie. Sørensen oppfatter kontrafaktiske hypoteser som en forutsetning for årsaksforklaringer i begivenhetshistorie, med et begrep om ”åpne historiske situasjoner”. Dette suppleres med en redegjørelse for forskjellen mellom kontrafaktiske og skjønneriske historiske representasjoner.

To publikasjoner av professor Ingar Kaldal fra NTNU representerer innarbeidelsen av den nye kulturhistorien og dens teoretiske premisser i en allmenn fremstilling av historiefaget: *Frå sosialhistorie til nyare kulturhistorie* og *Historisk forskning, forståing og forteljing*. Begge er introduksjonsbøker som omtaler historiefagets aktuelle forskningsmessige status. Med en sympatisk innstilling til den språklige vendingen presenterer førstnevnte bok sosialhistoriske og nyere kulturhistoriske forskningstemaer og metoder. Boken drøfter utfordringene forbundet med kritikken av ”de store fortellingene” og fremhever blant annet desentrering og historisering som produktive forskningsstrategier. *Historisk forskning forståing og forteljing* er bredere anlagt, og søker å gi et overblikk over faghistorisk praksis i dag: fra forskningspremissar, forklaringsmodeller, metoder og erkjennelsesinteresser til formidlingsaspekter og refleksjoner over historiens nytte.

En positiv innstilling til fortellingens funksjon er også representert hos professor Narve Fulsås fra Universitetet i Tromsø. Fulsås har i en årrekke arbeidet med norsk historiografi og disiplinens teori, nå senest i europeisk prosjektsammenheng. Strukturert etter Alan Megills oppdeling av historiesyn i fire faser, har han utformet et forslag til en historiografisk utviklingslinje og eksemplifisert den med norske historikers bidrag. Med Paul Ricoeurs og Hayden Whites teorier om historie og fortelling drøftes det vidare hvorvidt historiedisiplinens sannhetsfordringer er legitime og/eller truet. Det siste synes neppe å være tilfelle ifølge Fulsås som foreslår en moderat revisjon av historisk praksis i kjølvannet av den språklige vendingen.

Blant de innsendte utgivelsene til evalueringen finnes det kun et eneste stort anlagt historiografisk arbeid, nemlig avhandlingen om Ernst Sars fra førsteamanuensis Dag Jenssen i Stavanger. Det er her tale om en egenartet analyse, i det Jenssen i avhandlingens første del anvender en eksistensiell innfallsvinkel på studien av Sars' historiske verker. Det eksistensielle skal i denne sammenhengen ikke forstås som en radikal subjektivistisk/biografisk inngang, men som en kompleks interaksjon mellom utviklingen i Sars' nasjonalhistoriske prosjekt på den ene siden, og en personlig livsholdning i forandring på den annen. Avhandlingens andre del er en mer tradisjonell undersøkelse av strukturelle slektskap mellom Sars' historieskriving og den romantisk-liberale historiografiske situasjonen i Frankrike fram til 1830. Forbindelsen mellom livsholdning og utlegninger av nasjonen som begrep og historie, har potensiell bred interesse. Jenssen er dessuten en flittig og grundig anmelder av historieteoretiske utgivelser og behersker også den introduserende sjangeren. I en lærebokartikkel i vitenskapsteori tar han utgangspunkt i Braudels hovedverk og den strukturelle historien, som litt paradoksalt, men begrunnet, sammenføres med en hermeneutisk referanseramme som grunnlag for historisk vitenskap.

Sammenfatning

Sammenfattende konstaterer utvalget at det vitenskapsteoretiske feltet er relativt sparsomt representert, det er få og relativt smale bidrag fra norske historikere. Geografisk kan de fleste lokaliseres til Universitetet i Oslo. Tematisk sett fremstår bidragene som noe spredt feking, og det er forholdsvis langt mellom de substansielle forskningsinnsatsene på dette området – en del bidrag er av introduserende karakter. Utvalget bemerker forøvrig at det med ett unntak, stipendiat Synne Corells analyse av verdier og objektivetsidealer i norsk krigshistorieskriving, heller ikke finnes historieteoretiske prosjekter blant doktorandene.

Det er et positivt at teoretiske spørsmål reises i forbindelse med sosialhistorie og den politiske historien, ettersom disse faglige retningene synes å dominere norsk historieforskning. De har behov for begrepsutvikling på samme måte som den kulturhistorien har gjennomgått de siste årtiene. Ordskiftet om den språklige vendingen har også i Norge vært nødvendig og ført til en rekke vesentlige innsikter. Likevel finnes det med enkelte unntak kun få og spede tiltak for begrepsutvikling, og ingen større forskningsprosjekter med vitenskapsteoretisk tyngde i det materialet utvalget har evaluert. Etter utvalgets mening finnes det et stort behov for særskilte satsinger på feltet vitenskapsteori innenfor alle subdisipliner og områder av faget. Det behøves mer fokuserte og koordinerte bestrebelser på å nyutvikle historieforskningens tolkningsrammer i Norge. Både vitenskapsteoretiske og historiografiske studier bør inngå som vitale komponenter i en økt selvrefleksjon blant historikere i de norske forskningsmiljøene.

5.8.2 Didaktikk og lærebøker

Den didaktiske forskningen er relativt svakt representert i det innleverte materialet, men forskningsfeltet synes å ha resonans i flere fagmiljøer. Mest fremtredende er professor Jan Bjarne Bøes innsats. Fra sitt arbeidssted i Stavanger har han det siste tiåret konsentrert sin forskning om historiebevissthet og historieundervisning. Slik det også fremgår av boken, *Billeder av fortiden. Historiedidaktik og historiebevissthet*. I den gir Bøe en innføring i nyere svensk og dansk forskning i didaktikk. Dessuten inneholder boken en diskusjon av undervisningssituasjonen i grunnskolen, og denne kobles opp mot vesentlige erkjennelser fra konstruktivistiske teoriretninger. Bøe legger opp til å betrakte fortellingen som en grunnkategori i historieopplæringen – en fortelling som åpnes opp mot elevenes ulike struktureringer av fortiden. Bøe argumenterer også for å trekke inn alternative læremidler til den sedvanlige læreboken. Han analyserer spesielt tegneserier som sjanger og redskap i historieundervisningen. Likeså arbeider førsteamanuensis Dan D. Daatland også han Stavanger, med didaktikk. I sammenheng med europeiske forskernetverk om migrasjon undersøker Daatland hvilke utfordringer immigranter stiller til elev-lærer relasjoner. Universitetet i Stavanger opprettet en masterutdannelse i historiedidaktikk i 2007.

Professor Olav Svein Stugu (NTNU) har også didaktikk som forskningsinteresse og har publisert innenfor feltet siste tiår. Blant annet har han studert nye norske lærebøker i historie ut fra en normativ vurdering, en fagvurdering og ut fra en bruksvurdering. Ved Universitetet i Bergen arbeider førsteamanuensis Arne Solli med implementering av informasjonsteknologi i historieundervisningen på universitetsnivå. I internasjonal sammenheng har Solli publisert om erfaringene med studentene i Bergens bruk av nettbasert kildemateriale så vel som om elektroniske utgivelser av studentoppgaver på nettet. Problematikken omkring hypertekst blir drøftet av Solli, spesielt i forbindelse med endret fortellerstruktur. I Bergen arbeider også førsteamanuensis Kjell Fossen med didaktiske spørsmål. Han anbefaler å trekke inn lokalhistorie i historieundervisningen, og begrunner det med at den gir en stabiliserende og identitetsskapende erfaring for barn og unge. Nærsamfunnets tradisjonsbaserte normer skal slik danne en motvekt til rotløshet i en hyper-medialisert oppbruddstid.

Professor Anne Hilde Nagel også hun Bergen, arbeider med forskningsetikk i historiefaget. Et pågående avhandlingsarbeid fra Trond Risto Nielsen, NTNU, undersøker menneskerettigheter i undervisningen. Førsteamanuensis May-Brith Ohman Nielsen (Agder) og førstelektor Sven-Erik Grieg-Smith (Bergen) har historiedidaktikk som forskningsfelt. Nielsen og førsteamanuensis Olav Arild Abrahamsen (Agder), har innsendt læreboksmateriale fra serien *Portal. I Norge etter 1850*, beregnet på det videregående nivået, fremlegger Nielsen hovedlinjer i Norges historie strukturert skiftvis i tematiske og kronologiske avsnitter. Hovedperspektivet er de moderniseringsprosessene som det norske samfunnet har gjennomgått siden midten av 1800-tallet. Så vel sosiale og økonomiske som politiske og kulturelle aspekter belyses på en vel tilrettelagt faglig og pedagogisk måte. Boken er utstyrt med et flott og informativt illustrasjonsmateriale. Sentrale problemstillinger aktualiseres og leseren stimuleres til refleksjon over hvorfor hendelser tolkes forskjellig. Til læreboken hører

det en publikasjon med utfyllende stoff, kilder og oppgaver: *Idéportal*, samt en *Nettportal* som presenterer ulike kilder, gir innføring i historisk metode og viser eksempler på forskjellige historiske fortolkninger. Det ansporer til kritisk tolkningsrefleksjon.

Et av de læremidlene som professor Ståle Dyrvik ved Universitetet i Bergen nylig har skrevet, behandler Norge før 1850 og retter seg som foregående bøker i Portalserien mot historiefaget i den videregående skolen. Det er prisverdig at en historieprofessor engasjerer seg i lærebokskrivning. Fordelen med at universitetshistorikere skriver er at tiden det tar før ny vitenskap når fram til lærebøkene, forkortes kraftig. Innenfor lærebokens begrensede rammer synliggjør Dyrvik noen vilkår for historisk kunnskap, og han redegjør for forskjellige tolkninger av fortiden. Dyrvik tar også et oppgjør med den nasjonalistiske (over)fortolkning og mytebygging omkring dansk diskriminering og/eller dårlig skjøtsel av Norge. Dyrviks mangesidige fremstilling er som tekst betraktet avansert for sin sammenheng.

Miljøet i Agder har i en årrekke tilbudt engelskspråklig undervisning i norske samfunns- og kulturforhold sett i et komparativt perspektiv. Antologien *Norway: Society and Culture*, har sitt utspring i dette opplæringstilbudet. Olav Abrahamsen har her bidratt med et kapittel om Norges økonomiske moderniseringsprosesser i det 19. og det 20. århundret. I oversiktens form søker kapitlet å besvare spørsmålet: "Why is Norway a Wealthy Nation".

Sammenfatning

Flere historikere fra miljøet i Agder har bidratt i læreboksmateriale for grunn- og videregående skole, mens den didaktiske forskningen først og fremst er markert i Stavanger. Didaktikken er også representert ved de fleste andre universiteter og flere høyskoler, men synes å leve en noe bortgjemt tilværelse. Et styrket samarbeid mellom de forskerne som har didaktikk som sitt ansvarsområde, burde kunne styrke dette forskningsfeltet betraktelig.

5.8.3 Lokal- og regional historie

Den lokalhistoriske litteraturen er svært omfattende i Norge. Den årvisse, løpende bibliografien som Norsk lokalhistorisk institutt (NLI) utgir, gir et godt bilde av situasjonen med hensyn til bredde og mengde. Bibliografien inneholder følgende grupper: "by og bygdebøker, distriktshistorie, lokal- og regionalhistoriske periodika, lokale- og regionale kjeldeutgaver og bibliografier." En optelling viser at det samlede antallet for 2005 lå på vel 400 titler.¹⁰⁴ I 2002 anvendte det offentlige, altså kommunale, fylkeskommunale og statlige organer omlag 40 millioner norske kroner på

¹⁰⁴ Se Heimen 2006: 131–154.

lokalhistoriske prosjekter.¹⁰⁵ Summen er å oppfatte som et absolutt minimumstall for midler brukt til lokalhistoriske publikasjoner, trolig er tallet er høyere.¹⁰⁶

Lokalhistorien har lenge vært en institusjonalisert virksomhet, og Landslaget for lokalhistorie (NLI) har vært aktivt siden 1920-tallet. På lokalt plan fantes det i 2002 rundt 600 historielag med til sammen 100 000 medlemmer. Det lokalhistoriske tidsskriftet *Heimen* har utkommet siden 1922. Fra 1990 utgis også *Lokalhistorisk magasin* i samarbeid mellom landslaget og NLI. Norsk lokalhistorisk institutt ble opprettet i 1955 og er direkte underlagt Kulturdepartementet. NLI's formål er å gi råd og veiledning i arbeid med lokalhistorie. Det gjør instituttet gjennom å ha historiefaglig forskerkompetente konsulenter som leser og vurderer manuskripter, innbyr til seminarer, utgir publikasjoner og skaper kontakt mellom lokalhistorikere. Direktøren for instituttet og de faglig ansatte har forskerkompetanse i historie. Ved NTNU finnes et professorat i lokalhistorie, det innehas av Ida Bull. De fleste universiteter og høyskoler tilbyr kurs i lokalhistorie.¹⁰⁷

En stadig større andel av forfatterne til lokalhistoriske arbeider av større omfang har akademisk utdannelse. Profesjonaliseringsgraden blant forfattere av by-, bygde- og regionalhistorie var så høy som 78 prosent i 2002.¹⁰⁸ De fagutdannede dominerer spesielt sjangrene by- og regionshistorie. Mange har gjort det til sitt yrke å være lokalhistoriker og oppdragsforsker. Historikere kan disputere på lokalhistoriske bestillingsverk, selv om det sjelden skjer. Generelt anses lokalhistorie og spesielt by- og regionalhistoriske verk å ha en signifikant verdi for akademisk merittering. Den delen av lokalhistorie som produseres av personer knyttet til forskningsmiljøer i historie, er for liten til at faglitteraturen som helhet kunne bedømmes ut fra den. Utvalgets oppgave må derfor innskrenke seg til å vurdere bidragene fra forskere som hører til de fagmiljøene som inngår i denne evalueringen. Vi vil særlig legge vekt på å evaluere om denne delen av lokalhistorie bidrar til å fornye forskningsfeltet i form av nye perspektiver eller problematiserende spørsmål til rådende oppfatninger. Innenfor lokalhistorien eksisterer det nemlig lange og sterkt normerende tradisjoner som ingen skribent i feltet kan unnlate å forholde seg til.

Lokalhistorie er som begrep så utflytende at det ikke kan defineres entydig. Imidlertid inkluderer ikke begrepet lokale punktstudier som går ut fra en strikt internvitenskapelig problematisering og har en generell rekkevidde. En allmenn og for vår hensikt anvendbar arbeidsdefinisjon lyder: Formålet med lokalhistorie er en undersøkelse som sikter mot en syntese av et lokalsamfunn innenfor et bestemt tidsrom. Resultatene skal være historievitenskapelig vederheftige og kunne formidles til allmennheten i dette lokalsamfunnet på en måte som gir kunnskap og vekker interesse

¹⁰⁵ Sprauten, "Historie for 40–50 millioner årlig", 2003.

¹⁰⁶ Arnfinn Kjelland ved Høgskulen i Volda har vektige innvendinger og peker på en rekke forhold som gjør at summen trolig er langt høyere. Utvalget hadde dessverre verken ressurser eller tid til å følge opp saken. NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie: undermappe, utkast-faktasjekk, brev fra Høgskulen i Volda 13.3.2008.

¹⁰⁷ En utmerket introduksjon til norsk lokal- og regionalhistoria er Aud Mikkelsen Tretvik, *Lokal og regional historie*, Oslo 2004.

¹⁰⁸ Sprauten, "Historie for 40–50 millioner årlig", 2003.

for historie. Definisjonen er stort sett for snever om vi ser den i forhold til praksis i feltet. Definisjonen retter oppmerksomheten mot de tradisjonelle og store sjangrene: by- og bygdehistorie og mot regionhistorie som de seneste årene har inntatt en sterk stilling i norsk historieforskning. Arbeidsdefinisjonen utelukker heller ikke de svært populære gårds- og slektshistoriene som også, påfallende ofte, sammenstilles av fagutdannede historikere. Som fenomen fremstår spesielt de sistnevnte historiebøkene som et norsk særdrag. Definisjonen synliggjør kjernen i den sterke norske lokalhistoriske tradisjonen, men det bør bemerkes at den samtidig utelater de mange årbøkene med sitt rike innhold av lokal- og regionalhistoriske artikler.

Byhistorikerne i Norge har et etablert selvbilde, og ifølge det er de internasjonalt sett urbanhistorikere med interesse for urbanisering og urbanitet. Det finnes også en norsk komité for byhistorie og et prosjekt om norsk urbanisering. En implisitt streben bak de mange byhistoriene har vært at de skulle danne grunnlag for en nasjonal syntese om norsk urbanisering.¹⁰⁹

Ved de fleste lærestedene i Norge spiller lokalhistorie en viktig rolle. Et unntak er Universitetet i Oslo der lokalhistorien relativt sett ikke er like godt representert. Historikerne ved Høgskulen i Volda vier i høy grad sin forskning til nærregionens fortid, og deres faglige virke foregår slik sett i utstrakt vekselvirkning med det samfunnet og det geografiske rom som er dem nært. Miljøet preges av nytenkning omkring lokalhistoriens kunnskapsmessige potensial.

Nye iakttagelser og metodologiske landevinninger tenderer til å drukne i den allmenne presentasjonen i lokalhistoriske arbeider. Men førsteamanuensis Arnljot Løseth som har spesialisert seg på lokal- og regionalhistorie, viser i et par artikler hvordan informasjonen i egne og andre lokalhistoriske publikasjoner kan legges til grunn for utforminger av teoretisk avanserte problematiseringer. Han er eneforfatter til én artikkel, mens en annen har han skrevet sammen med en historikerkollega og en statsviter. Publikasjonen *Nord-Vestlandet – liv laga?* der begge de to over nevnte arbeidene inngår, preges samlet sett av en tverrvitenskapelig tenkning og arbeidsform. Utgivelsen er et resultat av forskningsprogrammet ”Regional utvikling” som er finansiert av Norges forskningsråd. Programmet ble ledet fra Høgskulen i Volda. Med blick på Nord-Vestlandet og især regionen Sunnmøre undersøker Løseth hvordan regional (økonomisk) utvikling kan forklares, og han tilskriver kulturen (mentaliteten) forklaringsverdi. Metoden er komparativ i det ulike regioner sammenlignes med hverandre, konteksten er global. Den samforfattede artikkelen bygger på dybdeintervjuer med bedriftsledere på Nord-Vestlandet og har sitt utgangspunkt i begrepet næringskulturer. Det ses både på som formet og formende.

Industrialiseringens premisser og dens utfall, regional mentalitet/(mot)kultur og dessuten lærdomstradisjon og fremveksten av høyere utdanning drøftes av førsteamanuensis Oddbjørn Melle i et jubileumskrift. Det var bestilt av en bank med tilhold i den regionen der Høgskulen i Volda ligger. I sitt temavalg og grunnsyn samstemmer kapitlene hos Melle med de ovenfor omtalte arbeidene til Løseth. Melles

¹⁰⁹ Et flerbindsverk om byhistorie utkom i 2006, men har ikke inngått i evaluatørens bedømmelse.

spørsmål utgår fra uttalte problematiseringer av generell interesse. Tatt i betraktning sammenhengen og antatt leserkrets er teksten bemerkelsesverdig analytisk i formen. Ved Høgskulen i Volda er også førsteamanuensis Arnfinn Kjelland ansatt. Han har lang fartstid og erfaring med gårds- og slektshistorie. Kjellands studier som går helt ned på individnivå, bygger på familierekonstruksjoner og rekonstruksjoner av enkeltmenneskers livsløp fra 1600-tallet og fram til i dag. For å forenkle denne typen arbeid innenfor lokalhistorie har Kjelland utviklet et dataprogram som muliggjør hurtigere svar. Det gjør at forskeren kan stille vitenskapelig interessante spørsmål til et stort og voksende materiale. Mulighetene til å frembringe en vitenskapelig merverdi av forskning som er utført og fremstilt innenfor rammen av tradisjonell lokalhistorie, synes å være gode.

I mange av publikasjonslistene som historikerne i Bergen innleverte, inngår forskning av lokalhistorisk karakter. Professor Øyvind Bjørnson skrev Haugesund bys historie 1914–1950 som bestillingsarbeid. Det er tale om et sidetallstungt verk (700 sider tekst i to spalter) i stort format og rikt illustrert. Arbeidsinnsatsen bak kan ikke annet enn å imponere, og Bjørnson var en god allmenn formidler. Livet i byen som var avhengig av sildefisket og sjøfartens brå konjunktursvingninger, blir belyst fra mange og ulike synsvinkler. I beretningen som den vanlige haugesunder kan lese med utbytte, gis det imidlertid for liten plass til å synliggjøre denne lokale historien i forhold til pågående forskningsdiskusjoner. Det ville vært verdifullt om Bjørnson hadde rukket å fullføre sine planer. Han hadde satt seg fore i artikkelformat å stille spørsmål ved en rekke ”sannheter” om norsk historie. Blant dem av bokens kapitler som har en særskilt vitenskapelig tyngde, utmerker ett om arbeidet for hygiene og helsestell seg og dessuten det om arbeiderbevegelsens forhold til byens øvrige foreningsliv.

Førsteamanuensis Frode Ulvund har i ulike publikasjoner belyst aspekter av Bergens historie. Han medvirker i en historie om Bergen turlag og har formulert en lang tekst om perioden 1890–1946. Fremstillingen er skrevet for å ha appell til en bredere leserkrets og inneholder ingen eksplisitte problemstillinger. Men avsnittsoppsummeringene viser at temaet har potensial til en mer dyptpløyende analyse, for eksempel om spenninger mellom naturbevaring og kommersiell utnyttelse.

Historikerne ved NTNU har vært engasjert for å skrive Trøndelags historie i tre bind, fra steinalderen til nåtid. Med dette har de gått inn i rolle som aktive medskapere/konstruktører av en region. Det overordnede formålet med bokverket er å undersøke hvilke faktorer som i ulike æraer har konstituert en region, og hvordan denne regionen har kommunisert med omverdenen. På en utmerket måte kan bokteksten bidra til å utdype selvbildet overfor trøndere som historikerne i første rekke retter seg mot. Forfatterne forenes i sin tilbakeholdenhet med å presentere nye synsvinkler. Det vitaliserende potensialet for norsk lokal- og regionalhistorie som Trøndelags historie inneholder, er derfor ikke spesielt stort.

Professor Ida Bull medvirker i Trøndelags historie med en bred regionalhistorisk syntese, 1650–1850. Bull drøfter Trøndelag som historisk region. Hun vier arbeidsdelingen mellom kvinner og menn og regional identifikasjon særlig oppmerksomhet. Audun Dybdahl redegjør for regionen fra agrarkristen midt på 1300-

tallet og fram til omkring 1600. I del tre som omfatter perioden 1850–2005, medvirker førsteamanuensis i økonomisk historie, Pål Thonstad Sandvik og professor Ola Svein Stugu, sistnevnte har byhistorie som en av sine spesialiteter. Sandvik tar for seg regionens agrare næringer samt industri og handel i tiden 1850–1920. Spesielt fokuserer han på bankvesenet. Stugu drøfter regionens samtidshistorie, 1950-årene til nåtid. Han tegner et bilde av en region som gjennomgår en metamorfose fra et industrisamfunn til et kunnskapssamfunn, fra modernitet til postmodernitet, foruten at Stugu diskuterer regionen som stedsidentifikasjoner.

Arna Bygdebok II handler om et lokalsamfunn i Bergens nærhet. Tidsrommet er 1840–1972. Denne bygdeboken er et utmerket eksempel på et stykke velgjort oppdragsarbeid, her hadde historikeren ambisjoner om å frigjøre seg fra de strikte normene for hvordan lokalhistorie skal skrives. Svein Ivar Angell er eneforfatter til boken. Han er ansatt ved Rokkansenteret og har spesialisert seg på samfunnsmessig modernisering og identifikasjon. Hans fordypning har satt verdifulle avtrykk i *Arna Bygdebok*. Den er en veldokumentert og flerdimensjonell fremstilling på bortimot 600 sider. Boken er Angells første større arbeid etter disputasen i 2002. I den stiller Angell klare forskningsspørsmål, og anvender sidene til drøftinger av årsakssammenhenger. I sin beretning synliggjør han hvordan ulike samfunnssektorer virket i samspill med hverandre i et lokalsamfunn som gjennomgikk en industrialiseringsprosess og en allmenn modernisering. Begrepet modernisering drøftes i innledningen. Store samfunnsprosesser omformet lokalsamfunnet, men det skjedde på lokale premisser. Rammevilkårene ble gitt utenfra, men Angell peker på ulike former for entreprenørskap og medvirkning fra lokale aktører innenfor disse rammene. Det lokale møtet med en omvandrende rallarkultur og kollaborasjonen med tyskerne under andre verdenskrig er vitenskapelig interessante temaer som hadde fortjent ytterligere fordypning.

Førsteamanuensis Olav Arild Abrahamsen i Agder kombinerer på en vellykket måte det analytiske med det narrative i sine lokalhistoriske studier. Han hører med til de norske historikerne hvis vitenskapelige profil er dominert av lokalhistorie. Abrahamsen har spesialisert seg på byhistorie, og hadde to større monografier bak seg da han tok til å skrive tre bind om tettstedet Farsund. Andre bind er på over 500 sider og belyser perioden fra midten av 1800-tallet til 1930-årene. Han er en rutinert lokalhistoriker, og verket er blitt utformet som en mangefasettert skildring av et tettsted som stod i en vekselvirkning både med den omkringliggende landsbygden og den internasjonale økonomien. I fremstillingen formuleres det uttalte spørsmål, og de bakenforliggende årsakene til ulike fenomener diskuteres. To innovative innslag ved denne boken er måten byrommet i Farsund er blitt betraktet fra barnets synsfelt og skildringen av en voksende oppmerksomhet på avfallshåndtering.

Et levende forskningsmiljø på samisk og nordnorsk historie finnes – ikke overraskende – i Tromsø. Det gjøres verdifull innsats for å belyse regionen Nord-Norges historie i seg selv, men også viktige studier for å analysere forholdene i denne regionen med komparative og internasjonale utsyn. Lokal- og regionalhistorie kan betraktes som å inngå i det regionale oppdraget. I varierende grad oppfatter fagmiljøene å ha og skulle forvalte et slikt oppdragsansvar. Den regionale forpliktelsen er spesiell

for Tromsø. Nord-Norge skiller seg på mange måter fra landet forøvrig ved at her møtes flere, ulike kulturer. Nordnorsk inklusive samisk historie utgjør derfor en viktig del av den bevisste forskningsstrategiske satsingen i Tromsø (se 6.1.1).

Studier i samisk historie har et tyngdepunkt på forholdet mellom samer (og kvener) og statsmakten – det ”store” norske samfunnet. En streben etter å skrive historie ut fra de tidligere forsømte minoritetenes synsvinkel er fremtredende. Spørsmål om identiteter, etnisitet og bruk (og misbruk) av historie sett i et nordnorsk perspektiv belyses ved en rekke interessante bidrag i en utgivelse fra det 27. nordnorske historikerseminaret på Hamarøy i 2002: *Fortidsforestillinger*. Her påvises og diskuteres historiens plass i konstruksjonen av nye eller ”nygamle” regioner. Ikke minst vil vi peke på Einar Niemis problematiserende bidrag.

Henry Minde innehar et professorat med særskilt ansvar for samisk historie. Han studerer samisk historie både i et nasjonalt perspektiv, og som del av urfolkshistorie globalt sett. I en artikkel om norsk assimilasjonspolitik sammenfatter Minde tidligere forskning. Det er en studie av den norske minoritetspolitikken overfor samene, 1850–1980: fra bevisst norvegisering av kvener og samer fram til Altastriden. Studien setter også den norske politikken inn i et internasjonalt, komparativt perspektiv. Artikkelen gjenspeiler en grunnleggende studie gjort av den norske statsmaktens relasjoner til samene og kvenene og har en spennende faseinndeling. Opprettelsen av *Finnfondet* i 1851 innebar at samene skulle lære norsk. Det innledet den fornorskingen som blant annet førte til at egne skoler ble bygd, hvor de isolerte samiske elever fra deres geografiske opprinnelse. Samisk og finsk opphørte å være undervisningsspråk ved lærerseminaret i Tromsø.

Minde har også skrevet et bidrag til den norske maktutredningen, det er en analyse av norsk minoritetspolitikk. Denne studien er godt knyttet til internasjonal forskning, den norske politikken jevnføres med allmenne spørsmål omkring minoritetsspråk, urfolk og nasjonale minoriteter. De særegne økonomiske betingelsene for samene er også blitt viet betydelig forskningsinnsats i Tromsø. Førsteamnuensis Bård A. Berg går i sin forskning inn på reindriften og dens forandringer i moderne tid, nærmere bestemt fra midten av 1930-tallet. Han ser på hvordan krig og samfunnsendringer påvirket reinnæringen. Også her står spørsmålet om samenes forhold til et omkringliggende samfunn og politikk sentralt. En artikkel i *Åarjel-saemieh (Samer i sør. Årbok 2004)* bygger på hans doktoravhandling. I den hadde intervjumateriale en viktig plass.

En annen forsker innrettet mot samisk historie er Karin Granqvist, som siden 2005 har hatt en postdoktorstilling. Granqvist disputerte ved Umeå universitet på en avhandling om den svenske øvrighetens syn på samene på 1600-tallet. Forestillingen om samene som umoralske og avgudsdyrkere ble kanalisert gjennom rettsprosesser. I evalueringsperioden arbeider Granqvist med et prosjekt om fremstillingen av samer i 1800-tallets polare litteratur. Tromsøhistorikerne har engasjert seg for å formidle forskning på samisk og nordnorsk historie. Lærebøker for skolen om samenes historie er blitt forfattet av Bård A. Berg, mens Lars Ivar Hansen sammen med arkeologen Bjarne Olsen har skrevet et større grunnleggende arbeid eller oversiktsverk.

Teemu Ryymin ved Rokkansenteret har i flere arbeider behandlet kvenene i Nord-Norge. Innfallsvinkelen har vært etnisk identitetsmobilisering i moderne tid, sett fra så vel et empirisk som fra et mer teoretisk perspektiv. Hans avhandling fra Universitetet i Tromsø (2004) analyserer hvordan kvenene skildres i den finske offentligheten fra begynnelsen av 1800-tallet og fram til andre verdenskrig.

Astafjord bygdebok I–II, utgitt 2000 og 2005, handler om et lokalsamfunn i Nord-Norge fra de eldste tider til 1730. I denne bygdeboken strekker kontekstualiseringen seg utover rikets grenser, noe som er et sjeldent syn i norsk lokalhistorisk forskning. De to bindene er skrevet av professor i eldre historie ved Universitetet i Tromsø, Lars Ivar Hansen. Med utgangspunkt i omfattende arkivarbeid leverer Hansen en bredspektret analyse av et lokalsamfunn med en blandet norsk og samisk befolkning. Langt på vei bekreftes funn og forståelser fra allmenn og tidligere forskning på lokalt nivå. Dette gjelder for flere samfunnssfærer. Samenes tilpasninger, deres ”domestisering” hører med blant bokens store fortjenester, en annen verdifull del er studien av den lokale eliten. Hansen benytter gjerne kvantitative metoder og er metodisk nydannende med sine undersøkelser av samspillet mellom befolkning og ressurser. Publiseringssjangeren har lagt hindre i veien for Hansen slik at han ikke får markert og belyst sine resultater i forhold til tidligere forskning.

Miljøet i Tromsø forvalter sitt regionale ansvar på en god måte. Tyngdepunktet ligger på relasjonen mellom samer og staten og/eller på det omkringliggende samfunnet. Spørsmålet om etnisitet i et sammenlignende perspektiv inngår dermed i Tromsøs forskningsprofil.

Narve Fulsås bok *Havet, døden og været. Kulturell modernisering i Kyst-Noreg 1850–1950* fra 2003, bygger på et stort materiale fra Nord-Norge, men også fra det øvrige Norge. Temaet er drukningsulykker i fiskeriene. Fulsås leverer en original og tankevekkende studie om hvordan innstillingen til naturen og døden forandret seg i løpet av den prosessen som går under betegnelsen modernisering. Boken er teoretisk og metodologisk nydannende i sin måte å analysere kulturelle og mentale forandringer på. Vitenskapens muligheter til å melde været, en forandret og forbedret skipsteknologi, særskilt motoriseringen av fiskeflåten og dessuten utbyggingen av døds- og ulykkesforsikringer, fremmet et moderne innstilling. Et eldre, fatalistisk preget livssyn forsvant. Fulsås arbeid er på mange måter nyorienterende og kategorioverskridende.

Sammenfatning

Lokal- og regionalhistorie beregnet på en bredere allmennhet preger i høy grad norsk historieforskning, også den som foregår innenfor rammene av de historiefaglige forskningsmiljøene. Det empiriske grunnlaget er solid, og de lokalsamfunnene som portretteres, blir belyst fra mangfoldige vinkler. I den lokalhistoriske forskningen er nasjonen den selvfølgelig sammenhengende eller referanserammen. Stedet som studeres profileres gjerne som pioner eller ettersleper, som typisk eller atypisk. Fremstillingene oppviser store likheter i temavalg og opplegg. Muligheten for dypere analyser av fenomener fra denne lokale virkeligheten som har spesiell vitenskapelig interesse, er begrenset, og synes å være underutnyttet. Forsøkene på å vitalisere en sterkt normert

tradisjon som er etablert langt tilbake, forekommer, men de er forholdsvis få og moderate. Lokalhistorie som en bred syntese burde kunne åpnes for allsidige og helhetlige analyser av samspillet mellom miljø og menneske, men også interaksjon mellom menneske og teknikk. Disse mulighetene fremstår som underutnyttede.

Lokalhistorien er ikke uproblematisk som forskningsfelt, fordi ny vitenskapelig kunnskap og/eller metoder risikerer å bli usynliggjort når formålet er en bred og allment tilgjengelig fremstilling av en lokalitets skjebne i et gitt tidsrom. Plassen for klare resultatmarkeringer er knapp og liten. Likevel har norske historikere funnet fram til en praktisk gjennomførbart måte for å synliggjøre vitenskapelige landevinninger. Den er å anbefale. I oppfølgingen av de lokalhistoriske utgivelsene bør mer problematiserende spesialstudier utarbeides. De kan løfte fram ny kunnskap og/eller setter spørsmålsteget ved etablerte, nasjonale forestillinger. En måte å bearbeide resultater av lokalhistorisk forskning som kanskje kunne benevnes "akademisk sekundærraffinering", er interessant og er etter utvalgets mening vel verd å oppmuntre.

I en særstilling står likevel forskningen på de nordnorske og de arktiske forholdene. Disse utgjør et fundament for miljøet i Tromsø. Spørsmål om etnisitet og kulturmøter, relasjoner mellom statsmakt og annen øvrighet på den ene siden og lokalsamfunnene på den andre, er sentrale. Temaområdene er problematiserte på en god måte og settes inn i komparative sammenhenger.

Norske historikere som er ansatte ved historiefaglige forskningsmiljøer, lykkes etter alt å dømme med å skrive lokalhistorie på lokalsamfunnets premisser, det gjelder både temavalg og formidlingsform. Den lokale leseren uten omfattende forkunnskaper i historie er ikke på noen måte utestengt fra historie skrevet av profesjonelle historikere.

Faghistorikere som skriver for en bredere allmennhet, dyrker som regel en konstaterende og narrativ retorikk med entydigheten som undertekst. De tilskriver seg selv en profesjonell autoritet og opptrer overfor leserne som upåklagelig oppleste ciceroner i fortidens landskap. Forskningsprosessen med sine vitenskapsteoretiske premisser synliggjøres ikke, alternative tolkninger diskuteres ikke og kunnskapsmessige reservasjoner utelates. Norsk lokalhistorie skrevet blant forskere fra historiefaglige forskningsmiljøer utgjør intet unntak. Utvalget så gjerne at en interndisiplinær ordveksling om mer prosessuell skriving ble påbegynt, heri innbefattet en diskusjon om den prosessuelle og argumenterende skriveformens fordeler og ulemper. Norsk lokalhistorisk institutt fremstår som en velegnet initiativtaker til en slik diskusjon.

5.9 Synteser

5.9.1 Agrarhistorie

I 2002 utkom Norges landbrukshistorie fra 4000 f. Kr til våre dager. Verket er i fire bind på til sammen 1700 sider. Arbeidet var delt mellom en arkeolog, tre historikere og en sosiolog. En styrke ved dette bokprosjektet var at man lykkes med å finne forfattere som tok på seg så lange tidsspenn og slike tunge oppgaver. Alle fire forfattere tilhører eldre årsklasser og var meget meritterte for oppdraget. Første bind går fram til

middelalderens agrarkrise, 1350; andre bind strekker seg til 1814; det tredje omfatter tiden fra 1814 til 1920 og fjerde bind dekker årene fra 1920 til nåtid. Forskerne delte på til sammen ti årsverk. Prosjektet var styrt av Norges forskningsråd, det ble ledet av en styringsgruppe og finansielt støttet av en rekke sponsorer.

Arkeologen Bjørn Myhre og historikeren Kåre Lunden drøfter begge begrepet ”landbrukshistorie” og valgte, noe de øvrige forfatterne også mer implisitt gjør, en bred forståelse. Verket er en historie om strategier for å forsørge seg i vekselspillet mellom mennesker og miljø, i et Norge som lenge var et utpreget bondesamfunn. Forfatterne legger også stor vekt på sosial og politisk organisering. Norge plasseres mer eller mindre tydelig inn i en europeisk sammenheng. En engelsk sammenfatning i ett bind er utgitt. Denne fremgangsmåten er utmerket for å nå fram til en større krets av agrarhistorikere. Bokverket er rikt billedsatt og retter seg mot den lesende allmennheten. Myhre og Lunden er de av forfatterne som mest tydelig synliggjør forskningen som en prosess, de andre skriver mer narrativt. Ingvild Øye tester Thomas Malthus’ og Ester Boserups modeller om befolkningsøkning og (matvare)produksjon på norsk empiri i perioden 800–1350.

Forutsetningene for å skrive har selvsagt variert fra et saksområde til et annet og fra en epoke til en annen. Lunden etterlyser mer forskning om agrare forhold på 1600- og 1700-tallet. Av den grunn betoner han det tentative i sin tolkning. Lundens arbeid har sitt utgangspunkt i et historiematerialistisk grunnsyn. Han oppfatter dansketiden som en periode med dansk ”kommandoøkonomi”. De grunnleggende vilkårene for å forbedre bøndenes situasjon, de ”statslivegne”, kom med frigjøringen fra Danmark i 1814. Den norske konstitusjonen ga en mer demokratisk forfatning. Lundens løsning stimulerer til debatt og ny forskning, men som vist er den syntesedrivende fremstillingen der forfattersubjektet er tydelig nærværende, mindre slitesterkt.

Professor Brynjulf Gjerdåker som har sitt virke ved Høgskulen i Volda, har valgt å kalle sitt bind om tiden 1815–1920, *Kontinuitet og modernitet*. Tekstens røde tråd er vekselvirkningene mellom overskriftens to størrelser. Gjerdåker jevnfører fremfor alt med andre skandinaviske land, men likevel er det den norske debatten om det store hamskiftet i bondesamfunnet fra midten av 1800-tallet som han klart og vellykket knytter fremstillingen sin til. Den agrare revolusjonen som et europeisk fenomen drøftes ikke. Gjerdåker tar utgangspunkt i sosiologen Teodor Shanins karakteristikk av bondesamfunnet. Hos Shanin dannet bondefamilien/bondehusholdet den grunnleggende enheten for produksjon og konsum. Bøndene i Norge levde i hushold, men ellers finner Gjerdåker knapt noen støttepunkter for å beskrive bøndene, ikke en gang før hamskiftets tid, som medlemmer av et bondesamfunn slik det defineres i Shaninske termer.

Det nye på 1800-tallet spesielt i siste halvdel av århundret var de endrede mulighetene og ikke en markedsrettet mentalitet. Fra lang tid tilbake fantes nemlig fenomenet markedstilpasning i det norske agrarsamfunnet. Bøndene opptrer snarere som fleksible og tilpassningsdyktige enn som tradisjonsbundne. De prøvde det nye og var mottagelige for det som kunne innpasses i rådende normer og tankesett. Bøndene valgte og beholdt den teknologien som var funksjonell og effektiv. Teknologiutvikling er ifølge Gjerdåker en god indikator på tilpassningsviljen, og en internasjonal

sammenligning viser at denne viljen var like stor om ikke større blant de norske bøndene jevnført med bønder i andre land.

Emigrasjon og urbanisering resulterte i mangel på arbeidskraft på landsbygda og stigende lønninger. Dette foranlediget bøndene på 1860-tallet og fremover til å gå fra arbeidskraftintensivt til kapitalintensivt jordbruk. 1860-årene var derfor en brytningstid. Da ble landbruket mer markedsorientert, særlig fordi urbaniseringen skapte konsumenter på hjemmemarkedet. Produksjonsomlegging, nye former for samarbeid og innføring av ny teknologi utgjør sentrale elementer i den agrare moderniseringsprosessen. Gjerdåker er seg imidlertid bevisst at det som hendte på 1860-tallet, ikke egentlig var begynnelsen til en ny utvikling. Grunnlaget for denne utviklingen var både lagt og forberedt i tiden forut. Det nye var at prosessene akselererte. Den sterkeste drivkraften for omlegging til et buskapsjordbruk ser Gjerdåker i den internasjonale frihandelen og den billige importen av spannmål. Variasjonsbredden i det norske landbruket var stor, og næringen var i høy grad en kombinasjonsnæring. Også i slutten av den perioden som Gjerdåker studerer, var jordbruket preget av en "økonomisk dualisme", det betyr at selvberging og markedsøkonomisk tilknytning var sameksisterende størrelser i de enkelte husholdene. Man kan si at bøndene fremdeles stod med det ene beinet i selvbergingen og det andre i markedsøkonomien, og at de kunne flytte tyngden fra det ene til det andre beinet alt etter situasjonen.

En sammenligning med hvordan samme fenomen, de agrare revolusjonene, er historisk behandlet i nordiske naboland blottlegger interessante likheter og skiller. Vi tenker her på agrarhistoriske oversikter og/eller synteseverk som er utkommet i Danmark, Finland og Sverige siden tidlig i 1980-årene. Bøndene handler påfallende likt, men historikerne oppfatter de bakenforliggende drivkreftene eller bevegelsesgrunnene som svært ulike. Forskningstradisjonene i alle de nordiske landene er fremdeles sterkt nasjonale. I dansk og finsk forskning betones det hvor høy terskelen til forandring var, og at bøndene bare endret sine handlemåter under sterk tvang, mens så vel svenske som norske bønder oppfattes å ha hatt en lav terskel og så det nye som en mulighet. Gjerdåker anlegger det sterkeste aktørperspektivet. Det bildet han tegner i sitt bind av norsk landbrukshistorie har på en utmerket måte et potensial til å inspirere til fortsatt forskning og omfortolkninger i de andre nordiske landene.

5.9.2 Innvandring og migrasjon

Norsk innvandringshistorie fikk et avgjørende gjennombrudd med det store trebindsverket om norsk innvandringshistorie. Historien om innvandringen og innvanderne er naturligvis en viktig del av sosialhistorien. Den har fått økt oppmerksomhet blant historikere i takt med at våre vestlige, relativt homogene velferdssamfunn forandres og blir omstrukturerte til innvandrersamfunn. Knut Kjeldstadli har vært engasjert som hovedredaktør for trebindsverket. Han koordinerte også et forskningsprosjekt som lå til grunn for arbeidet og hvor omtrent 30 hovedoppgaver ble skrevet. Bindforfatterne kom fra Tromsø (Einar Niemi og Hallvard Tjelmeland), fra Høgskolen i Vestfold (Erik Opsahl) samt fra Oslo (Sølvi Sogner, Jan

Eivind Myhre, Knut Kjeldstadli). Verket var tverrfaglig i det også sosiologen Grete Brochmann medvirket. En kortversjon på engelsk er under utgivelse. De stilte spørsmålene dreier seg om hvem innvandrerne har vært, hvilken stat og (innvandrings)politikk som møtte dem, hvordan befolkningen som allerede bodde på stedene har reagert foruten hvordan innvandrerne over tid ble integrert i samfunnet. Tidsperspektivet er langt over tusen år fra en begynnelse rundt 900. Det lange tidsrommet medfører selvsagt at metoder og kildegrunnlag varierer mellom bindene. På tross av det og forfatterens ulike innfallsvinkler ligger noen lange linjer fast. Norge som et perifert beliggende område av den euroasiatiske landmassen, har ikke vært et av de store mottagerstedene, og innvandringen hit har inngått i bredere kontinentale migrasjonsmønstre, som for eksempel de østeuropeiske jødernes flytting vestover etter 1881 eller arbeidsinnvandringen fra Sør-Europa fra 1950- til 1970-tallet.

De tre bindene fremviser samfunnets grenser ikke bare i geografisk forstand, men også sosialt og kulturelt når det gjelder integrasjon av innvandrerminoriteter. Innvandringen har skjedd til et område med høy etnisk, språklig og kulturell homogenitet noe som førte til spesielle problemer. Forskerne har, i det minst for de siste seklenes del, kunnet påvise kjedefenomenet: Den første innvandringsbølgen følges av en neste med slekt og venner fra gamlelandet, og det etableres nye sosiale nettverk. Forskerne gjør også djuve historiske analogier når de sammenligner den svenske arbeidsinnvandringen til Norge fra 1860-tallet til 1914 med innvandringen fra Tyrkia og Pakistan fra siste del av 1960-årene og tidlig på 1970-tallet, og finner strukturelle likheter. Sett som helhet er samleverket om den norske innvandringen et eksempel på et vellykket krafttak og samling om et spesielt forskningstema, gjennomført som samarbeid mellom historikere fra ulike norske universiteter og høyskoler. Det må anføres som positivt at flere av verkets forfattere har publisert mindre arbeider på engelsk. Hallvard Tjelmeland (Tromsø) belyser med utgangspunkt i pakistanske innvandrere variasjoner og paradokser på Norges vei til innvandringsstopp. Arbeidet er utgitt i en antologi om europeisk migrasjon i etterkrigstiden.

5.9.3 Forsvarshistorie

Bind én av *Norsk forsvarshistorie* redegjør for et langt tidsavsnitt, det varer fra de eldste tider og fram til 1814. Bindet er delt i to hoveddeler. Geir Atle Ersland behandler historien fra rikssamlingen og leidangen og Terje Holm perioden fra 1500-tallet og fram til slutten av dansketiden. Ersland har skrevet en allmenn innledning om den rettfærdige krigen i middelalderen. Denne introduksjonen gir rammen for bindets behandling av krigsmakten i forhold til statsmaktens utvikling. Staten er det institusjonelle rammeverket for å forstå og forklare forsvarsmakten. Slik blir fremstillingen gjennomgående en speiling av den politiske maktens forandringer slik den avleses gjennom organiseringen av forsvar og krig. Spørsmålet om rikssamling og den tidlige leidangen blir en mer eller mindre naturlig begynnelse. Sammenhengen mellom Norges politiske svekkelse og den forsvarsorganisatoriske utviklingen drøftes utførlig, det samme gjelder for Norges posisjon og krigsmaktens organisering i den oldenborgske helstaten. Sjuårskrigen 1563–1570 med sin mobilisering av bondebefolkningen for

forsvar hadde sitt utgangspunkt i de gamle leidangsforpliktelsene. Sjuårskrigen betraktes som overgang fra et middelaldersk til et tidligmoderne forsvarssystem, og den betegnes som en militær renessanse.

Stor spalteplass innrømmes også til selve krigshistorien. Ikke minst Terje Holm leverer en inngående behandling av den militærteknologiske utviklingen. Fremstillingen bygger på og utnytter egne forskningsinnsatser og eksisterende forskningslitteratur godt. Spesielt interessant er Erslands kunnskaps- og idérike syntese over den norske leidangens oppkomst og utvikling. Med utgangspunkt i en mildt sagt omfattende og komplisert forskningssituasjon leverer han en enhetlig og delvis ny tolkning. Til grunn for fremstillingen ligger selvfølgelig et grunnleggende nasjonalt perspektiv, men begge forfatterne setter utviklingen inn i relasjonelle og komparative sammenhenger. Målet om å gi en forskningsbasert og vitenskapelig fremstilling som samtidig er lesbar for en større allmennhet, er så absolutt innfridd.

Bind to av forsvarshistorien har Roald Berg forfattet. Det omhandler unionstidens norske forsvar i perioden 1814–1905 og det fra flere vinkler. Offiserstandens profesjonalisering kartlegges inngående, det samme gjelder for den tekniske og den fortifikatoriske utviklingen. Til bindet hører også beskrivelsen av det organisatoriske og numeriske forløpet. Et annet sentralt problemfelt som Berg dekker, er den militærstrategiske tenkningen. Bakgrunnen var en geopolitisk situasjon under endring ikke bare innenfor unionen, men også ved forskyvninger i maktbalansen mellom Russland, Storbritannia og Prøyssen/Tyskland. Disse forskyvningene virket i sin tur som en sentrifugal kraft på unionen. Berg berører koblinger mellom forsvars- og utenrikspolitikk foruten tilknytningspunkter mellom forsvars- og innenrikspolitikk. Et spørsmål som drøftes inngående er hvorvidt det norske forsvaret samarbeidet med det svenske og/eller var tenkt å skulle mobiliseres mot Sverige. Svaret er at det skiftet over tid. Mot slutten av unionstiden var Russland ofte et dekknavn for Sverige når politikere og forsvarsfolk diskuterte mulige angrep østfra. Men Berg viser også at så sent som i unionens aller siste år, ble spørsmålet om et militæroperativt samarbeid på Nordkalotten stilt. Om det første bindet i serien er perspektivert ut fra ståsted i staten, så har det andre bindet gjennom sitt innholdsrike og empiriske grunnlag fokus på spenningsfeltet mellom unionen og nasjonen.

Bind tre om tiden 1905–1940 er skrevet av Rolf Hobson og Tom Kristiansen. Det tar for seg oppbyggingen av forsvaret etter unionsoppløsningen som dels medførte nye militærpolitiske forutsetninger og til dels var opphav til reformkrav. Militariseringen av den internasjonale politikken som hadde funnet sted siden 1890-tallet og påvirket unionen i dens siste fase, ikke bare fortsatte, men akselererte etter 1905 og fram til utbruddet av første verdenskrig. Krigen som ramme for den norske forsvarspolitikken er viet et eget kapittel. Trykket fra utenrikspolitikken ga spesifikke betingelser for nøytralitetspolitikken. Krigsøkonomien la press på priser, statsfinanser og arbeidsmarkedet. Det nye verdenssamfunnet etter freden med en nedrustningsoptimisme som i sin tur utløste forsvarsaktivisme, ga opphav til nye synspunkter og spenningsfelter mellom innenriks-, utenriks- og forsvarspolitikken. Den våpenteknologiske utviklingen betoner i likhet med den sikkerhetspolitiske utviklingen etter 1933, på ny dimensjoner

av dette spenningsfeltet. Blant aspektene hører også mobiliseringen og nøytralitetsvakten under den finske vinterkrigen med. I bindets avsluttende deler rettes blikket mot det tyske felttoget og okkupasjonen i 1940, her drøftes spørsmålet om 9. april kunne vært unngått.

Bind 4, om 1940–1970 er skrevet av Kjetil Skogrand. Det belyser resten av andre verdenskrig fra et norsk forsvarssynspunkt og deretter den kalde krigen fram til det tidlige 1970-tallet. Fiendebilder, krigsplaner og forsvarskonsepter ble grunnleggende endret med det tyske angrepet. Et forsvar ble organisert i eksil, hjørnesteinen i det var hemmelig militær motstand. Overgangen fra krigsalliansen til NATO og fra geografisk periferi til strategisk flanke analyseres. Norges deltagelse i militære FN-operasjoner belyses. Utenom disse mer militæroperative og strategisk orienterte sidene, drøfter bindet forsvarets organisatoriske utvikling i dette tidsrommet samt forsvarets rolle i en bredere samfunnssammenheng. Emner som tas opp er: spørsmål om totalforsvar, sivile tilleggsoppgaver i fredstid, våpenindustri, forskning og våpeneksport. Dertil kommer et avsnitt om forsvaret som yrke.

Jacob Børresen, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes står bak det avsluttende, femte bindet som dekker perioden 1970–2000. Dette tidsrommet utgjør slutten av den kalde krigen og begynnelsen til en ny internasjonal geo- og militærpolitisk orden, hvis konturer i mange henseender fremdeles er utydelige. Endringene utgjør en sterk og kraftigvirkende faktor og danner rammer for de forsvarspolitiske overveielene. Den militære bruken av makt på den internasjonale scenen ble motivert og organisert i nye former, og disse påvirket også Norge. Konfliktene så annerledes ut enn under den kalde krigens polarisering og nukleære terrorbalanse. Forsvaret ble i 1990-årene organisert for å utføre nye oppgaver. I denne tiden preget av sterke endringer ble spørsmålet om forsvaret som symbol og kulturformidling et orienteringspunkt. Fortid ble viet oppmerksomhet og historien var kart og kompass for å orientere seg og peile ut kurs. Spørsmålet om forsvarets rolle og oppgaver i fred (snarere enn i krig) stiltes fra nye ståsteder, og dette spørsmålet hadde i sin tur tilknytninger til forsvarsplanlegging, administrasjon og organisatorisk utvikling.

5.9.4 Polarhistorie

Den norske polarhistorien er et av de mange stort anlagte verkene av formidlings- og forskningskarakter. Trebindsverket har en sterk tilknytning til ett universitet – det i Tromsø. Hovedredaktører er Einar-Arne Drivenes og Harald Dag Jølle. I verket behandles tematisk de store ekspedisjonene, vitenskapene og ressursrikkommene i Antarktis og Arktis. Bind 1 fra 2005 *Ekspedisjonene*, tar for seg oppdagelsene og de store, heroiske norske polarekspedisjonene. Mye oppmerksomhet tilegnes de ”tre store”: Nansen, Amundsen og Sverdrup. Bindet omhandler også ekspedisjoner som fant sted etter storhetstiden. I bindet finnes det også svært gode fremstillinger av hvordan polarekspedisjoner ble anvendt i legitimerende hensikt og i oppbyggingen av Norge som ”polarnasjon”. Hvordan minnet om ekspedisjonene er blitt forvaltet kommer også vel fram. Polarforskeren som helt vises også klart i bind 2, *Vitenskapene* fra 2004. De politiske dimensjonene drøftes utførlig. Norsk utenrikspolitikk i mellomkrigstiden

hadde som mål å skaffe seg kontroll over blant annet Spitsbergen (Svalbard) og Jan Mayen. Til samme tid hører også den norske interessen for Grønland. Forvandlingen fra vitenskapelige engasjementer og utnyttelse av dem i en nasjonal, offensiv hensikt til mer internasjonalt samarbeid etter 1945 analyseres. Drivenes leverer en grunnleggende studie av norsk ishavsimperialisme. Forfatterens interesser gjelder selvsagt naturvitenskapene, men også kulturvitenskaper om innvånere, inuitter og samer i arktiske områder er inkludert. Bind 3, *Rikdommene* fra 2004, behandler den økonomiske utnyttelsen av naturressurser i de arktiske områdene. Det er fangstnæringene som presenteres: fiske, fangst av hval, sel og isbjørn, foruten gruvedriften på Svalbard og den moderne polarturismen.

Bokprosjektet er ambisiøst og sikter mot en allsidig belysning av norske forskningsinnsatser og utnyttelser av polarområdene. Med andre ord dokumenterer prosjektet norske prestasjoner, tilstedeværelse og krav i polarregionen. Verket bygger for en stor del på grunnforskning, men har karakter av å kunne leses av en større allmennhet. Det har en påkostet og tiltalende bladbunad og billedsettingen er både rik og instruktiv. De tre bøkene illustrerer også den store betydningen som norske satsinger i polarområdene har hatt for den politiske historien. Norsk politikk i Arktis og Antarktis blir viet oppmerksomhet og gitt en vel anbrakt analyse. Den offensive politikken som Norge har bedrevet etter 1905, først og fremst i Arktis, løper som et gjennomgående tema og forklaring i alle tre bindene. De identitetsskapende implikasjonene av norske vitenskapelige og økonomiske aktiviteter veves inn i teksten.

5.9.5 Idéhistorie

Norsk Idéhistorie i seks bind er redigert av historikeren Øystein Sørensen og idéhistorikeren Trond Berg Eriksen. I 2003 var alle bind utkommet. Det første bindet (2001) er forfattet av Sverre Bagge og omhandler, under tittelen *Da boken kom til Norge* perioden 1000–1537. Temaet er skriften og bokens ankomst til Norge, som skjedde i forbindelse med kristningen og tilegnelsen av en europeisk, kirkelig kultur. Skriftens betydning for å organisere samfunnet drøftes. Skriftens rolle for å strukturere minnet og som forutsetning for en annen samfunnstype analyseres. Oppmerksomhet vies skriftens plass i en administrasjon og i et mer hierarkisk ordnet samfunn. Bagge behandler også spørsmålet om skriften som et middel for ideologisk og politisk kontroll. Forfatteren redegjør for og problematiserer på hvilke måter et endret verdensbilde oppstod ved overgangen fra et førkristent samfunn til ett samfunn som ble kulturelt dominert av kirken. Ut fra eddadiktningen rekonstrueres det hedenske eller førkristne verdensbildet, og det drøftes hvordan det ga plass for et kristent et. Dette bindet behandler alle vesentlige utsagn fra den skriftlige kulturen inngående. Den norrøne verden trer fram her, det betyr at også Island innlemmes i Norgesveldet og den norske kulturen. Blant andre temaer som tas opp, er synet på samfunn og lover. Det gis initierende diskusjoner med utgangspunkt i bestemte sentrale kilder, for eksempel Kongespeilet. Idéhistorie handler naturligvis om eliten, ikke minst gjelder det for middelalderen, men i Bagges bind finnes også en drøfting av hvordan rådende forestillinger ble mottatt i de bredere befolkningslagene. Stor plass tilegnes

middelalderens viktige ideologiske og politiske stridsspørsmål: forholdet mellom kongemakt og kirke. Den norske utviklingen er gjennomgående satt inn i en europeisk sammenheng.

Filosofen Nils Gilje og teologen Tarald Rasmussen er forfattere til verkets andre bind, *Tankeliv i den lutherske stat*, og det skal bare noteres her. Bindet dekker perioden 1537–1814 og omhandler fremveksten av norsk lutherdom og norsk kultur som fra andre halvdel av 1700-tallet blir preget av opplysningsideer og patriotisme.

Tredje bind, *Kampen om Norges sjel* er skrevet av den ene av *Norsk Idéhistories* hovedredaktører, Øystein Sørensen. Bindet behandler utviklingen av nasjonale ideer i Norge, perioden er 1770–1905, av forfatteren kalt ”det lange 1800-tall”. Det bærende spørsmålet er i hvilken forstand nordmennene følte seg norske på ulike historiske tidspunktene. Spørsmålet søkes besvart dels ved å avdekke det idéhistoriske innholdet i nasjonsforestillingen og dels ved å undersøke styrken og intensiteten i den nasjonale identiteten sammenlignet med andre kollektive identiteter. Med bindets fokus på elitene primært nasjonalt, men også på regionalt og lokalt plan blir det langt på vei innholdet i den sammensatte og konfliktfylte utviklingen av norske nasjonale ideer som står i sentrum, mens deres gjenklang i allmuen nærmest forutsettes og blir ikke systematisk undersøkt. Sørensen belyser hvordan norsk nasjonal identitet ble utviklet i spenningsfeltet mellom opplysningsideer og romantikk. Han understreker imidlertid at opplysningstidens ideer om folkesuverenitet, demokrati og menneskerettigheter, inntok en viktig plass i norsk nasjonsbygging. Det er en tolkningslinje som forsterkes av analysens startpunkt i 1770. Bruken av ”vi-formen” betyr en uproblematisert innskriving av forfatteren, leseren og den fortalte fortid i det samme identitetsfellesskapet.

Det fjerde bindet, *Vitenskapens utfordringer* er skrevet av nordist og litteraturviter Liv Bliksrud, teolog Tarald Rasmussen og hovedbidragsyter, vitenskapshistoriker og biolog Geir Hestmark. Boken vil kun kort omtales her. Bind fire dekker stort sett samme tidsrom som bind to, men det beskjeftiger seg med det som skjedde innenfor litteraturen og det religiøse livet, da de nye naturvitenskapene med Darwin i spissen begynte å få gjennomslagskraft i Norge.

Historikeren Hans Fredrik Dahl er forfatter til femte bind, *De store ideologienes tid* som omhandler tidsspennet 1914–1955. Bind fem behandler velkjente emner på en tankevekkende måte: De mange store og små idédebatter settes inn i større sammenhenger. Den store veksten i kommunikasjoner i denne perioden integreres på en vellykket måte. Også i dette tidsrommet var de innflytelsesrike ideene av internasjonal karakter, men Dahl fremhever at fanatismen i standpunktene ble kraftigere i Norge enn i nabolandene. Han peker på arbeiderbevegelsens radikalitet, kirkestriden, moraldebattenes intensitet, det brede gjennomslaget til den akademiske marxismen og dessuten den sterke sivile motstanden under den tyske besettelsen og det strenge rettsoppgjøret. Videre poengterer han mer hjemlige idébrytninger som eksempelvis språk-, norskhets- og nøytralitetsstriden. I mellomkrigstiden kom posisjoner mellom fascisme og kommunisme i klemme.

Bindet er strukturert kronologisk og berører en rekke sentrale emner: radikaliseringsprosessen etter første verdenskrig, brytninger om psykoanalysen og dens store innflytelse på moral- og seksualdebatt, livssynsdebatter og raseoppfatninger, spiritisme og teosofi, kampen mellom kulturradikalisme og kristen fundamentalisme. Antisemittisme og rasehygiene behandles ikke som et eksklusivt fascistisk idégodt, og Dahl gjør oppmerksom på likhetspunkter mellom kommunisme og Quislings nazisme. Etter redegjørelsen av okkupasjonens motstand og rettsoppgjøret, påpeker han at mens rasetenkningen ble illegitim, så forsvant ikke ideene om korporatisme, men levde videre. Det var fordi ideer om nasjonale verdier og symboler, ifølge Dahl, er en tvetydig og komplisert historie. For årene etter 1945 pekes det på to idéhistoriske strømninger: kollektivismen og den politiske, vitenskapelige og kulturelle vestvending, de to strømningene stod delvis i et innbyrdes motsetningsforhold. Dette manifesterte seg blant annet i store kulturdebatter. Bindet avsluttes i 1955 uten nærmere begrunnelse. En idémessig utvikling fra fellesskap til kollektivism er Dahls store tolkningslinje, hans posisjon er demokratiets og rettsstatens. Det er imidlertid et utgangspunkt som ikke presenteres eksplisitt.

Sjette og siste bind, *Et lite land i verden* av idéhistoriker Trond Berg Eriksen, sosiolog Andreas Hompland og litteraturviter Eivind Tjønneland, har hatt den vanskelige oppgaven å dekke etterkrigstiden fra cirka 1965 og fram til i dag. Forfatterne har ment at denne periodens idéhistorie ikke i tilsvarende grad som de tidligere, kan sentreres til betydningsfulle personer og deres tanker. Derfor skriver de ikke idéhistorie, slik det har vært drevet som universitetsfag. I stedet for retter de blikket mot ideologier, forestillinger, mentaliteter og talemåter, slik de kan leses og forstås gjennom ulikartede ytringer. Disse ytringene befinner seg på en skala som går fra dagsaktuelle innlegg til tekster som er komponert for evigheten. Bindet fremstår derfor i høy grad som en bred og interessant kultursosiologisk fremstilling av norsk etterkrigstid. Bokens tematiske struktur fungerer godt sammen med en grunnleggende inndeling i to perioder med hver sin markante diagnose: 1965–1980 preges av oppgjør, venstresradikalisering og brudd med det sosialdemokratiske verdihegemoniet, mens årene etter 1985 er karakterisert ved nyliberalisme, individualisme, høyredreining og nasjonal selvransakelse. Emner som behandles er: massenes individualisering, positivismekritikken, kulturbegrepets forvandling og den kulturpolitiske styringen, litteraturen som tidsspeil, radikaliseringsprosessen i 1960- og 70-årene, ideer om dannelse og utdanning, kirken og livssynsmarkedet, kvinnebevegelsen, mediernes forvandling, høyrebølgen og populisme, ideer om sunnhet og velferd, idrett og norsk identitet.

Gjennom de tallrike temaene løper en klar og forholdsvis konvensjonell tolkningslinje: Kollektive identiteter fortrenses av en gjennomtrengende individualisme, de klassebaserte ideologiene er døde og den nasjonale identiteten utfordres i stigende grad av globalisering og multikulturalisering. Denne overordnede tolkningen følges konsekvent og forsøkes ikke utfordret, det kunne forfatterne ha gjort ved å peke på paradokser eller alternative tolkninger. Bindtittelen *Et lite land i verden* henspiller også på Norge intellektuelt sett, og synsfeltet er som i de andre bindene at en vesentlig del av norsk tankeliv i etterkrigstiden har sitt opphav i import. Forfatterne markerer at de

oppfatter boken som et bidrag til nasjonal selvransakelse, og bruken av "vi-formen" understreker inntrykket av bindets identitetshistoriske tematikk.

Det idéhistoriske feltet og sjangeren idéhistorie er omstridt. I forordet til verkets første bind definerer redaktørene feltet som en innfallsvinkel. I verket legges hovedvekten på tekster og tanker snarere enn på hendelser og handlinger. Gjenstand for tverrgående belysning er norske tankemønstre og idédebatter om vitenskap, religion, politikk og moral, og hvordan disse tankemønstrene er blitt utviklet. Verkets grunnidé er i det store og hele blitt fulgt opp, og de variasjoner som finnes mellom bindene med hensyn til avgrensninger og disposisjoner, kan i noen grad tilskrives de store forandringene i historiske vilkår som et tidsspenn på 1000 år nødvendigvis rommer. Slik vil grenseflatene til mentalitetshistorie, vitenskapshistorie, politisk idéhistorie og nasjonal identitetshistorie veksle. De vitenskapshistoriske aspektene i verket ville generelt hatt godt av at det var blitt trukket flere veksler på nyere forsknings påpekninger av sammenhenger mellom vitenskap og kultur.

5.9.6 Sammenfattende om synteser

Norsk polarhistorie og norsk innvandrerhistorie er originale og nydannende synteseverker. De knytter an til de nasjonale rammene. Det er de norske utforskerne (eventyrerne) Nansen, Amundsen og andres innsatser som behandles, foruten annen norsk økonomisk og vitenskapelig foretaksomhet i nordområdene og i Antarktis. Innvandrerpolitikken blir også sett fra et norsk perspektiv. Men i begge tilfeller dreier dette seg om verk som i betydelig grad på en kritisk måte behandler henholdsvis polar virksomhet i konstruksjonen av norsk identitet fra slutten av 1800-tallet og et stykke inn på 1900-tallet og innvandringens betydning for og innvirkninger på det norske. Verkene har gjennomtenkte konsepter og opplegg. De vitenskapelige motiveringene har hatt godt gjennomslag ved konseptualiseringen. Derfor blir disposisjonene tematiske og problemstyrte. Spesielt polarhistorien er i mindre utstrekning enn de andre synteseverkene kronologisk styrt.

Norsk forsvarshistorie er mer av et tradisjonelt verk. Nasjonalstaten eller den blivende nasjonalstaten er rammeverket. Forsvarshistorie er dessuten en term som tar utgangspunkt i dagens oppgaver for den norske krigsmakten og projiserer dem bakover. Resultatet blir ikke spesielt mye forsvarshistorie i egentlig forstand for tidlig- og høymiddelalderens vedkommende. Fremstillingen står på vitenskapens grunn og fyller høye kvalitetskrav stilt til vitenskapen. Tidligere forskningsresultater syntetiseres på en god måte, og de integreres delvis med egen forskning.

Norsk idéhistorie preges av lysende og initierende fremstillinger som bygger på egen og andres forskning. Mange nye perspektiver tegnes som ofte setter den norske utviklingen – den nasjonale – i relasjon til en europeisk. Men verket består av en rekke selvstendige monografier. For eksempel kan Sverre Bagges bok om middelalderen karakteriseres som en glitrende sammenfatning og videreføring av mye av hans egen forskning. Den redaksjonelle styringen er betydelig mindre fremtredende enn det som gjelder for eksempelvis for forsvarshistorien, for ikke å snakke om polarhistorien og innvandringshistorien.

Ei heller i den agrarhistoriske syntesen er den redaksjonelle styringen påfallende. Strukturorienterte perspektiver kjennetegner noen bind og aktørorientering andre. En rekke interessante resultater fremvises i en ramme som er nasjonalt norsk. En tilknytning til andre nasjonale agrarhistoriske prosjekter hadde ikke vært uten interesse og hadde dessuten bidratt til å relativisere den nasjonale rammen. Det historiske perspektivet er ennå lengre enn i innvandrerhistorien, og i det første bindet er en av forfatterne arkeolog.

Å utarbeide nasjonale oversikter og synteseer av temaer i norsk historie og skrive dem for en lesende allmennhet, er en sterk tradisjon både i norsk historieforskning og i formidlingen av historisk kunnskap. Utvalget har valgt å rette spesiell oppmerksomhet mot synteseskrivingen som et interessant innslag i norsk historiografi. Generelle oversikter over norsk historie og/eller nasjonale synteseer av ulike samfunnsområder (se 5.8.3) synes å leve i en kunnskapsmessig symbiose med lokalhistoriske fremstillinger. Nasjonal og lokal historie er to sjangre som kommuniserer med og tenderer mot å bekrefte hverandre. Oversiktene/syntesene er i betydelig grad tuftet på lokalhistoriske studier som kontekstualiseres på nasjonalt nivå. Gjensidighetsforholdet risikerer å utvikles til en kunnskapsmessig ”rundgang”. Når lokalhistorie slik det skjer iblant, ensidig skrives med utgangspunkt i de spørsmålene og det bildet som de nasjonale fremstillinger presenterer, så påvises den lokale gyldigheten ved hjelp av lokal empiri gjerne i form av et mindre antall illustrerende eksempler. Det symbiotiske forholdet mellom nasjonale synteseer og lokalhistorie burde slik utvalget bedømmer situasjonen, være verd en ordentlig gjennomlysning i form av historiografisk forskning.

Gjennomarbeidede synteseer er helhetstolkninger. Forfatterne har noen muligheter til å fordype seg, men syntesen hviler hovedsakelig på forskning som allerede er utført. Nettopp derfor innebærer syntesene et betydelig potensial som et dynamisk element i norsk historieforskning. Spørsmålet er hvor godt dette potensialet utnyttes. Evalueringsutvalgets inntrykk er at det ikke utnyttes maksimalt i alle synteseverkene. For at det skulle bli det, kreves det fra synteseforfatterens side en mer energisk driv og tydeligere og avklarende refleksjoner over den aktuelle syntesens teoretiske premisser og avgrensninger, samt en drøfting av det bildet som syntesen formidler sett i forhold til andre mulige bilder. Refleksjonen bør både formuleres og kommuniseres til leseren

En velskrevet og dugelig argumentert syntese peker fremover og den markerer tydelig hvor det etter alt å dømme foreligger behov for og muligheter til fruktbar ny forskningsinnsats. Men også dette skjer altfor sjelden i de syntesene som utvalget har lest og vurdert. Muligens avstår forfatterne av synteseverker fra dyptgående diskusjoner av premisser, resultater og sentrale forskningsbidrag, fordi de har i tankene den lesende allmennheten som formodentlig ønsker lettleste og entydige tekster, eller også kan fraværet skyldes de premissene som forlagene dikterer. Om så er tilfelle, så finnes det ingen som hindrer historikerne i sine internvitenskapelige fora å engasjere seg i diskurser av typen som er nevnt ovenfor, og dermed vitalisere forskningen. Forskningsprosjektet i tilknytning til innvandrerhistorien kan ses som et eksempel.

Syntesen blir oftest et spørsmål om ”wie es eigentlich gewesen” snarere enn å uteske en problematiserende og teoriutviklende syntese. Slik utvalget ser det, bør

synteskrivingen i større grad betraktes som et utgangspunkt for å formulere nye problemstillinger enn som sammenfatninger av eksisterende forskningssituasjoner.

6 Norsk historieforskning: delene og helhetsprofilen

6.1 Forskningsprofiler og -strategi

6.1.1 Utvalgets profilkriterier

Som utgangspunkt for en diskusjon av fremtidig forskningspotensial tegner vi en profil av norsk historieforskning. Den inkluderer så vel forskningens sterke som dens mindre sterke sider. Underlaget for dette underkapittelet er fagmiljøenes egenvurderinger og utvalgets møter med hvert enkelt miljø. I denne evalueringen har utvalget operasjonalisert profilbegrepet gjennom å spesielt diskutere tre spørsmål:

- Finnes det eksplisitte strategier for forskningsinitiering og for planlegging av forskning (utviklingsplaner, prioriteringer, organisasjon, samarbeid)? Hva styrer strategivalgene? Finnes det strategier for stipendiater som en forskningsressurs? Strategivalg har selvfølgelig forskningsfinansielle forutsetninger eller diktater. Et viktig spørsmål er i hvilken grad forskning innrettes mot områder der det er finansielle ressurser å hente, eller om de finansielle ressursene søkes etter at forskningsoppgaver er blitt formulert på internvitenskapelig grunn. I praksis handler det naturligvis ofte om blandingsformer, men vi ønsker å peke på de prinsipielle skillene.
- Historikere har siden disiplinen ble profesjonalisert på 1800-tallet, i hovedsak formulert sine forskningsoppgaver innenfor en nasjonal ramme. I den senere tid har sterke røster ment at romdimensjonen må problematiseres, og at historikerne ikke bare har et nasjonalt oppdrag, men også et lokalt/regionalt og et internasjonalt (europeisk og/eller globalt). Hvor plasserer fagmiljøene seg langs akse lokalt-globalt, og hvilke konklusjoner om norsk historieforskning i sin helhet kan en trekke fra svaret på dette spørsmålet?
- Historie er den disiplinen som fokuserer på *tidsdimensjonene* i menneskelige og samfunnsmessige forhold. Generelt i samfunnsvitenskapene synes kontinuitet og trendfremskrivning å utgjøre det dominerende tidsperspektivet. I hvilken grad problematiserer historikerne et slikt syn? Diskuteres disiplinens teori- og metodeutvikling? Hvilke kontakter nasjonalt og internasjonalt vurderes som viktige for overveielser i disse spørsmålene?

Øvrige spørsmål i profilen handler om i hvilken grad det foregår eksplisitte refleksjoner over problemstillinger knyttet til hensikten med historieforskningen, og til spørsmålet om hvilken eksklusivitet historikerne har som utforskere av fortiden. Spørsmålene som refleksjonen søker å belyse er: Hvor befinner historieforskningen seg faktisk, og hvor burde den normativt sett befinne seg langs en akse med ytterpunktene – i den ene enden historie som samfunnskritikk, og i den andre historie som legitimering av makt?

Forskningsstrategiske instrumenter for fokusering og prioritering av forskningsinnsatser er først og fremst av to typer: for det første definisjoner av stillinger og stillingsbetenknninger når poster blir ledige og lyses ut, og for det andre finansielle ressurser fra universitetet/fakultetet og eksternt. For stillingenes del utgjør utvelgelseskriterier for stipendiater og postdoktorer en egen undergruppe. En viktig forutsetning for å håndtere tilgjengelige virkemidler på en optimal måte ville være en utstrakt kultur med selvrefleksjon som innebar diskusjonsgrupper, seminarer og lignende.

6.1.2 Utvalgets tegning av profilene

En hovedkonklusjon er at eksplisitte strategier bare i liten grad finnes. Oftest handler valg av forskning om å reagere på en søknad om midler som råker å komme, for eksempel oppdragshistorie eller Forskningsrådssatser innenfor spesielle felt. Stipendiatstillinger fordeles knapt etter noen strategisk plan med forskningsprioriteringer, og heller ikke faste førstestillinger som utlyses, er definert i forhold til strategier for forskning. Helst er det et spørsmål om å reagere på den aktuelle vakansen uten å sette den inn i et større mønster. En annen konklusjon er at teoretisk og metodisk refleksjon sjelden skjer i organiserte former på institusjonelt nivå, om man holder stipendiatseminarer der avhandlingsutkast legges fram, utenfor. Men på stipendiatseminarer er rammen i prinsippet bundet av den teksten som blir presentert. Utgangspunktet er snarere det som presenteres innenfra enn den bredere og mer prinsipielle debatten utenfor. Refleksjoner skjer som regel på prosjektnivå, og den er igjen oftere spesialisert enn prinsipiell.

Den skjeve kjønnsfordelingen som karakteriserer norske historiske institusjoner, er dokumentert (se 3.2). Skjevheten gjenfinnes, med ett unntak, ved hvert av de evaluerte fagmiljøene. BI og Volda danner det ene ytterpunktet, for i evalueringsperioden har ingen kvinner vært ansatt der. Det andre ytterpunktet er TIK, der kvinner med førstestillingskompetanse utgjør litt over halvparten (se 3.4) av forskerne. Institusjonene er ikke direkte blitt bedt om å forholde seg til kjønnsprofil og kjønnsstrategi i selvevalueringene, likevel er det bemerkelsesverdig at så få kommenterer spørsmålet. Det gjør kun Bergen, Trondheim og Tromsø. Bare Tromsø stadfester nødvendigheten av målrettet rekrutteringsinnsats, det gjorde Tromsø så vel i sin selvevaluering som under dialogmøtet. Hva de øvrige miljøene angår så gjenkjente de på forespørsel den skjeve kjønnsprofilen som et problem, men det fantes ikke overveielser eller forslag til strategiske tiltak på dette området. I Trondheim og Bergen er instituttet oppmerksom på den økte fagadministrative belastningen på kvinnene i forskerstillinger, og i Bergen kompenseres byrden med tildeling av ekstra forskningstid for kvalifisering til toppstilling. Forøvrig vil utvalget bemerke, at de to eneste institusjonene som angir kjønnsrelaterte problemstillinger som prioriterte fagfelter, er BI i sin fremtidsvisjon og Bergen i sin faglige profil.

Naturligvis er det komplekse sammenhenger som understøtter og opprettholder den skjeve kjønnsstrukturen i historiefaget i Norge. Institusjonenes profileringer av

disiplinens kjerneområder (eller mangelen på samme), formelle og uformelle nettverk, miljø og arbeidsforhold, kan regnes med blant de faktorene som influerer på menns og kvinners valg eller bortvalg av en akademisk karriere i historie på den ene siden, og institusjonenes valg eller bortvalg av kvinnelige og mannlige kandidater til stillinger på den andre siden. De mange og ulike motiver bør likevel ikke hindre miljøene i å utarbeide strategier for å utjevne kjønnsforskjellene; i disse bør faglige og praktiske faktorer ses i sammenheng med hverandre.

Etter hvert som konkurransen om talentene skjerpes, vil det være en vesentlig forutsetning for å opprettholde en høy faglig standard at norske historieinstitusjoner rekrutterer velkvalifiserte kvinner i like høy grad som menn. Det gjelder også å målrette innsatsene for kvinners videre karrierevei i academia. Utvalget anbefaler at institusjonene utviser betydelig større oppmerksomhet og innsats for å oppnå bedre kjønnsbalanse i stillinger på alle nivåer. Dessuten bør de trekke dette perspektivet inn i sin fremtidige forskningsprofil. Vi tilrår at miljøene koordinerer innsatsen og utveksler gode ideer om praktiske tiltak og oppfølginger (såkalt ”best practice”) eventuelt også med utenlandske institusjoner.

Blant universitetene har **Tromsø** den mest uttalte forskningsstrategien. Strategisk planlegging har foregått siden mitt på 1990-tallet med revisjon i 2002. Den strategiske planleggingen er et verdifullt redskap for å få historikere til å samvirke internt og med andre miljøer ved eget lærested, men også nasjonalt og internasjonalt. Strategien i Tromsø retter forskningen inn mot tre hovedområder: 1, nordområdets/Barentsregionens transnasjonale historie i organisert samarbeid med utenlandske universiteter og med et eget professorat; 2, urfolk- og minoritetshistorie med et eget professorat og mål om å bygge opp kompetanse på både regionen og det globalt komparative; 3, et longitudinalt perspektiv der det utvikles problemstillinger som løper gjennom århundrer, fra tidlig middelalder med tilknytning til arkeologi til tidligmoderne tid. I det langsgående perspektivet studeres blant annet migrasjon og demografiske mønstre samt religion. Strategien til alle de tre overnevnte hovedområdene betoner trans- og subnasjonale innfallsvinkler. Nylig bestemte Tromsø seg for å prioritere ytterligere ett område: vitenskapshistorie, som lar seg utmerket analysere transnasjonalt.

Forskningen på Afrika spesielt Etiopia hører til den type forskning som ikke er blitt initiert gjennom overgripende strategier, men gjennom individuelle initiativer og tilfeldigheter. Imidlertid er denne forskningen et vellykket eksempel på hvordan tilfeldighetenes spill kan institusjonaliseres og prinsipielle resonnementer utvikles fra noe som begynte som et enkeltprosjekt. Etiopia har i løpet av de siste årtiene fått vokse til en bredere forskningsinteresse i Tromsø rettet mot nord-sørproblematikkens historie. Og her knytter historikerne seg til satsinger på dette temaet i andre disipliner og forskningsfelter som sosialantropologi og freds- og konfliktforskning. Gunstige finansieringsmuligheter har bidratt til å føre nord-sørforskningen videre.

Et felles ukentlig forskerseminar motvirker at skottene blir tette mellom spesialistene innenfor de tre hovedinnsatsområdene. På seminaret deltar også afrikahistorikerne. Alle forskere fra masterstudenter til professorer tar del. Studentene

har i tillegg et eget masterseminar. På forskerseminaret drøftes og utvikles historiedisiplinens spesifikke metodologi og dens teoretiske krav og dessuten hva regionalstudier og tverrvitenskap innebærer. Når det gjelder en felles institusjonell metodologisk og teoretisk refleksjonsflate, skiller Tromsø seg fra flertallet av fagmiljøene i historie, i det eksisterer en interaksjon og en dynamikk mellom de tre hovedområdene. I Tromsø oppleves det som en fordel at historikerne utgjør en egen institusjon. På dette området har man til nå lyktes i å stå mot planer fra universitetets side om en storinstitusjon. Konsentrasjonen har ikke hindret tverrvitenskapelig samarbeid. Samvirket har tvunget fram presiseringer, og det har i sin tur bidratt til å profilere historiedisiplinen. Samisk historie mellom arkeologi og sosialantropologi har for eksempel vist at historie kan tilføre noe spesifikt annerledes, fundert på skriftlige kilder, og det som kan leses ut av dem om livsmønstre og maktstrukturer. Historikerne har medvirket i utviklingen av et mer komplekst tidsbegrep enn det gjengs diakrone samfunnsvitenskapelige basert på en ukomplisert trendtilbakeskriving ("path dependency").

Transgresjonen av den nasjonale grensen i forskningsformuleringene er nærmest programmatisk, hvilket er det tredje punktet der Tromsø skiller seg ut fra øvrige universiteter og høyskoler. Overskridelsen skjer både i subnasjonal og i transnasjonal retning. Det ligger til kulturen at instituttledelsen i Tromsø tar strategiske initiativ, hvor formuleringen av et problem kommer først og finansieringsspørsmålet siden. Et mål er å øke den eksterne finansieringen gjennom for eksempel Forskningsrådet og EU. I denne forbindelse kan nevnes forskerskolen "Cultural Encounters". Instituttet ser knapt noen fare ved å konsentrere innsatsen sin til tre områder, som for eksempel en risiko at nye potensielle initiativ aldri skulle virkeliggjøres. Ingen tenker i ensomhet, og stimulansen til å tenke kreativt og innovativt er større i et miljø med konsentrasjon. Historikerne opplever en balanse mellom strategisk styring og individuell frihet. Bestemte rammevilkår fremmer forskningskonsentrasjon, eller gjør den bent fram naturlig. Universitetets størrelse er trolig en slik betingelse. Man kan ikke være sterk og god på alt, og da er forskerne motiverte til å spørre seg selv hvor de kan hevde seg. Universitetet i Tromsø ligger i en region som historisk sett langt mer enn andre deler av Norge har vært preget av språkmøter, flerkulturelle miljøer og geopolitiske skjæringspunkter. Historikerne har tatt vel vare på dette særpreget, og latt det danne utgangspunkt for hva de kan og skal forske på. Møtene mellom samiske, finske, svenske og russiske kulturer er mer påtagelig enn noe annet sted, og det faktum at Tromsø snarere har sin styrke i både lokal og transnasjonal historie enn i nasjonal historie, kan sikkert utledes av miljøet som omgir instituttet. Vi vil også tilføye at samfunnsvitenskapene av regionalpolitiske grunner har hatt en overproporsjonal ressurstilgang. Mot denne bakgrunnen er det naturligvis enklere å tenke strategisk om forskningens konsentrasjon og la problemformuleringen gå foran finansieringsoverveielser. Denne kommentaren demper likevel ikke utvalgets positive evaluering av den eksplisitte strategiske tenkningen i Tromsø, men er en påpekning av at betingelsene har ligget til rette og vært gunstige.

Noe av en motsetning til Tromsø, blant de større universitetene, er **NTNU i Trondheim**. Her sier forskerne at ikke bare avstår de fra en sentral forskningsstrategi, men de motsetter seg også en. Honnørordet er desentralisering. Et annet honnørord er forskningsbasert undervisning. Undervisning fra antikken til nåtiden ses som et samfunnsoppdrag, og det utelukker i prinsippet strategisk konsentrasjon. I dialogen med evalueringsutvalget fremholdt instituttlederen at mot denne bakgrunnen er det vanskelig å utvikle langtidsstrategier. Det finnes for eksempel ingen stillingsplan. Prioriteringen er bestemt av undervisningsgrunner, og den går ut på å opprettholde bredden i tilbudet. Undervisningen skal dekke hele tidsskalaen fra antikken til moderne historie, ikke bare norsk historie, men også verden utenfor. I selvevalueringen er instituttledelsen meget klar i sin beskrivelse av den rådende tankegangen: ”Instituttet har verken evne eller vilje til å fungere som sterk forskningsstrategisk aktør. Det har ingen forskningsprofil med definerte satsingsområder, men søker å legge til rette for individuelle og kollektive forskerinitiativ ’nedenfra’ via rammevilkår og et begrenset driftsbudsjett. Individuell forskning er selve ryggraden i fagmiljøet. Forskningsregimet er ’liberalt’ ”.¹¹⁰ I en strategiplan fra 1999 beskrives målet som at ”instituttet skulle være et fullverdig historieinstitutt [i likhet med Oslo og Bergen] som dekket de innarbeidede perioder i historiefaget (fra antikken til samtidshistorien) både i undervisning og forskning.”¹¹¹

Man kan ha ulike meninger om innholdet i begrepet strategi, men en viktig dimensjon i det er, slik utvalget forstår begrepet, å gjøre valg mellom ulike alternativer og prioritere. I den muntlige samtalen betonte NTNU-utsendingene NTNUs mål om å opprettholde bredden, med andre ord være så heldekkende så mulig, det vil si avstå fra å velge. Denne synsmåten står i motsetning til Tromsøs, hvor utgangspunktet var forskningens behov og muligheter. Man kan naturligvis spørre hvordan undervisningsdiktert forskning defineres. Et ekstremt synspunkt er at undervisning forutsetter egen forskning innenfor undervisningsområdet. En rimeligere tolkning er at undervisningen utgår fra forskningen slik den er dokumentert i faglitteraturen. Da blir premissene for å kunne undervise i perioder og temaer mindre rigide. Samtidig gir en bredere anlagt definisjon av forskningsbasert undervisning større plass for strategisk planlegging og konsentrasjon av forskningen. Den sterke vekten på undervisning som et samfunnsoppdrag er det dominerende trekket i selvforståelsen og må settes i forbindelse med instituttets bakgrunn i en lærerhøgskole.

At den desentraliserte linjen hittil har lyktes så godt som den har, skyldes en heldig kombinasjon av faglig sterke professorer som har drevet og driver kvalitetssikret forskning og er innlemmet i internasjonale nettverk. Forskning på kommunalisme og grenser, komparative prosjekter om jordeiere i eldre tids samfunn, teknologi- og arbeidslivshistorie, økonomiskhistorisk forskning med blick for kulturhistoriske og praksisorienterte problemstillinger, foruten studier av europeisk integrasjonsspørsmål og om Afrika, er alle dømer på det. Det faktum at forskerpersonalet er blitt redusert

¹¹⁰ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe egenvurderinger, ”NTNU”, s.1.

¹¹¹ NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, undermappe utkast-faktasjekk, ”NTNU”.

gjennom aldersavganger og to dødsfall og at tapene ikke er blitt erstattet ved nyansettelser, formidler inntrykk av en viss stagnasjon på tross av en høy kvalitet på den forskningen som utføres rundt professorene. Dette inntrykket forsterkes av den nedadgående deltagelsen på instituttets seminar, et seminar som avholdes med ujevne mellomrom. Noe felles rom for metodologisk og teoretisk refleksjon og debatt finnes knapt. Utvalget spør om dette ikke er en brist ved fagmiljøet. Fornemmelsen av stillstand for instituttet som et helhetlig forskermiljø, motiverer utvalget til å spørre om det ikke kreves mer aktiv innsats fra instituttledelsen for å vende denne trenden. De sterke, individuelle forskningslederne på professornivå har sendt inn søknader om eksterne midler for svært store summer. Tallet 50 millioner norske kroner ble nevnt. Om alle søknader innvilges, går historikerne i Trondheim en lys fremtid i møte, men om så ikke skjer kan situasjonen bli vanskelig. Uansett hva utfallet blir, ville synergieffekter vinnes gjennom å samordne både eksterne søknader og prosjekter. For langsiktighet og suksess i fremtidige søknadsprosesser om eksterne midler, kan for eksempel en fungerende intellektuell infrastruktur på institusjonsnivå være en klok investering. Det kan også bidra til en aktiv metodologisk og teoretisk refleksjon på en annen måte enn de overveielser som skjer av og rundt en enkeltprofessor.

Historisk institutt i **Bergen** er på vei inn i et storinstitusjonelt landskap tilsvarende det som er gjennomført i Oslo, med alt hva det innebærer av spenninger mellom intellektuelt fellesskap og disiplinær identitet på den ene siden og administrative krav til storskala virksomhet som overskrider den disiplinære samhörigheten på den andre. Formelt skjedde vedtaket om sammenslåing i mai 2007. Blant de sentrale spørsmålene for historikerne er hvorvidt de skal søke å utvikle tverrvitenskapelige forskergrupper på fakultetsnivå for at forskningen skal stemme bedre overens med de administrative grensene, eller om de vil beholde den disiplinære profilen. Å finne balansen er viktig, men den behøver ikke forutsette likhetstegn mellom administrative og disiplinære grenser. Det er av betydning at disiplinen ikke tynnes ut for overenstemmelsens skyld. Tverrvitenskap må skapes ut ifra intellektuelle problemstillinger. Ikke minst for en aktiv utvikling av de internasjonale kontaktene er dette et sentralt utgangspunkt. Fra et slikt synspunkt hadde det vært utilfredsstillende og uheldig om historikere ble tvunget inn i et fakultetsamarbeid som er motivert utenfra, av administrative ønsker og prosesser for endringer. Spørsmålet om hvordan den administrative nyordningen kommer til å fungere, og hvilke krav den vil stille til historikerne er et fremtidsspørsmål, men det er likevel vitalt å ha presise oppfatninger om hva man vil allerede nå. Per tempus har utvalget vansker med å oppfatte noen sterke, strategiske tanker om fremtiden hos historikerne ved det tidligere Historisk institutt. Attityden kan snarere beskrives som en avventende vente-og-se holdning.

Dagens problem er delvis et annet, men også det fordrer strategisk tenkning av historikerne i Bergen. Omkring instituttet finnes et antall sterke senterdannelser med klar profil. Vi tenker her spesielt på det velrenommerte Senter for middelalderstudier (CMS) som uten tvil er et ledende nordisk miljø og har et godt kontaktnett i Europa. I den forskningen som drives der behandles gjerne Norge og Norden som en del av det

middelalderske Europa. Et annet kraftfullt og fra flere synsvinkler høyt relevant forskningsmiljø er Senter for Midtøstenstudier. Her styrer særlig religionsvitenskapelige og sosialantropologiske innfallsvinkler forskningen, men ved senteret er behovet for kompletterende faghistoriske perspektiver tydelig. Videre finnes Rokkansenteret med fokus på arbeidslivs- og forvaltningshistorie. Historikerne ved senteret har dessuten de senere årene rettet oppmerksomhet mot helsehistorie. I Bergen finnes det også en spisskompetanse på antikkens historie. Evalueringsutvalget mener at alle disse senterdannelsene virker som en kraftig gravitasjonskraft på Historisk institutt/AHKR. En faktor i denne forbindelse er det relativt lave antallet stipendiater ved instituttet i Bergen sammenlignet med tilsvarende fagmiljøer (se tabell 3.4). Om dette har med senterdannelser eller andre omstendigheter å gjøre, er uvisst. Det savnes en sterk kjerne av faghistorisk kompetanse som kan matche dem. Kjernen er svekket sett i forhold til senterdannelsene.

Fram til begynnelsen av 1990-tallet fantes den solide kjernen ved instituttet. Siden da har en fragmentering funnet sted. Den har innebåret at akser er blitt bygd mellom sentrum og satellitter, men slik at drakraften stadig oftere kommer fra satellittene. På sikt risikerer en med denne utviklingen, at historiedisiplinen vannes ut og blir en bakgrunnsfaktor eller ramme for tverrvitenskapelige refleksjoner ved sentrene. For eksempel betoner historikerne ved Rokkansenteret at de er seg denne faren bevisst, og for å motvirke risikoen forsøker de å holde så mye kontakt som mulig med fagfeller ved Historisk institutt/AHKR. Spørsmålet er da hvilken respons de og kollegaene fra andre sentre får. I en tid hvor komplekse historiske tidsperspektiver i økende grad etterlyses, og det skjer en avstandstaken til forenklete, lineære trendfremskrivninger, slike fremskrivninger som en ofte finner i de modellbyggende samfunnsvitenskapene, så er det vesentlig at historikernes særegne perspektiver på dynamikker over tid og kritikk av determinisme i historiske prosesser fremheves og ikke tynnes ut med honnørbegrepet tverrvitenskap.

Utvalget mener at behovet for å styrke den historiske kjernen er åpenbart, kjernen må gis en tydeligere internvitenskapelig posisjon i historie i forholdet til satellittene. Den mer eller mindre sparsomme og trege kontakten med CMS er vanskelig å forstå. Utvalget har spurt seg hvorfor den store kompetansen ved CMS ikke utnyttes bedre av Historisk institutt/AHKR. Et aktivt metode- og teoriseminar kan for eksempel være et middel i bestrebelsene på å gi instituttet tilbake den sentrale plassen det hadde inntil begynnelsen av 1990-tallet. Slik situasjonen er i evalueringsperioden tenderes forskningen til å bli definert ut av organisasjonen. Gjennom sin optimale størrelse, større enn Tromsø og Trondheim men mindre enn Oslo og slik sett muligens mer fleksibel og lettstyrt, og med den spennende sakkunnskapen som finnes i senterdannelsene, har Bergen muligens det aller største potensialet av alle miljøer til å lykkes med å styrke kjernen for historieforskning. De internasjonale kontaktene ved sentrene er til dels svært velutbygd og utgjør dermed en ressurs instituttet kan knytte seg til.

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH) ved Universitetet i Oslo har gjennomført den administrative reformen som Bergen nå står overfor. En virkning er at historikerne finansierer andre, mindre forskningsfelt og disipliner, noe som tvinger historikerne til økt eksternfinansiering for å beholde det tidligere og nåværende nivået på forskningen – i kvalitet og volum. I forbindelse med eksternfinansieringen har universitetet gjennom sin plassering i hovedstaden og sin nærhet til sentrale politiske institusjoner og interesseorganisasjoner en fordel. Den vet historikerne vel å dra veksler på. IAKH har siden tidlig på 1990-tallet tiltrukket seg store prosjekter om den norske, nasjonale identiteten, om den svensk-norske unionens historie og dessuten Universitetet i Oslos historie. Nevnes kan også prosjektet om den norske etterkrigshistorien innenfor området internasjonal politikk, og da spesielt den europeiske integrasjonen. Betydelige forskningsressurser er blitt konsentrert til disse prosjektene. Neste store prosjekt om 1814 er under oppseiling. Alle disse prosjektene har uten tvil forsterket IAKHs rolle som et riksuniversitet, nært til den politiske maktens interesse for historieskriving. Hvert av de omfattende prosjektene har utgjort levende sentra for teoretisk og metodisk refleksjon, og de har gitt avdelingen en intellektuell ryggrad.

Et annet eksempel er et svært stort prosjekt om norsk sjøfartshistorie finansiert av Rederiforbundet. Men det har ikke lyktes i noen særlig utstrekning å utbre diskusjonene utover de enkelte prosjektgruppene. På avdelingsnivå er engasjementet i felles ordskifter om teori og metode svært labert. De ukentlige instituttseminarene er ikke godt besøkt. Midlene til gjennomføringen av prosjektene har selvsagt kommet etter store anstrengelser, men disse krafttakene har hatt bestemte og avklarte mål som ikke har krevd store forskningsstrategiske anstrengelser. På samme måte som i Trondheim anser avdelingsledelsen som verken ønskelig eller mulig å utarbeide felles retningslinjer eller strategier for forskningsinnsatser. Større forskningsprosjekter utarbeides på initiativ av de enkelte forskerne. Evalueringsutvalget vil stille det kritiske spørsmålet om ikke historikerne i et så stort forskningsmiljø som det i Oslo, kunne skape større forskningsdynamikk gjennom tydeligere profilering og langsiktig utvikling av prioriterte områder. Noen forskningsstrategiske overveielser er gjort i forbindelse med nytilsetninger, men langt på vei styres stillingsdefinisjonene for de faste første- og toppstillinger av undervisningsbehovet. Stipendiater som ikke tilknyttet store forskningsprosjekter, oppfatter det som en mangel og svakhet ved sitt avhandlingsarbeid. De gir også uttrykk for at de generelt opplever en mangel på åpenhet og engasjement i diskusjoner om disiplinens tolkningsrammer. Foreliggende strategiske muligheter: å kombinere tidsavgrensede stillinger med spesielle teoretiske og/eller tematiske innfallsvinkler er kanskje ikke blitt utnyttet optimalt. Det samme gjelder for prioriteringen av egne midler til stipendiater som heller ikke inngår i noen plan for en utvikling av instituttets forskningsprofil.

Kronologisk ligger tyngdepunktet på historien etter 1800 samt delvis middelalderhistorie. Når en professor i tidligmoderne tid går av, blir instituttet relativt svak på den perioden. Konsentrasjonen om epoken etter selvstendigheten i 1814 og på middelalderen befester inntrykket av den nasjonale historieskrivingens primat, selv om

Norge i flere prosjekter betraktes i en internasjonal sammenheng. De siste årene har avdelingen i Oslo likevel merket en voksende internasjonal interesse blant hovedfags-/mastergradsstudenter. Om den er blitt fulgt opp forskningsstrategisk og eventuelt på hvilken måte, er uklart.

Innenfor de tematiske rammene synes bredde å ha forrang fremfor spesialisering og dybde. Gjennom bredde dekkes økonomisk-, politisk-, kultur- og sosialhistorie slik at politisk og økonomisk historie er institusjonelt samlet. Innenfor den brede tilnærmingen har det naturligvis skjedd spesialiseringer, men bedømt som en helhet mener avdelingsledelsen at den programmatisk bredden har vært fruktbar for de mange store samarbeidsprosjektene i fagmiljøet.

Avdelingsledelsen opplever i prinsippet to problemer: Det ene gjelder videre sikring av kvalitet og kompetanse når avdelingen har stått og står overfor forholdsvis mange aldersavganger, og sjansene for å besette stillingene så langt fra er sikret. En slik situasjon burde fremtvinge strategisk tenkning og prioriteringer. For det andre er ledelsen seg bevisst den risiko historikerne ved IAKH løper ved at betydelige forskningsinnsatser for etablerte samfunnsinstitusjoner lett leder til at andre viktige felt havner i skyggen. Evalueringsutvalget vil understreke betydningen av at fagmiljøet og avdelingsledelsen viser aktsomhet overfor denne faren.

Høgskolen i **Agder** (fra 1.9.2007 Universitetet i Agder), Universitetet i **Stavanger** og Høgskulen i **Volda** er alle tre mindre forskningsmiljøer. Disse lærestedene har det til felles at fagmiljøene består av et færre antall historikere enn ved de større universitetsinstituttene, og at de mangler en egen forskerutdanning. Ved alle de tre stedene bedrives det undervisning, for det meste på lavere nivå. Agder, Stavanger og Volda er primært undervisningsinstitusjoner.

Universitetet i Stavanger har i evalueringsperioden gjennomført en endring i sitt tilbud og innført en mastergrad i historiedidaktikk. Denne mastergraden er et ledd i Stavangers ambisjon om å være og profilere seg som et profesjonsuniversitet. Strategien er at Stavanger skal bli nasjonalt ledende på dette området. Målsettingen er at masterprogrammet skal fungere styrende på forskningsstrategiske satsinger og overveielser. Faghistorikerne i Stavanger er spredd over en rekke ulike enheter. Noen arbeider ved det samfunnsvitenskapelige fakultetet og driver forskning i miljø- og teknologihistorie. De er altså knyttet til et annet organisatorisk sted og til andre faglige sammenhenger. Derfor finnes det ingen samlet strategi for historisk forskning og åpenbart heller ingen for et enhetlig historikermiljø. Mulighetene til å realisere tverrvitenskapelige temaer og prosjekter med seminarer og arbeidsformer synes slik sett enklere å få til, enn mulighetene for felles prosjekter innenfor historiedisiplinen. Forskningsaktiviteten blant historikerne i Stavanger er variert og omfattende. Innslaget av tverrvitenskapelig og/eller internasjonalt samarbeid er allerede stort. Forskningskompetansen er god for moderne historie og i historiedidaktikk. Relativt få arbeider med eldre historie.

Stavanger søker gjennom en åpenbart radikal og original løsning for en tverrvitenskapelig masterutdanning å implementere en forskningsstrategi fundert på

det. Det finnes en stor tiltro til at denne strategien vil generere ny og tverrvitenskapelig forskning. I egenvurderingen fremheves det blant annet en internasjonal sagaforskning som en del av denne satsingen, og det i samarbeid med det nye feltet som går under betegnelsen lesevitenskap. Demokratiforskning er et annet tema som markeres som en potensiell utviklingsmulighet ut fra masterprogrammet. Satsingen er ambisiøs, men startet altså høstsemesteret 2007, og derfor er det ennå uklart hva som kommer ut av den. Ved at forskerne har store muligheter til å velge sine egne forskningsområder, og fordi det finnes en politikk som oppmuntrer og premierer forskere som drar inn egne prosjekter, faller det vanskelig på nåværende tidspunkt å avgjøre om og i hvilken utstrekning et masterprogram virkelig kan være en styrende strategi.

Tverrvitenskapelighet forutsetter tydelige disiplinære ståsteder. Det betinger en reflektert historisk metodologi og teoridannelse, og utvalget stiller spørsmålet om ikke en mer samlet innsats blant historikerne må til. Hva som hender med historikermiljøet, om det oppstår nye eller nygamle tverrvitenskapelige forskningsmiljøer er det derfor for tidlig å uttale seg om. Potensialene for en nydannende og spennende utvikling er til stede i Stavanger, men realiseringen av disse potensialene betinger en strategisk tenkning og dessuten rammer for felles historiefaglig diskusjon.

Ved Høgskolen/Universitetet i **Agder** inngår historie i en større institusjon sammen med religion og filosofi. Disiplinen historie har ingen egen forskerutdanning eller masterutdanning. Sju historikere er ansatt, derav to på deltid. Oppgraderingen av Agder til et universitet har medført at et professorat er utlyst og var på evalueringstidspunktet under ansettelse. Utlysningen angir ingen presisering av professoratets periode og/eller tematiske tyngdepunkt(er). Slik finnes det en viss positiv beredskap for å åpne opp for nye emneområder i forskningen. Stillingsutlysningen innebærer også en satsing for å kunne tilby utdanning på høyere nivå, i første omgang på mastergradsnivå. Men formuleringen av en mer eksplisitt forskningsstrategi tillegges egentlig den nye professoren.

Forskningen i Agder har en tydelig tilknytning til det lokale oppdraget, og den er innrettet mot moderne historie. Likevel er spennvidden stor: historiedidaktikk utgjør et sterkt innslag i forskningsprofilen. Noen uttalt forskningsstrategi finnes ikke formulert, men tilknytningen til regionen angis som mer eller mindre styrende. Et visst tyngdepunkt ligger blant annet på næringslivshistorie, byhistorie og folkelige bevegelser (ikke minst de religiøse). Historikermiljøet i Agder har tatt på seg et stort ansvar for å formidle historie. Samarbeidet med andre institusjoner, arkiver og museer i regionen er vesentlig for forskermiljøet. Årlig avholdes Agderseminarene som er et utmerket eksempel på institusjonalisert formidlingsvirksomhet. Mulighetene til å drive forskning virker gunstige ved Universitetet i Agder. Selv om forskningen i alt det vesentlige initieres av de enkelte forskerne, finnes det åpenbart bra muligheter til samarbeid og synergieffektene synes gode.

Historikerne ved Høgskulen i **Volda** utgjør også et fåtallig forskningsmiljø med i underkant av ti forskere. Høgskolen er hovedsakelig innrettet mot moderne historie, men har også meget god forskningskompetanse på middelalderens historie. Det er også stipendiater ansatt. I Volda finnes det en ubrutt tradisjon helt tilbake fra 1861 for

lærerutdanning og høyskole, noe som sannsynligvis har bidratt til en påtagelig tilknytning til den lokale og regionale historien i forskningen. Disse områdene har lenge vært oppfattet som et viktig oppdrag i en nasjonal sammenheng. Den lokale og regionale historien er et viktig og overgripende mål uten å være en eksplisitt strategi. Den har åpenbart spilt en viktig rolle for miljøet i Volda og gitt god uttelling i form av prosjekter. Oppdragsforskningen har betydning, og historikere fra Volda har medvirket i flere lokal- og regionalhistoriske verker. Bøkene har en forholdsvis sterk tyngde på moderne historie. Det regionalhistoriske perspektivet er blitt utviklet til å strekke seg utover de tradisjonelle rammene på en svært interessant måte, ikke minst gjelder det for forskningsprosjektet om havfiskeflåten med base på Nordvestlandet og i Trøndelag. Lokal- og/eller regionalhistorie er blitt plassert inn i en internasjonal sammenheng. Slik er det lokal- og regionalhistoriske imperativet blitt utnyttet på en effektiv og fruktbar måte. Mediehistorie er et annet forskningstyngdepunkt i Volda. Masterprogrammet "Kultur møte" som drives sammen med religionsvitene er forholdsvis nytt og kommer til å virke styrende på strategiske satsinger. Gjennom slike tiltak utvides det geografiske rommet, og en av stipendiatene som arbeider i Volda, sysler med iberisk middelalder.

Mulighetene til å drive forskning for de ansatte i første- og toppstillinger synes å være gunstige, og det er verdt å merke seg egenerveringens ord: "det er stor semje blant kollegene om at vilkåra for forskning er gode, kanskje betre enn på mange universitetsinstitutt". De mange nettkursene betyr at forskerne kan styre sin forskningstid bedre og mer effektivt enn ved universitetene. En regelmessig seminarvirksomhet er det vanskelig å opprettholde, men miljøet er lite og den uformelle vitenskapelige utvekslingen framheves som positiv. Masterprogrammet om kulturmøter har likevel, ganske nylig generert en seminarvirksomhet. Volda forvalter det regionale mandatet på en utmerket måte og videreutvikler det, samtidig som nye perspektiver og emneområder integreres i miljøet.

Senter for næringslivshistorie (BI) i Oslo ble grunnlagt i 1989 og hadde to hensikter: å forske på den norske nasjonens økonomiske vekst og forske i de norske bedriftenes historie. Senteret er en del av Handelshøyskolen BI. Den historiske identiteten som står sentralt for å kunne levere slagkraftige bidrag til historiedisiplinens utvikling teoretisk og metodologisk, er ikke alltid lett å kultivere i det økonomiske fagmiljøet. Siden starten har forskningen forskjøvet seg fra nasjonaløkonomisk historie til bedriftshistorie, noe som også har innbåret mindre kraft lagt ned i det som konvensjonelt kalles grunnforskning, selv om det er et stadig mer omstridt begrep.

Bedriftshistorien er i høy grad oppdragsfinansiert med eksplisitte eller implisitte ønskemål fra oppdragsgivere til hvordan det ferdige produktet skal se ut. Bestillingen omfatter naturligvis ikke innholdet som sådan eller utvalget av kilder, men fordringer stilles til formen, slik de gjøre gjeldende ved for eksempel oppdrag i forbindelser med jubileer. En metodisk fare med denne finansieringsmodellen er at historikeren i hovedsak skriver seierherrenes historie. Et åpenbart problem, en historisk ironi, som norsk historieforskning deler med historieforskningen andre steder i verden er at samtidig som det har skjedd en økonomisering av samfunnsdebatten, så har det

økonomisk-historiske perspektivet i samfunnsdebatten tapt terreng. Økonomisk historie har om ikke blitt marginalisert, så i hvert fall blitt mindre sentral.

Økonomisk historie inntar en nøkkelposisjon i det uvalget mener på sikt er en utvikling mot økende etterspørsel etter mer komplekse tids- og romteorier. Et økonomisk-historisk perspektiv på industrisamfunnets overgang til kunnskapssamfunnet og et ditto syn på globaliseringen av finansmarkedene, ville korrigere for overforenklinger ikke minst om synsvinkelen også innbefattet sosiale, politiske, normative (verdier) og kulturelle faktorer. Her finnes et potensial for økonomisk historie som kunne utnyttes bedre. Mot denne bakgrunnen er forskyvningen ved BI fra økonomisk historie til bedriftshistorie beklagelig. "Business history" er den delen av den økonomiske historien som har ekspandert mest de siste 10–15 årene også internasjonalt. Forskingen i økonomisk historie har knapt problematisert globaliseringsteoriens overforenklete endringsperspektiv. Så her følger Norge en allmenn, internasjonal trend, som må forstås på bakgrunn av ideologiske og normative forskyvninger i samfunnsdebatten siden 1990. Men det finnes også mer nærliggende årsaker til problemet, og de har med tilgangen på forskningsressurser å gjøre. Senterledelsen er seg problemet svært bevisst, men synes det er vanskelig å bryte ut av det kretsløpet som innebærer at fokus for å tiltrekke seg forskningsressurser rettes mot det markedet der ressursene finnes, nemlig bedrifts- eller bransjemonografier.

Det er vanskelig å ha krefter til overs for overgripende forskningsspørsmål om eksempelvis de kapitalistiske samfunnsformasjonenes historie, eller nasjonal og internasjonale finanshistorie. Nå forventer selvfølgelig ikke utvalget at BI alene skal representere økonomisk historie i Norge. I kapittel 5 fremholdt vi styrken i økonomisk historie rundt professorene ved universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim. Men spørsmålet er om ikke den økonomisk-historiske dimensjonen i samfunnsdebatten kunne forsterkes ytterligere gjennom institusjoner av BIs type. I slike bestrebelse kunne BI spille en aktiv rolle og gjerne la seg inspirere av det gamle TMVs ideer og praksis for forskningssamarbeide. Utvalget peker her på et problem i norsk historieforskning som man deler med andre land og som muligens fordrer løsninger utenfor og utover de enkelte institusjonene og senterdannelsene. Spørsmålet er naturligvis om senterets eiere, Handelshøyskolen BI, er interessert i en slik utvikling eller tross alt vi prioritere bedrifts- og bransjehistorie.

Torsdagsmøtene ved BI diskuterer forskningsprosjekter, og er et instituttseminar med tolv forskere i evalueringsperioden. De utgjør ryggraden i en felles refleksjonsflate for teoretisk debatt. Intellektuelle ressurser finnes, men deres forskningsmessige konsentrasjoner leder til at viktige spørsmål i økonomisk historie forblir ubelyst. Forholdet forsterkes av at institusjonsledelsen kjenner et stort ansvar for å beholde prosjektansatte forskere og sørge for nye oppdrag når prosjektmidler løper ut. Dette i og for seg prisverdige ansvaret minsker imidlertid fleksibiliteten i den faglige kompetansen. På dette punktet finnes en grunnleggende forskjell mellom BI som retter stor oppmerksomhet mot langsiktighet for å sikre finansieringen for sine forskere, og Rokkansenteret (se nedenfor) der enkeltforskere har prosjektmidler som de selv har

brakt til veie. Men man skal også ha i mente når denne forskjellen noteres, at 60 prosent av forskningen ved Rokkansenteret er finansiert av Norges forskningsråd.

TIK (Senter for teknologi, innovasjon og kultur) i Oslo har en opprinnelse i det uvanlige, kreative miljøet rundt Francis Sejersted. Han kunne som få integrere samfunnsøkonomisk historie og bedriftshistorie og koble dem til politiske, kulturelle og normative prosesser (TMV). Opprinnelig stod den historiske dimensjonen i sentrum, den utgjorde faktisk ryggstøtten i den teoretiske utviklingen som fant sted og vakte oppmerksomhet innenlands så vel som utenfor Norge. Den overordnede problematikken var å anlegge et historisk perspektiv på utviklingen av teknologi og menneskelige verdier i en kapitalistisk økonomi under sterk omdannelse. Historiens og historikernes rolle er blitt drastisk endret i og med at TIK ble omorganisert til et senter og lagt under SV-fakultetet. Historikernes rolle er blitt mindre sentral, og den historiske dimensjonen tenderer til å bli betraktet som et slags påheng til de samfunnsvitenskapelige teoriene og modellene. Historikerne ved TIK opplever et press mot å søke finansiering for prosjekter man ikke helt kan identifisere seg med. De kjenner et trykk mot å publisere forskningsresultatene i kortere artikler og ikke i monografier, noe som ytterligere uthuler historikeridentiteten og på sikt svekker konkurranseevnen som historiker. En pågående sentralisering av prosjektsøknader øker presset. Om det skulle være kommet signaler fra ledelsen ved SV-fakultetet om at den faktisk ønsker en historisk dimensjon i senterets forskning, har ikke historikerne oppdaget dem, snarere har historikerne oppfattet motsatte signaler.

En evaluering fra 2005, foretatt få år etter foregående vurdering, foreslo å eliminere temaer med affinitet til historikerne. Den sterke samfunnsvitenskapelige profilen som fakultetet søkte å utvikle, ble aksentuert for TIKs del og oppmerksomhet ble rettet mot programmer og områder som overensstemte med fakultetets publiseringsstrategi. Prosjektsøknader går knapt i retning av store grunnforskningsprosjekter som en gang var ryggraden i virksomheten ved daværende TMV. Utvalget slår fast at ved TIK arbeider en rekke kreative og innovative historikere som marginaliseres i sin forskningspraksis. Problemet dreier seg ikke om historikernes manglende initiativ eller kompetanse, snarere handler det om at de hindres i å utvikle dem. Hindrene settes opp i en situasjon der det, slik det er fremhevet tidligere, kan føres gode argumenter for behovet av mer sammensatte historiske perspektiver på tidsdimensjonen, enn det som oftest er tilfelle i den samfunnsvitenskapelige teoridannelsen. Historikerne ved TIK er helt enkelt en underutnyttet ressurs. Om deres kapasitet ikke kan komme til full nytte innenfor det nåværende miljøet fordi det utvikles i en ahistorisk retning, så burde andre løsninger overveies. Spørsmålet evalueringsutvalget vil reise er om ikke slike alternative løsninger skal sikte mot å styrke potensialet for økonomisk historie ved BI. Det særskilte problemet er her å finne egnede finansieringsformer utenom oppdrag som kan utløse noen av de rike mulighetene som ligger i dette fagmiljøet, også utenom "business history".

Ved **Rokkansenteret** i Bergen arbeider historikere som kjenner sin forskning verdsatt i et samfunnsvitenskapelig miljø. De ser ingen motsetninger mellom dette miljøet og muligheter til å utvikle spesifikt historiske og metodologiske innfallsvinkler.

Historikerne har også lagt vekt på å institusjonalisere kontakten med Historisk institutt/AHKR for å sikre sin disiplinære identitet i en tverr- eller flervitenskapelig omgivelse. Forskningen handler først og fremst om norsk historie, rettnok med en viss internasjonal jevnføring. Den er konsentrert om tre områder: styrings- og forvaltningshistorie, helse- og medisinhistorie samt lokal- og regionalhistorie. Profilen bygger på strategiske overveielser og bevisste prioriteringer. Arbeidslivshistorie som tidligere stod sentralt, har mer eller mindre forsvunnet. Styrings- og forvaltningshistorie har hatt en jevn og høy aktivitet helt siden LOS-tiden. Mulighetene til å finansiere prosjekter har vært gode. Forskerne på dette området er godt integrert med andre prosjekter ved senteret som har en annen disiplinær profil, slike som forskergruppene i demokrati, makt og forvaltning. Helse- og medisinhistorie utgjør i evalueringsperioden kanskje det mest vitale historikermiljøet ved senteret. Gjennom seminarvirksomhet har denne forskergruppen utviklet et samarbeid med representanter fra flere andre disipliner som for eksempel medisinere, og er på en god måte innlemmet i internasjonale nettverk. Den historiske profilen representerer kultur-, sosial- og kunnskapshistorie. Tre historikere hører til gruppen lokal- og regionalhistorie. De arbeider oftest som individuelle forskere i oppdragsfinansierte prosjekter. Planen er å øke samvirket mellom dem eksempelvis gjennom felles seminarer.

Rokkansenteret som sådan har knapt den historiske ryggraden som for eksempel TMV en gang hadde, men historikerne forsker i flere prosjekter som inntar en sterk stilling ved senteret, og de har fruktbare kontakter med prosjekter av annen disiplinær profil. Med det ene beinet står de i Rokkansenteret, og med det andre søker de fotfeste hos historikerne ved Historisk institutt/AHKR. Profilen og opplegget synes overbevisende. Hovedparten av sentrets prosjektmidler kommer fra Norges forskningsråd noe som generelt gir bedre betingelser for å innbefatte overgripende resonnementer, teori- og metodeutviklende spørsmål, enn det regel lar seg gjøre innenfor rammen av private og offentlige oppdragsgiveres bevilgninger. For øvrig synes ikke Rokkansenteret å være tynget av å være et "gjennomtrekksted" for forskere som etter endt prosjekt søker nye poster. Utskiftningen av forskere er relativt høy, og slik bør det være ved et senter som Rokkansenteret som i høy grad lever av ekstern finansiering.

Arkivverket med Riksarkivet i Oslo, åtte statsarkiver og Samisk arkiv utgjør en viktig del av forskningsarkivene i Norge. I egen vurderingen presenterer det seg med en treffende karakteristikk: "en statlig etat i krysningen mellom forvaltning og forskning". Forskning inngår i arbeidsoppgavene for 50 personer.¹¹² Andelen forskningstid er 1/7 av arbeidsdagen, noe som i runde tall betyr at Arkivverket kan årlig forventes å bidra med sju årsverk forskning. Innsendte publikasjonslister etterlater et broket inntrykk. Listene inneholder materialpresentasjoner eller kildeutgaver, forvaltningshistoriske spørsmål, Arkivverkets egen historie og dessuten en del studier som er å betrakte som

¹¹² I brev fra Riksarkiveren opplyses det at per 18.3. hadde Arkivverket 50 ansatte i stillinger som omfattes av rett til å forske. I tillegg til de 50 kommer at enkelte i lederstillinger finner rom til å drive noe forskning. Disse er ikke omfattet av forskningsretten, men er representert blant de innsendte arbeidene. Utvalgets drøfting i dette kapitlet tar utgangspunkt i de over angitte tallene. NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie: undermappe, utkast-faktsjekk, brev fra Riksarkivaren 18.3.2008.

arkivvitenskap og ikke historie. Et ytterligere viktig innslag er historievitenskapelige prosjekter som er sterkt tilknyttet den enkelte historikers interesse og fokuseringer, men mer løst eller ikke i det hele tatt til Arkivverkets offentlige oppdrag med å forvalte dokumentasjon og informasjon. Det faktum at en del av forskningen som utføres i Arkivverket ikke kan oppfattes som historieforskning, men som i seg selv verdifull arkivvitenskap, minsker verkets betydning som et miljø for historieforskning.

På den andre siden forsterkes innsatsen ved den kjensgjerning at Arkivverket, utover de over angitte forventede årsverk, utfører et omfattende arbeid med kommenterte kildeutgivelser. Disse utgivelsene er slik utvalget ser dem historieforskning. Derfor er sju årsverk historieforskning en utputtsom det er rimelig å forvente seg. På bakgrunn av den skriftlige og den muntlige informasjonen som stod til evalueringsutvalgets rådighet, er forskningsutputten langt lavere enn sju årsverk. Det faktum at mange faglig ansatte har forskningsrett og krav på forskningstid, men at forskningen skal utføres parallelt med at de må skjøtte andre og i mange tilfeller krevende oppgaver av akutt karakter, stiller høye krav til en aktiv forskningsledelse. Her ligger oppgaven på utvalget som har ansvar for forskningsvirksomheten i Arkivverket. Evalueringsutvalget mener at den historieforskningen som utføres i Arkivverket, er betydelig og utgjør et viktig bidrag, men at innsatsen kan effektiviseres. Det kan skje på ulike måter. Arkivverket kan mer aktivt enn det gjør nå, ta initiativ til arkivrelevante forskningsprosjekter. Kanskje kunne innsatsen foregå ved samarbeid med andre forskningsinstitusjoner i historie. Med andre innsatser slik som seminarer rettet mot teori og metodologi kan Arkivverket oppmuntre og kommuniserer betydningen av historisk forskning til sine faglig ansatte som ofte har historievitenskapelig utdannelse. Verket savner formodentlig heller ikke muligheter til å bedre betingelsene for de ansatte slik at de effektivt kan drive den forskningen de har forpliktet seg til å utføre. En måte kan være å legge aktivt til rette for at faglig ansatte i kortere perioder kan egne seg helt og holdent til individuell forskning. Historieforskningen som utføres i Arkivverket, er også viktig med tanke på verkets ansvar for å forvalte dokumentasjon og informasjon. Forskning øker kunnskapen om materialet som er arkivert og bedrer mulighetene til å gi kompetent sørvis til historikere og andre forskere.

6.1.3 Sammenfatning og anbefalinger

Utvalget har funnet få gjennomarbeidede strategier for utviklinger av forskningsvisjoner, og det råder miljøene til å profilere seg mer markert. Slike langsiktige fremtidsvisjoner må for å bli robuste og holdbare i høyere grad være tuftet på eksplisitte selvrefleksjoner om grunnleggende og prinsipielle spørsmål om historieforskningens funksjon i samfunnet. Strategiene må drøfte forholdet mellom legitimering og kritikk av makt og dessuten må den teoretisere tids- og romdimensjonen i samfunnslivet. En selvrefleksjon med tverrvitenskapelighet som mål må ta sitt utgangspunkt i en tydeliggjøring av egne disiplinære premisser og særart(er). Strategier for en bedre kjønnsbalanse bør også utformes. Utvalget tilrår allment at forskningsstrategiene ved de enkelte forskningsinstitusjonen gjøres mer eksplisitte, slik at de strategiske valgene som allikevel gjøres implisitt, blir synlige og kan inngå i

styrkingen av hvert miljøes profil og kjerneområder. En slik profilering burde også kunne styrke miljøenes fora for vitenskapsteoretisk og metodisk utvikling av historiefagets tolkningsrammer og følges opp på de overordnede resultatene og innsiktene som løpende genereres fra større forskningsprosjekter (se 6.2).

Evalueringsutvalget peker på fire områder som krever særskilt og økt oppmerksomhet i selvrefleksjoner og strategier:

- En problematisering av spørsmålet om samfunnsmessig endring og synet på tid, der en viss kritisk distanse til samfunnsvitenskapenes forenklete trendfremskrivninger burde utvikles til et redskap for en mer kompleks og samtidig mer realistisk tidsteori med større betoning av åpenhet og sårbarhet i samfunnsutviklinger. Det må skje en tydeligere problematisering der historisk kompleksitet fremheves. Det kan i sin tur gi historikeren nye forutsetninger for tverrvitenskap og en mer aktiv rolle enn det som oftest er tilfelle i samarbeidet med samfunnsvitenskapen.
- En problematisering av romdimensjonen i samfunnsanalysen som kan gjøres ved å overskride den metodologiske nasjonalismen. Aksen lokalt-globalt burde tematiseres teoretisk og metodologisk i all sin sammensatthet og kobles til problematiseringen av tidsdimensjon (se kulepunkt ovenfor og jf. med 6.5).
- Fortetning og mer samarbeid i økonomisk historie mellom lærestedene ved de tre største universitetene for mer aktivt å levere historiske synspunkter på den ”økonomiseringen” av samfunnsvitenskapene som har skjedd de siste årtiene. Betoningen skal ikke ha til hensikt å fremheve økonomiens særart i den historiske dimensjonen, men tvert i mot koble den økonomiske siden til politikk, teknologi, vitenskap, kultur og samfunnsliv.
- En målrettet og koordinert innsats for å oppnå en bedre kjønnsbalanse i stillinger på alle nivåer samt en integrasjon av dette målet i fremtidige forskningsprofiler.

Alle disse fire kulepunktene kan i seg selv være mål for refleksjon og strategiutvikling i de enkelte, lokale miljøene, og ut fra disse initiativene kan det også tenkes samordning og samarbeid mellom flere miljøer. Utvalget vil imidlertid også stille spørsmålet om ikke Norges forskningsråd skulle foreta noen overgripende initiativer for å øke synergieffekten.

6.2 Forskningens prioriteringer

I foregående delkapittel pekte vi på at den eksplisitte forskningsprioriteringen og -profileringen med få unntak står svakt ved de evaluerte historiske institusjonene. Vurderer man imidlertid norsk historieforskning i et helhetsperspektiv og tar utgangspunkt i de innsendte publikasjonene, egenrederingene, strategiplaner og stillingsfordelinger, foruten forskningsprosjekter fra de elleve miljøene som inngår i evalueringen, så fremtre det mønstre tydelig preget av vektlegginger på perioder, temaer og tolkningsrammer. Disse prioriteringene evaluerer utvalget her.

Norsk historieforskningens kronologiske tyngdepunkt er uten sammenligning det 19. og det 20. århundret. I sin sterke interesse for moderne historie skiller Norge seg ikke fra andre land. Derimot må den markant lave prioriteringen av historie om tidligmoderne tid betraktes som et uheldig resultat av den nasjonale synsvinkelens dominans (se 5.5). Kun Oslo har forskning med et visst omfang i tidligmoderne tid. Underprioriteringen nasjonalt sett blir understreket av den kjensgjerning at ingen av de evaluerte institusjonene poengterer, at de vil fastholde eller øke forskningsinnsatsen for denne perioden. I motsetning til overnevnte tidsrom er det stor oppmerksomhet om å opprettholde norsk middelalderforskningens volum og kvalitet (se 5.4). Både Oslo, Bergen og Trondheim oppgir å være sårbare på dette området, men uttrykker også vilje til fremtidig prioritering av middelalderen. I Tromsø inntar forskningen i denne perioden en relativt sterk stilling sett i relasjon til øvrige perioder, og i Volda er middelalderforskning et nytt satsingsfelt.

Antikken utgjør et meget lite og derfor også sårbart forskningsfelt i Norge (se 5.3). Det krever påpasselighet å rekruttere stipendiater og forskere til perioden. Bergen er det ledende miljøet. I Oslo søkes antikkforskningen bevart med en nyansettelse. For Trondheims del henvises det til to stipendiater, men instituttet beklager fraværet av en fast stilling. Utvalget stiller seg imidlertid tvilende til om det er hensiktsmessig å spre det lille forskningsmiljøet i antikkhistorie og tilrår at nåværende konsentrasjon om Bergen og Oslo fastholdes. I alle fall bør tverrinstitusjonelt samarbeid prioriteres høyt.

Prioriteringen av moderne tids historie kjennetegner samtlige evaluerte institusjoner. Forskningen i samtidshistorie står sterkt i Oslo som følge av en særskilt satsing. På de tre sentrene: TIK, BI og Rokkansenteret forskes det utelukkende i moderne historie, mens den kronologiske spredningen er størst ved de to største universitetene, Oslo og Bergen.

Utveksling av kunnskap og samarbeid på tvers av periodegrensene virker å være fruktbart slik det kommer fram i publikasjonene: *Norsk innvandringshistorie fra middelalder til i dag* og *Med kjønnsperspektiv på norsk historie, fra vikingtid til år 2000*. Disse to verkene kan stå som modell og i hvert fall det første antyder en problematisering av en nasjonal tolkningsramme. Mange eksempler på andre, både periodeintegrerende og flerfaglige forskningsprosjekter, kunne nevnes, for allment holder norske historikere et høyt aktivitetsnivå i tverrinstitusjonelle, internasjonale og flerfaglige forskningsprosjekter og forskningsnettverk. Dette vurderes av alle som meget utbytterikt. Tverrfaglig utveksling skjer særlig med samfunnsvitenskaper som sosiologi og statsvitenskap, i mindre men i stigende grad med andre disipliner som for eksempel antropologi. I antikk- og middelalderforskning har samarbeidet med arkeologi, kunstvitenskap og språkdisipliner vært av vesentlig betydning, men i den øvrige historiske forskningen er påvirkningen fra andre kulturanalytiske fag, herunder de estetiske, langt mindre. Omfanget av reell tverrfaglig forskning i flerfaglige prosjekter fremgår imidlertid ikke alltid av institusjonenes egne evalueringer og strategiplaner. Rokkansenteret og TIK må her fremheves som to fagmiljøer, der sentrenes flerfaglige karakter som helhet tydeligst har fått gjennomslag i historikernes forskning.

Den tematiske variasjonen i norsk historieforskning er stor, og norske historikere er i sin forskning orientert både mot tradisjonelle og nyskapende temaer. Statusen for de enkelte temaene, deres styrker og svakheter og utvalgets anbefalinger er diskutert i kapittel 5. Her retter utvalget blikket mot det forhold at den tematiske mangfoldigheten også kan forstås som en manglende vilje til prioritering og strategisk satsing (6.1). Det er problematisk for svakt representerte og sårbare forskningsfelt som trenger til særlig faglig og ressursmessig oppmerksomhet. Manglende prioriteringer kan også innebære at sedvanlige temaområder ikke utvikles i forhold til nyere tolkningsrammer. Dette gjelder overordnet sett for mye av lokalhistorien, sosialhistorien samt organisasjons- og forvaltningshistorie, alle felt som ruver volummessig i norsk historieforskning.

Egenvurderingene forholder seg i bemerkelsesverdig liten grad til institusjonenes profiler og satsinger, hva angår tolkningsrammer og teoretiske innfallsvinkler. De fleste konsentrerer seg om perioder og temaer, noe som selvfølgelig gir visse hint. Denne konsentrasjonen gjelder eksempelvis for Tromsø, Agder, Bergen, Trondheim og Oslo. Sistnevnte bemerker likevel en økt interesse for kulturhistoriske problemstillinger og en generelt stigende interesse for metode og teori. Stavanger presenterer seg slik som også Volda gjør det, som overveiende empirisk orientert. Men mens Volda markerer et økt fokus på historisk sosiologi og nyere kulturhistorie blant annet i kraft av satsingen på kulturmøter, så initierer den didaktiske satsingen teoriutvikling for Stavangers del. Mer eksplisitt profilert når det gjelder teori og tolkningsrammer er, ikke uventet, sentrene hvis forskning er mest fokusert. For BIs del står økonomisk og institusjonell økonomisk teori, foruten teorier om innovasjonssystemer sentralt, mens det for TIKs vedkommende er de tverrfaglige forskningsfeltene, ”Science and Technology Studies”. Utvalget noterer seg at Rokkansenteret ikke fremlegger noen teoretisk profil, kun punkter om tematisk og tverrfaglig samarbeid spesielt med statsvitere.

Om vi tar utgangspunkt i de tematiske områdene, må spesielt teknologihistorie, men også deler av økonomisk historie og i visse henseende også kvinne- og kjønns historie fremheves som forskningsfelt der den teoretiske orienteringen, begrepsutvikling og overskridelser av fagets etablerte tradisjoner er spesielt fremtredende. I disse brytes en ellers utbredt tendens ved at forskningstema definerer metode, tolkningsramme og begrepsbruk. Det gjelder for eksempel TIK der teknologi og økonomi studeres som kultur og politikk. Når det gjelder norsk kvinne- og kjønns historie, mener utvalget at for å kunne fastholde sine kvaliteter, bør historikerne gjøre en innsats for større temamessig variasjon, metodisk og teoretisk differensiering, foruten en økt integrasjon av kjønnsaspektet i andre deler av historieforskningen. I norsk økonomisk historie har oppdragsforskningen medvirket til å forskyve feltet i retning av de enkelte bedriftenes og bransjenes historie. Dessuten har oppdragshistorie ført til at makroperspektivet er svekket. TMV-tradisjonen som bandt økonomihistorie ikke bare til teknikk- og vitenskapshistorie, men også knyttet økonomi til historisk teori og historiefilosofiske problemstillinger samt til verdi- og etikkspørsmål, er forringet. Førstestillingene og professoratene i økonomisk historie i Bergen, Oslo og Trondheim motvirker riktignok denne tendensen.

En betydelig del av bedrifts-, organisasjons- og lokalhistorisk forskning er oppdragsforskning, noe som vanligvis innskrenker muligheten til å gjennomføre metodologiske og teoretiske refleksjoner. Dette forholdet slår sterkest gjennom ved de institusjonene som er mest avhengige av oppdragsmidler, eksempelvis BI. Historikerne her er i likhet med de fleste andre fagmiljøer oppmerksomme på problemet. Men få agerer i forhold til det. En måte å agere på, er at miljøene i likhet med Stavanger følger opp store lokalhistoriske oppdrag med et egenfinansiert prosjekt som rommer overgripende problemstillinger og begrepsutvikling. Kvalifisering av oppdragsforskning kan også skje ved å knytte noen av de stipendiatstillingene som miljøet råder over, til de oppdragsfinansierte prosjektene.

På områder der nyskaping og internasjonal inspirasjon preger norske historikers emnevalg, synes ikke nyere tolkningsrammer å gjøre seg tilsvarende gjeldende. Sosialhistorien inntar med sin høye kvalitet fortsatt en sterk stilling i norsk historieforskning. Moderniseringsperspektivet er en utbredt strukturerende tolkningsramme. Ser man på kulturhistorie som en tolkningsramme snarere enn et tematisk område, synes den kulturhistoriske vending stort sett ikke å ha kommet til Norge. Som en teoretisk utfordring er vendingen blitt diskutert, i høy grad av enkeltpersoner men det kan ikke sies, at den har slått igjennom i de innleverte publikasjonene. Kulturhistorien har hatt en nyorienterende innflytelse på teknologi- og medisinhistorie samt på kvinne- og kjønns historisk forskning i kombinasjon med den sterke sosialhistoriske tradisjonen. Foruten de overnevnte områdene er det tale om mer enkeltstående forskningsbidrag. Dessuten er det bemerkelsesverdig at andre nye innfallsvinkler som for eksempel begrepshistorie og mikrohistorie stort sett ikke eksisterer i norsk historieforskning. Det samme gjelder for ”vendingen mot minnet” (”memory turn”) som ellers kan iakttas i internasjonal historieforskning. Denne retningen tar for seg den økt interessen for historiebruk og erindringssprosesser herunder deres vilkår, karakteristika og funksjoner, både i offentlighet og i hverdagsliv.

De vanskelige, vidtrekkende og omfattende historieteoretiske ordvekslingene som foregår internasjonalt, har fått et visst gjennomslag i den vitenskapsteoretiske debatten for eksempel i *Historisk tidsskrift*, men savner i høyere grad å bli omsatt i metodiske refleksjoner. Teoretisk oppmerksomhet, refleksjoner over tolkningsrammer og historiografi er ofte reservert for doktoravhandlinger, deretter synes interessen å dale betraktelig. Som selvstendig forskningsfelt er historisk vitenskapsteori sterkest representert i Oslo, fagmiljøet er gjennom enkeltforskernes bidrag ledende, men det foreligger også enkeltarbeider fra Trondheim, Tromsø og Stavanger.

Anbefalinger

Det er påfallende hvor ofte institusjonenes forskningsprioriteringer alene er begrunnet med en henvisning til en nasjonal forpliktelse om å sikre kronologisk bredde og forskningsbasert undervisning for alle perioder. Det gjelder spesielt for Oslo, Trondheim og Bergen. Utvalget erkjenner betydningen av bredde, men kommenterer at kronologisk bredde ikke på noen måte utelukker en mer eksplisitt strategi for temavalg samt for teoretiske og metodiske perspektiver. Utvalget etterlyser en vektlegging av

slike overveielser i institusjonenes forskningsstrategier. Det forekommer oss særlig påtrengende og mulig for de store universitetenes vedkommende.

Utvalget spør om ikke forskning i tidligmoderne tids historie er verd å stimulere og skulle prioriteres høyere, ikke nødvendigvis av alle, men i alle fall av noen flere institusjoner gjennom deres ansettelser og rekrutteringer av stipendiater. Spørsmålet er videre om Forskningsrådet ikke skulle innta en rolle for å styrke forskningen i denne perioden, som jo allment i europeisk og global historie regnes for en nøkkelperiode.

I en tid der samfunnsdebatten i økende grad preges av referanser til økonomi og et sterkt forenklet syn på tidsdimensjonen, ønsker utvalget en enda sterkere samordnet refleksjon med flere synergieffekter (se anbefaling 6.1.3).

Utvalget anbefaler at institusjonene i langt høyere grad kompenserer for oppdragsforskningens begrensninger, og der det lar seg realisere, tilfører ressurser slik at mer grunnleggende resonnementer kan gjennomføres.

Utvalget mener at norsk historieforskning trenger en større og mer koordinert innsats i historisk vitenskapsteori og historiografi. Forskningsmiljøene bør vie dette området større oppmerksomhet. Påpasseligheten bør gjelde ved kommende ansettelser, ved tildeling av stipendier for doktorgraden og dessuten ved å sikre rammene for at det kontinuerlig kan foregå en diskusjon om fagets tolkningsrammer og metodologi. Norges forskningsråd bør overveie finansielle støtte til en forskningsinnsats på feltene historisk vitenskapsteori og historiografi.

Sammenfatningsvis tilrår utvalget:

- at fagmiljøenes forskningsprioriteringer i høyere grad besluttes og begrunnes i temavalg og med særlig vekt på teoretiske og metodologiske refleksjoner;
- at Forskningsrådet initierer en større koordinert innsats i historisk vitenskapsteori og historiografi;
- at forskning i tidligmoderne tids historie prioriteres høyere i norsk historieforskning som helhet, men ikke nødvendigvis ved hvert eneste enkelt miljø;
- at det overveies å ta initiativer til forskning som relaterer seg til internasjonalt ekspanderende synsvinkler som for eksempel begreps-, mikro- og erindringshistorie;
- at både miljøene og Norges forskningsråd tar initiativer som kan skjerpe og kvalifisere oppdragsforskningen med mer prinsipielle grunnlagsresonnementer, overgripende problemstillinger samt metode- og begrepsutvikling.

6.3 Det lokale, regionale, nasjonale og globale oppdraget

Historieforskningen har tradisjonelt hatt en tett forbindelse til nasjonalstaten både i ideologisk og i institusjonelt henseende. Denne sammenbindingen har avspeilt seg i den fremtredende stillingen politisk historie har inntatt, også i Norge. Med et begrep som ble

presentert i rapportens kapittel 2, kan tradisjonen kobles til disiplinens metodologiske nasjonalisme.

Helt siden profesjonaliseringen på 1800-tallet er den metodologiske nasjonalismen blitt utfordret en rekke ganger. Det har skjedd via grunnlagsdiskusjoner knyttet til oppkomsten av andre retninger i historiefaget i det 20. århundret, så som økonomisk historie, sosialhistorie og kulturhistorie og disse retningenes mange subsjangre. Tross dette merker utvalget seg at det nasjonale rom stadig utgjør den vesentligste rammen for historieskrivingen i Norge på samme måte som overalt ellers. Det gjelder for de store, periodeoverskridende synteseverkene som for eksempel *Med kjønnsperspektiv på norsk historie fra vikingtid til år 2000*, *Norsk Landbrukshistorie*, fra 4000 f. Kr. til våre dager, eller *Norsk Idéhistorie*, fra middelalderen til i dag. Samme synspunkt kan anføres for den overveiende delen av enkeltpublikasjoner innenfor alle sjangre av historieskrivingen og for skrivingen om periodene så vel før som etter nasjonalstatens etablering. Historieforskningen synes å ha hatt vansker med å frigjøre seg fra sin nasjonale og til dels nasjonalistiske arv. Det finnes påfallende lite europeisk historie, og likeså relativt få arbeider som beveger seg ut over det europeiske rommet. En svært stor andel av de evaluerte utgivelsene forutsetter Norge som en selvfølgelig referanseramme både for fortidens strukturelle forhold og den historiske utviklingen.

Historikerne fremhever ofte forpliktelsen til å forske i den nasjonale kulturarven i et forholdsvis lite land som Norge. Hvis ikke norske historikere skulle forske i den norske fortiden, hvem skulle så gjøre det? Ikke minst betones de språklige forutsetningene: Kun få utenfor Norge – eller i alle fall utenfor det skandinaviske området – behersker det norske språket og har dermed adgang til norske kildemateriale. Nærheten til kildematerialets fysiske plassering utgjør naturligvis også et vesentlig argument. Til det kommer at offentligheten har stor interesse for det nasjonale perspektivet og for en fortidsforståelse som er forbundet med nasjonal identitet. Denne offentlige interessen innebærer at ressurser allokeres til forskning i nasjonale merkesaker og jubileer. Kanskje har historikere med dette perspektivet for øyet lettere for å få finansiert større forskningsprosjekter, finne publiseringskanaler og bli populære i formidlingssammenhenger, enn dem som forsker i temaer fra internasjonal historie.

Forpliktelsen til å ivareta den nasjonalhistoriske arven og viljen til å markere de nasjonale jubileene med store forskningsprosjekter synes særlig utpreget ved avdeling for historie (IAKH), Universitetet i Oslo, noe som må relateres til det uomstridte faktum at det politiske livet har sitt sentrum her. Ved IAKH satses det eksempelvis forskningsstrategisk på en markering av tohundreårsjubileet for 1814, et større forskningsprosjekt fant sted i forbindelse med feiringen av hundreårsdagen for 1905, og et pågående universitetshistorisk jubileumsprosjekt involverer mange forskerkrefter. Selv om det ikke omtales i egenvurderingen, så synes det karakteristisk for historikerne ved IAKH at så vel større forskningsprosjekter som enkeltprosjekter opererer innenfor en nasjonal ramme. Det hindrer imidlertid ikke deltagelse i internasjonale, særlig nordiske, forskernettverk. Men selv med de sammenlignende innfallsvinklene som utvikles, er utgangspunktene og målene den nasjonale rammen. Det forsterkes gjennom diskusjoner om likheter og forskjeller.

På Historisk institutt/AHKR i Bergen er tendensen til å skrive nasjonalhistorie mindre utpreget. Her er satsingen på midtøstenforskning med på å profilere instituttet, slik som også medisinhistorie og helse er det. Sistnevnte er komparativt oppbygd og forekommer å være vel innlemmet i internasjonale forskningsfelleskap. Det historiske instituttet ved NTNU har som eneste institusjon opplistet sine publikasjoner i forhold til deres geografiske tilknytning. Langt størsteparten av utgivelsene omhandler norsk historie. Dette er bemerkelsesverdig siden de større forskningsprosjektene som blir fremhevet i egenevalueringen, er internasjonale eller komparativt anlagte. Imidlertid omfattes disse prosjektene av et mindre antall forskere. Den forholdsvis høye publikasjonsskåringen på norsk historie kan forklares med at en stor del av forskningen i Trondheim er rettet mot lokalhistoriske emner (jf 5.8.3).

Lokalområdet eller regionen utgjør også en vesentlig referanseramme for de mindre historiske forskningsinstitusjonene. Ved de små universitetene og høyskolene kan lokal- eller regionalhistorie være et pragmatisk valg i forhold til legitimitet og forpliktelse overfor den lokale offentligheten. Som nevnt i 5.8.3 og 5.9.6 utgjør lokalhistorie sjelden en opposisjon til den metodologiske nasjonalismen. De to sjangrene, lokal- og nasjonalhistorie, tenderer mot å bekrefte hverandre i symbiotiske relasjoner: Det er en ”kunnskapsmessig rundgang” i forhold til narrative strategier og vitenskapshistoriske premisser. Dette er et problematisk trekk.

Både egenvurderingen og dialogmøtene peker imidlertid også på at de lokale rom, og da kanskje spesielt fortolket som de regionale rom, ikke nødvendigvis oppfattes som det nasjonale rom i miniformat. I et visst omfang finnes det initiativer for å utforske regionale identiteter og strukturer uten at den nasjonale forståelsesrammen spiller førstefiolin. Så vel i Tromsø som i Volda arbeider historikere med regionale dimensjoner og relaterer dem til en transnasjonal eller global ramme. Tromsø utvikler emnemessige innfallsvinkler og vitenskapsteoretiske tolkningsrammer for regionens historie i forhold til polarområdet og i relasjon til instituttets satsing på afrikastudier. Volda er i ferd med å utvide forståelsen av sitt lokale og regionale oppdrag slik at det også omfatter sammenlignende undersøkelser med Nordsjøen og Nord-Atlanteren som topografisk neksus. Utvalget konstaterer at noen av de mindre miljøene har hatt lettere for å overskride den nasjonale selvforståelsen, og har med noe suksess utvidet sitt historiske perspektiv fra regionale til transregionale prosesser. Det endrer ikke bare vinklingen på regionens historie, men fremmer også internasjonalt samarbeid i det historieforskningen ikke lukker seg inne i lokal selvtilstrekkelighet.

Institusjoner som har en sterk oppdragsforskningsprofil, skal være i stand til å levere produkter som tilgodeser offentlighetens interesse for lokale og nasjonale identiteter. Ofte er de norske organisasjonene og bedriftene som er villige til å finansiere forskningsprosjekter, interessert i å få sin egen historie undersøkt i en internalistisk og/eller lokal/nasjonal tolkningsramme. Dette er en tendens som kan spores hos BI der forskningen ofte er bundet av oppdrag fra norske bedrifter. TIK, som på samme måte er sterkt avhengig av eksternt finansierte forskningsoppdrag, nærmer seg denne problemstillingen fra en litt annen kant. Ved TIK opplever historikerne at kravet om internasjonalisering, i form av publisering av artikler på engelsk, vanskelig

lar seg forene med, eller også er direkte motproduktivt i forhold til de ønsker som norske oppdragsgivere har. Likevel er det vesentlig å påpeke at denne problematikken er mindre uttalt ved andre institusjoner, også der hvor ekstern forskning spiller en hovedrolle, slik som ved Rokkansenteret. Ved sistnevnte er forskningen i stort omfang finansiert via Forskningsrådets bevilgninger.

Flere problemstillinger reiser seg i diskusjonen om internasjonaliseringstiltak og historiefagets lokale, nasjonale og/eller globale oppdrag. Først og fremst etterspør evalueringsutvalget at historieforskerne tar stilling til historiefagets rolle i nasjonal sammenheng, en stillingstagen som for øyeblikket stort sett synes fraværende i den norske forskningsdebatten (jevnfør også med delkapittel 6.2 om fraværet av forskning på erindringskultur i Norge). Selv om utvalget anerkjenner etterspørselen etter nasjonalhistorie i Norge og de finansielle premissene som fremmer en slik synsvinkel, så oppfordres miljøene til å reflektere over hva de vil med de ”runde årstallenes forskning”, både i nasjonalhistorisk og i bedrifts- og organisasjonshistoriske perspektiver. Hvilke funksjoner har de for miljøenes forskning som helhet? Hva innebærer den nasjonalhistoriske forpliktelsen? Hva angår den sistnevnte, så står ikke valget mellom en statslegitimerende eller en statskritisk vinkling. Derimot mener utvalget at det er vitalt å få problematisert den implisitte eller eksplisitte oppfatningen av den norske nasjonen som en egen, unik organisme. En sentral, fremtidig oppgave for forskning i lokal- og nasjonalhistorie blir da til dels å operasjonalisere det transregionale/transnasjonale perspektivet på Norges historie og delvis å oppfordre til å gjennomføre flere inter- og/eller transnasjonale komparative studier som problematiserer og historiserer nasjonalstatsrammen.

Som alt antydnet, er det nasjonalhistoriske perspektivet og den metodologiske nasjonalismen i noen grad kommet i motvind gjennom et forskningspolitisk krav om internasjonalisering. Dette noe diffuse begrepet, som også inngår som element i denne evalueringen, forsøker institusjonene å innfri gjennom dokumentasjon over de ansatte forskernes deltagelse i internasjonale forskningsnettverk og konferanser, lengre utenlandsopphold og publisering på engelsk eller annet fremmedspråk. Ikke overraskende er omfanget av internasjonale nettverk og lignende ujevnt fordelt blant norske historikere. Alle institusjoner har forskere som inngår i internasjonale nettverk og forskningsprosjekter, men de tenderer til å sentrere seg om enkeltpersoner. Dermed oppstår spørsmålet om indikatorer som disse er relevante i en diskusjon om graden av internasjonalisering. Må ikke internasjonalisering også mer systematisk omfatte den teoretiske og empiriske substansen i forskningen? I denne sammenheng kan man overveie å opprette flere miljøer som er tett forbundne eller egentlig senterdannelser som mer aktivt driver internasjonalisering både substansielt og organisatorisk.

Et eksempel hentet fra en annen disiplin, men som allikevel kunne stå som modell, er ”Arena Centre for European Studies” ved Universitetet i Oslo.¹¹³ Utenlandske samarbeidspartnere blir systematisk knyttet til Arena som på denne måten er et eksempel på en norsk institusjon med forbilledlige nettverkskontakter med ledende

¹¹³ Se www.arena.uio.no

europaiske samfunnsvitenskapelige miljøer. Slik har Arena etablert seg selv som et fremragende senter som er velkjent utenfor Norge, og med et godt renommé gjennom sine substansielle bidrag til den akademiske og politiske Europadebatten.

Institusjonelle samarbeider med utvalgte utenlandske universiteter finnes på TIK og i Tromsø. Det er blant annet gjort ved ansettelse av utenlandske professor II. Slike ansettelse synes å ha hatt stor effekt. Volda har et fast samarbeid med en forsker fra University of Edinburgh, men utover dette synes mulighetene til å innlede mer formaliserte samarbeider med utvalgte universiteter i utlandet som matcher de norske instituttens forskningsmessige profiler, å være en underutnyttet ressurs blant historieinstitusjonene.

Den internasjonale publiseringen har allment fremdeles et forholdsvis beskjedent omfang blant norske historikere. Publisering på andre språk enn morsmålet kan være en utfordring, og mange miljøer nevner at de har avsatt midler til språkvask. Mer langsiktige internasjonaliseringsstrategier i form av å styrke forskernes kompetanse i fremmede språk, og/eller koordinerte bestrebelser for å være representert på sentrale internasjonale konferanser eller i ditto tidsskrifter som svarer til miljøenes fagprofiler, finnes derimot ikke. Særlig sistnevnte kunne være en vesentlig hjelp og insitament for yngre forskere.

Evalueringsutvalget har ovenfor stilt spørsmålet om ikke begrepet internasjonalisering må defineres mer ambisiøst. Det bør ikke bare omfatte forskningsorganisatoriske aspekter, men også forskningens substansielle innhold. Det er i seg selv ikke noe kvalitetsstempel å publisere på engelsk eller et annet utbredt fremmedspråk. Formålet med internasjonale nettverker, språkkompetanse og utenlandsk publisering er å få adgang til den internasjonale forskningsdebatten og dermed en større fagoffentlighet. Om internasjonalisering forstås som aktiv deltagelse i en internasjonal fagoffentlighet, er det ikke bare praktiske tiltak som må til. Like vesentlig er det at forskningsprosjekter formuleres med henblikk på å kunne inngå i den internasjonale samtalen på feltet.

Et klart blikk til det internasjonale ordskiftet, også i utformingen av de mer lokalt og nasjonalt anlagte historiske forskningsprosjektene, vil gi kravet om internasjonalisering innhold og relevans i forskningsmiljøene. Kort sagt, historikerne får mer å snakke sammen om i en internasjonal fagoffentlighet, og det blir ikke bare en situasjon der man roper etter fagfeller og forsøker å påkalle deres oppmerksomhet.

Sammenfatning og anbefalinger

Allment ansporer evalueringsutvalget til en diskusjon og en oppmykning av historieforskningens utbredte forankring i det nasjonale rommet som utgjør den uproblematiserte tolkningsrammen for mange historiske arbeider. Utvalget anbefaler at norsk historieforskning i høyere grad opererer med mobile geografiske skalaer i forskningsprosjekter, også med henblikk på en betydelig større grad av internasjonalisering. Det oppfordres til:

- En problematisering av historiemiljøenes nasjonalhistoriske/lokalhistoriske forpliktelser og en refleksjon over deres regulerende funksjon i forhold til historiefagets innhold og organisering;
- En styrking av transregionale/transnasjonale komparative og globale perspektiver i formuleringen av historiske forskningsprosjekter;
- En økning av norsk historieforskningens deltakelse i den internasjonale fagdebatten og en eksplisitt markering av sammenhengen mellom internasjonalt forskningssamarbeid og forskningssubstans;
- Utvikling av mer langsiktige og visjonære internasjonaliseringsstrategier i de enkelte miljøene med utgangspunkt i forskernes behov for å styrke sin språkkompetanse, publiseringsstrategier, utveksling av forskere og forskningsopphold i utlandet.

6.4 Variasjonenes betydninger: universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter

Vilkårene for forskning varierer mellom de ulike fagmiljøene som inngår i evalueringen. Universiteter og høyskoler har som kjent en tredelt oppgave: forskning, undervisning og formidling. Den sistnevnte oppgaven kan mer generelt beskrives som interaksjon med samfunnet som omgir akademien. Ved sentrene står i praksis forskning og formidling samt stipendiatutdannelsen i sentrum, mens undervisning og veiledning i høy grad setter sitt preg på hverdagen ved universitets- og høyskoleinstitusjoner. Arkivverket representerer en tredje virkelighet, her utføres den individuelle forskningen parallelt med ulike forvaltningsmessige oppgaver som tilfaller verket.

Den gjensidige avhengigheten mellom forskning, undervisning og formidling skal i det følgende kort diskuteres. Forskningen kommer, ifølge en allmenn oppfatning som særlig finnes i universitetsmiljøene først, mens undervisning og formidling ses på som underordnet forskningen. En del av de historieforskende miljøene står som eksempler på det motsatte (jf. 6.1). Undervisning eller formidling er i praksis overordnet forskningen. En streben etter å opprettholde en tett forbindelse mellom undervisning og forskning er en av grunnene til at visse miljøer har en forskningsprofil der bredde og mangfold betones. Idealet om en forskningsbasert undervisning kan formuleres på ulike måter: Det kan være undervisning der historikerens teoretiske og metodologiske allmennkompetanse danner den faglige plattformen, eller undervisning kan være strengt bundet til forskerens disiplinære kjernekompetanse det være seg i tid og/eller rom. En mellomform mellom de to overnevnte forekommer når undervisningen gjelder et større felt innenfor hvilket underviserens forskningsmessige kompetanse ligger. Miljøene har i høy grad ulike betingelser. Et stort miljø har større tilgang til høyt spesialiserte forskere som kan gi undervisning som i strikt forstand er knyttet til egen kjernekompetanse. Ved et lite miljø er forutsetningene annerledes, men for den saks skyld ikke nødvendigvis dårligere. Etter evalueringsutvalgets oppfatning risikerer miljøene at rekrutteringen av forskere og utformingen av miljøenes forskningsprofil lider under ambisjonen om å

ville være heldekkende og da spesielt på perioder. Denne faren gjelder særskilt for de store universitetsmiljøene i historie.

Forskning utføres og avrapporteres, hvorpå den eventuelt formidles til et bredere publikum av forskeren selv eller av en profesjonell formidler på den lesende allmennhetens premisser. En slik beskrivelse svarer til en generell oppfatning av relasjonen mellom forskning og formidling, men som en karakteristikk av forholdene i norsk historieforskning har den begrenset gyldighet. Forskning og formidling foregår påfallende ofte integrert. Den sterke norske tradisjonen ”å forske gjennom formidling” preger i realiteten samtlige evaluerte miljøer, og den dominerer i noen av dem (jf. 5.2). Denne tradisjonen har sine klare forskningsmessige implikasjoner. I oppdragsforskning av formidlende karakter, slik som lokalhistorie eller bedriftshistorie, favoriseres bestemte spørsmål, arbeidsmåter og presentasjonsformer mens andre marginaliseres. BI, Senter for næringslivshistorie, viser prov på god selvrefleksjon. I egevalueringen bemerker BI at en del bedriftshistorier av strukturelle grunner aldri blir skrevet, og at det samlede resultatet av den forskningen som utføres, tenderer mot å bli til de bedriftshistoriske seierherrenes historie. Særlig i de miljøene der den formidlende forskningen har en stor plass, er det viktig at historikerne leter etter og forsøker å finne fram til måter å ta vare på den kunnskapen som er forsket fram, med tanke på akademisk videreføring og gjenbruk. Utvalget har også merket seg at så skjer i flere miljøer, blant dem er BI, Universitetet i Stavanger og Høgskulen i Volda, og det på en fortjenestefull måte. Vår konklusjon bygger på innsendte publikasjoner, egenrevisninger og fagdialogen.

I forskningssammenheng aktualiseres ofte spørsmålet om en såkalt kritisk masse. Hvor grensen for denne går kan ikke stipuleres generelt for en disiplin, grensen veksler fra en type miljø til et annet. I et sterkt spesialisert miljø der forskning utgjør hovedoppdraget kan antallet forskere være færre enn i et miljø der forskning og undervisning forventes å integreres og forskningsprofilen er bredere. Evalueringsutvalget bedømmer situasjonen med ståsted i disse kriteriene og ut fra sine inntrykk av det de ulike miljøene forskningsmessig presterer. Vi konkluderer med at verken de små eller de store løper noen risiko for å underskride den nedre grensen for kritisk masse. Samtlige er, de ulike oppdragene tatt i betraktning, tilstrekkelig store til å forme et kreativt og interaktivt miljø. Slik sett kan det fra alle miljøene forventes en avkastning av god forskning i tilstrekkelig kvantitet. Høgskolen/Universitetet i Agder har på en interessant måte forsterket sitt miljø. Det skjedde med opprettelsen av ”Forskernettverk Agder” i 2006 som er et nettverk mellom daværende høyskole, regionens museer og arkiver. Særlig i ett tverrfaglig preget miljø, TIK, synes det imidlertid å foreligge en overhengende fare for at senterets historikere marginaliseres. Det skjer ved en glidende utvikling i en retning som gir andre disipliner hegemoni, noe som innebærer, om ikke forskyvningen bremses opp, at den historievitenskapelige kritiske massen ikke kan opprettholdes. Når det gjelder spørsmålet om en kritisk masse ved BI, så er risikoen som sådan mindre, ei heller er marginalisering fra andre deler av miljøet noen stor risiko. Den største faren for BI er at den historievitenskapelige dybden forsvinner ved en stadig sterkere konsentrasjon om bedriftshistorie.

De akademiske nærmiljøene med sine ulike støttefunksjoner for forskningen ser svært forskjellige ut ved de ulike historiemiljøene, noe som også muliggjør – alternativt vanskeliggjør – ulikartede forskningsmessige satsinger. For å drive en fremgangsrik forskning i antikkens og middelalderens historie kreves det opplæring i og tilgang til spesielle ferdigheter. Det kan være lokalt nærvær av språk, som gresk og latin eller andre, som sett fra historievitenskapens synsvinkel, er nødvendige hjelpevitenskaper. For historikere er det viktig å kunne foreta reiser til arkiver og ha tilgang til omfattende bibliotek, enten i nærmiljøet eller via nasjonale lån. Under dialogmøtene stilte utvalget spørsmål om tilgjengeligheten til arkiv- og biblioteksressurser. Spesielt spurte vi de mindre fagmiljøene som holder til på steder med lang geografisk avstand fra de sentrale minneforvaltende institusjonene. Svarene de ga forsikret oss om at forholdene gjennomgående er tilfredsstillende eller faktisk ganske gode.

Det forsterkede kravet til resultatansvar og kostnadseffektivitet har generert et trykk mot administrative nyordninger. Noen av de miljøene som her evalueres, er inne i transformasjonsprosesser. Høgskolen i Agder ble universitet i september 2007. Noen større umiddelbare forandringer for historiedisiplinens del er det, grunnet ressursmangel, ikke å vente. Et professorat i historie utlyses imidlertid i 2008 og på sikt kommer koblingen mellom forskning og undervisning til å kunne forsterkes. Ved Universitetet i Stavanger er det siden egevalueringen ble sendt inn våren 2007, blitt konsolidert nye strukturer for undervisning med sterkt fokus på et masterprogram i historiedidaktikk. Masterprogrammet kommer, ifølge det som kom fram under dialogmøtet, til å ha en forskningsprioriterende effekt. Programmet kan forventes å gi økt rom for tverrvitenskapelighet i forskningen. I mai 2007 feiret Historisk institutt i Bergen sitt femtiårsjubileum. Tre måneder senere dannet historie sammen med arkeologi, kulturvitenskap og religionsvitenskap et nytt storinstitutt (AHKR) som ennå ikke har fått en felles forskningsstrategi. Etter dialogmøtet å dømme ble den administrative omstruktureringen sett på som en lovende åpning mot større tverrvitenskapelighet. Etter utvalgets syn stilles de miljøene som nå er involvert i sterkt formative prosesser, overfor krav om en proaktiv tilpassing. Det er derfor viktig å gi de nye tverrvitenskapelige mulighetene en internvitenskapelig teoretisk orientering og ikke gjøre den organisatorisk betinget.

I de ulike miljøene spiller tradisjon og selvbilde en ikke uvesentlig rolle. Ved Universitetet i Oslo lar historikerne seg gjerne engasjere i kunnskapsproduksjon omkring ulike nasjonale markeringer av minneår, og de bekrefter dermed tradisjonsuniversitetets statsbærende funksjon. Universitetet i Bergen er historisk sett en nasjonal utfordrer til det ”osloensiske” hegemoniet. I de bergenske historikernes selvbilde inngår således statusen som det nest største universitetsmiljøet i historie med en forpliktelse til å ”dekke de fleste hovedfelt av norsk og internasjonal historie, tematisk så vel som periodemessig, både i forskning og undervisning”. For historikerne i Agder, Trondheim, Tromsø og Volda fremstår det regionale oppdraget som det viktigste. Spesielt historikerne i Tromsø skriver med henvisning til universitetets genesis om seg selv som ansvarlige for å stille spørsmål ved det ”dominerande nationalstatlege perspektivet i historieskrivinga”. NTNU er utviklet fra Norges

Lærerhøgskole, noe som blant historikerne i Trondheim i dag kommer til uttrykk ved at relasjonen mellom undervisning og forskning så sterkt betones. Fortiden sitter i veggene på hver institusjon. Men utvalget mener imidlertid at historikerne ikke har noen vitenskapelig grunn til å definere seg som fortidens fanger.

Evalueringsutvalget anbefaler sammenfatningsvis de ulike miljøene:

- å øke selvrefleksjonen når det gjelder den optimale vekselvirkningen mellom de tre oppdragene: forskning, undervisning og formidling;
- å være aktpågivende og ta avgjørelser for å opprettholde en kritisk masse om fagmiljøene er små, eller har tilhold i en institusjonell sammenheng som preges av et forandringstrykk som truer med å marginalisere historikerne vitenskapelig;
- å være mer aktiv enn for nåværende i å diskutere sin rolle på bakgrunn av tradisjon, forpliktelse og mulighet, samt mer energisk problematisere sitt selvilde.

6.5 Stipendiater og postdoktorer som forskningsressurser

For forskningen i en disiplin, i dette tilfellet historie i Norge, har det stor betydning at rekrutteringen av nye forskere er godt organisert og skjer på en tilfredsstillende måte. En stor andel av all forskning foregår gjennom arbeid med og ferdigstillelse av doktoravhandlinger. Mange av de større monografiene som utgis er avhandlinger, og det viser at mye grunnleggende forskningen utføres av stipendiater og andre doktorander. Antallet innleverte doktoravhandlinger har gjennom nye typer doktorgrader, en organisert forskerutdanning og flere reformer, økt betydelig, slik at omkring halvparten av alle disputaser i Norge har funnet sted siden midt på 1990-tallet. Tidligere skjedde forskerskoleringen hovedsakelig gjennom arbeidsprosessen og ferdigstillelsen av hovedoppgaven. Arbeidene som innleveres for å oppnå mastergraden, nylig innført som en del av kvalitetsreformen, har i større grad enn det tidligere hovedfaget karakter av en mellomeksamen.

Forskerutdanning stiller store krav til veiledning og finansiering av doktorandene. Dette skiftet innebærer at et eldre og aldri formalisert ideal der doktoravhandlingen gjerne ble betraktet som et livsverk, nå er erstattet av et mål om at avhandlingen er et eksamensarbeid, og der praksis er en implementering av målsettingen. Avhandlingen skal være meritterende for en akademisk karriere i UoH-sektoren, men også kvalifisere til arbeid i andre deler av forskningssystemet som institusjoner utenfor UoH-systemet, for eksempel arkivverk og museer. Vilkårene for en best mulig forskerutdannelse er best til stede når det finnes et forskermiljø, noe som ikke minst innebærer et tilstrekkelig antall stipendiater, altså en kritisk masse for å kunne avholde seminarer og på andre måter skape faglige diskusjoner, samhold osv. Hvor mange som skal inngå for å komme opp i den kritiske massen, kan knapt fastslås og et optimalt antall er vanskelig å oppgi. Men det foregår en betydelig forskerutdannelse ved de fire universitetene i Bergen, Oslo, Tromsø og Trondheim. Forskernettverk og ikke minst nasjonale

forskerutdanningskurs kan kompensere for de rammer som begrenser små fagmiljøers muligheter for en optimal forskerutdanning.

Det er, slik det fremgår av egenvurderingene, store variasjoner i temavalg for doktoravhandlingene og en bred produksjon av avhandlinger ved universitetene. Rekrutteringen av stipendiater avhenger av finansieringsmulighetene. Det finnes hovedsakelig to muligheter for finansiering og dermed opptak. Den ene går gjennom midler på fakultetsnivå, der de som i prinsippet bedømmes som mest kvalifiserte, velges ut. Konkurransen er åpenbar hard, og den sikrer en god rekruttering til historieforskningen. Norges forskningsråd deler ikke lenger ut individuelle rekrutteringsstipendier (se 3.5). Den andre måten er deltagelse på prosjekter/programmer vanligvis gjennom Forskningsrådet eller også ved ekstraordinære innsatser over fakultets- og universitetsbudsjetter. I tillegg finnes det noen andre finansieringsmuligheter. Oppdragsforskning spiller en forholdsvis ubetydelig rolle for finansiering av doktorgradsløpet i historie. Begge de to overnevnte måtene, altså den fakultetsfinansierte og den eksterntfinansierte muligheten, oppleves som viktige for å sikre rekruttering. Store prosjekter betalt av Forskningsrådet eller finansiert på andre måter formuleres ved institusjonen. Ved Universitetet i Oslo, IAKH ble det anslått at omlag halvparten av doktorandene i perioden 2001–2005 var knyttet til et forskningsprosjekt. Muligheter til å finansiere doktorgradsløpet med eksterne midler fremheves som vesentlig. Det inngår som viktig for å opprettholde forskningsmiljøer.

Det hersker ingen tvil om at rekrutteringen til forskerutdannelsen i Norge holder høy kvalitet. Når det gjelder valg av emner, hersker det i egnevalueringene en tendens til å fremheve ett vesentlig punkt – at rekrutten kan få god veiledning. Av dette synspunktet følger argumentet om at rekruttenes tilknytning til de ulike forskningsprofilene ved de enkelte institusjonene poengteres. Å skape forskergrupper der stipendiater er en viktig gruppe med indre samhold, er en sentral målsetting. Det skjer med en viss variasjon i argumentasjonen fra de ulike instituttene, men å knytte stipendiater til eksisterende forskningsmiljøer fremholdes som vesentlig. Det finnes også, som i Trondheim, et mål om å knytte mastergradsoppgaver så nært som mulig til pågående forskning ved instituttet. Stipendiatene ved Høgskulen i Volda har avhandlingsemner med tilknytning til undervisningsprofilen. En fordel ved at stipendiater knyttes til eksisterende forskningsmiljøer er naturligvis at veiledningen blir av bedre kvalitet. Risikoen er at stipendiater på nye forskningsfelt blir ensomme ryttere. IAKH angir at stipendiater også rekrutteres på bakgrunn av et fremtidig behov i fagmiljøet. Nærmere redegjørelse for det er ikke gitt. Rekrutteringen av nye forskere skjer altså for det meste ved det enkelte instituttet, ved en avveining mellom dybde og bredde og dessuten gjennom utvidelse av ulike forskningstradisjoner. Kvalitetssikringen av rekrutteringen til forskerutdannelsen er tilfredsstillende, men den foregår på et lokalt nivå. Utvalget konstaterer at det ikke finnes noen overordnet nasjonal planlegging. En plan i begrenset utstrekning kunne man tenke seg for å sikre kompetanse på spesielle emner og temaer; det kan finnes felt som kan forsvinne, eller hvor kompetansen står i fare for å bli sterkt redusert.

Stipendiater betraktes som en del av forskermiljøet ved de respektive institusjonene. Ved valg av tema finnes det rent generelt en iboende motsetning mellom på den ene siden å knytte seg til eksisterende forskningsmiljøer for å få en god og adekvat utdanning, og på den andre siden ha sjansen til som doktorand, på selvstendig og nydannende grunn, formulere nye temaer. ”Å utfordre de etablertes tenkning” oppgir IAKH i sin egen vurdering som å være en av doktorandenes/stipendiatenes rolle i miljøene. Men en mer effektivisert forskerutdanning gjør at stipendiatenes muligheter til å gå sine egne veier er dårligere.

De enkelte forskningsmiljøene er av ulike størrelser, og det betyr selvfølgelig at variasjonsbredden i forskerutdanningen og i emnevalg blir større, jo større instituttet er. Det finnes likevel en betraktelig bredde ved alle de fire ”klassiske” historieinstituttene. Om ulike finansieringsformer leder til forskjeller mellom stipendiater i miljøene og ulikartede postdoktorale karrierer er vanskelig å avgjøre. Indikasjoner om det er tilfelle, er vanskelig å lese ut av egen vurderingene. Stipendiater inngår, eller bør inngå, i en større sammenheng enn det egne instituttet. Muligheter til nasjonal og internasjonal utveksling – for derigjennom å bygge opp kontakter med andre forskere – er en nødvendig del av forskerutdanningen. Nasjonale forskerkurs er her et svært godt og formålstjenlig tiltak. Utvalget mener det bør satses mer på nasjonale forskerkurs, eventuelt mer formaliserte forskerskoler. De skaper grobunn for økt tankeutveksling blant yngre forskere fra ulike miljøer, og de bør fremme refleksjoner omkring historiedisiplinens utvikling og posisjon blant yngre forskere. Det igjen er et probat middel for å vitalisere forskningen i fagmiljøene. Muligheter for stipendiater til å ta egne initiativer til arbeidsmøter (”workshops”) og seminarer varierer mellom miljøene. På de stedene der det fungerer, er det åpenbart svært effektivt og stimulerende for stipendiatene. De elleve lokallagene av Den norske historiske forening (HIFO) kan helt klart spille en viktig rolle for å skape fora for tankeutvekslinger mellom stipendiater samt mellom stipendiater og andre forskere på feltet.

Å skrive en avhandling er i stor grad et ensomt arbeid. Veiledningen synes å virke relativt bra, selvsagt finnes det en rekke individuelle variasjoner. Regelmessig og nøye oppfølging av blant annet individuelle fremdriftsplaner er et viktig og anerkjent verktøy for planlegging for så vel stipendiater som for veiledere og institutter. Våre anbefalinger følger og kan jevnføres med de anbefalinger som ble gitt i en tidligere evaluering av norsk forskerutdanning. I den ble det i klare ordelag fremført krav om at veiledningen av stipendiater skal fungere bra, og behovet for at stipendiaten gjennom rådgivning og oppfølging blir godt integrert i etablerte forskningsmiljøer ble understreket.¹¹⁴

Et stort antall stipendiater disputerer i historie, og av den grunn oppstår det et gap mellom antallet nye doktorer og anledningene til å fortsette å utvikles som forsker ved universiteter og høgskoler. Postdoktorstillingen er å betrakte som et viktig virkemiddel for reproduksjon og videreutvikling av forskerkarrieren i UoH-sektoren. Denne typen stillinger er et relativt nytt fenomen i det norske forskningssystemet. Postdoktorstillinger gir muligheter til fordypning og videreutvikling av teoretiske og

114 *Evaluering av norsk forskerutdanning*, 2002: 76

metodologiske perspektiver. Ordningen kan forstås som en selvstendig videreutvikling av den stadig mer effektiviserte og dermed forkortede forskerutdannelsen, samtidig som postdoktorstillingen naturligvis er meritterende for ansettelse i faste førstestillinger. Tidligere kunne postdoktorordningen benyttes som et virkemiddel for å fremme likestilling i akademia. Det ble gjort ved å øremerke stillinger for kvinner, men av juridiske grunner er det ikke lenger lovlig. Imidlertid er det mulig å ta aktivt i bruk moderat kjønnskvoltering.

Utvalget vil peke på at postdoktorstillinger gir anledninger til forskning på perioder og temaer som, ikke minst som en følge av en mer markedsinnrettet historieforskning, har tunge kår. Forskning som stiller spørsmål ved etablerte rammer og forestillinger har muligheter til å gjøre seg mer gjeldende om en bruker postdoktorstillinger. Utvalget anbefaler å bruke postdoktorer, det er en måte å gi de enkelte miljøene muligheter til å fordype, beholde og/eller utvide kompetansen innenfor utvalgte temaer.

Sammenfatning og anbefalinger

Muligheter til nasjonal og internasjonal utveksling og gjennom dem å etablere kontakter med andre forskere, er en nødvendig del av forskerutdannelsen. Nasjonale forskerkurs er en verdifull og effektiv måte for kunnskapsdannelse og faglige nettverk. Utvalget mener at en økt satsing på nasjonale forskerkurs, eventuelt mer formaliserte forskerskoler, fremmer kunnskapsutvekslingen mellom stipendiater i ulike miljøer. Slike ordninger skaper god grobunn for refleksjoner omkring historiedisiplinens utvikling og posisjon blant yngre forskere, og det er et virkningsfullt middel for å vitalisere forskningen i miljøene. Mulighetene stipendiatene har til å ta egne initiativer for arbeidsmøter og seminarer varierer mellom miljøene. På de stedene der det fungerer, virker det åpenbart effektivt og stimulerer stipendiatene. Et viktig forskningstrategisk middel er postdoktorstillingene. Forskning som stiller spørsmål ved etablerte rammer har, om ressursene anvendes på riktig måte, høve til å gjøre seg gjeldene i større utstrekning enn det som oftest er tilfelle for eksternt finansierte prosjekter, spesielt oppdragshistorie.

6.6 Forskningsfinansiering

Finansiering er en sentral rammebetingelse og et styringsinstrument for forskningens kvalitet og prioriteringer. Derfor er det av avgjørende betydning at det finnes tilgjengelig transparente opplysninger som kan danne grunnlag for veloverveide forskningsstrategier, og dessuten en åpen og problematiserende forskningspolitisk debatt. Finansieringsmodeller har mer eller mindre eksplisitt innebygde insitamentstrukturer. De virker inn på balansen mellom forskningsfrihet og autonomi på den ene siden og driftsøkonomiske rasjoner på den andre: mellom selvdefinert forskning og oppdragsforskning, mellom strategisk styring og individuell frihet. Disse forholdene er av vital betydning for om forskningen kan oppfylle sin kunnskapsutviklende og kritiske oppgave, så vel som sin samfunnslegitimerende

funksjon. Av den grunn er det kritikkverdig at det er vanskelig, ja i realiteten umulig, å skaffe seg et fyllestgjørende innblikk i hvordan norsk historieforskning finansieres så vel nasjonalt som lokalt ved de enkelte institusjonene (se 3.5). Evalueringsutvalget har ikke hatt ressurser til for å alvor å trenge inn i det kompliserte forskningsfinansielle systemet. Det har, på grunnlag av de opplysninger som foreligger, valgt å prioritere og retter sin oppmerksomhet mot betydningen av forskjellige former for ekstern finansiering herunder oppdragsforskning. Utvalget ser seg ikke i stand til å vurdere den absolutte og relative dimensjoneringen av forskningsbevilgningene til historie i offentlige forskningsenheter, men skjønnsmessig beløper den seg til mellom 115 og 120 millioner kroner årlig (se 3.5).

Norsk historieforsknings viktigste finansieringskilde er grunnbevilgninger fra Kunnskapsdepartementet til universiteter og høyskoler. Disse bevilgningene kan defineres som midler til fri forskning. Høyskolenes forskningsbudsjetter skal ifølge offentlig forskningsstatistikk utelukkende komme fra disse grunnbevilgningene, men utvalget stiller seg spørrende til om dette virkelig er tilfelle. Fra egenvurderingene og dialogmøtene har vi et bestemt inntrykk av ekstern finansiering av et visst omfang ved høyskolene, omfanget klarer vi imidlertid ikke å tallfeste.

Grunnbevilgningene finansierer cirka 75 prosent av forskningen ved universitetene, mens de siste 25 prosentene fordeler seg med 17–18 prosent fra Norges forskningsråd og 7–8 prosent fra øvrige kilder, herunder utenlandske (se 3.5). For forskningssentrene vedkommende er BI stort sett finansiert av oppdragsmidler, mens Forskningsrådsbevilgninger utgjør en større del av Røkkansenterets budsjett. TIK har både fast ansatte og forskere i tidsbegrensede stillinger. Det er delvis avhengig av ekstern finansiering primært fra Norges forskningsråd.

Fri forskning basert på store grunnbevilgninger sikrer muligheter for selvdefinert forskning med plass til overraskelser og ikke-planlagte forskningsresultater, noe som er livsnødvendig for å opprettholde forskningens autonomi, pluralitet og kritiske funksjoner. Slik som det fremgår av 6.1, forvaltes den frie forskningstiden meget forskjellig på de enkelte institusjonene. Det er her viktig å understreke at den frie forskningen er en helt nødvendig, men ikke tilstrekkelig betingelse for kvalitet, på samme måte som den på ingen måte står i motsetning til kollektivt initierte forskningsstrategiske satsinger.

Forskningsrådets bevilgninger fordeles generelt fifty-fifty mellom frittstående prosjekter og strategiske satsinger/programmer. Da utvalget allment ser fordelene ved flere finansieringskilder, så vurderer vi det som vesentlig å få tildelt midler både til selvdefinerte, individuelle forskningsprosjekter og til kollektive. Det er ikke mulig å finne nøyaktig ut av hvor stor andel av Rådets samlede midler til strategiske satsinger som tildeles programmer som inkluderer historisk forskning. Den andre halvdel av Forskningsrådets samlede midler går altså til såkalt frittstående forskning. Her må konkurransen være hard, for kun ti prosent av søknadene i humaniora herunder historie innvilges (se 3.5). Prosentandelen er skjønnsmessig satt. Konkurransen kan være et element i kvalitetssikring, men en så lav tildelingsrate gjør at utvalget stiller spørsmålsteget ved om hensiktsmessigheten med å bruke svært mye tid på å søke

eksterne midler. Den store oppmerksomheten viet eksterne finansieringskilder har fremmet en tendens til å gjøre samarbeid om formulering og utføring av forskningsprosjekter helt avhengig av eksterne bevilgninger. Det kan være nyttig å frigjøre seg litt fra søknadstvangen og huske på at det også er mulig å gjennomføre felles forskningsprosjekter på basis av grunnbevilgningene gitt universiteter og høyskoler.

Forskningsrådet har formulert en rekke føringer for tildelinger av midler til frittstående prosjekter. De er hovedsakelig av infrastrukturell karakter. Slike føringer mener utvalget bør opprettholdes, men vil samtidig oppfordre Forskningsrådet til å overveie å supplere dem med en mer overordnet strategi for satsingsområder med det mål å utvikle historieforskningen. Utvalget har flere steder i kapittel 6 pekt på forskningsprioriteringer og oppgaver som det er opplagt at Forskningsrådet tar ansvar for og understøtter. Det vil kreve at en del av Forskningsrådets bevilgninger til strategiske satsinger/programmer avsettes til historieforskning. Innenfor slike rammer vil det også være mulig å opprettholde en høy grad av selvdefinerte forskningsprosjekter.

Med disse kommentarer er utvalgets helhetsvurdering at den relative fordelingen mellom grunnbevilgninger og forskningsrådsbevilgninger er hensiktsmessig, da den synes å sikre forutsetningene for selvdefinert, fri forskning og dessuten oppviser en god balanse mellom den kvalitetssikringen som genereres av konkurranse om forskningsmidler og forskningsinstitusjonenes egne kvalitetssikringsmekanismer.

Dette er imidlertid ikke hele bildet. Den nasjonale forskningsstatistikken etterlater et inntrykk av at grunnbevilgninger og midler fra Forskningsrådet utgjør den absolutte hoveddel av finansieringen av norsk historieforskning. Det er ikke et riktig bilde. Opptellinger av publikasjoner, lesning av egenevalueringer og dialoger med fagmiljøene sannsynliggjorde for utvalget at oppdragsfinansiert forskning er av stor betydning, og det ikke bare for forskningssentrene BI, TIK og Rokkan, men også for universitetene og deres fast ansatte i første- og toppstillinger. Estimer av den årlige finansieringen av offentlige forskningsenheter i historie viser at mens cirka 115–120 millioner kroner stammer fra Kunnskapsdepartementet, og Forskningsrådets bevilgninger utgjør cirka 25 millioner, så beløper oppdragsforskningen seg etter evalueringens vurdering (se 3.5) til minimum 20 millioner kroner. Oppdragsforskningen er en så viktig finansieringskilde, at utvalget mener det er av avgjørende viktighet at det norske historieforskningsmiljøet samt Forskningsrådet analyserer og forholder seg til effektene av denne finansieringsformen. Opplevelsen av å være styrt av ekstern finansiering synes til en viss grad å være avhengig av i hvilken utstrekning forskningssøknader er kollektivt utviklet og forankret i en forskningsstrategi, eller om de er overlatt til individuelle initiativer.

Av miljøenes egenvurderinger og utvalgets møter med fagmiljøene fremgikk det at man til en viss grad er klar over oppdragsforskningens betydning, men ofte uten å skjelle mellom ekstern finansiering og oppdragsforskning. Her er sentrene BI og Rokkansenteret mest reflekterte, det er trolig fordi deres vesentligste finansieringskilder er henholdsvis oppdragsforskning og Forskningsrådet. BI fremhever at

oppdragsforskningens finansieringsmodell har avgjørende innvirkning ikke bare på forskningsemner, men har også negative konsekvenser for mulighetene til å forfølge nye og relevante problemstillinger, for slik å kunne gjennomføre overgripende resonnementer og drive metode- og teoriutvikling. Rokkansenteret på sin side bemerker at forskningsfriheten er stor, men er av sakens natur styrt av de områdene som gir muligheter til finansiering fra så vel offentlige som private kilder (se 6.1 og 6.2). Denne forskjellen på effektene av henholdsvis oppdragsforskning og forskningsrådsfinansiert forskning underbygges av de kvalitative bedømmelsene utvalget har gjennomført (se kapittel 5 og 6.2).

Når det gjelder (de tidligere) høyskolene, så kommenterer ikke Stavanger spørsmålet, mens både Agder og Volda peker på at mulighetene til å skaffe midler fra lokale/regionale kilder, bidrar til å forsterke den lokalhistoriske forskningsprofilen og den allmennformidlende publiseringsprofilen. Selv om det fra Voldas side kommenteres at oppdragsforskning legger føringer og trange rammer for forskningen, så har det lyktes dem i flere forskningsprosjekter å betrakte lokale- og regionale forhold i et internasjonalt perspektiv (se 5.8.3). Universitetene i Oslo, Bergen og Trondheim anfører at ekstern finansiert forskning herunder oppdragsforskning kan ha en vridende effekt på forskningsprofilen, men uten å konkretisere nærmere hva vridningen består i.

Oppmerksomhet mot den nye finansieringsmodellen er primært rettet mot dens negative effekter på universitetene. Modellen kritiseres for ikke å ta i betraktning de mange ressursene som går med til byrdefulle forskningsadministrative oppgaver. Bergen poengterer dessuten problemer med å videreføre og innlemme større forskningsprosjekter og -programmer når finansieringen opphører. Utover en begrenset analyse av den eksterne finansierings effekter på forskningens volum, karakter og kvalitet på publiseringsmønster og lignende, er det bemerkelsesverdig at ekstern finansiert forskning herunder særlig oppdragsforskning ikke er strategisk forankret på de tre overnevnte universitetene. I Tromsø vurderer historikerne at den eksterne finansieringen ikke har påvirket forskningsprofilen, fordi den er blitt brukt til å bygge opp egne forskningsstrategiske satsinger, og her har definisjoner av forskningsproblemet dannet utgangspunktet.

Det fremgår av de publikasjonene som inngår i denne evalueringen, at mellom 15 og 20 prosent er resultater av oppdrag (3.5). Oppdragsfinansiert historie bidrar altså vesentlig til publiseringsvolumet. Som finansieringsform er den fleksibel og initierer forbindelser til det omkringliggende lokale, regionale og nasjonale samfunn. Publikasjonsformen er hovedsakelig boken (monografien) som egner seg for å fremlegge og analysere omfattende empiri, utvikle lengre resonnementer og syntetisere. I hvilken grad og eventuelt på hvilke måter oppdragshistorie har en bredere kvalitativ betydning gjennom videre bearbeiding, teori-, begreps- og metodeutvikling foruten en kvantitativ betydning gjennom publisering i vitenskapelige artikler og bokkapitler i antologier, er ikke mulig å avdekke. Da måtte en gå gjennom hvert enkelt publisert resultat og dets forhistorie.

Slik det fremgår av kapitlene 5 og 6, har oppdragsfinansiert forskning etter utvalgets mening også noen problematiske effekter. Den virker ikke bare styrende for

valg av forskningstema, men påvirker oftest også forskningsresultatene. Oppdragsmidler tilflyter fortrinnsvis lokalhistoriske, organisasjons- og bedriftshistoriske og i noen grad også forvaltningshistoriske emner. I seg selv er ikke det et problem, men forskningens tematiske pregning er mer drevet av markedsmekanismer og jubileenes årstallslogikk enn tuftet i vitenskapsinterne, eller grundig begrunnet i vitenskapseksterne, overveielser. Slik flere forskningsmiljøer har påpekt og evalueringsutvalget har konkludert på bakgrunn av innsendte publikasjoner, så har finansieringsbetingelsene til tross for prinsipiell metodefrihet, også en effekt på forskningens innhold og karakter. Ikke alltid og med lysende unntagelser, men ikke desto mindre kommer påvirkningene til uttrykk i en bekreftelse av det nasjonalhistoriske perspektivet og den metodologiske nasjonalismen, videre i valg av internalistiske analysevinkler, i nedprioriteringen av makroperspektiver samt i en lav grad av overgripende resonnementer, metodologiske og teoretiske refleksjoner.

Fremstillingsmessig er mye av oppdragsforskningen mer narrativ og konstaterende enn analyserende og problematiserende. Den fremlegger sjelden alternative tolkninger eller viser forskningsprosessens premisser (se 5.7.4, 5.7.5, 5.8.3, 6.2 og 6.3). Samlet sett betyr oppdragsfinansieringen en forskyvning av balansen i den samlede historieforskningen fra autonomi og forskningsfrihet i retning av mer markedsdefinerte og driftsøkonomiske rasjonaler, og fra forskerinitiert til bestilt forskning.

Utvalget oppfordrer til refleksjon i det norske historieforskningsmiljøet over de positive og de negative effektene av den store rollen oppdragsfinansiert forskning spiller. Det etterlyses at så vel miljøer som Norges forskningsråd, overveier hvilke initiativer som kan tas for å bøte på noen av finansieringsformens negative effekter. Oppdragshistorie må innlemmes mer bevisst i tenkningen om forskningsstrategier, herunder hvordan den kan utnyttes og videreutvikles (se også 6.2).

Ikke bare ekstern finansiering, herunder oppdragsforskning, påvirker forskningens balanse. De seneste årene er en større del av forskningen blitt resultatfinansiert. Publiseringsmønstre slik som de registreres i databasene FRIDA og ForskDok anvendes som styringsredskap for ressurstildeling. En konsekvens for historie er at vitenskapelige publikasjoner primært av formidlende karakter nedprioriteres og utelates, mens systemet oppvurderer og prioriterer bestemte nasjonale og internasjonale vitenskapelige tidsskrifter. Selv om det er for tidlig å vurdere den fulle effekten av dette nye finansieringsredskapet, har samtlige fagmiljøer i egenvurderingene og under dialogmøtet med utvalget gitt uttrykk for å ville forsøke å tilpasse seg. Publiseringsmønstret i norsk historieforskning tatt i betraktning så vil en mindre forskyvning i favør av vitenskapelige artikler og internasjonal publisering for så vidt være ønskelig. En mulig endring bør følges opp av en diskusjon om prioriteringer og hvilke oppdrag som historikere ansatt ved universiteter, høyskoler og forskningssentre bør ivareta. Men utvalget vil likevel understreke at med nyordningen risikerer man at det ikke blir tatt hensyn til at miljøene er forskjellige og har høyst ulike forutsetninger for å oppfylle slike mål. Selv om det kun dreier seg om at en mindre prosentdel av forskningsbevilgningen knyttes opp mot publiseringresultater, så vil det kunne øke

ulikheten mellom miljøene og føre inn i ikke bare positive, men også negative utviklingsspiraler av den typen som vanligvis følger i kjølvannet av et slikt Matteus-prinsipp.

For å vurdere forskningens finansiering kan man også ta utgangspunkt i stillingsstrukturen. Mellom 40 og 45 prosent av arbeidstiden er definert som forskningstid for ansatte i første- og toppstillinger. Prosentandelen omfatter også forskningsadministrasjon og -ledelse. For høyskolenes del varierer forskningsandelen avhengig av ansettelsessted, stillingskategori og fagområde. For faglig ansatte i Arkivverket er den rundt 14 prosent. BI, Rokkansenteret og TIK er primært forskningsinstitusjoner. De er først og fremst under press for å initiere nye søknader og skaffe forskningsmidler. Bortsett fra Volda gir samtlige universiteter og høyskoler uttrykk for at den grunnbevilgningsfinansierte forskningstiden er under sterkt press, og at forskningsvilkårene er forverret. Som tidligere nevnt fremheves de nye finansieringsmodellene, instituttsammenslåinger, lokale prioriteringer og pålegg om nedskjæringer, studiereformer, herunder økt undervisningsbelastning, som faktorer som hemmer forskningsvirksomheten. Disse faktorene øker igjen presset for å intensivere tiltak som kan gi ekstern finansiering. Og disse forholdene kan bidra til å gjøre innhugg i den tiden og de midler som i prinsippet er satt av til fri forskning. Dermed forskyves balansen mellom oppdragsforskning og ”grunnforskning”. Problematikken blir forsterket av at skriving av søknader og utvikling av oppdragsfinansierte forskningsprosjekter ofte må foregå innenfor den delen av arbeidstiden som gjennom grunnbevilgningen er avsatt til fri forskning. Oppdragsforskningen kan dermed gi større utslag i publiseringer og forskningsresultater enn den finansielle rammen alene skulle tilsi. Til dette kommer en økt administrativ byrde, og mer spesifikt blir den nye finansieringsmodellen kritisert for å ikke tildele ressurser til forskningsadministrasjon herunder også bedømmelser, veiledning, evalueringer og dokumentasjon.

”Uten mat og drikke duger helten ikke”, er så sant som det er sagt. Det er ingen tvil om at norske historikere som en følge av den statlige forskningspolitikken, strukturelle forhold og styringsmekanismer, føler et sterkt press for å øke andelen ekstern finansiering. Evalueringsutvalget anerkjenner betydningen av de overnevnte faktorene, men oppfordrer likevel til en viss besinnelse. Vesentlig og nyskapende forskning, også i form av prosjektsamarbeid, kan finansieres av grunnbevilgninger.

Oppsummering og anbefalinger

Evalueringsutvalget finner det overordentlig vanskelig å skaffe seg et presist oversyn over de totale finansielle rammene for norsk historieforskning. Utvalget mener likevel å kunne konstatere en høy grad av ekstern finansiering, spesielt oppdragsforskning. I denne forbindelse peker utvalget på mulige problemer knyttet til forholdet mellom institusjonelle forskningsstrategier og krav fra finansørene.

Evalueringsutvalget anbefaler:

- større transparens og begrepsmessig klarhet når det gjelder forskningsfinansieringen i sin helhet;

- aktivt arbeid for å forene oppdragsforskning med utvikling av forskningsstrategier og mer prinsipiell teoretisk og metodologisk refleksjon;
- bruke grunnbevilgninger til strategisk tenkning.

7 Konkluderende sammenfatning og anbefalinger

Evalueringsens mål og premisser

Hovedmålet med evalueringen er å bidra til å videreutvikle historieforskningen. Med dette målet som bakgrunn fikk utvalget i mandat å gi en samlet bedømmelse av kvaliteten i norsk historieforskning. Dokumentasjon fra og dialoger med fagmiljøer danner et vesentlig grunnlag for vurderingene. Evalueringsutvalget hadde også til oppgave å gi anbefalinger og foreslå oppfølgingstiltak som kan styrke forskningen, både i form av egenutvikling i fagmiljøene og ved å styrke Forskningsrådets kunnskapsgrunnlag.

Utvalget har arbeidet ut fra en rekke parametere og problemstillinger for å komme fram til et realistisk bilde av den sammensatte og mangeartede virkeligheten som kjennetegner så vel premissene for historieforskningen som resultatene av den. I evalueringen av den faglige produksjonen har vårt overordnede fokus vært på spørsmål om tid, rom, tema og tolkningsrammer i historieproduksjonen. Det gjelder både i vurderingen av forskningen som helhet, og i bedømmelsene av de enkelte periodene og fagfeltene. Utvalget har vurdert faglig produksjon i forhold til den samlede faglige virksomheten i form av historieforskningens organisering, forskerutdanning og finansielle betingelser, og vi har sett forskningens kvalitet og dens vilkår i relasjon til de forskjelligartede institusjonene som inngår i evalueringen.

En evaluering av forskningens kvalitet forutsetter imidlertid en referanseramme. Utvalget ble bedt om, gjennom en internasjonal sammenligning, å vurdere på hvilke områder norsk historieforskning står sterkt og på hvilke den står svakt. Som tidligere anført (1.4. og kap. 2) har utvalget ikke hatt ressurser til, men ei heller funnet det hensiktsmessig, å løse oppgaven ved systematiske komparasjoner med historieforskning i andre europeiske land. Utvalget har heller ikke hatt ambisjoner om å rangere fagmiljøer etter rent kvantitative målestokker. En slik fremgangsmåte ville for det første ha krevd en ganske annen og langt bredere gjennomgang av europeisk materiale, og for det andre ville det ha fordret langt større ressurser enn dem utvalget rådde over. Det spørs også om et slikt forehavende hadde vært realistisk å gjennomføre. Men fremfor alt hadde vi med en slik metode knapt funnet fram til et grunnlag for å kommentere historieforskningens framtidige utvikling.

Etter å ha drøftet ulike alternativer valgte utvalget å stille norsk historieforskning i relieff mot en idealtypisk metaramme, i den analyseres langsiktige trender og endringer i historie (kap. 2). Idealtypen har vi konstruert på bakgrunn av samlede erfaringer med historieforskning og refleksjoner omkring dens utvikling. Disse bedømmelsene danner utgangspunktet for en kvalitativt basert sammenligning. Innholdet i en idealtipe kan selvsagt alltid debatteres, men utvalget har lagt vekt på å gjøre sine vurderingspremisser for historieforskningen åpne og eksplisitte. Det er utvalgets måte å underbygge en

evaluering som skal være legitim, nyansert, robust og transparent og ikke drukne i forbehold og tvetydigheter.

Evalueringens resultat

Lokalhistorien har internasjonalt sett en uvanlig sterk stilling i Norge. Det beror ikke minst på at historikere har lyktes i å markedsføre historieforskning og få finansiering fra bedrifter og foreninger samt lokale og regionale myndigheter. Selv om det er et prinsipielt problem med denne vektleggingen, nemlig det at historie tenderer til å handle om og presentere seierherrenes versjon, så er lokalhistorie også et uttrykk for at historiske synspunkter har høy legitimitet. Styrken i lokalhistorien kan imidlertid potensielt bli et langsiktig problem, om ikke historikerne mer aktivt reflekterer over historiedisiplinens rolle i samfunnsdebatten og knytter seg opp til internasjonale trender. Vi argumenterer altså for en høyere grad av kritisk selvrefleksjon over hvorfor historie er viktig, og hvordan historie kan tilføre noe som savnes i samfunnsdebatten. For lokalhistorie finnes risikoen for at nye funn og iakttagelser usynliggjøres ved at de forsvinner i brede og populariserende fremstillinger med et fokus begrenset til en bestemt lokal eller regional topografi i et avgrenset tidsrom. De kobles ikke aktivt til mer generelle teoretiske og metodologiske spørsmål.

En annen styrke ved norsk historieforskning er et, i forhold til lokalhistorien, nærmest diametralt motsatt tema: de syntetiserende, nasjonale fremstillingene i flerbindsverk om innvandring, utenrikspolitikk, ideer, agrarhistorie. Men også her er problemet at tyngdepunktet er empirisk, og at den teoretiske og metodologiske anknytningen til internasjonal forskningsdebatt er relativt underordnet. Syntesene bekrefter heller enn å problematisere den nasjonale rammen. Man kunne tenke seg at historikerne mer aktivt drøftet helheten som fiksjon eller som virkelig helhet og Norge som særart eller ikke. Graden av egentlig ny forskning og av sammenfatninger av tidligere forskning varierer også tydelig mellom de ulike syntesene. Et unntak her er innvandringssyntesen som bygde på et større forskningsprosjekt der 30 hovedoppgaver inngikk. Dessuten, som en følge av temaets natur, ble den nasjonale rammen problematisert. De overgripende syntesene som er målet med arbeidene, varierer i kvalitet. En del er eksplisitte og uttalte, mens andre kun skimtes vagt. Synteser har vokst fram med innkomne monografier, andre er tydeligere forankret i en kontinuerlig forskningsprosess der de ulike forfatterne deltar. I regelen skrives ikke syntesene problematiserende. Med det mener vi at syntesene mangler ambisjoner om å åpne for alternative perspektiver eller stimulere til ny forskning. Kunnskapsmessig synes forholdet mellom lokalhistorie og nasjonale synteser å være symbiotisk.

På et felt mener evalueringsutvalget, på basis av sine kontakter og erfaringer, å kunne komme med et begrunnet utsagn om norsk historieforskning i en europeisk sammenheng: det gjelder middelalderforskningen. Senteret for fremragende forskning i Bergen hører til de ledende europeiske forskningsmiljøene. Her finnes en ressurs som nok kan utnyttes bedre i Bergen og i Norge samlet sett, spesielt om historikerne sikter mot en større ærgjerrighet når det gjelder å teoretisere tid og rom langs lange linjer.

Om middelalderforskningen står sterkt i Norge, gjelder det motsatte for perioden som følger, den tidligmoderne dansketiden. Den synes aldri riktig å ha oppildnet norske historikere på samme måte som middelalderen eller selvstendighetstiden fra 1814, under og etter unionen med Sverige. Middelalderen og fremveksten av et selvstendig norsk rike forbindes med den moderne selvstendigheten fra 1814, mens den mellomliggende perioden, som nærmest er ”den danske natten”, forbigås i en slags ”by-pass operasjon”.

Sosialhistorien synes relativt sterk og mindre berørt av den internasjonale trenden som mange andre steder beveger seg fra det sosiale mot det kulturelle. Når det gjelder den delen av sosialhistorien som handler om arbeidslivet, har sikkert lokalhistorien, som står sterkt, i høy grad bidratt til utformingen. Denne konstateringen innebærer imidlertid at nyere internasjonale dreininger mot kulturhistorie og fokusering på språkets rolle (for eksempel begrepshistorie) er mindre tydelig i Norge. Ganske visst har det skjedd en forskyvning mot for eksempel kulturelle ”identiteter”, men denne vendingen har i mindre grad etterlatt seg teoretiske og metodologiske spor. Få av de innleverte bidragene søker teoretisk og empirisk å integrere innfallsvinkler fra nyere metodologiske trender. Kulturhistorie, begrepshistorie og spørsmål om historiebruk er noen av de feltene som generelt sett er relativt svakt representert i norsk historieforskning. Det samme gjelder for historiografi, historisk metodologi og historiefilosofi. Forskyvningen fra økonomisk makrohistorie som samfunnshistorie til bedriftshistorie er et annet problem som vi noterte oss i kapittel 6. Om historikerne vil bidra i samfunnsdebatten med et mer realistisk og komplekst tidsperspektiv (se nedenfor) enn det som kan beskrives som trendfremskridende teleologi, er de overnevnte kunnskapsfeltene strategiske og burde prioriteres høyt.

Et felt der forskningen står sterkt er kvinne- og kjønns historie. Her har en solid tradisjon blitt utviklet, og den er kjennetegnet av tverrinstitusjonelt samarbeid og god utveksling av forskningsresultater mellom ulike miljøer i og utenfor Norge. Dog er feltet noe isolert i forholdet til resten av disiplinen i Norge, og det er dessuten kjennetegnet av å være både enkjønnet og relativt ensrettet i sin emne- og interessefokusering.

Teknologihistorie og vitenskapshistorie er begge perspektivrike, og spesielt teknologi- og miljøhistorie er innovativ og internasjonalt orientert i metode og teori, selv om empirien fortsatt hovedsakelig er nasjonalt avgrenset. Om vi ser på antallet deltakere, er forskningsfeltet smalt. Det er også spredd over hele landet selv om en viss konsentrasjon finnes i Oslo, Trondheim og Tromsø.

Historikerne innehadde en sentral posisjon i byggingen av nasjonalstatene. I løpet av ett eller to tiår er historieforskningen og -skrivningens stilling blitt svekket. Dette gjelder allment og ikke spesifikt for Norge. Svekkelsen har skjedd på to måter: For det første er de profesjonelle faghistorikernes eksklusive autoritet til å tolke fortiden minsket. Medier og politikere er blitt langt mer aktive i ordsiftet. Historien brukes som et foreliggende og stabilt grunnlag for legitimeringen av (nasjonal)identitet. Det skjer blant annet gjennom utforminger av nasjonalhistoriske kanoner og vet at historie benyttes som råstoff eller kitsj i en voksende opplevelsesøkonomi. Den begrepsmessige

forskyvningen fra historie mot minne og historiebruk er et annet uttrykk for at medier og politikere deltar hyppigere i ordskifter.

For det andre har samfunnsvitenskapene, spesielt økonomivitenskapene, blitt mer dominerende i det teoretiske synet på tid og samfunnsmessige forandringer. Globaliseringsteoriens nærmest hegemoniske posisjon fra 1990-tallet er kanskje det tydeligste uttrykket for denne forskyvningen. Et problem med denne disiplinære forskyvningen for samfunnsdebatten, er det sterkt forenklete synet på samfunnsmessige endringer. I og med at globaliseringsteoriene de seneste årene er blitt stadig mindre overbevisende i sin økonomiske determinisme har imidlertid en innsikt vokst fram: behovet for å innlemme uberegnelige sosiale krefter i vurderinger av samfunnsutviklingen. Teleologien er ikke bare historisk urealistisk, den er også potensielt avpolitiserende gjennom de måtene de samfunnsvitenskapelige modellene reduserer menneskenes muligheter til å handle. Dette savn og økende behov taler for at kritisk historieforskning kan og bør innta en sentral plass i samfunnsdebatten. Historie har et potensial til å tilføre mer sammensatte og mer realistiske syn på diakrone dimensjoner og dynamikker i samfunnsutviklingen. Historikere kan bidra i kritiske diskusjoner om, hvordan og for hvilke formål historie brukes og forbrukes. De kan fremme synspunkter som betoner styrker og svakheter og dessuten åpenheter og valg i menneskelige relasjoner og samfunnsmessige institusjoner. En økt vekt på mennesket som historisk aktør innebærer også en større betoning av at historie ikke bare er en samfunnsvitenskap, men også en humanvitenskap, en del av "Faculty of Art".

En sentral oppgave for historie har gjeldt konstruksjon og legitimering av nasjonen. I utøvelsen av denne oppgaven har historikerne i Norge tradisjonelt hatt og inntar fortsatt en sterk stilling og en høy grad av autoritet. Evalueringsutvalgets oppfatning (men mer enn et inntrykk er det ikke) er at historikerne muligens deltar mer aktivt i den nasjonale samfunnsdebatten enn mange andre steder. Det kan og skal naturligvis ses på som en styrke. Vi kunne her nøyd oss med å konstatere tingenes tilstand og den aktuelle situasjonen og erklære evalueringsoppdraget for avsluttet.

Men det spørsmålet utvalget vil reise, er om ikke den fremtidige samfunnsdebatten vil kreve ikke bare et mer sammensatt tidsperspektiv, slik vi argumenterte for ovenfor, men også en mer kompleks konseptualisering av rommet enn den som går ut fra og bekrefter den nasjonale rammen. Mer sammensatte tids- og romperspektiver er det samme som et annet, mer realistisk og nyansert syn på historie. Og om denne antagelsen er riktig, burde ikke da historikerne høyne sin faglige ærgjerrighet? Et neste spørsmål er om ikke historikernes stilling på *lang sikt* krever høyere ambisjoner. Et initiativ for høyere ambisjoner forutsetter en større grad av selvrefleksjon blant historikere. Det skulle igjen medføre at historiografi, historieteori og begrepshistoriske spørsmål med et kritisk fokus på konseptualiseringen av samfunnslivet samt spørsmålet om bruk av historie, inntok en relativt bredere plass.

En realistisk historie betoner kompleksitet, åpenhet, sårbarhet, men også betydningen av handlende aktører. Den viser at globale sammenvevninger ikke er fullt så nye fenomener som globaliseringsteoriene synes å hevde. Videre viser den større handlingsrom for det menneskelige handlende og det politisk skapende enn disse

teoriene beskriver. En realistisk historie løfter fram maktforhold som tenderer mot å forsvinne i nettverks- og globaliseringsanalyser av samfunnslivet. Det norske ordskiftet om modellenes tyranni som ble ført for femti år siden, kunne historikerne ta opp igjen, og nå fra nye ståsteder. Det skal *ikke føres mot* teoribruk, men *for mer* komplekse teorier om samfunnsendring. Med et slikt initiativ vil historikernes posisjon i samfunnsdebatten forsterkes, og debatten ville bli mer realistisk.

En av historievitenskapens kjernespørsmål var lenge hvordan historiske endringer skal forklares. Dette spørsmålet har etter de siste desenniers økende oppmerksomhet mot kultur og språk minsket i betydning til fordel for spørsmål om hvordan forestillinger, bilder, representasjoner, diskurser, beretninger og minner, manifesterer seg og underbygger identiteter. Det har skjedd en dreining fra positivistiske idealer til hermeneutiske. På samme tid har andre disipliner fylt tomrommet etter historikerne og har skapt forenklete, for ikke å si naive og dermed farlige, teorier om historiske forandringer. Dette allmenne problemet utfordrer historieforskningen. Det går langt utover historikere i de enkelte landene, og fordi et lands historikere ikke arbeider isolert, men inngår i større akademiske fellesskaper, må også norske historikere ta sin del av ansvaret for å debattere dette problemet og for å utvikle et mer nyansert tids- og forandringsperspektiv i samfunnsdebatten.

I kapittel 6 anbefalte vi å problematisere mer aktivt den nasjonale rammen i stedet for å ta den for gitt. Å argumentere for en internasjonalisering av historieforskningen og en oppløsning av den nasjonale fikseringen – og den metodologiske nasjonalismen – er en oppfordring som ikke retter seg spesielt mot norske historikere, men til historikere generelt, *deriblant de norske*. Dette innebærer ikke at historikere skal begynne å skrive europeisk eller verdenshistorie, ei heller at en ny verdenshistorie skal ta form i Norge. Argumentet om internasjonalisering har to dimensjoner, en substansiell og en organisatorisk. Når det gjelder den substansielle siden, kan ikke målet være å legge den nasjonale historien til side som ferdig utforsket, men spørsmålet er hvordan historikere problematiserer den nasjonale rammen og ser den i sin historiske og dermed foranderlige sammenheng. Problematiseringen av den nasjonale rammen handler like mye om lokalhistorie som om verdenshistorie. Europeisk historie inntar en sterk stilling i Oslo, Trondheim og Bergen. Verdenshistorie finnes representert med fokus på Afrika i Tromsø, den arabiske og muslimske verden i Bergen og med blick mot India samt internasjonale forbindelser i Oslo, bare for å nevne noen tydelige eksempler, heller enn å regne opp alle prosjekter med en internasjonal dimensjon. Overlegningen er om historikerne kunne sammenføre de individuelle spesialiseringene på spesifikke områder til et mer sammenhengende teoretisk perspektiv.

De romlige grensene må kritisk problematiseres på en tilsvarende måte som periodeavgrensningene. I den konvensjonelle tenkningen og i praksis tenderer historikerne til å befeste den metodologiske nasjonalismen. En overgripende oppgave for historieforskningen er å problematisere og destabilisere grenser i tid og rom, snarere enn å bekrefte og homogenisere dem. Når alle andre sier at verden er global, så kan historikerne vise at verden ikke er så enkel og at globalisering heller ikke er så ny, men at situasjonen er mer sammensatt enn å bare se nasjonen som det fremste alternativet.

Substansen i internasjonaliseringen har som sagt også en organisatorisk side. Refleksjoner og analyser med det mål å forskyve synsfeltet i den retningen som vi antyder her, betinger at historikerne danner europeiske og internasjonale akademiske fellesskap. Gjennom prosjekter, konferanser og ved forskerutvekslinger kan de bidra til perspektivutvikling. Til en viss grad kan de EU-finansierte samfunnsvitenskapelige prosjektene være virkemidler for å nå målet, men på den andre siden er de med sine administrative og forskningsmessige tvangstrøyer langt fra optimale, spesielt når det gjelder historisk forskning. Et annet problem er dessuten at de retter oppmerksomheten mot Europa snarere enn mot Europa og verden. I hvilken utstrekning det nye europeiske forskningsrådet vil innebære en endring, gjenstår å se. Utvalget har ikke til oppgave å foreslå hvordan akademiske fellesskaper skal bygges opp. Det krever forskningsstrategiske overveielser på et annet nivå, noe som sannsynligvis også går utover Forskningsrådets muligheter. Men på den andre siden kan ikke den forskningsstrategiske tenkning som kreves og den påfølgende finansieringen komme fra ingensteds. Våre anbefalinger dreier seg om å peke på nødvendigheten av en økt sensitivitet overfor historieforskningens nye utfordringer og initiere en debatt, foruten på en konkret måte å ta de første, nødvendige skrittene framover. Samtidig mener vi at en styrket tillit til den reflekterte historien som ville følge i sporene av en slik prosess, har en stigende viktighet i samfunnsdebatten, som motivert ovenfor. Igjen, tilrådingen retter seg ikke spesielt til de norske historikerne som sådan, men til historikerlauget som del av et globalt, akademisk fellesskap.

Når det handler om ambisjonsnivåer, skjelner utvalget mellom å føre inn internasjonale perspektiver i det norske ordskiftet og aktiv deltagelse i utformingen av den internasjonale debatten om europeisk og utenomeuropeisk historie. Vi ser gjerne at den faglige aspirasjonen forskyves mot det siste. Internasjonalisering må innebære noe mer enn bare det å ha kontakter utenlands, for det har snart alle dagens historikere. Listen for faglige ambisjoner bør legges høyere enn å publisere på engelsk, for det indikerer knapt kvalitet i seg selv. Med moderne teknikk kan hver og en være sin egen forlegger. Mekanisk måling av internasjonalisering via sitatindekser tror ikke evalueringsutvalget gir relevante resultater. Å publisere monografier på internasjonalt ledende, akademiske forlag kan mer entydig relateres til kvalitet, fordi kvalitetsforlagene er allment kjent. Ambisjoner om internasjonalisering bør festes og sikres på et nivå som ligger over enkeltforskeren. Det dreier seg om å drive fram institusjonelle samarbeidsarrangementer på tematiske områder og om å opparbeide forskningsprogrammer og -prosjekter.

I denne forbindelse kommer spørsmålet om eksplisitte fremtidsstrategier opp. Slike finnes i oppsiktsvekkende liten grad i de fagmiljøene vi har undersøkt. Med enkelte unntak gjelder regelen "business as usual", og det handler stort sett om å reagere på søknader om ekstern finansiering av forskning der hvor slike midler finnes tilgjengelig. Forskningen blir i praksis etterspørselsstyrt, noe som har vist seg å være fremgangsrikt i et land som Norge med en påfallende høy grad av oppdragsforskning. Historikerne har ikke minst på det lokale og det regionale nivået bygd opp et marked der etterspørsel genereres.

Den relative passiviteten med hensyn til å utvikle forskningsstrategier på institusjons- og senternivå er imidlertid problematisk å forene med ekspansjoner på området internasjonale samarbeidsprosjekter. Den lar seg også vanskelig forlike med vår anbefaling om en økt selvrefleksjon. En gjennomtenkning bør danne utgangspunktet for et mer prinsipielt historieteoretisk og -filosofisk engasjement omkring spørsmålet tid og rom i samfunnsdebattene. Utvalget har pekt på rekrutteringsstillingene og nyansettelser i første- og toppstillinger som vesentlige virkemidler i utviklingen av forskningsstrategier. Vi har også poengtert behovet for strategisk tenkning for å rette opp den skjeve kjønnsfordelingen blant historieforskerne.

Uttalte forskningsstrategier forutsetter et engasjert lederskap, men det er ikke tilstrekkelig. Slik utvalget ser det, vokser strategier best fram nedenfra. Det skjer gjennom en kritisk selvrefleksjon om hva historie er og bør være, en selvrefleksjon som omfatter og opptar hele senter- eller instituttmiljøet og skal overskride og favne bredere enn de enkelte spesialiseringene. Det handler om å forsterke identiteten til historikere i en tid der samfunnsdebatten preges av et forflatet historiesyn. Institusjonsseminarene er den klassiske modellen for denne typen overgripende tenkning, men om seminarene hovedsakelig består av presentasjoner av deltagernes egen forskning, er det ikke alltid lett å nå fram til det overgripende målet om å drøfte mer grunnleggende problemstillinger. Vi foreslår at det eksperimenteres med nye seminarformer som for eksempel serier med innbudte ledende eksperter innenfor tematisk valgte, generelle spørsmål om historisk teori og metode eller historiefilosofi, transnasjonal historie osv. Foruten å bidra til egentenkningen kunne det medvirke til å utvikle et transnasjonalt akademisk fellesskap tuftet på en prinsipiell, kritisk diskusjon om historiedisiplinens forutsetninger og muligheter i samfunnsdebatten.

Forskning krever finansiering, og de finansielle overveielserne utgjør en sentral del av de eksplisitte forskningsstrategiene. Evalueringsutvalget finner det overordentlig vanskelig å skaffe seg en presis oversikt over de økonomiske rammene for norsk historieforskning. Men utvalget mener det har rimelig godt belegg for å kunne stadfeste en høy grad av ekstern finansiering, da særlig oppdragsforskning. Omfanget av oppdragshistorie har sammen med de nye finansieringsmodellene som forsterker innslaget av resultatorientering, forrykket balansene mellom problemdefinert og etterspørselsorientert forskning, mellom autonomi og styring. Følgene av denne utviklingen bør reflekteres kritisk og inngå i forskningsstrategier.

Utvalget vil på ny understreke det vi gjentatte ganger har innskjerpet: Vi skriver denne og andre anbefalinger *ikke* som en konsekvens av påviste brister i norsk historieforskning sammenlignet med andre lands historieforskning. For om det vet vi ikke mye, og utsagn om kvalitet ville uten tilstrekkelig underlag kun være basert på synsinger og intuisjoner. Underskuddet gjelder i forhold til vår idealtipe presentert i kapittel 2 og de eksplisitte vurderingene vi gjør i kapitlet om historieforskningens utvikling, stilling og fremtid. I forslaget ligger det ingen antydninger om at aktuell norsk historieforskning skulle være dårlig eller verre enn i andre land. På flere måter inntar norsk historie en sterk posisjon i samfunnsdebatten og oppfyller godt og vel de krav som stilles på en normalvitenskapelig verdiskala. Faghistorikerne og Norges

forskningsråd kan, som fremholdt ovenfor, nøye seg med denne vurderingen og lese evalueringsrapporten som et anerkjennende klapp på skulderen. Men som et langsiktig fremtidsspørsmål vil vi med denne rapporten i tillegg problematisere om ikke en nyorientering av historieforskningen er påkrevd for å oppløse den metodologiske nasjonalismen. Spørsmålet retter seg naturligvis til mange andre enn norske historikere, men *også* til norske historikere, og siden det var vårt oppdrag å vurdere akkurat norske historieforskere, vil vi fremføre det i denne evalueringen.

Til avslutning gir utvalget følgende eksplisitte anbefalinger, flere av dem krever initiativ fra Norges forskningsråd for å kunne realiseres. Men dermed er det ikke sagt at historikerne ute i fagmiljøene kan eller bør sitte passive og vente på tiltak. Mye kan gjøres lokalt og proaktivt.

- Forsterke selvrefleksjonen omkring historisk metode og teori og dessuten om historieforskningens ”nytte”. Drøftingen av disse spørsmålene burde skje i kritisk tverrvitenskapelig diskusjon med andre samfunns- og kulturvitenskaper. Ikke minst skal debatten lede til en problematisering av forenklede tids- og romteorier. Selvrefleksjonen bør initieres av og også munne ut i eksplisitte forskningsstrategier. En sikring av forskningsresultatene fra større prosjekter på måter som fører til at grunnleggende refleksjoner om metode- og teoriutvikling samles og forankres bredt i fagmiljøene.
- Styrket transnasjonalt engasjement i problematiseringen av grenser i tid og rom istedenfor å se på dem som naturgitte. Herunder en forsterket problematisering av historiemiljøenes nasjonal- og lokalhistoriske forpliktelser og overveielser om disse forpliktelsesens funksjon som regulator av historiedisiplinens innhold og organisering. Utvikling av mer langsiktige og visjonære internasjonaliseringstrategier i de enkelte miljøene. Strategiene bør både ha en substansiell/intellektuell side og et organisatorisk innhold.
- En økt innsats på svakt representerte eller strategisk viktige fagfelter, perioder og tolkningsrammer: 1. metodologi, historisk teori og historiefilosofi, 2. tidligmoderne tid og 3. økonomisk historie. En større nysgjerrighet på nyere historiografiske ansatser internasjonalt, slik som for eksempel begrepshistorie, mikrohistorie og historiebruk. Når det gjelder økonomisk historie, anbefaler utvalget en tettere forbindelse mellom professoratene og førstestillingene i økonomisk historie i Oslo, Bergen og Trondheim og en forsterkning av det økonomihistoriske makroperspektivet på dagens globaliserte økonomi. Når det gjelder en forsterkning av teknologi, verdier, produksjon og finansiering anbefaler utvalget en tettere forbindelse mellom BI og TIK, eller styrking gjennom en institusjonell nydannelse.
- Fortsette innsatsen for å opprettholde en kritisk masse om fagmiljøet er lite, eller om historikerne forsker i en institusjonell sammenheng preget av et forandringstrykk som tenderer til å marginalisere historievitenskapen og historikernes forskningsinnsats.

- En forståelse og oppmerksomhet på stipendiater som en forskningsressurs, snarere enn som en utdanningskostnad, og en aktpågivenhet i spørsmålet om postdoktorstillinger. Postdoktorer kan brukes som en ressurs for strategisk utvikling av forskningen.
- Koordinert og målrettet innsats for en mer kjønnsbalansert stillingsprofil som inntenkes i fremtidige forskningsstrategier.
- En større gjennomsliktighet i forskningsfinansieringen for å fremme en mer strategisk mål-middel tenkning. I slike strategier kan med fordel koblinger mellom grunnbevilgninger til forskning og større forskningsprosjekter inngå. En analytisk drøfting av oppdragsforskningens plass i norsk historieforskning som innbefatter dens ulike konsekvenser, slik som nedprioriteringen av teoretisk refleksjon og ensidige interessefokuseringer. Innrette finansielle midler mot satsinger for å motvirke tendenser som vurderes som mindre ønskelige, og som på en grunnleggende måte kan styrke historieforskningen.

Kilder og litteratur

Kilder

NIFU STEP, Doktorgradsregister

NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie:

- undermappe, NFR-bestillinger
- undermappe, CV-er fra fagmiljøer
- undermappe, egenvurderinger
- undermappe, NFR-finansiering
- undermappe, utkast-faktasjekk

NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281341 2005–2006, bakgrunnsmateriale evaluering historie og økonomi, mappe svar på spørreundersøkelse.

NIFU STEP, Forskerpersonalregister

NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, adresse: www.nifustep.no

Norbal. Ph.D-statistikk for Norden og Baltikum, www.norbal.no; (Norbal drives av NIFU STEP med finansiering fra Nordforsk)

Litteratur

Aksnes, Dag W.: "Citations and their use as indicators in science policy. Studies of validity and applicability issues with a particular focus on highly cited papers", Dissertation, Twente 2005.

Andresen, Astri, Yngve Flo og Tore Grønlie: *Historie som historie 1957–2007*, (Historisk institutt, Universitetet i Bergen) Bergen 2007.

Balsvik, Randi Rønning: "Konstruksjon av fortiden – mellom det lokale og internasjonale" i Tove Bull og Tore O. Vorren (red.): Universitetet i Tromsø. Glimt fra de første 30 år, *Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie Ravnetrykk*, nr 17, Tromsø 1998: 260–291.

Bagge, Sverre: "Samfunnsvitenskapenes historie", i Nils Roll-Hansen; Jostein Goksøyr; Lorentz M. Irgens et al. i *Universitetet i Bergens historie, bind II*, Bergen 1996: 582–705.

- Borgen, Jorunn S.; Hebe Gunnes og Agnete Vabø: "Strukturelle betingelser for forskningen innenfor nordisk språk og litteratur", *NIFU STEP Arbeidsnotat* nr 29/2005.
- Dahl, Ottar: "Historisk institutt 25 år. 1953–1978", *Universitetet i Oslo. Årsberetning* 1978: 51–56.
- : *Norsk historieforskning i det 19. og 20. århundre*, Oslo (Universitetsforlaget), fjerde utgave, 1990.
- Eikeland, Olav og Leif Chr. Lahn: "Organisasjon og arbeidsmiljø ved Avdeling for historie, Universitetet i Oslo", *AFIs rapportserie* nr. 2/95, 1995.
- Evaluering av norsk forskerutdanning*, Norges forskningsråd, Oslo 2002 (prosjektleder og sekretær Svein Kyvik).
- Forskning i statens arkiver 1993–2000. En evalueringsrapport, København 2001, lastet ned fra www.sa.dk/sa/forskning/evaluering, lesedato 19.12.2007.
- Frølich, Noline og Antje Klitkou: "Resultatbasert forskningsfinansiering. Vitenskapelig publisering 1991/96–2004", *Evaluering av Kvalitetsreformen, delrapport 4*, (utgitt av Norges forskningsråd, Rokkansenteret og NIFU STEP).
- Grove, Knut: "Historia i randsona. Historieforskninga ved Rokkansenteret, LOS og SEFOS", *Rokkansenteret rapport* nr. 3 2007.
- Gunnes, Hebe; Terje Næss, Aris Kaloudis; Bo Sarpebakken, Göran Melin og Linda Blomkvist: "Forskerrekruttering i Norge – status og komparative perspektiver", *NIFU STEP rapport* nr 2/2007.
- Hubbard, William et al. (red.) *Making a Historical culture. Historiography in Norway*, Scandinavian University Press (Universitetsforlaget AS) Oslo 1995.
- Kirkhusmo, Anders: *Akademi og seminar. Norges Lærerhøgskole 1922–1982*, (Universitetet i Trondheim – Norges Lærerhøgskole) Trondheim 1983.
- Kjeldstadli, Knut: *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*, (Universitetsforlaget), (andre opplag) Oslo 1993.
- : "History as Science", i Hubbard, William et al. (red.) *Making a Historical culture. Historiography in Norway*, Scandinavian University Press (Universitetsforlaget AS) Oslo 1995: 52–81.
- Kyvik, Svein: *Productivity in Academia. Scientific Publishing at Norwegian Universities*, (Universitetsforlaget) Oslo 1991.
- : "Publiseringsevne ved universiteter og vitenskapelige høyskoler", *NIFU skriftserie* nr 15/2001, Oslo 2001.

- Kyvik, Svein; Terje Bruen Olsen og Agnete Vabø: Postdoktorordningen, *NIFU Skriftserie* nr 37/ 2003.
- Langholm, Sivert: "The Infrastructure of History", i Hubbard, William et al. (red.) *Making a Historical culture. Historiography in Norway*, Scandinavian University Press (Universitetsforlaget) Oslo 1995: 82–107.
- Melle, Oddbjørn: "Lokalhistorie på høgskulenivå. Historiefaget ved MRDH Volda 1972–1994", *Heimen*, nr 1, bd. 32, 1995: 11–21
- : *Ein høgskule finn sitt distrikt. Nasjon – region – institusjon. Om bakgrunnen for høgskuleetablering i Møre og Romsdal: Vilda og Molde*, Høgskulen i Volda 1999. Avhandling for dr.art. graden (Universitetet i Bergen) 1999.
- Meyer, Frank og Jan Eivind Myhre (red.): "Nordic Historiography in the 20th Century", *Tid og Tanke*, No 5 Summer 2000, (Publication Series, Department of History, University of Oslo)
- Myhre, Jan Eivind: "I historiens hus er det mange rom. Noen hovedtrekk i norsk historieforskning 1970–1995", *Historisk tidsskrift* nr 1/2 1996: 3–35.
- Myhre, Jan Eivind og Synne Corell: "The institutions of Norwegian historiography" i Ilaria Porciani og Lutz Raphael (red.), *Atlas of the Institutions of European Historiographies 1800 to the Present*, (Palgrave MacMillan) New York USA, utkommer i 2008.
- Nordisk språk og litteratur. En evaluering av forskningen ved universitetene og utvalgte høgskoler i Norge*, Norges forskningsråd, Oslo 2005.
- Norges forskningsråd: *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer 2005*, Oslo 2005.
- Norges forskningsråd: *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer 2007*, Oslo 2007.
- Norges forskningsråd: "Midway Evaluation of the Norwegian Centres of Excellence", *Evaluation*, Oslo 2007.
- Norsk pedagogisk forskning. En evaluering av forskningen ved utvalgte universiteter og høgskoler*, Norges forskningsråd, Oslo 2004.
- Olsen, Terje Bruen: "Tid fra doktorgrad til fast ansettelse", *NIFU STEP arbeidsnotat*, nr 9/2004.
- : Doktorgrad – og hva så? Om doktorernes yrkeskarriere, *NIFU STEP rapport* nr 12/2007.

Rørstad, Kristoffer og Susanne Lehmann Sundnes: "FoU-ressurser innenfor humaniora. Utdrag fra FoU-statistikken med hovedvekt på 2003", *NIFU STEP arbeidsnotat*, nr 32/2005.

Schwach, Vera: "Norsk vitenskap-på språklig bortebane?", *NIFU Skriftserie* nr 9/2004.

-: "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", *NIFU STEP Arbeidsnotat* nr 22/2006.

Sprauten, Knut: "Historie for 40–50 millioner årlig", *HIFO-nytt* nr 6 2003: 5–6.

-: "SpørreundersøkHIFO03", en sammenfatning og oppsummering av undersøkelsens resultater, upublisert manus 4 sider, udatert 2003.

Statsvitenskapelig forskning i Norge. Status og utfordringer, Norges forskningsråd, Oslo 2002.

Tretvik, Aud Mikkelsen: *Lokal og regional historie* (Samlaget), Oslo 2004.

Wendt, Kaja: "Ressursinnsatsen innenfor humanistisk forskning. Utdrag fra FoU-statistikken med hovedvekt på 2001", *NIFU skriftserie* nr 7/2003.

Oversikt over tabeller og figurer i tekst og vedlegg

Tabeller i tekst

Tabell 3.1	Faghistorikere i UoH- og instituttsektoren 2005. Antall	32
Tabell 3.2	Faghistorikere i UoH- og instituttsektoren 2005. Prosent	32
Tabell 3.3	Doktorgrader i historie 1990–2006 etter kjønn	35
Tabell 3.4	Fagmiljøenes opplysninger om antall doktorgradstudenter per 31.12. 2005.	36
Tabell 3.5	Historikere som inngår i evalueringen etter institusjonstilhørighet og stillingsgruppe, 2006. Antall	39
Tabell 3.6	Historikere som inngår i evalueringen etter stillingsgruppe og kjønn, 2006. Antall	40
Tabell 3.7	Historikere som inngår i evalueringen etter stillingsgruppe og kjønn, 2006. Prosentfordelt etter kjønn	41
Tabell 4.1	Antall publikasjoner, totalt og korrigert for samforfatterskap, uvektet.....	57
Tabell 4.2	Antall publikasjoner, totalt og korrigert for samforfatterskap, vektet.....	58
Tabell 4.3	Antall publikasjoner (vektet) etter år og publikasjonstype.....	61
Tabell 4.4	Antall publikasjoner, vektet og korrigert for samforfatterskap, etter kjønn. Antall	64
Tabell 4.5	Antall publikasjoner, vektet og korrigert for samforfatterskap, etter kjønn. Prosent	64
Tabell 4.6	Antall publikasjoner (vektet) etter sjanger og språk. Antall.....	66
Tabell 4.7	Antall publikasjoner (vektet) etter sjanger og språk. Prosent.....	66

Tabeller i vedlegg

Tabell v 1	Antall vitenskapelig ansatte med ”norsk historieutdanning”, etter institusjon og grunnenhet. Universiteter, per 1.10.2005.....	187
Tabell v 2	Antall vitenskapelig ansatte med ”norsk historieutdanning”, etter institusjon og grunnenhet. Vitenskapelige og statlige høyskoler per 1.10.2005	188
Tabell v 3	Antall vitenskapelig/faglig ansatte med ”norsk historieutdanning”, etter institusjon. Instituttsektoren per 1.10.2005.....	190
Tabell v 4	Personer uten ”norsk historieutdanning”, men ansatt ved en enhet fagklassifisert til historie, per 1.10.2005	191
Tabell v 5	Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* i 2003 etter lærested og sektor og kjønn.	191
Tabell v 6	Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* i 2003 etter lærested og sektor og kjønn. Prosentandel.....	192
Tabell v 7	Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* etter stillingskategorier, kjønn og institusjonstype i 2003. Antall	192
Tabell v 8	Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* etter stillingskategorier, kjønn og institusjonstype i 2003. Prosentfordelt etter stillingskategori.....	193
Tabell v 9	Aldersfordeling blant historikere* i 2003, etter institusjonstype. Antall ..	193

Tabell v 10	Aldersfordeling blant historikere* i 2003, etter institusjonstype. Prosent	194
Tabell v 11	Doktorgrader i historie ved norske læresteder, 1880–2006.....	194
Tabell v 12	Doktorgrader 1980–2006. Gjennomsnittlig antall år fra høyere grads eksamen til disputas. Etter fagområde	196
Tabell v 13	Doktorgrader 1980–2006. Gjennomsnittsalder ved disputas etter fagområde	197
Tabell v 14	Historikere i evalueringen etter stillingsgruppe/-kategori og kjønn, 2006. Prosent.....	198
Tabell v 15	Gjennomsnittsalder vitenskapelig/faglig personale i historie* UoH- og instituttsektoren i 2003, etter institusjonstype og fordelt på kjønn,.....	198
Tabell v 16	147 historikers fødselsår	199
Tabell v 17	Driftsutgifter til FoU i historie i UoH-sektoren etter institusjon, prosentandeler 1995, 1999 og 2003	199
Tabell v 18	Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i humaniora etter faggrupper, 1995–2003. Løpende priser, mill. kr.....	200
Tabell v 19	Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i humaniora etter faggruppe og finansieringskilde i 2003. Mill kr.....	201
Tabell v 20	Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i humaniora etter faggruppe og finansieringskilde i 2003. Prosentl.....	201
Tabell v 21	Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i samfunnsvitenskap etter faggrupper, 1997–2003. Løpende priser, mill. kr	203
Tabell v 22	Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren for samfunnsvitenskapelige fag etter finansieringskilde og faggruppe, 2003, mill. kroner.....	204
Tabell v 23	Driftsutgifter til FoU i historie i UoH-sektoren, etter lærestedtype og finansieringskilde, 2003. Mill kr.....	205
Tabell v 24	Driftsutgifter til FoU i historie, UoH-sektoren etter lærestedtype og finansieringskilde, 2003. Prosentfordeling	205
Tabell v 25	Driftsutgifter til FoU i historie i UoH-sektoren etter finansieringskilde 1995–2003. Mill kr	205
Tabell v 26	Driftsutgifter til FoU historie i UoH-sektoren etter finansieringskilde 1995–2003. Prosentfordeling.....	206
Tabell v 27	Antall ”oppdragspublikasjoner”, totalt og korrigert for samforfatterskap uvektet.....	206
Tabell v 28	Antall ”oppdragspublikasjoner”, totalt og korrigert for samforfatterskap, vektet.....	207
Tabell v 29	Publisering etter sjanger og språk (vektet). Prosentuert etter språk.....	207
Tabell v 30	Antall publikasjoner (uvektet) etter språk og publikasjonstype	207
Tabell v 31	Publisering etter sjanger (uvektet) og språk. Prosentuert etter språk.....	208
Tabell v 32	Publisering etter sjanger (uvektet) og språk. Prosentuert etter sjanger.....	208

Figurer i tekst

Figur 3.1	Aldersfordeling historikere prosent	34
Figur 3.2	Historikere i evalueringen. Fødselsår	42
Figur 4.1	Publikasjonstitler fordelt på sjangre, uvektet, prosentfordelt	58
Figur 4.2	Publisering fordelt på sjangre, vektet, prosentfordelt	59

Figur 4.3	Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per historiker	62
Figur 4.4	Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per enkelt historiker. Bok, vitenskapelig artikkel, antologi og doktoravhandling.....	63
Figur 4.5	Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per historiker. Kvinner og menn.	65
Figur 4.6	Antall vektete publikasjoner (artikkelekvivalenter) per enkelt historiker. Bok, vitenskapelig artikkel, antologi og doktoravhandling.....	65

Tabeller i vedlegg

Tabell v 1 *Antall vitenskapelig ansatte med "norsk historieutdanning", etter institusjon og grunnenhet. Universiteter, per 1.10.2005*

Lærested	Enhet	Antall historikere	Totalt ved enheten
UiB	HISTORISK INSTITUTT	21	32
	ARKEOLOGISK INSTITUTT	1	11
	SENTER FOR KVINNE- OG KJØNNSFORSKNING	1	3
	ROKKANSENTERET	10	52
	SENTER FOR UTVIKLINGSSTUDIER	3	7
	UNIVERSITETSBIBLIOTEKET	1	25
	INST. FOR KULTURSTUDIER OG KUNSTHISTORIE	1	38
	SEKSJON FOR HUMANISTISK INFORMATIKK	1	7
	SFF – SENTER FOR MIDDELALDERSTUDIER	3	15
	AKSIS - AVD. FOR KULTUR, SPRÅK OG INFORMASJONSTEKNOLOGI	2	11
UiO	INSTITUTT FOR LÆRERUTDANNING OG SKOLEUTVIKLING	3	60
	DET TEOLOGISKE FAKULTET – USPESIFISERT	1	29
	SEKSJON FOR ARBEIDS- OG TRYGDEMEDISIN – IASAM	1	15
	INSTITUTT FOR MEDIER OG KOMMUNIKASJON	1	34
	INSTITUTT FOR STATSVITENSKAP	1	41
	UNIVERSITETSBIBLIOTEKET	1	29
	SENTER FOR TEKNOLOGI, INNOVASJON OG KULTUR (TIK)	6	32
	INSTITUTT FOR ARKEOLOGI, KONSERVERING OG HISTORISKE STUDIER (IAKH)	47	89
	INSTITUTT FOR KULTURSTUDIER OG ORIENTALSKE SPRÅK (IKOS)	2	78
	INSTITUTT FOR LITTERATUR, OMRÅDESTUDIER OG EUROPEISKE SPRÅK (ILOS)	3	133
UiT	SENTER FOR SAMISKE STUDIER	2	6
	SAMFUNNSVITENSKAPELIG FAK. – USPESIFISERT	1	3
	INSTITUTT FOR HISTORIE	13	17
	INSTITUTT FOR PEDAGOGIKK	1	36
	INSTITUTT FOR SAMFUNNS- OG MARKEDSFAG (NFH)	1	26
	UNIVERSITETSBIBLIOTEKET	1	13
	FAGENHET FOR NYERE KULTURHISTORIE - TROMSØ MUSEUM	1	5
NTNU	REGISTRERINGSSENTRALEN FOR HISTORISKE DATA	1	1
	FORSKNINGSENHETEN VOKSNE I LIVSLANG LÆRING (NTNU VILL)	1	13
	NORSK SENTER FOR BARNEFORSKNING	1	9
	INSTITUTT FOR BYGGEKUNST, FORM OG FARGE	1	15
	VITENSKAPSMUSEET	2	23
	INSTITUTT FOR HISTORIE OG KLASSISKE FAG	24	38
	SOSIALANTROPOLOGISK INSTITUTT	1	20
	PROGRAM FOR LÆRERUTDANNING – PLU	2	33
	UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I TRONDHEIM	2	25
	INSTITUTT FOR TVERRFAGLIGE KULTURSTUDIER	8	41
INSTITUTT FOR MODERNE FREMMEDSPRÅK	1	45	
INSTITUTT FOR SPRÅK OG KOMMUNIKASJONSSTUDIER	1	37	
	SUM UNIVERSITETER	175	

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 2 *Antall vitenskapelig ansatte med "norsk historieutdanning", etter institusjon og grunnenhet. Vitenskapelige og statlige høyskoler per 1.10.2005*

Lærested	Enhet	Antall historikere	Totalt antall Ansatte
NORGES HANDELSHØGSKOLE	INSTITUTT FOR SAMFUNNSØKONOMI	2	55
NORGES IDRETTSHØGSKOLE	SEKSJON FOR KULTUR OG SAMFUNN	1	12
MISJONSHØGSKOLEN	SENER FOR INTERKULTURELL KOMMUNIKASJON	1	5
HANDELSHØYSKOLEN BI	INSTITUTT FOR INNOVASJON OG ØKONOMISK ORGANISERING	13	34
	INSTITUTT FOR LEDELSE OG ORGANISASJON	2	37
	INSTITUTT FOR KOMMUNIKASJON, KULTUR OG SPRÅK	3	25
	INSTITUTT FOR OFFENTLIGE STYRINGSFORMER	1	16
UNIVERSITETET I STAVANGER*	NORSK HOTELLHØGSKOLE - INST. FOR ØKONOMI OG LEDELSESFAG	1	44
	INSTITUTT FOR MEDIE-, KULTUR OG SAMFUNNSFAG	1	45
	INSTITUTT FOR KULTUR- OG SPRÅKVITENSKAP	5	54
	INSTITUTT FOR ALLMENN LÆRERUTDANNING OG SPESIALPEDAGOGIKK	2	42
HØGSKOLEN I AGDER	INSTITUTT FOR HISTORIE	6	7
	INSTITUTT FOR TEOLOGI OG FILOSOFI	1	18
HØGSKOLEN I VOLDA	HISTORISK INSTITUTT	8	8
	AVD. FOR MEDIEFAG	1	17
	IVAR AASEN-INSTITUTTET SAMFUNNSFAG	2	5
SAMISK HØGSKOLE SAMI ALLASKUVLA HØGSKOLEN I FINNMARK	SAMI ALLASKUVLA/SAMI HØGSKOLE	3	10
	AVD. FOR NÆRINGS- OG SOSIALFAG	1	33
	REISELIV OG HOTELLFAG	1	5
	SAMFUNNSFAG – PHF	1	13
HØGSKOLEN I BERGEN	SAMFUNNSFAGSSEKSJONEN	2	6
HØGSKOLEN I BODØ	SAMFUNNSFAGSSEKSJONEN	4	13
	HANDELSHØGSKOLEN I BODØ	1	59
HØGSKOLEN I HARSTAD	AVD. FOR SAMFUNNSFAG	6	60
	AVD. FOR ØKONOMI OG SAMFUNNSFAG	1	25
HØGSKOLEN I LILLEHAMMER	AVD. FOR HELSE- OG SOSIALFAG	1	20
	HISTORIE	3	3
	FJERNSYNSREGI	1	3
HØGSKOLEN I NESNA HØGSKOLEN I NORD-TRØNDELAG	SAMFUNNSFAGSSEKSJONEN	1	6
	AVD. FOR SAMFUNNSFAG	1	25
HØGSKOLEN I OSLO	AVD. FOR SYKEPLEIER-, INGENIØR OG LÆRERUTDANNING	1	33
	AVD. FOR LÆRERUTDANNING - HUMANIORA	2	42
	SEFIA - SENTER FOR FLERKULTURELT OG INTERNASJONALT ARBEID	1	14
	BIBLIOTEKS- OG INFORMASJONSUTDANNINGEN	2	22
HØGSKOLEN STORD/HAUGESUND	SAMFUNNSFAG	1	5

HØGSKOLEN I SØR-TRØNDELAG	AVD. FOR LÆRERUTDANNING - HUMANIORA	1	28
HØGSKOLEN I TELEMARK	INSTITUTT FOR LÆRERUTDANNING – HUMANIORA	1	13
	INSTITUTT FOR KULTUR- OG HUMANISTISKE FAG	7	37
HØGSKOLEN I TROMSØ	AVD. FOR LÆRERUTDANNING	1	25
HØGSKOLEN I VESTFOLD	AVD. FOR SAMFUNNSFAG	4	33
	AVD. FOR LÆRERUTDANNING - HUMANIORA	2	33
	AVD. FOR SAMFUNNSFAG		
HØGSKOLEN I ØSTFOLD	OG FREMMEDSPRÅK - FREMMEDSPRÅK	1	19
	AVD. FOR SAMFUNNSFAG		
	OG FREMMEDSPRÅK - SAMFUNNSVITENSKAP	2	19
	AVD. FOR LÆRERUTDANNING - PEDAGOGIKK	2	26
HØGSKOLEN I SOGN OG FJORDANE	AVD. FOR SAMFUNNSFAG	5	24
DIAKONHJEMMETS HØGSKOLE	AVDELING FOR FORSKNING OG UTVIKLING	1	13
SUM HØYSKOLER		110	

*Universitetet i Stavanger, inntil 2005 Høgskolen i Stavanger, er gruppert til høyskoler for å gjøre sammenligninger av historiefaget over tid enklere.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 3 *Antall vitenskapelig/faglig ansatte med "norsk historieutdanning", etter institusjon. Instituttsektoren per 1.10.2005*

Institutt	Antall historikere	Totalt antall ansatte
STAVANGER MUSEUM - STAVANGER		
SJØFARTSMUSEUM	2	3
ARKEOLOGISK MUSEUM I STAVANGER	1	32
AUST-AGDER KULTURHISTORISKE SENTER	3	6
BERGENS SJØFARTSMUSEUM	3	5
NORSK BERGVERKSMUSEUM	2	5
BORGARSYSSEL MUSEUM	1	3
BYMUSEET I BERGEN	2	9
MAIHAUGEN	3	9
DE HEIBERGSKE SAMLINGER, SOGN FOLKEMUSEUM	3	4
NORGES FISKERIMUSEUM	2	2
FORSVARSMUSEET	2	5
TRØNDELAG FOLKEMUSEUM	3	9
RANDEFJORDSMUSEENE AS	1	6
HARDANGER MUSEUM	1	3
NORSK INDUSTRIARBEIDERMUSEUM	1	3
KARMSUND FOLKEMUSEUM	1	3
NORSK OLJEMUSEUM	2	4
STIFTELSEN DOMKIRKEODDEN	1	4
NASJONALMUSEET FOR KUNST, ARKITEKTUR OG DESIGN	1	39
SALTEN MUSEUM	1	3
NORGES HJEMMEFRONTMUSEUM	3	3
NORSK FOLKEMUSEUM	3	21
NORSK SJØFARTSMUSEUM	1	6
NORSK SKOGMUSEUM	1	5
NORSK TEKNISK MUSEUM	3	6
NORSK VEGMUSEUM	1	3
ROMSDALSMUSEET	1	4
SANDEFJORDMUSEENE	1	1
GRENSELANDMUSEET	1	2
VALDRES FOLKEMUSEUM	2	4
VEST-AGDER FYLKESMUSEUM	1	5
VESTLANDSKE SKOLEMUSEUM	1	1
ARBEIDERBEVEGELSENS ARKIV OG BIBLIOTEK	6	9
CHR. MICHELSSENS INSTITUTT	1	39
FORSKNINGSSTIFTELSEN FAFO	1	67
MØREFORSKING – SAMFUNNSVITENSKAP	1	18
NORUT SAMFUNNSFORSKNING AS	1	20
FRIDTJOF NANSENS INSTITUTT	1	23
INSTITUTT FOR FREDSFORSKNING	1	34
INSTITUTT FOR SAMFUNNSFORSKNING	1	36
DET NORSKE NOBELINSTITUTT	2	2
VESTLANDSFORSKING – SAMFUNNSVITENSKAP	1	8
NORSK LOKALHISTORISK INSTITUTT	5	6
SPRÅKRÅDET	1	20
RIKSARKIVET*	37	51
STATSARKIVET I KRISTIANSAND*	1	1
STATSARKIVET I TRONDHEIM*	5	8
STATSARKIVET I STAVANGER*	4	4
FORSVARETS FORSKNINGSINSTITUTT	1	315
INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER	8	19
NORSK SAMFUNNSVITENSKAPELIG DATATJENESTE AS	1	46

NIFU STEP STUDIER AV INNOVASJON, FORSKNING OG UTDANNING	1	65
NORSK INSTITUTT FOR FORSKNING OM OPPVEKST, VELFERD OG ALDRING	1	77
STIFTELSEN FALSTADSENTERET	2	3
SUM INSTITUTTSEKTOREN	138	

* Riksarkivaren foretrekker samlebetegnelsen Arkivverket som omfatter Riksarkivet, alle statsarkivene og Samisk arkiv. I den nasjonale forskningstatistikken er imidlertid Riksarkivet og statsarkivene listet adskilt.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 4 Personer uten "norsk historieutdanning", men ansatt ved en enhet fagklassifisert til historie, per 1.10.2005

Lærested	Totalt
NTNU	12
UNIVERSITETET I BERGEN	21
UNIVERSITETET I OSLO, IAKH, avd. for historie	6*
UNIVERSITETET I TROMSØ	4
SUM UNIVERSITETER	43
HØGSKOLEN I AGDER	1
SUM STATLIGE- OG VITENSKAPELIGE HØYSKOLER	1
INSTITUTTSEKTOREN	38
SUM INSTITUTTSEKTOREN	38
SUM UOH- OG INSTITUTTSEKTOREN	82

*UiOs Institutt for historie var klassifisert som historie i FoU-statistikken. Med opprettelsen av et flerfaglig institutt i 2005, Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier, falt fagklassifiseringen som historie bort. Antallet historikere er basert på opplysninger fra CV-er innsendt til historievevalueringen og kontrollert med NIFU STEP, Forskerpersonalregister. Anslaget for 2005 stemmer bra overens med tilsvarende for 2003. Se Vera Schwach "Historiefaget – mennesker, steder, strukturer og endringer over tid", *NIFU STEP Arbeidsnotat 22/2006*: tabell v 1, s. 49.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 5 Vitenskapelig/faglig ansatte i historie i 2003 etter lærested og sektor og kjønn.*

Lærested/sektor	Kvinner	Menn	Totalt
Universitet	64	133	197
Vitenskapelige høyskoler	5	19	24
Statlige høyskoler	13	70	83
Forskningsinstitutt	56	105	161
Totalt	138	327	465

*61 personer uten "norsk historieutdanning", men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 6 Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* i 2003 etter lærested og sektor og kjønn. Prosentandel.

Lærested/sektor	Kvinner	Menn	Prosent	Antall (N)
Universitet	32,5	67,5	100	197
Vitenskapelige høyskoler	20,8	79,2	100	24
Statlige høyskoler	15,7	84,3	100	83
Forskningsinstitutt	34,8	65,2	100	161
Totalt	29,7	70,3	100	465

*61 personer uten "norsk historieutdanning", men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 7 Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* etter stillingskategorier, kjønn og institusjonstype i 2003. Antall

Lærested/sektor	Topp- og førstestill.	Forsker/ post-doktor	Rekrutt. still.	Undervis. Still.	Totalt
Universitet					
Kvinner	21	11	26	6	64
Menn	70	16	34	13	133
Totalt universitet	91	27	60	19	197
Vitenskapelige høyskoler					
Kvinner			2	3	5
Menn	8	6	5		19
Totalt vitenskapelige høyskoler	8	6	7	3	24
Statlige høyskoler					
Kvinner	7		2	4	13
Menn	34	1	4	31	70
Totalt Statlige høyskoler	41	1	6	35	83
Forskningsinstitutter					
Kvinner		55	1		56
Menn		103	2		105
Totalt Forskningsinstitutter		158	3		161
Alle sektorer					
Kvinner	28	66	31	13	138
Menn	112	126	45	44	327
Totalt	140	192	76	57	465

*61 personer uten "norsk historieutdanning", men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 8 Vitenskapelig/faglig ansatte i historie* etter stillingskategorier, kjønn og institusjonstype i 2003. Prosentfordelt etter stillingskategori

Lærested/sector	Topp- og første- still.	Forsker / post- doktor	Rekrutt. still.	Undervis . still.	Totalt
Universitet					
Kvinner	32,8	17,2	40,6	9,4	100
Menn	52,6	12,0	25,6	9,8	100
Totalt universitet	46,2	13,7	30,5	9,6	100
Vitenskapelige høgskoler					
Kvinner	0,0	0,0	40,0	60,0	100
Menn	42,1	31,6	26,3	0,0	100
Vitenskapelige høgskoler	33,3	25,0	29,2	12,5	100
Statlige høgskoler					
Kvinner	53,8	0,0	15,4	30,8	100
Menn	48,6	1,4	5,7	44,3	100
Totalt Statlige høgskoler	49,4	1,2	7,2	42,2	100
Forskningsinstitutter					
Kvinner	0,0	98,2	1,8	0,0	100
Menn	0,0	98,1	1,9	0,0	100
Totalt Forskningsinstitutter	0,0	98,1	1,9	0,0	100
Alle sektorer					
Kvinner	20,3	47,8	22,5	9,4	100
Menn	34,3	38,5	13,8	13,5	100
Totalt	30,1	41,3	16,3	12,3	100

*61 personer uten "norsk historieutdanning" men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 9 Aldersfordeling blant historikere* i 2003, etter institusjonstype. Antall

Lærested/sector	Under 30 år	30–39 år	40–49 år	50–59 år	over 60	Totalt
Universitet	11	65	38	58	25	197
Vitenskapelige høgskoler	0	11	2	9	2	24
Statlige høgskoler	1	12	14	43	13	83
Forskningsinstitutt	4	40	37	57	23	161
Totalt	16	128	91	167	61	465

*61 personer uten "norsk historieutdanning", men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 10 Aldersfordeling blant historikere* i 2003, etter institusjonstype. Prosent

Lærested/sektor	Under 30 år	30–39 år	40–49 år	50–59 år	over 60	Totalt	Antall (N)
Universitet	5,6	33,0	19,3	29,4	12,7	100	197
Vitenskapelige høyskoler	0,0	45,8	8,3	37,5	8,3	100	24
Statlige høyskoler	1,2	14,5	16,9	51,8	15,7	100	83
Forskningsinstitutt	2,5	24,8	23,0	35,4	14,3	100	161
Totalt	3,4	27,5	19,6	35,9	13,5	100	465

*61 personer uten "norsk historieutdanning", men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 11 Doktorgrader i historie ved norske læresteder, 1880–2006

År	Univ. i Oslo	Univ. i Bergen	NTNU	Univ. i Tromsø	Norges idretts-høgskole	Totalt	Kumulativ %
1880	1					1	0,3
1893	1					1	0,7
1899	1					1	1,0
1906	1					1	1,4
1907	2					2	2,1
1908	1					1	2,4
1912	1					1	2,8
1915	1					1	3,1
1919	3					3	4,2
1923	1					1	4,5
1924	1					1	4,9
1928	1					1	5,2
1930	2					2	5,9
1933	2					2	6,6
1934	1					1	7,0
1936	2					2	7,7
1937	2					2	8,4
1939	1					1	8,7
1940	1					1	9,1
1945	3					3	10,1
1946	1					1	10,5
1947	1					1	10,8
1948	1					1	11,2
1949	2					2	11,9
1951	1					1	12,2
1953		1				1	12,6
1955	1					1	12,9
1956	3					3	14,0
1957	2					2	14,7
1958	3					3	15,7
1959	4					4	17,1

1960	1					1	17,5
1961		1				1	17,8
1962	2	1				3	18,9
1964	1					1	19,2
1965	2					2	19,9
1966	2	1				3	21,0
1968	1					1	21,3
1969	1					1	21,7
1970	1					1	22,0
1971			1			1	22,4
1972	1	1				2	23,1
1974	2					2	23,8
1975	1					1	24,1
1976	3			1		4	25,5
1977	1	1				2	26,2
1978	1				1	2	26,9
1979			1			1	27,3
1980	3	1	1	1		6	29,4
1981	1	1				2	30,1
1984	1	4	1			6	32,2
1985		1				1	32,5
1986		1				1	32,9
1987	2	2	1			5	34,6
1988	4					4	36,0
1989	3	2				5	37,8
1991	3	2	1	1	1	8	40,6
1992	2	2			1	5	42,3
1993	1	3	3			7	44,8
1994	2	4	2	1		9	47,9
1995	2	1	4	1		8	50,7
1996	7	2	2	1		12	54,9
1997	4	3	6			13	59,4
1998	5	10	2			17	65,4
1999		4	1	1		6	67,5
2000	4	3	2			9	70,6
2001	3	2	1			6	72,7
2002	5	6	1	2		14	77,6
2003	3	3	5	1		12	81,8
2004	15	3	2			20	88,8
2005	8	3	1	3		15	94,1
2006	5	4	6	2		17	100,0
Totalt	151	73	44	17	1	286	

Kilde: NIFU STEP, Doktorgradsregister

Tabell v 12 Doktorgrader 1980–2006. Gjennomsnittlig antall år fra høyere grads eksamen til disputas. Etter fagområde

Fagområde	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Gj.sn. 1980-89
Humaniora	12,5	14,4	13,4	15,0	14,7	12,6	15,3	15,3	14,2	14,3	14,2
Samfunnsvitenskap	9,9	14,8	13,0	13,3	10,7	9,6	12,2	11,4	12,7	12,0	12,1
Matematikk/naturvitenskap	7,3	8,2	8,1	8,9	6,5	6,8	6,7	8,1	7,0	7,7	7,5
Teknologi	7,5	8,8	7,4	7,8	8,6	8,0	8,5	8,4	8,1	7,7	8,0
Medisin	16,1	12,8	11,3	12,6	12,7	12,0	12,9	13,0	12,8	12,7	12,9
Landbruksfag og veterinærmed.	10,8	11,4	7,7	10,6	8,2	8,2	8,6	5,8	8,4	9,2	8,8
Totalt	11,1	10,8	9,3	10,8	9,9	9,4	10,3	10,2	10,4	10,1	10,2

Fagområde	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Gj.sn. 1990-99
Humaniora	13,4	13,2	16,4	12,8	12,6	13,6	13,0	12,2	13,5	13,2	13,2
Samfunnsvitenskap	9,1	11,9	11,5	11,5	10,3	12,6	10,3	11,7	11,6	13,4	11,6
Matematikk/naturvitenskap	7,0	7,1	7,7	7,4	7,5	7,5	7,2	7,5	7,2	7,1	7,3
Teknologi	8,4	7,6	8,0	7,6	7,3	7,2	7,3	7,0	7,5	7,9	7,5
Medisin	12,8	14,1	12,9	12,8	13,3	13,1	12,9	12,4	13,9	15,3	13,5
Landbruksfag og veterinærmedisin	8,2	9,2	9,0	8,2	8,0	10,6	8,7	8,6	7,8	9,9	8,8
Totalt	9,4	10,2	10,0	9,5	9,5	10,3	9,5	9,5	9,9	11,1	9,9

Fagområde	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Gj.sn. 2000-06
Humaniora	13,0	13,5	12,5	11,9	11,9	11,5	12,9				12,5
Samfunnsvitenskap	12,9	12,2	11,3	10,7	10,3	10,3	11,7				11,3
Matematikk/naturvitenskap	6,6	6,8	7,3	6,9	6,9	7,7	7,0				7,0
Teknologi	7,5	7,7	7,8	7,9	6,9	7,6	7,5				7,6
Medisin	13,3	13,5	13,2	13,2	13,6	11,8	12,2				12,9
Landbruksfag og veterinærmedisin	9,7	8,8	9,3	9,9	8,5	8,6	9,0				9,1
Totalt	10,1	10,2	10,1	10,0	9,8	9,6	10,1				10,0

Anmerkning: Tallene er ikke et mål på effektiv tidsbruk på doktorgradsarbeidet, de angir kun tidsspennet fra grunntutdanning til disputas.

Kilde: NIFU STEP, Doktorgradsregister

Tabell v 13 Doktorgrader 1980–2006. Gjennomsnittsalder ved disputas etter fagområde

Fagområde	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	Gj.sn. 1980-89
Humaniora	40,8	41,6	40,3	46,9	44,5	40,8	43,4	43,1	42,0	43,7	42,5
Samfunnsvitenskap	37,2	41,7	40,1	40,1	38,7	38,3	39,7	39,1	40,3	40,7	39,7
Matematikk/naturvitenskap	33,7	35,0	35,5	36,3	33,1	33,9	33,5	35,2	34,2	34,8	34,5
Teknologi	32,2	34,6	32,5	32,6	33,8	33,1	33,7	34,0	33,3	32,4	33,1
Medisin	41,8	39,1	38,0	38,9	39,5	37,9	39,6	39,5	39,5	39,2	39,3
Landbruksfag og veterinærmedisin	35,8	37,5	34,2	36,3	34,4	35,1	34,1	32,0	34,9	35,1	34,9
Totalt	36,8	37,1	35,9	37,0	36,7	35,7	36,7	36,8	37,2	36,6	36,7

Fagområde	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Gj.sn. 1990-99
Humaniora	42,3	42,0	44,6	42,4	41,5	44,1	42,8	42,4	42,9	44,0	42,9
Samfunnsvitenskap	37,9	40,8	40,5	39,7	38,9	41,6	39,9	40,6	40,3	43,0	40,5
Matematikk/naturvitenskap	34,4	34,2	35,0	34,8	34,9	34,8	34,2	34,4	34,5	33,7	34,5
Teknologi	33,5	32,5	32,5	32,9	31,7	32,1	32,1	32,3	32,6	33,3	32,5
Medisin	40,1	40,5	40,1	39,6	40,2	40,6	39,7	39,7	40,9	42,6	40,6
Landbruksfag og veterinærmedisin	34,6	36,1	35,4	35,7	35,3	37,4	36,3	35,1	35,0	36,6	35,8
Totalt	36,3	37,0	36,9	36,5	36,4	37,7	36,8	36,8	37,3	38,6	37,1

Fagområde	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Gj.sn. 2000-06
Humaniora	43,6	43,9	42,2	41,2	42,8	41,2	41,8				42,4
Samfunnsvitenskap	41,8	41,1	41,2	40,0	39,5	40,0	42,1				40,8
Matematikk/naturvitenskap	33,4	33,1	33,7	33,7	33,8	34,1	33,6				33,7
Teknologi	32,5	32,9	33,4	33,5	31,9	33,0	34,0				33,0
Medisin	40,3	41,1	41,2	40,8	41,5	40,7	40,4				40,9
Landbruksfag og veterinærmedisin	36,6	36,6	36,5	36,7	35,5	35,6	36,9				36,3
Totalt	37,4	37,6	37,8	37,6	37,6	37,4	38,2				37,7

Kilde: NIFU STEP, Doktorgradsregister

Tabell v 14 *Historikere i evalueringen etter stillingsgruppe/-kategori og kjønn, 2006. Prosent*

Stillingsgruppe/-kategori	Menn	Kvinner	Totalt
Toppstilling	45	35	43
Avd.leder	2	8	3
Forsker 1	2	0	1
Professor	41	27	37
Ass. Direktør	1	0	1
Første- og mellomstilling	50	51	50
Arkivar	2	8	3
Forsker	4	3	3
Forsker 2	6	3	5
Førstearkivar	6	5	6
Førstelektor	1	0	1
Rådgiver	1	0	1
Seniorrådgiver	1	3	1
Statsarkivar	2	3	2
Førsteamanuensis	26	22	25
Opplæringsleder	0	3	1
Underdirektør	1	3	1
Postdoktor	5	14	7
Alle	100	100	100

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer.

Tabell v 15 *Gjennomsnittsalder vitenskapelig/faglig personale i historie* UoH- og instituttsektoren i 2003, etter institusjonstype og fordelt på kjønn,*

Institusjonstype	Kvinner	Menn	Totalt
Universitet	43,5	46,5	45,5
Vitenskapelige høyskoler	44,2	45,3	45,0
Statlige høyskoler	47,9	51,6	51,1
Forskningsinstitutt	45,5	48,9	47,7
Totalt gjennomsnitt	44,7	48,3	47,2

*61 personer uten "norsk historieeksamen", men ansatt ved en enhet fagklassifisert som historie er inkludert.

Kilde: NIFU STEP, Forskerpersonalregister

Tabell v 16 147 historikeres fødselsår

Fødselsår	Kvinner	Menn	Alle
Før 1945	4	28	32
1945–49	9	24	33
1950–54	3	20	23
1955–59	6	15	21
1960–64	3	7	10
1965–69	8	11	19
1970 eller senere	4	5	9
Totalt	37	110	147

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell v 17 Driftsutgifter til FoU i historie i UoH-sektoren etter institusjon, prosentandeler 1995, 1999 og 2003

Institusjon	1995	1999	2003
UiB	24,0	17,8	27
UiO	33,1	41	31,1
UiT	8,5	18,2	14
NTNU	29,9	23,0	21,1
Prosentandel universiteter	95,5	100,0	93,3
Prosentandel vitenskapelige høyskoler	4,3	-	-
Prosentandel statlige høyskoler*	-	-	6,8
Total present	100	100	100
Totale driftsutgifter, mill. NOK	37,5	47,8	49,2

* Fordelingen av FoU-utgifter følger ”mestkriteriet”. Ingen enheter av de vitenskapelige høyskolene oppgir at halvparten av forskningsvirksomheten hører til historie.

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 18 Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i humaniora etter faggrupper, 1995–2003. Løpende priser, mill. kr

Faggruppe/år	1995	1997	1999	2001	2003
Kulturkunnskap	0,4	0,0	0,0	0,6	8,6
Historie	37,5	40,0	47,8	48,7	49,2
Arkeologi	29,7	30,9	40,9	39,1	74,3
Folkloristikk	12,0	8,1	6,5	8,2	4,3
Musikk	16,1	20,6	20,4	26,4	32,8
Kunst	7,6	7,5	4,9	6,7	6,2
Arkitektur	9,7	11,4	8,5	15,3	13,1
Teologi	42,7	45,9	46,0	55,0	65,8
Filosofi	19,7	29,8	37,9	42,1	40,2
Filmvitenskap	0,0	0,0	2,5	3,1	6,9
Teatervitenskap	2,3	2,4	1,4	1,1	2,5
Språk og litteraturvitenskap	128,9	132,1	130,5	154,9	152,3
Uspesifisert humaniora	124,8	205,9	210,9	244,2	311,8
Totalt	431,5	534,6	558,2	645,3	768,1

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 19 Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i humaniora etter faggruppe og finansieringskilde i 2003. Mill kr

Faggruppe	Grunnbudsjett	NFR	Dep, fylker mv.	Nærings- livet	Andre kilder	Utlandet	Totalt mill kr
Kulturkunnskap	4,1	0,6	0,2	3,3	0,4	0,0	8,6
Historie	37,3	8,6	1,1	0,4	0,4	1,4	49,2
Arkeologi	25,5	4,5	4,4	36,1	3,7	0,1	74,3
Folkloristikk	4,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,3
Musikk	31,2	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	32,8
Kunsthistorie	4,7	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	6,2
Arkitektur	11,2	1,8	0,0	0,1	0,0	0,0	13,1
Teologi	56,5	6,9	0,8	0,0	1,6	0,1	65,8
Filosofi	35,0	3,5	0,7	0,0	0,0	1,0	40,2
Filmvitenskap	6,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,9
Teatervitenskap	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5
Språk- og litteraturvitenskap	124,4	19,8	4,6	0,1	0,1	3,4	152,3
Uspesifisert humaniora	230,1	41,1	24,7	4,2	6,4	5,4	311,8
Totalt humaniora	573,6	89,9	36,5	44,1	12,6	11,3	768,1

NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 20 Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i humaniora etter faggruppe og finansieringskilde i 2003. Prosent

Faggruppe	Grunn- budsjett	NFR	Dep, fylker mv.	Nærings- livet	Andre Kilder	Utlandet	Totalt mill kr
Folkloristikk	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,3
Filmvitenskap	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,9
Teatervitenskap	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,5
Musikk	95,0	4,9	0,1	0,0	0,0	0,0	32,8
Filosofi	87,1	8,6	1,7	0,0	0,0	2,6	40,2
Teologi	85,8	10,4	1,2	0,0	2,5	0,1	65,8
Arkitektur	85,7	13,8	0,0	0,4	0,1	0,0	13,1
Språk- og litteraturvitenskap	81,7	13,0	3,0	0,0	0,1	2,2	152,3
Historie	75,8	17,5	2,2	0,9	0,8	2,9	49,2
Kunsthistorie	74,8	25,2	0,0	0,0	0,0	0,0	6,2
Kulturkunnskap	47,7	6,9	2,0	38,4	4,9	0,0	8,6
Arkeologi	34,3	6,1	6,0	48,6	4,9	0,1	74,3
Andre og felles fag, humaniora	73,8	13,2	7,9	1,3	2,1	1,7	311,8
Totalt humaniora	74,7	11,7	4,8	5,7	1,6	1,5	456,3

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 21 Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren i samfunnsvitenskap etter faggrupper, 1997–2003. Løpende priser, mill. kr

Faggruppe	1997	1999	2001	2003
Økonomi	88,9	80,1	104,3	138,3
Sosiologi	35,5	35,0	44,7	55,9
Urbanisme, planlegging	4,1	4,9	4,5	4,4
Statsvitenskap	33,6	36,9	39,1	42,8
Sosialantropologi	25,8	36,9	39,4	39,9
Psykologi	69,2	82,8	99,3	116,8
Pedagogiske fag	165,4	200,2	221,8	253,9
Samfunnsgeografi	15,7	19,6	19,5	22,3
Medievitenskap, journalistikk	9,5	12,6	14,4	34,9
Biblioteks- informasjonsvitenskap	10,5	7,7	8,6	9,1
Rettsvitenskap, kriminologi	84,8	85,5	99,8	116,9
Andre og felles fag, SV	356,2	505,6	571,5	687,0
Totalt	899,0	1 107,8	1 266,8	1 522,3
Historie	40,0	47,8	48,7	49,2

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 22 Driftsutgifter til FoU i UoH-sektoren for samfunnsvitenskapelige fag etter finansieringskilde og faggruppe, 2003, mill. kroner

Fagnavn	Totalt	Grunn- budsj.	Nærings- liv	NFR	Dep m.v.	Andre kilder	Utlandet	Utlandet eksl EU	Herav EU
Økonomi	138,3	108,0	6,0	14,2	4,5	3,3	2,3	0,9	1,4
Sosiologi	55,9	34,7	1,6	17,9	0,5	0,3	0,9	0,5	0,4
Urbanisme, planlegging	4,4	4,0	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Statsvitenskap	42,8	28,4	0,8	9,9	2,6	0,6	0,6	0,6	0,0
Sosialantropologi	39,9	24,3	0,0	9,4	1,1	4,5	0,7	0,1	0,6
Psykologi	116,8	82,1	0,0	18,6	10,0	1,9	4,2	0,2	3,9
Pedagogiske fag	253,9	180,7	1,7	9,6	50,6	9,1	2,3	0,8	1,4
Samfunnsgeografi	22,3	16,5	0,0	3,6	0,0	1,0	1,1	0,1	1,0
Medievitenskap, journalistikk	34,9	22,4	0,2	5,0	4,3	2,6	0,4	0,0	0,3
Biblioteks- informasjonsvit.skap	9,1	7,1	0,0	1,9	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
Rettsvitenskap, kriminologi	116,9	88,2	0,7	16,0	5,9	1,8	4,3	4,3	0,0
Andre og felles fag SV	687,0	463,5	38,0	104,0	51,7	20,8	8,9	4,1	4,8
Totalt	1522,3	059,8	49,3	210,5	131,2	45,9	25,7	11,8	14,0

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken

Tabell v 23 Driftsutgifter til FoU i historie i UoH-sektoren, etter lærestedtype og finansieringskilde, 2003. Mill kr

Finansieringskilde	Universitet	Statlige høyskoler*	Totalt
Grunnbudsjett	33,9	3,4	37,3
NFR	8,6	0,0	8,6
Dep, fylker mv.	1,1	0,0	1,1
Næringslivet	0,4	0,0	0,4
Andre kilder	0,4	0,0	0,4
Utlandet	1,4	0,0	1,4
Totalt	45,9	3,4	49,2

*Fordelingen av FoU-utgifter følger "mestkriteriet". Ingen enheter i de vitenskapelige høyskolene oppgir at halvparten av forskningsvirksomheten hører til historie.

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 24 Driftsutgifter til FoU i historie, UoH-sektoren etter lærestedtype og finansieringskilde, 2003. Prosentfordeling

Finansieringskilde	Universitet	Statlige høyskoler*	Totalt
Grunnbudsjett	74,0	100,0	75,8
NFR	18,8	0,0	17,5
Dep, fylker mv.	2,4	0,0	2,2
Næringslivet	0,9	0,0	0,9
Andre kilder	0,8	0,0	0,8
Utlandet	3,1	0,0	2,9
Totalt	100,0	100,0	100,0

*Fordelingen av FoU-utgifter følger "mestkriteriet". Ingen enheter i de vitenskapelige høyskolene oppgir at halvparten av forskningsvirksomheten hører til historie.

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 25 Driftsutgifter til FoU i historie i UoH-sektoren etter finansieringskilde 1995–2003. Mill kr

Finansieringskilde	1995	1997	1999	2001	2003
Grunnbudsjett	30,2	31,3	34,2	35,8	37,3
NFR	5,6	6,1	7,6	8,4	8,6
Dep, fylker mv.	0,8	0,6	1,7	1,8	1,1
Næringslivet	0,0	1,2	2,4	1,3	0,4
Andre kilder	0,4	0,1	0,6	0,5	0,4
Utlandet	0,5	0,8	1,2	1,1	1,4
Totalt	37,5	40,0	47,8	48,7	49,2

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 26 Driftsutgifter til FoU historie i UoH-sektoren etter finansieringskilde 1995–2003. Prosentfordeling

Finansieringskilde	1995	1997	1999	2001	2003
Grunnbudsjett	80,4	78,1	71,6	73,4	75,8
NFR	14,9	15,2	15,9	17,1	17,5
Dep, fylker mv.	2,2	1,5	3,6	3,7	2,2
Næringslivet	0,0	2,9	5,0	2,6	0,9
Andre kilder	1,1	0,2	1,3	0,9	0,8
Utlandet	1,3	2,0	2,5	2,2	2,9
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: NIFU STEP, FoU-statistikkbanken, www.nifustep.no

Tabell v 27 Antall "oppdragspublikasjoner", totalt og korrigert for samforfatterskap uvektet

Publiseringssjanger	Antall "oppdragspublikasjoner"	"Oppdragspublikasjoner", korrigert for samforfatterskap	Totalt antall publikasjoner, korrigert for samforfatterskap
1 Bok	104	83	193
2			330
3			435
4			307
5 Rapport	50	44	606
6			40
7			652
Totalt (vektet)	154	127	2563

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell v 28 Antall "oppdragspublikasjoner", totalt og korrigert for samforfatterskap, vektet

Publiseringssjanger	Antall "oppdragspublikasjoner"	"Oppdragspublikasjoner", korrigert for samforfatterskap	Totalt antall publikasjoner, korrigert for samforfatterskap
1 Bok (vektet)	83	500	1159
2			330
3			435
4			307
5 Rapport	44	44	606
6			240
7			652
Totalt (vektet)	127	544	3729

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell v 29 Publisering etter sjanger og språk (vektet). Prosentuert etter språk.

Publiseringssjanger	Norsk	Engelsk	Andre språk	Totalt
1 Bok	39	17	15	34
2 Vit.art.	6	16	15	8
3 Kap./art. i antologi	8	21	26	11
4 Vit.anm.	6	14	17	8
5 Rapport	15	22	7	16
6 Dr.avhandling	7	4	0	6
7 Annet faglig arbeid	19	6	20	17
Totalt	100	100	100	100
N	(3094)	(693)	(203)	(3990)

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell v 30 Antall publikasjoner (uvektet) etter språk og publikasjonstype

Publiseringssjanger	Norsk	Engelsk	Andre språk	Totalt
1 Bok	202	20	5	227
2 Vit.art.	198	110	31	339
3 Kap./art. i antologi	252	146	52	450
4 Vit.anm.	178	94	35	307
5 Rapport	467	150	14	631
6 Dr.avhandling	35	5		40
7 Annet faglig arbeid	577	43	41	661
Totalt	1909	568	178	2655

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell v 31 *Publisering etter sjanger (uvektet) og språk. Prosentuert etter språk*

Publiseringssjanger	Norsk	Engelsk	Andre språk	Totalt
1 Bok	11	4	3	9
2 Vit.art.	10	19	17	13
3 Kap./art. i antologi	13	26	29	17
4 Vit.anm.	9	17	20	12
5 Rapport	24	26	8	24
6 Dr.avhandling	2	1	0	2
7 Annet faglig arbeid	30	8	23	25
Totalt	100	100	100	100
N	(1909)	(568)	(178)	(2655)

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Tabell v 32 *Publisering etter sjanger (uvektet) og språk. Prosentuert etter sjanger*

Publiseringssjanger	Norsk	Engelsk	Andre språk	Totalt
1 Bok	89	9	2	100
2 Vit.art.	58	32	9	100
3 Kap./art. i antologi	56	32	12	100
4 Vit.anm.	58	31	11	100
5 Rapport	74	24	2	100
6 Dr. avhandling	88	13	0	100
7 Annet faglig arbeid	87	7	6	100
Totalt	72	21	7	100

Kilde: NIFU STEP, elektronisk arkiv, prosjekt 1281436, evaluering av historie og økonomi, mappe historie, CV-er fra fagmiljøer

Andre vedlegg

Vedlegg 1: NFRs mandat for evaluering av historiefaglig forskning

I Innledning

Divisjon for vitenskap i Norges forskningsråd har besluttet å evaluere et utvalg historiefaglige forskningsmiljøer i Norge. Sluttrapporten fra evalueringsutvalget vil være grunnlag for framtidige strategier og tiltak både ved institusjonene og i Forskningsrådet.

II Formål

Hovedformålet med evalueringen skal være fagutvikling.

Evalueringen skal gi et bilde av kvaliteten på den historiefaglige forskningen som utføres i de utvalgte miljøene. Evalueringen skal bidra til læring og egenutvikling for fagmiljøene, og gi innsikt i styrke, svakhet og utfordringer for forskningen i historie. Evalueringen vil være med på å identifisere forhold som bidrar til å fremme kvalitet. Evalueringen skal også utvide og styrke Forskningsrådets og forskningsmiljøenes kunnskapsgrunnlag.

Den endelige evalueringsrapporten skal være offentlig tilgjengelig. Brukerne vil være ledelsen og de ansatte ved det enkelte fagmiljø, fakultetene og ledelsen ved universitetene og høyskolene, samt forskningspolitiske myndigheter, andre fagmiljøer og oppdragsgivere. For å oppnå størst mulig læring fra evalueringen er det viktig at resultatene gjøres kjent, slik at de gruppene som måtte være interessert i forskningsevalueringen, får kjennskap til undersøkelsen.

Forskningsrådet vil utarbeide en anbefaling for oppfølging av evalueringen så snart rapporten er ferdig og forelagt miljøene. Den viktigste oppfølgingen vil miljøene selv måtte ta ansvar for gjennom sitt arbeid med fagutvikling, rekruttering, forskeropplæring, forskningsledelse og forskningsorganisering.

Fra Forskningsrådets side vil evalueringsopplegget inngå i en langsiktig strategi for kvalitetssikring. Evalueringen vil gi viktige innspill til arbeidet med å utvikle gode forskningsmiljøer, og videreutvikle samarbeidet og arbeidsdelingen mellom Forskningsrådet og institusjonene. Evalueringen vil dessuten danne grunnlag for videre utvikling av evalueringssystemet.

III Organisering

Det er nedsatt et evalueringsutvalg med internasjonal representasjon. Utvalgets oppgave er å gi en samlet vurdering av det nasjonale fagmiljøet i henhold til mandatet. Utvalget bes komme med anbefalinger om tiltak for oppfølging.

Arbeidet igangsettes ved årsskifte 2006/2007 og skal være avsluttet etter ca. 1 år. Utvalget skal utarbeide en framdriftsplan for arbeidet tidlig i prosessen.

Evalueringsperioden er de siste fem års produksjon og virksomhet, dvs 01.01.01–31.12.05.

Evalueringsutvalget vil få administrativ støtte fra Forskningsrådet, og det er engasjert et faglig sekretariat ved NIFU STEP som skal bistå utvalget i dets arbeid.

IV Mandat for evalueringsutvalget

Utvalget bes om å gi en samlet vurdering av kvaliteten på den norske forskningen og de norske fagmiljøene i historie, i lys av de tilgjengelige ressurser. Evalueringen må finne sted i dialog med fagmiljøene. Evalueringen skal konsentrere seg om forskningsmiljøene ved:

- Historisk institutt, Universitetet i Bergen
- Rokkansenteret, Universitetet i Berge
- Historisk institutt, Universitetet i Oslo
- Senter for teknologi, innovasjon og kultur (TIK), Universitetet i Oslo
- Institutt for historie og klassiske fag, NTNU
- Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU
- Historisk institutt, Universitetet i Tromsø
- Institutt for historie, Høgskolen i Agder
- Institutt for historie og filosofi, Høgskolen i Stavanger (nå Universitetet i Stavanger)
- Institutt for historie, Høgskolen i Volda
- Institutt for innovasjon og økonomisk organisering, Handelshøyskolen BI
- Riksarkivet

Det kan være aktuelt å konkretisere noen problemstillinger knyttet til:

1. Kvalitet og relevans
2. Organisering, utdanning og samarbeid
3. Kapasitet og finansieringskilder
4. Framtidig utvikling og behov

Utvalget bes om å vurdere om det er disipliner eller underdisipliner hvor historiefaglig forskning står sterkt internasjonalt sett, og tilsvarende om det er vesentlige deler av faget som er svakere dekket. Utvalgets konklusjoner skal munne ut i anbefalinger om oppfølgingstiltak for fagmiljøene. Evalueringsrapporten skal forelegges miljøene for kommentarer før rapporten ferdigstilles og gjøres offentlig tilgjengelig.

Evalueringsutvalget kan i samråd med Forskningsrådet innhente annen informasjon eller dokumentasjon. Det kan også forfølge eventuelle andre problemstillinger enn de som nevnes i mandatet, dersom slike behov avdekkes under veis i evalueringsprosessen.

V Vurderingsgrunnlaget

Evalueringsutvalget bes om å gi en samlet vurdering av forskningsfaget og fagmiljøet på grunnlag av følgende elementer:

- a) faglig produksjon (tre utvalgte arbeider fra de siste fem år og publikasjonslister for de siste ti årene)
- b) miljøenes egenvurderinger
- c) skriftlig dokumentasjon av instituttets/ avdelingens virksomhet (siste fem år)

- d) høringer/møter med fagmiljøene
vurdering av faglig produksjon

Analyse av samlet faglig produksjon på grunnlag av publiseringslister

For at evalueringsutvalget skal kunne danne seg et bilde av hele den faglige virksomheten, må utvalget foreta en analyse av miljøenes samlede faglige produksjon. Fullstendige publiseringslister for de siste ti år skal danne grunnlag for analyse av publiseringsmønsteret og forskningsproduksjonen i faget. Utvalget må foreta en gjennomgang med særlig henblikk på å vurdere faglig bredde og fornyelse. En slik gjennomgang bør kunne gi svar på spørsmål om hvilke fagfelt, teorier, metoder eller temaer man finner representert. Avslører en kritisk gjennomgang noen mangler? Finnes det viktige sider ved faget og fagtradisjonene som ikke er dekket? Finnes det informasjon om publiseringssamarbeid med forskere fra eget fag eller fra andre fag? Er de faglige arbeidene først og fremst rettet mot andre forskere, eller er den vitenskapelige produksjonen mer allmennrettet? Hvilke publiseringskanaler er valgt; internasjonale, nasjonale eller lokale/ interne?

Vurdering av tre utvalgte faglige arbeider fra den enkelte forsker

Forskere som inngår i evalueringen legger etter eget skjønn fram et utvalg faglige arbeider. Utvalget skal bestå av 3 publiserte arbeider fra alle fast vitenskapelig ansatte med minimum førstestillingskompetanse og postdoktorstipendiatene i hvert miljø. Med faglig arbeid menes artikler og andre bidrag i vitenskapelige tidsskrifter, antologier, avhandlinger og monografier. De utvalgte faglige arbeidene skal, sammen med fullstendige publikasjonslister, danne grunnlag for vurdering av faglig kvalitet og produksjon, og vurdering opp mot internasjonal standard.

egenvurdering

De utvalgte fagmiljøene utarbeider en egenvurdering med utgangspunkt i en mal. Evalueringsutvalget tilpasser malen til sitt formål. Det må imidlertid presiseres at formålet med egenvurderingen vil være å få fram både sterke og svake sider ved forskningsaktiviteten i faget. Egenvurderingen må representere en kritisk gjennomgang av virksomheten.

Skriftlig dokumentasjon av fagmiljøets virksomhet

Evalueringsutvalget må vurdere den faglige virksomheten også i lys av de opplysninger som er tilgjengelige i årsrapporter og årsplaner. Utvalgets endelige rapport må inneholde en helhetsvurdering av faget, hvor følgende elementers betydning for forskningsaktiviteten kommenteres:

- virksomhetens finansieringsstruktur
- antall ansatte (stillingssammensetning)
- antall rekrutter, vurdering av tidsbruk fram mot avlagt doktorgrad
- forholdet mellom forventet ledighet i vitenskapelige stillinger og rekruttering

- antall doktorgrader
- deltakelse med innlegg på internasjonale konferanser
- antall studenter, fordeling på nivå, omfang av veiledning
- fagplaner og forskningsstrategier

Høringer/møte med fagmiljøene

Hensikten med høringene er gjennom samtale å utdype forhold som har å gjøre med fagmiljøets formål, rammebetingelser og oppgaver. Forholdet mellom forskning og undervisning må vies spesiell oppmerksomhet, dvs. undervisnings- og veiledningsaktivitetens betydning for forskningsmessig utvikling. Høringene er også tenkt å skulle belyse spørsmål vedrørende organisasjon, forskningsledelse og forskningsaktivitet. Det kan ta opp forhold knyttet til undervisning, samarbeidsformer, rekrutteringssituasjon eller publisering, og kan gi anledning til å drøfte situasjoner beskrevet i egen vurderingen.

Vedlegg 2: Evalueringsutvalgets medlemmer

Professor Bo Stråth (leder), European University Institute, Firenze (fra 1. oktober 2007 Helsingfors universitet)

Fil. Dr. i historie i 1978 ved Göteborgs Universitet. 1990–1996 professor i historie ved Göteborgs Universitet; 1997–2007 professor i samtidshistorie ved European University Institute, Firenze; fra høsten 2007 professor i nordisk-, europeisk- og globalhistorie ved Helsingfors universitet.

Forskningsfelter: det 19. og 20. århundret; europeisk politikk; sosial og økonomisk historie.

Professor Thomas Lindkvist, Göteborgs Universitet

Fil. Dr. i historie i 1979 ved Uppsala universitet; fra 1998 ansatt ved Göteborgs Universitet, fra 1999 professor i historie, spesielt middelalderhistorie, samme samme sted.

Forskningsfelter: middelalder; agrarhistorie; sosial og juridisk organisering av jordbruket; samfunnsomveltninger, og fremveksten av en statsmakt i tidligmiddelalder; korstog; Finlands integrasjon i Sverige og Sverige og Nordens integrering i Europa.

Adjunkt (etter 1.1. 2007 lektor) Dorthe Gert Simonsen, Københavns Universitet

Ph. D. i historie 2001 ved Institut for Historie, Københavns Universitet; postdoktor samme sted 2002–2003; adjunkt samme sted 2003–2007, fra 2007 lektor samme sted.

Forskningsfelter: kulturhistorie i det 20. århundret; Europa og USA; vitenskapsteori og metode; kjønnsforskning; visualitet; kropp, tid og rom i moderne vestlig teknologihistorie.

Professor Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi

Ph. D i nordisk historie i 1992 ved Åbo Akademi; direktør for arkivene ved Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 1993–1996; direktør for Österbottens museum Vasa 1996–2000; fra 2000 professor i nordisk historie ved Åbo akademi fra 2000.

Forskningsfelter: tidligmoderne tid; økonomisk og politisk historie; militærehistorie; Sverige og svensk innflytelse i Finland; lokalhistorie.

Professor Anette Warring, Roskilde Universitetscenter

Ph. D i historie 1994 ved Roskilde Universitetscenter; adjunkt samme sted 1994; lektor samme sted 1997; professor samme sted 2005.

Forskningsfelter: det 19. og 20. århundre; historiebruk og erindringshistorie; andre verdenskrig; kvinne- og kjønns historie; identitetshistorie og ungdomsopprøret på 1960- og 1970-tallet.

Vedlegg 3: Bestillingsbrev fra NFR, underlagsmateriale for evalueringen

Til forskningsinstitusjoner
som inngår i evalueringen
av historiefaglige forskningsmiljøer

Vår saksbehandler/-tlf.
Åsa Sandnes
aas@forskningsradet.no

Vår ref.
200605370
Deres ref.

Oslo,
17.10.2006

Evaluering av historiefaglige forskningsmiljøer - bestilling av underlagsmateriale for evalueringen

Vi viser til tidligere kontakt om denne saken.

Underlagsmateriale

Første trinn i arbeidet er å få samlet inn underlagsmaterialet for vurderingen av forskernes faglige produksjon. Vi viser til tidligere brev fra Forskningsrådet datert 14.9.2006, der vi ba om opplysninger for å ta stilling til hvilke miljøer som skal inngå i evalueringen. Det er utarbeidet anvisninger for hva slags materiale vi ønsker innsendt fra institusjonene. Anvisningene fremgår av eget ark (se vedlegg 1). Det er avgjørende for evalueringsresultatet at miljøene og forskerne følger de anvisninger som er gitt for sammenstilling av informasjon om faglig produksjon.

Vi ber også om en oversikt over pågående og avsluttede doktorgradsarbeider for doktorgradsstudenter knyttet til institusjonen (se vedlegg 2).

Hvis det er spørsmål knyttet til bestillingen, vennligst ta kontakt med seniorrådgiver Åsa Sandnes, tlf 22 03 70 50, e-post: aas@forskningsradet.no.

Vi ber om at materialet sendes Forskningsrådet innen 15. november 2006.
(att: Åsa Sandnes).

Neste faser

Vi minner om de to neste fasene i evalueringsprosessen:

- miljøenes egenvurdering – og
- møter mellom forskningsmiljøene og evalueringsutvalget

Vedlegg 1

Innsendelse av arbeider fra alle forskere som omfattes av evalueringen.

1. Tre faglige arbeider fra årene fra og med 2001 til og med 2005
2. Publikasjonsliste for årene fra og med 1996 til og med 2007
3. CV for ansettelsesforhold de siste 10 år
4. Kort CV som viser utdanning og ansettelsesforhold fra 1.1.1996 - 31.12.2005
En papirkopi og en elektronisk kopi.
5. Publikasjonsliste fra 1.1.1996 – 31.12.2005

Vi ber om at *bare* arbeider som faller inn under de aktuelle kategoriene tas med i listene som sendes inn:

- a. Bøker, monografier, utgitt på forlag (egne kapitler i redigerte bøker teller under b)
- b. Artikler i antologier på forlag (bok- kapitler)
- c. Artikler i vitenskapelige tidsskrift (ikke redaksjonelt stoff, debattinnlegg og lignende)
- d. Review-artikler og anmeldelser i vitenskapelige tidsskrifter
- e. Skrifter/rapporter/arbeidspapirer utgitt av egen eller andre institusjoner
- f. Redigerte bøker
- g. Doktoravhandlinger

Publikasjoner som faller utenom disse kategoriene skal ikke tas med i listene, (for eksempel populærvitenskapelige artikler, kronikker, bokanmeldelser i dagspresse og radio).

Vennligst *ikke* inkluder arbeider som faller utenom denne perioden, (for eksempel arbeider i kategoriene ”submitted”, ”forthcoming”, ”in press”).

For at en publikasjon skal telles med i evalueringen er det nødvendig med fullstendige referanser (dvs. år, forfatter, inklusive alle eventuelle medforfattere, tittel, utgiver, tidsskrift/antologi hvor en artikkel er trykket), slik at publikasjonen kan kategoriseres.

Av redigeringshensyn vil vi sette pris på at listene inneholder et linjeskift mellom hver publikasjon, men ikke linjeskift mellom opplysninger om samme publikasjon.

En papirkopi og en elektronisk kopi.

3. Faglige arbeider de siste fem år, fra 1.1.2001-31.12.2005
 - a. Tre arbeider som er sentrale i forskerens vitenskapelige produksjon
 - b. En begrunnelse for hvorfor disse arbeidene er sentrale (til sammen maksimum 1 side)

Vi gjør oppmerksomme på at det innsendte materialet vil være svært viktig for komiteen i arbeidet med å vurdere miljøene og helheten i faget. Dette betyr ikke

nødvendigvis at alt innsendt materiale vil bli lest i henhold til de kriterier som gjelder for vurdering av faglig produksjon, for eksempel gjennom refereedordninger.

Format:

- Av bearbeidingshensyn ber vi om at materialet ordnes per forsker i alfabetisk rekkefølge etter forskerens etternavn. D.v.s. at først følger CV, publikasjonsliste, utvalgte arbeider og begrunnelse for forsker Abrahamsen, deretter det samme for forsker Bjørnsen osv.
- Vennligst legg ved en oversiktsliste over inkluderte forskere og deres innsendte arbeider, i riktig rekkefølge.
- Så langt det er mulig ber vi om at elektronisk materiale som sendes er i Word-format.

Frist for innlevering: 15. november 2006

Materialet sendes inn samlet fra hver institusjon.

Vedlegg 2

Oversikt over doktorgradsarbeider tilknyttet institusjonen.

Institusjonene bes om å supplere en liste over:

1. Alle uteksaminerte doktorstudenter som i løpet av perioden fra 1.1.2001 til 31.12.2005 har vært tilknyttet institusjonen (gjennom stilling eller stipend) mens de arbeidet på doktorgradsavhandlingen sin. Listen skal inneholde *navnet* på hver enkelt stipendiat, tittelen på avhandlingen deres, og navnet på fakultetet eller institusjonen som har akseptert avhandlingen.
2. Alle nåværende doktorgradskandidater tilknyttet institusjonen, og, hvis avgjort, tema/tittel for doktorgradsarbeidet.

Vennligst send inn en papirkopi og en elektronisk kopi av begge lister.

Vedlegg 4: Innsendte publikasjoner i sider, totalt og institusjonsvis

Fagmiljø	Antall fast vitenskapelige ansatte og postdoktorer	Antall sider innsendt per fagmiljø, cirka
BI	7	4550
HiA	5	2400
HiVo	7	2000
NTNU, IHK	18	6300
NTNU, ITK*	5	1100
Arkivverket	29	4500
Rokkansenteret	8	4000
UiS	8	2300
UiTø	12	3200
UIO, IAKH	25	6800
UIO, TIK	5	2200
UiB	23	6000
SUM	152	45350

*trakk seg fra evalueringen i januar 2007.

Vedlegg 5: Leseanvisning for vurdering av innsendte publikasjoner

Vera Schwach, sist revidert 16. januar 2007

Hver leser gjør en skriftlig sammenfatning av de arbeidene han/hun har lest. Hensikten med sammendragene er at de skal gi underlag for en overordnet vurdering av kvalitet i norsk historieforskningen, og spesielt kvalitet og profil i de forskningsmiljøene som komiteen er bedt om å evaluere. Medlemmene har fordelt ansvaret for lesningen seg i mellom slik at strukturerende og sentrale akser i historie – forstått som tid, rom og tema/teori – blir dekket (jf referat fra første møte 8.–9.1. 2007).

Rent praktisk foregår arbeidet slik at hvert medlem velger og gjennomgår de arbeider hun/hun antar er enten sentrale og /eller relevante/fremragende/gjengse/middelmådige innenfor sine ansvarsområder. Publikasjonene bør også vurderes i sammenheng med den fullstendige publikasjonslisten og CV som hver forsker omfattet av evalueringen har sendt inn. Malen nedenfor kan også gjelde for lesning og vurdering av de syntetiserende historieverkene.

Informasjon som bør vedlegges alle vurderinger er:

- Navn på den som har lest og vurdert
- Navn på historiker(e) som har forfattet hvert av arbeidene
- Tittel på hver enkelt publikasjon
- Institusjonstilknytning per 31.12.2005

Beskrivelsen av arbeidene bør omfatte:

1. Tid, rom og temaer behandlet
2. Type publikasjoner (monografi; vitenskapelig artikkel, bokanmeldelse etc.)
3. Korte sammenfatninger av innholdet i arbeidene
4. Samlet vurdering av publikasjonene. Den kan eksempelvis omfatte en evaluering av:
 - a. grundig historisk analyse av et empirisk materiale
 - b. bedømmelse av viktighet og originalitet med hensyn til spørsmål og problemstilling
 - c. argumentasjonens kvalitet
 - d. bidrag til teori- og metodeutvikling,
 - e. evne til å gi en syntetiserende fremstilling av et problemfelt og diskutere relevant faglitteratur
 - f. evne til å skrive og formidle en historisk studie.

Disse analysene skal være input til evalueringsrapporten, for den videre anvendelsen er det viktig at punktene ovenfor diskuteres for samtlige av de publikasjoner som hvert komitémedlem velger å lese og vurdere. Referanser til de enkelte publikasjonene gjøres som eksempler på resonnementer i analysen. Vi skal ikke forsøke å drøfte de enkelte publikasjonen etter mønstret satt opp i 4a–f. I så fall vil verdien av analysen for videre bruk bli begrenset. Det er viktig at hver og en tar ansvar for en samlet og generell

bedømmelse av de spesialområdene, han eller hun tok på seg i Oslo 8.–9. januar d.å., og at vi tenker syntetisk.

Vurderingene bør ikke overskride 15–20 sider tekst (cirka 6000 ord) per person. Det kan gjerne skrives i Word med font Times New Roman punktstørrelse tolv, halvannen linjeavstand.

Vedlegg 6: Bestillingsbrev fra NFR, egenvurdering og dokumentasjon av virksomhet

Til fagmiljøene

Vår saksbehandler/tlf.
Åsa Sandnes 22037050

aas@forskningsradet.no

Vår ref.

Deres ref.

Oslo,
18.1.2007

Evaluering av historiefaglig forskning - fagmiljøenes egenvurdering og dokumentasjon av fagmiljøenes virksomhet

Utvalget som skal evaluere historiefaglig forskning har startet sitt arbeid. Som miljøene kjenner til skal ett viktig element i evalueringen være fagmiljøenes egenvurdering. Vedlagt følger et skjema med en rekke momenter som evalueringsutvalget ønsker at miljøene skal besvare, kommentere og vurdere. Egenvurderingen skal i tillegg suppleres med skriftlig dokumentasjon av virksomheten fra 2001 til 2005.

Egenvurderingen må representere en kritisk reflekterende og problematiserende gjennomgang av virksomheten, og peke på de utfordringer fagmiljøene står overfor fremover. Forskningsrådet understreker at egenvurderingen må være resultat av en kollektiv prosess i fagmiljøet, og speile bredden av virksomheten som evalueres. Fagmiljøene må sikre at det blir gjort tilstrekkelig rede for forhold som har betydning for forskningsaktiviteten.

Momenter fra egenvurderingen kan utdypes i samtaler mellom evalueringsutvalgets medlemmer og representanter fra fagmiljøene. Etter planen vil disse samtalene finne sted 3. og 4. oktober 2007 på Gardermoen.

Egenvurderingen skal være på *maksimalt 10 sider pluss vedlegg*. Frist for innlevering er *15. april 2007*. Ta gjerne kontakt med oss dersom det er behov for avklaringer.

Med vennlig hilsen
Norges forskningsråd

Åsa Sandnes
seniorrådgiver
Divisjon for vitenskap

Fagmiljøenes egenvurdering og dokumentasjon av fagmiljøenes virksomhet

Egenvurderingen skal være på *maksimalt 10 sider pluss vedlegg*. Frist for innlevering er *15. april 2007*.

Følgende spørsmål bør berøres:

8. Forskningsaktivitet

- a. I hvilke deler av faget er det særlig høy aktivitet? Hvis nødvendig, skill mellom områdene ut fra ulike kronologiske, tematiske, teoretiske, metodiske og empiriske orienteringer.
- b. Hvor ligger instituttets forskningsmessige styrke og svakhet?
- c. Hvordan definerer miljøene sin egen rolle i en nasjonal kontekst?
- d. Hvordan bidrar miljøene til allmennformidling? Gi gjerne eksempler.
- e. Hvilke fremtidsvisjoner har miljøet for den samlede forskningsaktiviteten? Vær gjerne konkrete.

9. Kvalitet i forskningen

- a. Hvordan bedømmer dere kvaliteten på forskningen i fagmiljøet? Hva vurderer dere som kvalitativt godt? Eksempler:
 - i. Vi ber om å få sendt inn en liste med oversikt over utvalgte publikasjoner som gir et godt bilde av den faglige aktiviteten ved instituttet/enheten, samt en kort begrunnelse for utvalget (maksimalt 2 sider). Utvalget skal gjøres blant arbeider som er publisert fra 2001 til dags dato. Utvalget skal ikke overstige ca 10 % av det totale antall publikasjoner ved enheten (jfr. publikasjonslister innsendt før jul).

10. Nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid

- a. Gi en oversikt over prosjektsamarbeid med fag og emner på egen institusjon
- b. Gi en oversikt over prosjektsamarbeid med andre norske og internasjonale fagmiljøer.
- c. Vurder erfaringene med slikt prosjektsamarbeid.
- d. Vurder erfaringene med andre typer nasjonalt og internasjonalt samarbeid (f.eks konferanser, gjesteforskere).

11. Institusjonenes strategi for forskning

- a. Kommenter styrkeforholdet mellom arbeid og initiativer hos enkeltforskere og miljøets eventuelle felles satsingsområder.
- b. Hva er styrkeforholdet mellom individuell versus gruppe/prosjektbasert forskningsorganisering.

- c. Hvordan ivaretas forskningsledelse og kvalitetssikring?
- d. Hvordan vil dere karakterisere initiativ til og grad av forskningssamarbeid mellom seniorer og forskerrekutter, og mellom eldre og yngre forskere? Nevn eksempler på slike samarbeidsprosjekter.
- e. Hvilke felles fora, seminar og lignende stimulerer forskning, kvalitet, diskusjon og samarbeid internt finnes? Hvordan arbeides det konkret i slike felles fora?

12. Rekrutteringssituasjonen i faget i perioden fra 2001 fram til i dag

- a. Hvor mange har disputert for doktorgraden i perioden?
- b. Hvor lang tid brukte den enkelte kandidat på arbeidet med doktorgraden?
- c. Hvor mange av enhetens doktorgradskandidater har fått tilsetting i stilling internt?
- d. Hvor mange er rekruttert til stillinger fra andre institusjoner?
- e. Hvordan er forholdet mellom doktorstudentenes faglige profil og innretningen på forskningen i miljøet (doktorstudentenes faglige rolle i miljøet)?

13. Hvordan vil dere karakterisere

- a. forholdet mellom undervisning/veiledning/administrasjon og den tiden som er satt av til forskning?
- b. graden av forskningsfrihet?

14. Betydningen av ressurser fra Forskningsrådet og andre eksterne finansieringskilder

- a. Hvor stor andel av den samlede forskningsaktiviteten er internt/eksternt finansiert?
- b. Hvorfra og på hvilke områder er finansieringen tilfredsstillende og hvor er den mindre eller lite tilfredsstillende?
 - i. På hvilken måte preger ekstern finansiering forskningsprofilen?
 - ii. Gjør rede for eventuelle strategier for å skaffe forskere, forskergrupper og enheten ekstern finansiering

8. Er det andre forhold som fremmer eller hemmer forskningen ved enheten?

Dokumentasjon – egenvurderingen skal suppleres med følgende skriftlige dokumentasjon av fagmiljøets virksomhet fra 2001 til og med 2005:

- D. Årsplaner og årsrapporter fra femårsperioden
- E. Eventuelle strategiske planer/handlingsplaner for samme periode
- F. Andre opplysninger, hvis dette ikke dekkes på en oversiktlig måte gjennom årsplanene og rapportene:
 - Oversikt over enhetens eksterne og interne inntekter
 - Oversikt over alle ansatte i vitenskapelige stillinger fordelt etter stillingskategori, alder, kjønn, fagfelt og ansettelsesperiode
 - Oversikt over antall studenter ved enheten, fordelt etter studietrinn og kjønn
 - Oversikt over nåværende antall doktorgradsstipendiater fordelt på kjønn og faglig temaområde (noen få stikkord pr uteksaminert kandidat)
 - Oversikt over fullførte og pågående doktorgradsavhandlinger de siste fem år, fordelt på faglig temaområde og med stipendiatenes kjønn.
 - For doktorgradsprosjekter som er under arbeid angis tidspunktet for når stipendiaten ble tatt opp på doktorgradsutdanningen, samt antatt tidspunkt for disputas.
 - Oversikt over antall postdoktorstipendiater de siste fem år fordelt på faglig temaområde og kjønn
 - Faglig ansattes gjesteforskeropphold i utlandet
 - Faglig ansattes deltakelse i større prosjekter nasjonalt / internasjonalt
 - Faglig ansattes deltakelse på nasjonale og internasjonale konferanser.

Vedlegg 7: NFRs invitasjonsbrev til fagmiljøene om dialog med vedlagt møteplan

Til forskningsinstitusjoner
som inngår i evalueringen av
historiefaglig forskning

Vår saksbehandler/tlf.
Åsa Sandnes, +47 22 03 70 50

Vår ref.
200607012
Deres ref.

Oslo,
26.06.2007

Evaluering av historiefaglig forskning – timeplan og informasjon om møtene med evalueringsutvalget

Norges forskningsråd vil gjerne takke fagmiljøene for godt samarbeid så langt. Evalueringsutvalget er godt i gang med arbeidet, og vil gjerne møte representanter fra fagmiljøene på Gardermoen, Radisson SAS Airport Hotel 3. og 4. oktober 2007. Se vedlagt liste for møteplan.

Evalueringsutvalget har bedt Forskningsrådet formidle følgende: Utvalget ønsker helst at hvert fagmiljø skal være representert med tre utsendinger fra det faglige personalet på første- og/eller toppstillingnivå (førsteamanuensis/professor/postdoktor/seniorforsker): hvorav en fra faglig ledelse, en ansatt med lang fartstid og en juniorforsker/vitenskapelig ansatt som er relativt nyansatt. Utvalget ser gjerne at både kvinner og menn blir representert. Til det særskilte møtet med doktorgradsstudentene torsdag ettermiddag ber utvalget om at Historisk institutt ved UiB, IAKH ved UiO og IHK ved NTNU sender to doktorgradstudenter hver, mens de øvrige fagmiljøene sender én doktorgradsstudent hver.

Dialogen med fagmiljøene vil ta utgangspunkt i den dokumentasjonen miljøene har sendt inn. Miljøene kan regne med at utvalget før møtet er kjent med individuelle CV-er, publikasjonslister, utvalgte faglige arbeid og fagmiljøenes egne evalueringer. Det skulle derfor ikke være behov for noen presentasjoner av det enkelte institutt eller den enkelte enhet.

Forskningsrådet vil være tilstede som observatør på møtene med miljøene. Miljøene som eventuelt ikke ønsker at Forskningsrådet skal overhøre hele eller deler av samtalen kan gi beskjed om det. For å lette komiteens arbeid vil også samtalen bli tatt opp på lydbånd. Opptakene vil kun være tilgjengelig for evalueringsutvalget. Miljøene kan eventuelt også reservere seg mot dette.

Vi ber om at en liste over instituttets møtorepresentanter med navn og tittel sendes Hanne Husaas, per e-post, senest innen 3.september, se adresse nedenfor.

Praktiske forhold

Alle intervjuene finner sted på Radisson SAS Airport Hotel – Gardermoen

For informasjon om hotellet se: www.gardermoen.radissonsas.com

Generelle spørsmål i tilknytning til møtene, rettes til: Faglig sekretær, forsker Vera Schwach ved NIFU STEP, tlf. 22 59 51 56, e-post: vera.schwach@nifustep.no

Praktiske spørsmål kan rettes til Hanne Husaas: hhu@forskningsradet.no tlf: 22 03 73 10

Forskningsrådet dekker reisen for 3 representanter fra hvert institutt/enhet (ikke kost og overnatting). I tillegg dekkes reisen for doktorgradsstudenten(e) som skal representere institusjonene. Reisen til eventuelt øvrige representanter må dekkes av instituttet/enheten selv. De som har tid og anledning til å spise lunsj med evalueringsutvalget kan få dekket det, men må da av plasshensyn gi beskjed til Hanne Husaas ca en uke før møtet.

Reiseregningene sendes til Norges Forskningsråd /v. Hanne Husaas, Postboks 2700 St. Hanshaugen, 0131 OSLO.

Med vennlig hilsen

Norges forskningsråd

Åsa Sandnes

Rådgiver

Divisjon for Vitenkap

Vedlegg

Timeplan for møtene

Skjema for refusjon av reisekostnader

Besøk av fagmiljøer 3. og 4. oktober 2007 på Radisson SAS Airport Hotel , Gardermoen

Tidsramme	Dagsorden/ Fagmiljø
Onsdag 3. oktober	
09.00-11.00	Handelshøyskolen BI, senter for næringslivshistorie
09.00-11.00	Høgskolen i Agder, Avd. for humanistiske fag, inst. for historie
11.00-11.15	Pause med kaffe
11.15-13.15	Universitetet i Stavanger, flere enheter
11.15-13.15	UiO, Senter for teknologi, innovasjon og kultur
13.15-14.30	Lunsj
14.30-16.30	Høgskulen i Volda, inst. for historie
14.30-16.30	UiB, Stein Rokkans senter for flerfaglige samfunnsstudier
16.30-17.00	Kaffe/ komiteens oppsummering
17.00-19.00	UiO, IAKH, avdeling for historie
Torsdag 4. oktober	
09.00-11.00	Riksarkivet (korrekt skal være Arkivverket)
09.00– 11.00	Universitetet i Tromsø
11.00-11.15	Pause med kaffe
11.15-13.15	Universitetet i Bergen, Historisk institutt
13.15-14.30	Lunsj
14.30-16.30	Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU), Inst. for historie og klassiske fag
16.30-17.00	Kaffe/ komiteens oppsummering
17.00-19.00	Doktorstipendiater

Vedlegg 8: Deltakerliste for evalueringsutvalgets møte med fagmiljøene

Miljø	Deltakere	Stipendiatmøte
Handelshøyskolen BI - Senter for næringslivshistorie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Professor Knut Sogner ▪ Førsteamanuensis Sverre Knutsen ▪ Doktorgradsstipendiat Gunhild Ecklund 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gard Paulsen
Høyskolen i Agder	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Førsteamanuensis Olav Abrahamsen ▪ Førsteamanuensis Bjørg Seland 	
Høgskulen i Volda	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Professor Brynjulv Gjerdåker ▪ Førsteamanuensis Hans Jacob Orning ▪ Førsteamanuensis Arnljot Løseth 	
NTNU - Institutt for historie og klassiske fag	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instituttleder Hans Otto Frøland ▪ Professor Steinar Supphellen, ▪ Førsteamanuensis Anne Kristine Børresen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Camilla Nereid ▪ Leif Inge Petersen
Arkivverket	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tor Brevik 	
Rokkansenteret	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Forskningsdirektør Jan Erik Askildsen ▪ Forsker 2 Yngve Flo ▪ Forsker 2 Teemu Ryymin 	
Universitetet i Bergen - Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap (AHKR)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Professor Tore Grønlie ▪ Instituttleder Christhard Hoffmann ▪ Forsker Inger Marie Okkenhaug 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Morten Hammerborg (forhindret) ▪ Kristoffer Momrak
Universitetet i Oslo - Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Professor Jorunn Bjørgum ▪ Professor Einar Lie (forhindret fra å møte) ▪ Professor Øystein Rian 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kerstin Bornholdt ▪ Synne Corell
Universitetet i Oslo - Senter for teknologi, informasjon og kultur (TIK)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Senterleder Merle Jacob ▪ Forsker Ketil Gjølme Andersen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Siv Frøydis Berg
Universitetet i Stavanger	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instituttleder Marie Smith-Solbakken ▪ Professor Torgrim Titlestad 	
Universitetet i Tromsø	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instituttleiar Hallvard Tjelmeland ▪ Professor Lars Ivar Hansen ▪ Postdoktor Christine Smith-Simonsen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kari Myklebost

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd
Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
N0-0131 Oslo

Telefon +47 22 03 70 00
Telefaks +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Omslagsdesign: Design et cetera AS
Trykk: 07 Gruppen AS

ISBN 978-82-12-02532-5 (trykk)
ISBN 978-82-12-02533-2 (pdf)